

Rechtspleging Civiel en Bestuur 2012

3

Justitie in statistiek

Rechtspleging Civiel en Bestuur 2012

Ontwikkelingen en samenhangen

Eindredactie:

N.E. de Heer-de Lange (CBS)

B.J. Diephuis (Raad voor de rechtspraak)

R.J.J. Eshuis (WODC)

de Rechtspraak

Raad voor de
rechtspraak

BOOM | **LEMMA**
UITGEVERS

Centraal Bureau voor de Statistiek

Wetenschappelijk Onderzoek- en
Documentatiecentrum
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Justitie in statistiek

Deze publicatie maakt deel uit van de reeks Justitie in statistiek die een gezamenlijke uitgave is van het WODC, het CBS en de Raad voor de rechtspraak.

Exemplaren van dit rapport kunnen worden besteld bij het distributiecentrum van Boom uitgeverij Den Haag
Boom distributiecentrum te Meppel
Tel. 0522-23 75 55
Fax 0522-25 38 64
E-mail budh@boomdistributiecentrum.nl

Voor ambtenaren van het Ministerie van Veiligheid en Justitie is een beperkt aantal gratis exemplaren beschikbaar.

Deze kunnen worden besteld bij:

Bibliotheek WODC

Postbus 20301, 2500 EH Den Haag

Deze gratis levering geldt echter slechts zolang de voorraad strekt.

De integrale tekst en tabellen van de publicaties in deze reeks zijn gratis te downloaden op www.wodc.nl, www.cbs.nl en www.rechtspraak.nl/organisatie/raad-voor-de-rechtspraak.

© 2013 CBS, WODC, Raad voor de rechtspraak

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische veelevoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprerecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprerecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-94-6236-365-6

ISBN e-book 978-94-6094-961-6

NUR 824

Voorwoord

De civiele en bestuursrechtspleging krijgen regelmatig maatschappelijke en politieke aandacht. Het aantal gerechtelijke procedures op deze terreinen overtreft al jaren het aantal strafrechtelijke procedures. Ook buitengerechtelijke instanties behandelen vele verzoeken, klachten en geschillen op dit terrein, waarvan slechts een beperkt deel bij een rechter of ander orgaan terecht komt.

De Raad voor de rechtspraak, het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum van het ministerie van Veiligheid en Justitie (WODC) hebben de afgelopen jaren nauw samengewerkt aan de publicatie Rechtspleging Civiel en Bestuur (C&B). Dit is een periodiek, actueel en gezaghebbend naslagwerk over civiele en bestuursrechtspleging in Nederland. De publicatie is bestemd voor een breed publiek binnen politiek, beleid, uitvoering, media, wetenschap en onderwijs.

C&B wordt tweejaarlijks in boekvorm uitgebracht, en is ook te downloaden in pdf-formaat via de websites van het WODC (www.wodc.nl), het CBS (www.cbs.nl) en de Raad voor de rechtspraak (www.rechtspraak.nl/Organisatie/Raad-Voor-De-Rechtspraak). De tabellen worden jaarlijks bijgewerkt en op dezelfde websites geplaatst. Ook in de StatLine-database van het CBS is statistische informatie op het terrein van civiel en bestuursrecht opgenomen. De ontwikkelingen die in deze editie worden beschreven, beslaan over het algemeen de periode 2002-2012.

De ontwikkeling van het aantal civiele en bestuursrechtelijke rechtszaken wordt in kaart gebracht, maar ook het gebruik van buitengerechtelijke geschilbeslechting en ontwikkeling van juridische beroepen, zoals advocaten, deurwaarders en notarissen, komen aan bod. Nadat in de voorgaande papieren uitgave (C&B 2010) informatie is toegevoegd over de overheidsuitgaven aan de civiele en bestuursrechtspleging, is dit jaar de structuur van het boek aangepast. Er wordt duidelijker onderscheid gemaakt tussen civiel en bestuursrecht, en er is meer aandacht voor de procedures die er buiten de rechter om zijn voor het oplossen van geschillen. Ook is er meer ruimte gekomen voor cijfers over het aantal beroepsbeoefenaren en de uitgaven.

Aan de totstandkoming van deze publicatie werkten velen mee (zie bijlage 1). Wij bedanken de juridische beroepsorganisaties en de bij de buitengerechtelijke geschilbeslechting betrokken instanties voor het leveren van de benodigde statistische informatie. Wij danken ook de

projectleiding en de auteurs voor hun bijdrage. Ten slotte danken wij de externe reviewcommissie, bestaande uit mw. dr. L. Combrink-Kuiters (Raad voor Rechtsbijstand), mr. G. van Dijck (Universiteit Tilburg) en prof. dr. A.T. Marseille (Universiteit Groningen) voor hun inspirerende bijdrage.

Directeur WODC
Prof. dr. F.L. Leeuw

Directeur-Generaal van de Statistiek
Drs. G. van der Veen

Directeur Strategie en Ontwikkeling van de Raad voor de rechtspraak
Dr. F. van Dijk

Inhoud

1	Inleiding	11
	<i>R.J.J. Eshuis, B.J. Diephuis en N.E. de Heer-de Lange</i>	
1.1	Aanleiding en doelstelling	11
1.2	Verloop en afloop van geschillen	12
1.3	Geschilbeslechting: keten of delta?	13
1.4	Leeswijzer	15
2	Het Nederlandse civiele en bestuursrechtssysteem	17
	<i>N.E. de Heer-de Lange en M.J. ter Voert</i>	
2.1	Juridische dienstverleners	17
2.1.1	Het Juridisch Loket	17
2.1.2	Advocaten	18
2.1.3	Rechtsbijstandverzekeringen	20
2.1.4	Mediators	22
2.1.5	Gerechtsdeurwaarders	23
2.1.6	Notarissen	25
2.2	Buitengerechtelijke procedures	29
2.2.1	Buitengerechtelijke procedures op het gebied van civiel recht	29
2.2.2	Buitengerechtelijke procedures op het gebied van bestuursrecht	33
2.2.3	Overige procedures	35
2.3	Gerechtelijke procedures	37
2.3.1	Civiele rechtspraak	37
2.3.2	Bestuursrechtspraak	41
2.4	Gesubsidieerde rechtsbijstand	45
3	Rechtshulp en buitengerechtelijke procedures	49
	<i>M.J. ter Voert, C.M. Klein Haarhuis en H. Goudriaan</i>	
3.1	Problemen van burgers en gebruik van (juridische) dienstverlening	51
3.2	Juridische dienstverlening	54
3.2.1	Eerstelijns rechtsbijstand: het Juridisch Loket	54
3.2.2	Advocatuur	57
3.2.3	Rechtsbijstandsverzekeringen	60
3.2.4	Mediators	60
3.2.5	Gerechtsdeurwaarders	62
3.2.6	Notarissen	63
3.3	Buitengerechtelijke procedures	64
3.3.1	Civielrechtelijke procedures	65
3.3.2	Bestuursrechtelijke procedures	71
3.3.3	Overige procedures	79

4	Civiele rechtspraak	83
	<i>R.J.J. Eshuis, A.H. Sprangers en B.J. Diephuis</i>	
4.1	In- en uitstroom in eerste aanleg	84
4.1.1	De sector kanton	85
4.1.2	De sector civiel	88
4.2	In- en uitstroom in hoger beroep en cassatie	91
4.2.1	De gerechtshoven	91
4.2.2	De Hoge Raad	92
4.3	Civiele geschillen naar aard en financieel belang	94
4.3.1	Handelszaken	94
4.3.2	Familiezaken	96
4.3.3	Financieel belang	98
4.4	De doorlooptijd van civiele procedures	99
5	Bestuursrechtspraak	103
	<i>M.M. van Rosmalen en N.E. de Heer-de Lange</i>	
5.1	Bestuursrechtspraak in het kort	104
5.2	Rechtbanken	106
5.3	Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State	108
5.4	Centrale Raad van Beroep	110
5.5	College van Beroep voor het bedrijfsleven	111
5.6	Gerechtshoven en Hoge Raad	112
5.7	Doorlooptijden	114
6	Personeel	117
	<i>B.J. Diephuis, R.J.J. Eshuis en F.P. van Tulder</i>	
6.1	Advocatuur	118
6.1.1	Het aanbod van diensten	118
6.1.2	Gesubsidieerde advocatuur	119
6.1.3	Het toekomstig aanbod: opleiding, leeftijd, geslacht	119
6.2	Gerechtsdeurwaarders	120
6.2.1	Het aanbod van diensten	120
6.2.2	Toekomstig aanbod: opleiding, leeftijd en geslacht	121
6.3	Het notariaat	122
6.3.1	Het aanbod van notarisdiensten	122
6.3.2	Toekomstig aanbod: opleiding, leeftijd en geslacht	123
6.4	Rechtspraak	126
6.4.1	Rechtspraak civiel en bestuur	127
6.4.2	Raad van State en Hoge Raad	129
6.5	Beroepsbeoefenaren per 100.000 inwoners	129
7	Uitgaven	131
	<i>F.P. van Tulder, M.J. ter Voert en B.J. Diephuis</i>	
7.1	Rechtsbijstand	133
7.1.1	De totale omzet aan rechtsbijstand	134

7.1.2	Gesubsidieerde rechtsbijstand	137
7.1.3	Rechtsbijstandverzekeringen	141
7.2	Gerechtsdeurwaarders	142
7.2.1	Tarieven ambtelijke diensten	142
7.2.2	Bedrijfseconomische situatie van kantoren	143
7.3	Notarissen	144
7.3.1	Tarieven notariaat	145
7.3.2	Bedrijfseconomische situatie van kantoren	146
7.4	Buitengerechtelijke procedures	148
7.4.1	Mediation	148
7.4.2	Arbitrage	148
7.4.3	Bindend advies	149
7.4.4	Bezwaarschriften en de Nationale ombudsman	149
7.5	Rechtspraak in eerste aanleg, hoger beroep en cassatie	150
7.5.1	Civiel en bestuur: totaal rechtspraak	153
7.5.2	Civiel en bestuur: eerste aanleg	154
7.5.3	Civiel en bestuur: hoger beroep	155
7.5.4	Uitgaven per eenheid product (gewogen zaken)	156
7.5.5	Uitgaven per type rechtszaak	158
7.5.6	Rechtspraak in cassatie	160
8	Waardering en kwaliteit	161
	<i>B.J. Diephuis, M.J. ter Voert en R.J.J. Eshuis</i>	
8.1	Waardering	161
8.2	Advocatuur: klachten en tucht	162
8.2.1	Klachten bij dekens	163
8.2.2	Raden en Hof van Discipline	163
8.2.3	Geschillencommissie Advocatuur	164
8.3	Gerechtsdeurwaarders: klachten, tucht en toezicht	165
8.3.1	Klachten bij de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders	166
8.3.2	Resultaten controle Bureau Financieel Toezicht	167
8.4	Notariaat: klachten, tucht en toezicht	169
8.4.1	Klachten bij de KNB	170
8.4.2	Declaratiegeschillen bij ringvoorzitters	171
8.4.3	Kamers van Toezicht	171
8.4.4	Resultaten controle Bureau Financieel Toezicht	172
8.5	Rechtspraak	173
8.5.1	Vertrouwen	173
8.5.2	Klantwaarderingsonderzoeken	174
8.5.3	Klachten gerechten	179
8.5.4	Wraking van rechters	183
8.5.5	De Raad van State en de Hoge Raad	184

Literatuur		191
Bijlage 1	Medewerkers C&B 2012	195
Bijlage 2	Stroomschema's	197
Bijlage 3	Methoden en informatiebronnen	201
Bijlage 4	Tabellen	211
Bijlage 5	Afkortingen en begrippen	267

1 Inleiding

R.J.J. Eshuis, B.J. Diephuis en N.E. de Heer-de Lange

Ontwikkelingen in de vraag naar rechtspraak en geschilbeslechting zijn een afspiegeling van hetgeen zich in de maatschappij afspeelt. Economische ontwikkelingen vertalen zich in de hoeveelheid procedures over onbetaalde rekeningen, faillissementen, ontslagzaken en schuldsaneringen. Echtscheidingen, boedelgeschillen en gezags- en omgangszaken weerspiegelen de (in)stabiliteit van het gezin en andere samenlevingsvormen. Ook wets- en beleidswijzigingen kunnen aantoonbaar van invloed zijn op de vraag naar rechtspraak. Zo bleken in het afgelopen decennium de aanpassingen in het vreemdelingenrecht en de intensivering van de verkeershandhaving direct van invloed op de hoeveelheid bestuursrechtelijke procedures (Van Erp, 2006). Cijfermatige informatie over civiele en bestuursrechtspraak moest voorheen uit vele verschillende, veelal op professionele gebruikers gerichte informatiebronnen bijeen worden gesprokkeld. In een gezamenlijk initiatief van de Raad voor de rechtspraak, het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) wordt die informatie nu in één publicatie gebundeld. De voorliggende publicatie is de derde fysieke editie van Rechtspleging Civiel en Bestuur. Van de tabellen in deze publicatie verschijnt jaarlijks een update op de websites van de participerende organisaties.

1.1 Aanleiding en doelstelling

Het doel van dit samenwerkingsproject tussen Raad voor de rechtspraak, CBS en WODC is het tot stand brengen van een gezaghebbende publicatie over de beslechting van (juridische) geschillen en andere juridische werkzaamheden op het gebied van het civiele recht en het bestuursrecht. De ambitie strekt verder dan alleen het bundelen van de reeds her en der beschikbare informatie, want de genoemde organisaties beogen ook het verbeteren van de informatievoorziening. Dat betekent dat in het kader van het samenwerkingsproject ook initiatieven worden genomen om bestaande definities en meetmethoden te verbeteren en te uniformeren. Bij het verschijnen van de eerste editie van Rechtspleging Civiel en Bestuur (C&B) zijn enkele bestaande publicaties stopgezet. Rechtspraak in Nederland (CBS) en de Trendrapportages Advocatuur, Deurwaarders en Notariaat (WODC) verschijnen niet meer als zelfstandige publicaties. De nadruk in Rechtspleging Civiel en Bestuur ligt op cijfers. De cijfers in deze editie hebben betrekking op de periode 2002-2012. De ontwikkelingen worden in zeven thematisch geordende hoofdstukken besproken en met figuren gevisualiseerd. Gedetailleerde cijfers zijn opgenomen in een speciale tabellenbijlage. De cijferreeksen in deze publicatie zullen in principe ook in de volgende edities terugkeren. De in deze publicatie gebruikte concepten en begrippen en hun onderlinge samenhang worden in hoofdstuk 2 beschreven.

1.2 Verloop en afloop van geschillen

De voorliggende publicatie gaat over ‘geschillen’, ‘rechtspraak’ en ‘rechtspleging’ op de terreinen van het civiele recht en het bestuursrecht. Die termen lichten we hier kort toe.

Bij ‘geschillen’ denken we aan situaties waarin twee of meer mensen of instanties zijn betrokken die het ergens niet over eens kunnen worden. Aan veel (maar niet alle) rechtszaken ligt een dergelijk geschil ten grondslag. Omgekeerd leiden geschillen niet noodzakelijk tot een rechtszaak; vaak lost men een geschil uiteindelijk toch onderling op, eventueel door iemand te laten bemiddelen, of door het te laten rusten. Onder ‘rechtspraak’ wordt in deze publicatie de rechtsgang in procedures bij rechtscolleges verstaan, die in de regel met een uitspraak van een lid van de rechterlijke macht wordt beslecht. De term ‘rechtspleging’ is een breder begrip dat ook de buitengerechtelijke afhandeling van juridische problemen omvat en de daarbij betrokken beroepsgroepen en organisaties. In het civiele recht worden geschillen behandeld tussen burgers, bedrijven, stichtingen enz. Het gaat dan bijvoorbeeld om burenruzies, boedelscheidingen, onbetaalde rekeningen of het vergoeden van schade. Niet in alle zaken die door de civiele rechter worden behandeld, is sprake van een geschil tussen meerdere partijen. Voor sommige kwesties schrijft de wet voor dat burgers zich tot de rechter wenden om toestemming te verkrijgen. Dat kan gaan om eenzijdige verzoeken, bijvoorbeeld bij adoptie, of om gemeenschappelijke verzoeken, zoals bij een niet-betwiste echtscheiding. In het bestuursrecht worden uitsluitend geschillen behandeld waarbij een besluit van een bestuursorgaan, bijvoorbeeld het college van burgemeester en wethouders van een gemeente, de aanleiding vormt tot het geschil. Een belanghebbende bij dat besluit – meestal een burger of een bedrijf – kan de beslissing aanvechten bij de rechter. Het komt ook voor dat (decentrale) overheden een onderling geschil voor de rechter brengen. Overheden kunnen ook partij zijn in een civiele procedure; als een overheidsinstantie wordt aangesproken in haar rol van bestuurder valt een zaak onder het bestuursrecht, maar als zij handelt zoals elke burger kan handelen (bijvoorbeeld bij de koop van een stuk grond) wordt de zaak onder het civiele recht behandeld.

Er is een grote variëteit aan instanties waar burgers met een juridisch probleem voor hulp kunnen aankloppen. Vaak wordt dan ook een oplossing gevonden vóórdat de gang naar de rechter nodig is. Slechts 5% van de geschillen die aan de rechter zouden kunnen worden voorgelegd, belandt ook werkelijk bij de rechter (Van Velthoven & Klein Haarhuis, 2010). In de meeste andere gevallen wordt een aanvaardbare oplossing bereikt buiten de rechter om (50%), onderneemt de burger geen actie (10%) of geeft deze het, na enkele vruchteloze pogingen om een oplossing te vinden, uiteindelijk op (35%). Ook voor het midden- en kleinbedrijf geldt dat de meeste geschillen buitengerechtelijk worden

opgelost en slechts 5% van voor de rechter wordt gebracht (Croes & Maas, 2009).

Dat lang niet iedereen de gang naar de rechter maakt, heeft te maken met verschillende factoren. De gang naar de rechter brengt aanzienlijke kosten met zich mee (materieel en immaterieel), terwijl men maar moet afwachten of er baten tegenover staan. De rechtsgang kan veel tijd vergen, zeker wanneer er beroep wordt aangetekend tegen een uitspraak in eerste aanleg. Slepemde rechtszaken zijn een bron van stress en onzekerheid en kunnen de betrokkenen belemmeren in hun maatschappelijk functioneren (Felsö et al., 2007). Ten aanzien van de baten geldt dat het geenszins zeker is dat wie een zaak voor de rechter brengt, ook het gelijk aan zijn zijde zal krijgen. Bovendien wordt een substantieel deel van de rechterlijke uitspraken niet volledig nageleefd, veelal omdat de partij op wie een verplichting rust niet in staat is daaraan te voldoen (Eshuis, 2009). Ook de aard van een geschil is van invloed op de kans dat een zaak voor de rechter komt. Voor sommige typen geschillen bestaan laagdrempelige alternatieven, zoals geschillencommissies. Voor bijvoorbeeld echtscheidingen is de gang naar de rechter verplicht, omdat slechts de rechter mag beslissen over de ontbinding van een huwelijk.

Binnen de rechtspraak is al geruime tijd een ontwikkeling gaande waarbij ernaar wordt gestreefd minder zaken met een rechterlijke uitspraak te beëindigen. Zo is het sinds 2002 gebruik dat binnen een civiele bodemprocedure bij de rechtbank een poging wordt gedaan de partijen tot een onderlinge schikking te bewegen. In zowel civiele als bestuursrechtelijke procedures wordt aan de partijen de mogelijkheid geboden een mediator in te schakelen, die de partijen helpt om onderling, buiten de rechter om, overeenstemming te bereiken.

1.3 Geschilbeslechting: keten of delta?

Eén van de dominante invalshoeken bij onderzoek in de strafrechtspleging is ‘de keten’: een groot deel van de zaken in het strafrecht ondergaat, in een vaste volgorde, een aantal bewerkingen die door verschillende organisaties – waaronder politie, Openbaar Ministerie en rechtspraak – worden uitgevoerd.

Voor de beslechting van civiele en bestuursrechtelijke geschillen is de invalshoek van ‘de keten’ minder dominant. Er is in veel mindere mate sprake van een vaste sequentie van bewerkingen en organisaties die zich met deze geschillen bezighouden (Eshuis, 2007). Ook spelen overheidsorganisaties een minder dominante rol in de bewerking van zaken. Er is een ruime variëteit aan professionele actoren en instanties die zich op enigerlei wijze met rechtspleging en geschilbeslechting bezighoudt. Naast traditionele rechtshelpers als advocaten en deurwaarders kennen we voorzieningen als rechtswinkels en het Juridisch Loket, arbiters,

mediators en ombudsmannen, klachten-, bezwaar- en geschillen-commissies.

Op specifieke terreinen spelen branchegerichte organisaties een rol, zoals consumentenorganisaties, de ANWB, de vereniging Eigen Huis en de ANVR. Ook de voorzieningen voor gesubsidieerde rechtshulp en rechtsbijstandsverzekeraars spelen een rol van betekenis.

Van Velthoven en Ter Voert (2004) kozen voor de behandeling van civiele geschillen het beeld van een delta: een dynamisch landschap van parallelle stromen, die zich spontaan vertakken of verenigen. Zoals het water in de delta, via niet vooraf te voorspellen trajecten, uiteindelijk naar het laagste punt stroomt, bereiken ook de geschilhebbers – tevreden-gesteld of uitgeput – het punt waar ze zich neerleggen bij het laatst bereikte resultaat. Hun tocht langs de vele instanties en professionals tot wie ze zich kunnen wenden, lijkt even toevallig en onvoorspelbaar als de route die het water door een delta kiest.

Toch kunnen ook in de civiele en bestuurlijke geschilbeslechting verschillende sequenties worden onderscheiden die als ‘keten’ kunnen worden gezien – zeker wanneer het tot een gerechtelijke procedure komt. Zo is er in het voortraject van civiele bodemprocedures en kort gedingen een vaste rol voor de deurwaarder (het betekenen van de dagvaarding) en in grotere zaken ook voor de advocaat. Bij geldvorderingen gaat daar vaak een incassobureau aan vooraf. Als een vonnis niet wordt nageleefd, komt opnieuw de deurwaarder in beeld, die een monopolie heeft op de toepassing van dwangmiddelen. Bij echtscheidingen bestaat een veelvoorkomende reeks van deelgeschillen; in de klassieke ‘vechtscheiding’ wordt in het kielzog van de scheiding zelf een aantal gerechtelijke procedures gevoerd over de verdeling van de boedel, de alimentatie, het gezag over de kinderen en de omgangsregeling.

In bestuursrechtelijke geschillen is de sequentie van mogelijke stappen beduidend eenvormiger dan in civielrechtelijke geschillen. De zaak begint namelijk altijd naar aanleiding van een door een bestuursorgaan genomen besluit, waartegen een burger of bedrijf in het geweer komt. Daarbij geldt dat, alvorens een gerechtelijke procedure kan worden gestart, het besluit eerst dient te worden aangevochten bij het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen. Hier is dus sprake van een vaste sequentie van buitengerechtelijke en gerechtelijke stappen, die als keten kunnen worden opgevat. Een minder overzichtelijk aspect van de bestuursrechtspraak is het feit dat er meerdere lijnen voor de behandeling van rechtszaken in eerste aanleg en in hoger beroep bestaan. Zo wordt het hoger beroep, afhankelijk van het type geschil, behandeld door een gerechtshof, de Centrale Raad van Beroep, het College van Beroep voor het bedrijfsleven of de Raad van State. Hier divergeren de geschilstromen dus na de rechtspraak in eerste aanleg.

1.4 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 vormt een algemene inleiding op de hoofdstukken 3 t/m 8. Alle belangrijke begrippen in deze publicatie en hun onderlinge samenhang worden in dit hoofdstuk ingeleid.

Hoofdstuk 3 behandelt het voor- en buitengerechtelijke traject van civiel- en bestuursrechtelijke kwesties. In dit hoofdstuk komen mediation en arbitrage aan de orde, en het gebruik van geschillencommissies en de Nationale ombudsman.

In de hoofdstukken 4 en 5 staat de rechtspraak centraal. Hoofdstuk 4 behandelt de civiele rechtspraak, hoofdstuk 5 de bestuursrechtspraak. Aan de orde komen de ontwikkelingen in de instroom en uitstroom bij de rechtscolleges, de aard van zaken die voor de rechter worden gebracht en de doorlooptijd van verschillende typen procedures.

Hoofdstuk 6 gaat in op de beroepsbeoefenaren in de civiele en bestuursrechtspleging. De beroepsgroepen die in dit hoofdstuk worden behandeld omvatten de rechterlijke macht, de advocatuur, het notariaat, gerechtsdeurwaarders, mediators en arbiters. Naast de omvang van de beroepsgroep wordt ook aandacht geschonken aan de continuïteit van de dienstverlening, via het aantal personen dat de beroepsopleiding doorloopt of een intern opleidingstraject volgt.

In hoofdstuk 7 staan financiële gegevens centraal. Het hoofdstuk gaat in op de overheidsuitgaven aan de rechtspleging, de omzet en winst van zelfstandig gevestigde beroepsbeoefenaren en de kosten die gebruikers van de voorzieningen maken.

Hoofdstuk 8 behandelt gegevens die verband houden met de kwaliteit van de rechtspleging en de waardering door gebruikers. Hierbij komen onder meer klantonderzoeken van verschillende organisaties aan de orde, en gegevens over ingediende klachten en tuchtprocedures tegen beroepsbeoefenaren in de civiele en bestuursrechtspleging.

Het rapport bevat verschillende bijlagen. Daaronder zijn een omvangrijke tabellenbijlage en een bijlage met de gebruikte databronnen en methodologische aspecten.

2 Het Nederlandse civiele en bestuursrechtssysteem

N.E. de Heer-de Lange en M.J. ter Voert

Burgers en bedrijven kunnen in het dagelijkse leven met verschillende problemen en vraagstukken worden geconfronteerd die op het civiel- of bestuursrechtelijk terrein liggen. Bij de aanpak van die problemen of vraagstukken kunnen ze een beroep doen op allerlei juridische dienstverleners en gerechtelijke of buitengerechtelijke procedures. Dit hoofdstuk biedt achtergrondinformatie over de juridische dienstverleners en (buiten)gerechtelijke instanties die in de komende hoofdstukken aan bod komen. Tevens lichten we de belangrijkste aspecten en begrippen van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand toe.

In paragraaf 2.1 beschrijven we de juridische dienstverleners. We beperken ons daarbij tot de dienstverleners waar het ministerie van Veiligheid en Justitie stelselverantwoordelijk voor is (het Juridisch Loket, advocaten, notarissen, gerechtsdeurwaarders), waarvan het gebruik via beleidsmaatregelen wordt gestimuleerd (mediators), of die vanuit beleids oogpunt van belang zijn voor de toegankelijkheid van het rechtsbestel (rechtsbijstandsverzekeraars).

De buitengerechtelijke procedures komen in paragraaf 2.2 aan de orde. Hierbij beperken we ons tot procedures bij de grote – nationale – instanties. Lokale geschilprocedures (bijvoorbeeld lokale ombudsman) of klachtenprocedures van individuele bedrijven laten we buiten beschouwing.

In paragraaf 2.3 bespreken we de centrale begrippen en instanties in de civiele en bestuursrechtspraak.

Tot slot beschrijven we in paragraaf 2.4 het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand.

2.1 Juridische dienstverleners

In deze paragraaf worden juridische dienstverleners beschreven en het soort hulp dat ze bieden.

2.1.1 *Het Juridisch Loket*

Bij het Juridisch Loket kunnen rechtzoekenden terecht voor vraagverheldering, informatie en advies en verwijzingen naar advocaten, mediators of andere personen en instanties. Rechtzoekenden kunnen op diverse manieren contact leggen met het Juridisch Loket. Dit kan via het landelijke telefoonnummer (0900-8020), maar ook door face-to-face-contact bij een van de dertig vestigingen (voor advies bij de balie of een spreekuur). Tevens kunnen rechtzoekenden gebruikmaken van de

centrale website (www.juridischloket.nl) die voorziet in de mogelijkheid om via e-mail of een chatsessie een vraag te stellen.

Het Juridisch Loket is een eerstelijns voorziening in het kader van de Wet op de rechtsbijstand (Wrb). Hoewel het Juridisch Loket is bedoeld als voorziening voor minder draagkrachtigen, kan in principe elke Nederlander met een juridisch probleem gratis bij het Juridisch Loket terecht, ongeacht zijn inkomen of vermogen (Combrink-Kuiters et al., 2013).

Vanaf 2006 zijn er dertig vestigingen van het Juridisch Loket. In de loop van 2004 en 2005 zijn ze in de plaats gekomen van de voormalige Bureaus Rechtshulp.

Per 1 juli 2011 is de maatregel 'diagnose en triage' in werking getreden. Daarmee worden rechtzoekenden gestimuleerd eerst langs het Juridisch Loket te gaan door hen een korting van € 51 op de eigen bijdrage voor een gesubsidieerde advocaat te verlenen, indien dit alsnog noodzakelijk blijkt. Rechtzoekenden die niet eerst de route langs het Juridisch Loket hebben afgelegd, krijgen deze korting op de eigen bijdrage niet. De verwachting is dat meer rechtsvragen en -problemen in een vroegtijdig stadium kunnen worden afgevangen of via een betere route kunnen worden opgelost als zij eerst aan het Juridisch Loket worden voorgelegd. Door deze beoogde versterkte filterfunctie van het Juridisch Loket zouden er in de toekomst minder toevoegingen nodig zijn.

2.1.2 Advocaten

Advocaten vervullen een wettelijk verankerde rol in de Nederlandse rechtspleging. Advocaten hebben twee belangrijke taken. Ten eerste geven advocaten juridisch advies. Zij informeren cliënten over hun juridische situatie en adviseren over het voorkomen of oplossen van problemen. Ten tweede vertegenwoordigen zij cliënten in juridische procedures en conflicten. Advocaten moeten de belangen van cliënten verdedigen, rechtsbijstand verlenen en waken voor een behoorlijk procesverloop (Commissie Van Wijnen, 2006). In bepaalde zaken wordt deskundige rechtsbijstand als een noodzakelijke voorwaarde gezien om het recht op een eerlijk proces te waarborgen in de zin van artikel 6 EVRM. Daarom mogen partijen bij de civiele sectoren van de rechtbanken alleen met een advocaat procederen. In civiele procedures bij de sector kanton en bij bestuursrechtelijke procedures bestaat een dergelijke verplichting niet.

Andere vaste taken van advocaten zijn het optreden als bewindvoerder of als curator in het civiele domein.

De kernwaarden die voor de beroepsgroep gelden zijn: partijdigheid, onafhankelijkheid, deskundigheid, integriteit en vertrouwelijkheid. Om de kwaliteit van de dienstverlening te waarborgen, is de advocatuur deels wettelijk en deels door de eigen beroepsgroep gereguleerd. De volgende instanties spelen daarbij een rol.

Nederlandse Orde van Advocaten

Alle advocaten in Nederland zijn lid van de Nederlandse Orde van Advocaten en moeten zich aan de geldende beroepsregels houden. Dit houdt in dat ze zich moeten houden aan de Advocatenwet en de eisen die de Orde aan hen stelt. De Orde is een publiekrechtelijk lichaam met verordenende bevoegdheid. De wettelijk vastgelegde kernfunctie van de Orde is de zorg voor de kwaliteit van advocatendiensten. Die kwaliteit wordt onder meer gewaarborgd door het opstellen van verordeningen voor advocaten, opleidingsprogramma's en voorlichting en dienstverlening aan de leden.

Deken

Alle arrondissementen hebben een plaatselijke deken. De deken is de voorzitter van het bestuur van de plaatselijke orde, de raad van toezicht. De deken houdt toezicht op de naleving van de verordeningen en heeft de bevoegdheid om mogelijke misstanden aan de Raad van Discipline voor te leggen. Tevens onderzoekt hij klachten die binnenkomen over advocaten en probeert te bemiddelen tussen klager en advocaat. Hij kan de zaak ook voorleggen aan de tuchtrechter. De beslissing om een klacht alsnog te laten behandelen door de Raad van Discipline ligt echter altijd bij de klager zelf; de deken heeft niet de bevoegdheid om een klager tegen te houden of een klacht ongegrond te verklaren.

Raad van Discipline en Hof van Discipline

Alleen de deken kan een klacht voorleggen aan de tuchtrechter, hij is daartoe zelfs verplicht als de klager hierom vraagt. De Raad van Discipline en – in hoger beroep – het Hof van Discipline oefenen de tuchtrechtspraak uit. Advocaten zijn aan tuchtrechtspraak onderworpen 'ter zake van enig handelen of nalaten in strijd met de zorg die zij als advocaat behoren te betrachten ten opzichte van degenen wier belangen zij als zodanig behartigen of behoren te behartigen, ter zake van inbreuken op de verordeningen van de Nederlandse orde en ter zake van enig handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt' (art. 46 Advocatenwet). In de Raad van Discipline worden tuchtzaken behandeld door vier advocaten en een voorzitter die afkomstig is uit de rechterlijke macht. Het Hof van Discipline bestaat uit drie leden van de rechterlijke macht en twee advocaten. De Raad en het Hof kunnen de volgende maatregelen opleggen: waarschuwing, berisping, schorsing voor de duur van hoogstens een jaar en schrapping van het tableau.

Geschillencommissie

Als een klant en een advocaat een conflict niet samen kunnen oplossen, dan kan het geschil worden voorgelegd aan de Geschillencommissie Advocatuur. Dat kan als het advocatenkantoor is aangesloten bij die Geschillencommissie. De Geschillencommissie Advocatuur oordeelt over

klachten over de kwaliteit van de dienstverlening van de advocaat, de hoogte van de declaratie in alle soorten zaken en schadeclaims met een maximum van € 10.000. Advocaten zelf kunnen de commissie verzoeken uitspraak te doen over onbetaalde declaraties. De Geschillencommissie is eind 2003 ingesteld en bestaat uit vertegenwoordigers van de rechterlijke macht, consumentenorganisaties en de advocatuur.¹

2.1.3 Rechtsbijstandverzekeringen

Rechtsbijstandverzekeringen hebben een dubbele functie: (1) juridische dienstverlening en (2) kostendekking. Een rechtsbijstandverzekering geeft recht op rechtshulp. De verzekering wordt doorgaans modulair aangeboden. Afhankelijk van de gekozen module zijn geschillen op (onder meer) de terreinen verkeer, wonen en inkomen (waaronder fiscaliteit en sociale wetgeving) verzekerd. Een verzekering geeft recht op juridische bijstand door een jurist van een rechtsbijstandverzekeraar. Maar ook de kosten van inschakeling van externe deskundigen of advocaten vallen onder de dekking, evenals de kosten van een gerechtelijke procedure.

De markt voor rechtsbijstandverzekeringen is gesegmenteerd. De klanten van rechtsbijstandverzekeraars bestaan uit huishoudens, bedrijven en zelfstandigen. De deelmarkt voor gezinsrechtsbijstand verschilt van die voor bedrijfsrechtsbijstand, doordat bedrijven en zelfstandigen onderling sterk verschillen en gezinnen juist een veel homogenere groep vormen. Het Verbond van Verzekeraars onderscheidt drie hoofdvormen van de rechtsbijstandverzekering: rechtsbijstand in het verkeer, voor particulieren en voor bedrijven en beroepen.

Verkeer

Met betrekking tot het verkeer zijn er drie verschillende basisvormen van rechtsbijstand te onderscheiden. Motorrijtuigrechtsbijstand biedt rechtsbijstand bij problemen met het motorrijtuig dat op de verzekeringspolis is vermeld. Dat kan een auto zijn, maar ook een motorfiets, een bromfiets of meerdere motorrijtuigen. Verkeersrechtsbijstand dekt alle rechtsproblemen die in of door het verkeer kunnen ontstaan. Met deze verzekering maakt het niet uit op welke wijze aan het verkeer wordt deelgenomen (te voet, per fiets, per motorrijtuig of op welke andere manier dan ook). De verzekering geldt ook voor eventuele passagiers. Verhaalsrechtsbijstand is de derde, beperktere vorm van rechtsbijstand. Deze is bedoeld voor het verhalen van schade aan het motorrijtuig na een ongeval en waarbij de schuld bij de tegenpartij ligt. Het verhalen van letselschade valt dus niet altijd onder deze beperkte dekking.

¹ In juni 1999 is de Geschillencommissie Advocatuur, bij de start van de pilot, geïnstalleerd. Deze pilot duurde drie jaar, tot juni 2002. Sinds eind 2003 is de Geschillencommissie voor onbepaalde tijd ingesteld.

Particulieren

De rechtsbijstandverzekering voor particulieren, bekend als de gezinspolis, dekt rechtshulp voor de verzekeringnemer en zijn of haar gezinsleden. Wel moet het om een redelijk financieel belang gaan. Voor zover deskundigen/specialisten moeten worden ingeschakeld (advocaten, experts, accountants) zijn ook dergelijke externe kosten gedekt, evenals gerechts- en griffiekosten en kostenveroordelingen voor door een tegenpartij gemaakte kosten. Het moet gaan om onzekere voorvallen die bij het sluiten van de verzekering redelijkerwijs niet te verwachten waren. Uitsluitend zijn (doorgaans) echtscheiding en geschillen die voortvloeien uit betaalde activiteiten. Arbeidsrechtelijke conflicten zijn wel gedekt als de verzekerde een werknemer is.

Bedrijven en beroepen

De bedrijfsrechtsbijstandverzekering biedt een bedrijf of ondernemer bijstand bij juridische problemen, met inbegrip van juridisch advies en vergoeding van advocaten- en proceskosten. De meeste polissen bieden een algemene dekking die kan worden uitgebreid met specifieke aanvullende dekkingsrubrieken. Zo kan een polis op maat worden gemaakt. In de praktijk geldt de dekking voor problemen op het gebied van:

- administratief recht en socialeverzekeringsrecht (onder andere voor problemen met bouw- en hinderwetvergunningen, bestemmingsplannen en dergelijke, en bijstand in beroepsprocedures);
- arbeidsrecht, ambtenarenrecht (voor arbeidsrechtelijke geschillen met werknemers, bijvoorbeeld loon- en ontslagkwesties);
- overeenkomsten-/contractrecht (onder andere voor overeenkomsten die door de ondernemer als koper, opdrachtgever of afnemer van diensten zijn gesloten; geschillen over verwerving, onderhoud, reparatie of verbouwing van bedrijfspanden bestemd voor eigen gebruik);
- strafrecht en verhaalsrecht (voor juridische hulp bij strafrechtelijke vervolging voor een niet-opzettelijk bega(a)n(e) overtreding of misdrijf, en bijstand om geleden schade op een derde te verhalen);
- burendienstrecht en erfdienstbaarheden (met betrekking tot de bedrijfspanden en de daarbij behorende grond).

Op hiervoor niet genoemde rechtsterreinen kan vaak wel advies bij de verzekeraar worden ingewonnen. De dekking voor rechtsbijstand op het gebied van contract- en overeenkomstenrecht kent over het algemeen beperkingen, vooral voor problemen met afnemers van goederen en diensten. De bijstand geldt alleen voor in de polis omschreven verzekerde activiteiten. Rechtsbijstand met betrekking tot motorrijtuigen en (lucht-)vaartuigen is meestal niet standaard in de dekking opgenomen, en is beperkt verzekerd of aanvullend te verzekeren. Faillissement, fiscaalrechtelijke conflicten, en geschillen over vermogensbeheer en incassovorderingen zijn veelal uitgesloten. De polis kent een wachttijd (meestal

drie maanden). Lopende zaken of juridische geschillen die in de lucht hangen, vallen daarmee buiten de dekking. De wachttijd geldt niet voor het verhalen van schade en voor overeenkomsten die zijn gesloten na het aangaan van de verzekering.

Veruit de meeste maatschappijen bieden meer dan alleen rechtsbijstandverzekeringen aan. Deze maatschappijen worden multibranchespelers genoemd, waaronder grote maatschappijen als Aegon, Nationale-Nederlanden en Univé. Er zijn ook kleinere, meer specialistische multibranchespelers, zoals VVAA. Ook zijn er enkele monobranchespelers (DAS, ARAG of Anker Rechtsbijstand). SRK Rechtsbijstand is een voorbeeld van een juridisch kantoor dat voor andere multibrancheverzekeraars (zoals ING, Aegon en AMEV) de rechtsbijstandverzekeringen uitvoert. Dergelijke kantoren zijn veelal stichtingen.

2.1.4 Mediators

Een mediator is een onafhankelijke derde die partijen begeleidt om tot een oplossing te komen van hun onderlinge conflict. Het doel van mediation is vanuit de belangen van partijen tot een gezamenlijk gedragen en voor ieder van hen optimaal resultaat te komen. Een mediation begint wanneer partijen een mediationovereenkomst hebben ondertekend. In een mediationovereenkomst zijn de spelregels van de mediation vastgelegd, onder andere geheimhouding. Een mediation kan worden afgerond met een schriftelijk afrondingsdocument (bijvoorbeeld een vaststellingsovereenkomst of convenant) of een mondelinge overeenkomst. In een vaststellingsovereenkomst worden de afspraken vastgelegd die tijdens de mediation zijn overeengekomen. Na afloop van de mediation kunnen partijen naar de rechtbank om een eventuele vaststellingsovereenkomst van een executoriale titel te laten voorzien.

Partijen in een conflict kunnen op eigen initiatief aan mediation beginnen of na verwijzing door instanties. Sinds april 2005 bestaan er binnen het rechtsbestel twee structurele verwijzingsvoorzieningen naar mediation: via het Juridisch Loket en via de rechtspraak. Daarnaast zijn er andere verwijzende instanties, bijvoorbeeld arbodiensten, maatschappelijk werk, jeugdzorg, politie, sociaal raadslieden, of rechtsbijstandsverzekeraars.

Het Nederlands Mediation Instituut (NMI) is het instituut dat de kwaliteit van de mediators in Nederland bewaakt. Het instituut maakt onderscheid tussen geregistreerde en gecertificeerde mediators. Om de kwaliteit van mediation te bevorderen en te waarborgen, beheert het NMI een openbaar register van gekwalificeerde mediators: het NMI Register van Mediators. De mediators die in het register staan ingeschreven, hebben een exclusief recht op het gebruik van de titel NMI Mediator (voor mediators die niet gecertificeerd zijn) of NMI Gecertificeerd Mediator. Deze mediators

houden zich aan het reglement van het Nederlands Mediation Instituut. Hierin staat onder meer dat ze een geheimhoudingsplicht hebben en onafhankelijk, neutraal en voortvarend moeten optreden. Mediators die zich beschikbaar stellen voor verwijzing vanuit het Juridisch Loket en de rechtspraak dienen zich tevens in te schrijven bij de Raad voor Rechtsbijstand (RvR).

Mediators hebben verschillende professionele achtergronden en zijn actief in of hebben expertise op verschillende terreinen.

De kosten van de mediation worden in principe gedeeld door partijen.² Voor minder draagkrachtigen is er een tegemoetkoming in de kosten van mediation geregeld in de Wet op de rechtsbijstand, de zogenoemde mediationtoevoeging. Daarnaast was tussen 2005 en 2011 voor mediations die werden verwezen door de rechtspraak en waarbij de partijen geen mediationtoevoeging ontvingen een stimuleringsbijdrage (2,5 uur gratis mediation) beschikbaar.

2.1.5 *Gerechtsdeurwaarders*

De gerechtsdeurwaarder is – net als de notaris – zowel vrije ondernemer als een openbaar ambtenaar die benoemd is door de Kroon.³ Het ambtelijke werk van de gerechtsdeurwaarder ligt op het terrein van het civiele recht en bestaat onder meer uit het oproepen van personen om voor de rechter te verschijnen (dagvaarden), het uitvoeren van rechterlijke uitspraken (executie van vonnissen, arresten, beschikkingen en dwangbevelen) en het nemen van conservatoire maatregelen. In de rechterlijke uitspraak staat bijvoorbeeld wat iemand moet doen of nalaten of wat iemand moet betalen en waarom hij daarvoor is veroordeeld. Voldoet de veroordeelde niet aan het vonnis, dan kan de gerechtsdeurwaarder beslag leggen op bijvoorbeeld loon, uitkering, huis of inboedel. Daarnaast kan de gerechtsdeurwaarder woningen ontruimen op grond van een vonnis van de rechter en houdt hij toezicht bij openbare verkopen van roerende zaken.

De deurwaarder wordt ook buiten het terrein van de civiele rechtspleging ingeschakeld. Op het terrein van invordering en executie zijn er verschillende bijzondere wettelijke regelingen die de inschakeling van de gerechtsdeurwaarder vereisen bij bijvoorbeeld de inning van studieschulden (in opdracht van de Dienst Uitvoering Onderwijs), en de inning van verkeersboetes en executie van boetevonnissen (opdrachtgever Centraal Justitieel Incassobureau).

² www.nmi-mediation.nl.

³ Vaak wordt voor gerechtsdeurwaarder ook de term 'deurwaarder' gebruikt. Met die term kunnen tevens belastingdeurwaarders en gemeente-, en waterschapsdeurwaarders worden bedoeld. Dit zijn, in tegenstelling tot gerechtsdeurwaarders die vrij ondernemer zijn, bezoldigde ambtenaren in dienst van de overheid. Als we in deze publicatie de term 'deurwaarder' gebruiken, bedoelen we daarmee 'gerechtsdeurwaarder'.

De gerechtsdeurwaarder heeft een zogenoemd domeinmonopolie om de hiervoor genoemde ambtelijke handelingen uit te voeren (art. 2 Gerechtsdeurwaarderswet). Dit betekent dat er ten aanzien van de ambtelijke taken geen concurrentie is van andere beroepsgroepen.

In aansluiting op de ambtspraktijk verrichten deurwaarders ook niet-ambtelijke diensten zoals de incassopraktijk, debiteurenbeheer, juridisch advies en procesvertegenwoordiging. De niet-ambtelijke dienstverlening wordt aangeboden in concurrentie met andere ondernemers, zoals incassobureaus. Deurwaarders zijn als enige in staat om het hele traject van invordering uit te voeren, van incasso tot allerlei ambtelijke handelingen (zoals het uitbrengen van dagvaardingen en beslaglegging op loon).

Ambtshandelingen verricht de deurwaarder op verzoek van (niet namens) de partij die opdrachtgever is. Hij dient daarbij onafhankelijk en onpartijdig te handelen in het belang van een betrouwbare en zorgvuldige rechtspleging. Behalve de belangen van de opdrachtgever moet de deurwaarder ook de belangen van andere betrokken partijen dienen (hij moet de gedaagde bijvoorbeeld advies geven over diens juridische mogelijkheden en onmogelijkheden) en de rechtspleging in het algemeen.

In lijn met de regulering van de advocatuur en het notariaat heeft de wetgever ten aanzien van gerechtsdeurwaarders de voorkeur gegeven aan een wettelijk stelsel met afgebakende zelfregulering door de beroepsorganisatie. In de Gerechtsdeurwaarderswet zijn bijvoorbeeld het domeinmonopolie, de titelbescherming en de ministerieplicht vastgelegd. Er zijn drie instanties die zich met de borging van diverse kwaliteitsaspecten bezighouden.

Koninklijke Beroepsorganisatie voor Gerechtsdeurwaarders

De Koninklijke Beroepsorganisatie voor Gerechtsdeurwaarders (KBvG) is een publiekrechtelijke beroepsorganisatie met verordenende bevoegdheden. De KBvG mag aan de beroepsgroep dwingende voorschriften opleggen en interne beroeps- en gedragsregels uitvaardigen waar alle leden zich aan moeten houden. Alle (toegevoegd kandidaat-)gerechtsdeurwaarders zijn verplicht lid van de KBvG. De voornaamste doelstelling van de KBvG is de bevordering van een goede beroepsuitoefening door de leden en van hun vakbekwaamheid. Zo zijn onder meer de Verordening beroeps- en gedragsregels gerechtsdeurwaarders en de Gedragscode ter bescherming persoonsgegevens vastgesteld en stimuleert de KBvG de dienstverlenende kwaliteit van gerechtsdeurwaarderskantoren door het opstellen van een kwaliteitshandboek.

Bureau Financieel Toezicht

Het Bureau Financieel Toezicht (BFT) houdt toezicht op de financiële en administratieve verplichtingen van gerechtsdeurwaarders. Dit toezicht komt neer op de volgende activiteiten:

- financieel en administratief toezicht op het verplicht bijhouden van een administratie van werkzaamheden en het kantoorvermogen, het verplicht aanhouden van een rekening voor derdengelden en daaruit slechts betalingen doen in opdracht van de rechthebbende, de verplichte inzending van jaarstukken aan het BFT binnen zes maanden na afloop van het boekjaar;
- onderzoek naar beheer van de beroepspraktijk, op eigen initiatief of op verzoek van de Kamer voor gerechtsdeurwaarders;
- melding aan de tuchtrechter van bevindingen die aanleiding kunnen geven tot tuchtmaatregelen, al dan niet in de vorm van een klacht;
- ondersteuning van de Commissie van Deskundigen die belast is met het beoordelen van ondernemingsplannen.

Kamer voor Gerechtsdeurwaarders

De tuchtrechtspraak wordt uitgeoefend door de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders. De (kandidaat-)gerechtsdeurwaarder is aan tuchtrechtspraak onderworpen ‘ten aanzien van enig handelen of nalaten in strijd met enige bij of krachtens deze wet gegeven bepaling en ter zake van enig handelen of nalaten dat een behoorlijk gerechtsdeurwaarder onderscheidenlijk kandidaat-gerechtsdeurwaarder niet betaamt’ (art. 34 lid 1 Gerechtsdeurwaarderswet). Het tuchtrecht strekt zich uit over alle handelingen van (kandidaat-)gerechtsdeurwaarders, niet alleen over de ambtelijke handelingen.

De Kamer is ondergebracht bij de Rechtbank Amsterdam, maar kan ook elders zitting houden. De Kamer bestaat uit vijf leden, die worden benoemd voor een periode van vier jaar. De Minister van Justitie benoemt de leden, waarvan er drie – onder wie de voorzitter – uit de rechterlijke macht afkomstig zijn en twee uit de beroepsgroep. Bij behandeling van een klacht moet de Kamer uit minstens twee leden van de rechterlijke macht en één gerechtsdeurwaarder bestaan. Tegen een uitspraak van de Kamer is beroep mogelijk bij het Gerechtshof Amsterdam. Daar wordt uitsluitend geoordeeld door leden van de rechterlijke macht.

2.1.6 Notarissen⁴

Het werkveld van notarissen ligt op het civielrechtelijk gebied. Notarissen hebben als belangrijkste taak het vastleggen van afspraken in notariële akten, het bewaren van akten en het afgeven van afschriften van de akte aan betrokkenen. Notariële akten zijn geschriften waarin overeenkomsten en verklaringen juridisch worden vastgelegd. Ze hebben een bijzondere betekenis:

- Na ondertekening door de notaris staat de datum van de akte tegenover iedereen vast. Iedereen kan erop vertrouwen dat de akte is ondertekend door degenen die als ondertekenaars zijn vermeld.

4 Deze tekst is voor een groot deel gebaseerd op informatie van de website van de KNB: www.knb.nl.

- Iemand die een akte heeft laten opmaken, krijgt een kopie (ook wel grosse of afschrift genoemd) om de afspraken altijd te kunnen bewijzen. Als iemand in een notariële akte een bedrag heeft schuldig erkend en de schuldenaar zijn verplichtingen niet nakomt, kan de schuldeiser met de grosse direct overgaan tot executie (verkoop van de goederen van de schuldenaar). Tussenkost van de rechter is dan niet nodig.
- De notaris is een onpartijdige deskundige die de belangen van alle betrokkenen behartigt bij het opstellen van een notariële akte.
- De akte blijft eeuwig bewaard. Als de notaris stopt, wordt zijn protocol (dossier met akten) overgenomen door een andere notaris (zijn opvolger).

De wet stelt de notariële akte vaak verplicht. Een aantal overeenkomsten en verklaringen worden pas geldig als ze zijn opgenomen in een notariële akte. De belangrijkste zijn de volgende:

- het maken of wijzigen van huwelijkse voorwaarden of partnerschapsvoorwaarden;
- het maken of wijzigen van een testament;
- het overdragen van een onroerende zaak, zoals een woning;
- het vestigen van zakelijke rechten, zoals een hypotheek, op een onroerende zaak;
- het oprichten van een besloten vennootschap;
- het overdragen van aandelen in een besloten vennootschap;
- het oprichten van een stichting.

Na de benoeming door de Kroon moet de notaris een eed afleggen.

Door het afleggen van de eed moet de notaris zich houden aan een aantal regels. De belangrijkste zijn:

- ministerieplicht: een notaris is niet alleen bevoegd, maar over het algemeen ook verplicht zijn diensten aan het publiek te verlenen. Alleen als er sprake is van bijzondere omstandigheden kan daar een uitzondering op worden gemaakt;
- geheimhoudingsplicht: een notaris mag in principe geen informatie verstrekken aan (juridische) derden. De notaris heeft een geheimhoudingsplicht ten aanzien van alles wat hem ambtshalve is toevertrouwd. Een notaris moet wel sinds november 2011 in bepaalde gevallen als daarom wordt gevraagd aan fiscus, politie en justitie informatie verstrekken over het betalingsverkeer dat via zijn rekening verloopt;
- onpartijdigheid: een notaris moet in de uitoefening van zijn ambt altijd onpartijdig blijven en ook de belangen van eventuele derden behartigen.

De notaris moet bij de uitoefening van zijn beroep zowel met publieke als commerciële belangen rekening houden. Enerzijds is hij een openbaar ambtenaar die exclusief met een aantal wettelijke taken is belast. Anderzijds is hij in economische zin een ondernemer, die zijn kantoor draaiende moet zien te houden en concurreert met andere aanbieders.⁵ Om de borging van het publieke belang dat notarissen dienen niet alleen aan de werking van de markt over te laten, is de beroepsuitoefening in een bepaalde mate door wetgeving gereguleerd, in combinatie met zelfregulering door de beroepsgroep. Per 1 januari 2013 zijn enkele wijzingen in werking getreden in de Wet op het notarisambt (Wna) die onder andere betrekking hebben op de scheiding en (versterking) van het toezicht en tuchtrecht en het bevorderen van de kwaliteit en de integriteit van het notariaat.⁶ Er zijn vier instanties die zich met de borging van diverse kwaliteitsaspecten bezighouden.

Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie

De Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) is een publiekrechtelijke beroepsorganisatie met verordenende bevoegdheden. De KNB heeft tot taak een goede beroepsuitoefening en vakbekwaamheid door de leden te bevorderen (art. 61 Wna). De verordeningen bevatten beroeps- en gedragsregels (waaronder ook opleidingseisen), waarmee de KNB beoogt de vereiste professionele standaard van de beroepsuitoefening en de financiële soliditeit van de bedrijfsvoering van het notariaat te waarborgen.

Sinds 1 januari 2009 is de 'Verordening op kwaliteit' ingevoerd om de kwaliteit en integriteit van het notariaat te bevorderen. Deze verordening stelt de intercollegiale toetsing door middel van een *peer review* verplicht. De KNB kan bemiddelen bij klachten of kan deze doorverwijzen naar de zogeheten ringvoorzitters (vanaf 2013 Geschillencommissie Notariaat) of het tuchtrecht.

Kamer van Toezicht en Kamer voor het notariaat

Tot 2013 oefenden 19 Kamers van Toezicht zowel een toezichthoudende als een tuchtrechtelijke functie uit. De Kamer trad tuchtrechtelijk op tegen 'enig handelen of nalaten in strijd met de Wna of verordeningen van de KNB, of in strijd met de zorg die zij als notarissen of kandidaat-notarissen behoren te betrachten ten opzichte van degene te wier behoeve zij optreden en ter zake van enig handelen of nalaten dat een behoorlijk

5 Vanaf 2013 is het ook mogelijk toegevoegd notaris te worden. De toegevoegd notaris mag zelfstandig akten passeren, maar is geen ondernemer (geen eigenaar van het kantoor). Zie noot 7.

6 Zie *Staatsblad* (2011) 470 Wet van 29 september 2011 tot wijziging van de Wet op het notarisambt naar aanleiding van de evaluatie van die wet, alsmede regeling van enkele andere onderwerpen in die wet en wijziging van de Wet op het centraal testamentenregister en van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme.

notaris of kandidaat-notaris niet betaamt' (art. 98 Wna). Het tuchtrecht heeft tot doel 'eer en aanzien' van het beroep in stand te houden.

De Kamer behandelde ingediende klachten, maar kon ook zelf een onderzoek instellen. De voorzitter van een Kamer kon een in opspraak geraakte (kandidaat-)notaris oproepen uitleg te geven en kon zowel inzicht in kantoor- als privéadministratie en afschriften van stukken verlangen. Hij was verder verplicht tot het instellen van onderzoek als het bestuur van de KNB of het BFT hem daartoe verzocht. Tegen uitspraken van de Kamer van Toezicht stond beroep open bij het Gerechtshof Amsterdam.

Per 1 januari 2013 zijn de Kamers van Toezicht overgegaan in vier Kamers voor het notariaat. Deze Kamers hebben alleen nog een tuchtrechtelijke functie en geen toezichtsfunctie meer. Wel geeft de gewijzigde Wna de voorzitter van de Kamer voor het notariaat de bevoegdheid een stille bewindvoerder te noemen als de continuïteit van een notariskantoor in gevaar dreigt te komen. Deze stille bewindvoerder geeft de notaris advies en begeleiding bij zijn bedrijfsvoering. Hij is bevoegd om bindende aanwijzingen aan de notaris te geven. De Kamer voor het notariaat kan instructies geven aan de bewindvoerder.

Een kamer bestaat uit vijf personen:

- de president van een rechtbank (voorzitter);
- twee leden die door de Minister van Veiligheid en Justitie zijn benoemd: een rechter en een belastinginspecteur;
- twee (kandidaat-)notarissen uit het betreffende arrondissement.

Bureau Financieel Toezicht

Het Bureau Financieel Toezicht (BFT) houdt op grond van de Wet op het notarisambt toezicht op de financiën van een notaris. Het BFT controleert bijvoorbeeld of de gelden van cliënten die aan een notaris zijn toevertrouwd (derdengelden), op een juiste wijze worden bewaard. Daarnaast controleert het BFT de financiële administratie van een notaris. Vanaf 1 januari 2013 is de functie van het BFT uitgebreid en houdt het ook toezicht op de kwaliteit van de werkzaamheden en op de integriteit van de notaris, toegevoegd notaris en kandidaat-notaris.

Bij gebleken nalatigheden kan het BFT een klacht indienen bij de Kamer van Toezicht (vanaf 2013 kamer voor het notariaat).

Ringvoorzitters en Geschillencommissie Notariaat

Tot 2013 behandelden ringvoorzitters declaratiegeschillen tussen cliënten en notarissen. Per 1 januari 2013 is de procedure waarbij ringvoorzitters over declaratiegeschillen beslissen vervallen. In plaats daarvan zijn notarissen aangesloten bij de Geschillencommissie Notariaat (onderdeel van De Geschillencommissie).

Voordat de Geschillencommissie de klacht in behandeling neemt, krijgen de notaris en de klager vier weken de gelegenheid eerst zelf het probleem

op te lossen, overeenkomstig de kantoorklachtenregeling van de notaris. De klachten- en geschillenregeling geldt voor geschillen tot € 10.000.

2.2 Buitengerechtelijke procedures

In Nederland bestaat naast de rechtspraak een breed scala aan buitengerechtelijke procedures. Voorbeelden zijn de bezwaarprocedure in het bestuursrecht, (bindend)adviescommissies en arbitrage. Dit zijn procedures waarin personen of instanties met advies- of beslissingsbevoegdheid, al dan niet vrijwillig, door de rechtzoekende worden ingeschakeld, voorafgaand aan of in plaats van een beroep op de rechter (zie ook bijlage 2, voor een stroomschema).

Deze paragraaf biedt een globale beschrijving van het landelijke spectrum van buitengerechtelijke geschilbeslechtsprocedures. We beperken ons daarbij tot de grote – nationale – buitengerechtelijke procedures. In paragraaf 2.2.1 beginnen we met een overzicht van procedures in het civielrechtelijke domein. In paragraaf 2.2.2 volgt een overzicht van de procedures in het bestuursrechtelijke domein, met als belangrijkste de bezwaarschriftprocedure en de procedure bij de Nationale ombudsman. Besloten wordt in paragraaf 2.2.3 met twee procedures op grond van specifieke wet- of regelgeving of statuten: de klacht- en verzoekprocedure inzake ongelijke behandeling bij het College voor de Rechten van de Mens en de procedure bij de Reclame Code Commissie (RCC).

2.2.1 *Buitengerechtelijke procedures op het gebied van civiel recht*

Naast de civiele rechtspraak bestaan er verschillende instanties waar rechtzoekenden terecht kunnen voor de beslechting van geschillen op specifieke gebieden, zoals de bouw, huur of verzekeringen. Deze instanties hebben een advies- of beslissingsbevoegdheid. Ze doen onder andere uitspraak op basis van een arbitraal vonnis, of geven een (bindend) advies. Soms trachten ze ook in eerste instantie zelf te bemiddelen of kunnen partijen alsnog kiezen voor mediation.

Arbitrage is een vorm van geschilbeslechting waarbij partijen een geschil voorleggen aan een derde, die een bindende beslissing neemt over de beslechting van het geschil, maar die niet optreedt in de hoedanigheid van rechter. Deze derde beslecht het geschil door het nemen van een bindende beslissing in de vorm van een arbitraal vonnis (Brenninkmeijer et al., 2002, p. 15). Op voorwaarde dat een arbitraal vonnis wordt gedeponereerd bij de rechtbank, wordt een executoriale titel verkregen, waarmee naleving van het vonnis kan worden afgedwongen.

Bij bindend advies leggen partijen hun geschil voor aan een derde, die een interpretatie van of aanvulling geeft op de overeenkomst en daarmee een

nieuwe, bindende overeenkomst genereert (Brenninkmeijer et al., 2002, p. 17).

In deze paragraaf gaan we in op de geschilbeslechtsingsprocedures van de volgende instanties: de Raad van Arbitrage voor de Bouw, het Nederlands Arbitrage Instituut, de Huurcommissie, De Geschillencommissie, het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening en de Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen.

Raad van Arbitrage voor de Bouw

De Raad van Arbitrage voor de Bouw (RvA) is een van de belangrijkste arbitrage-instanties in Nederland voor de bouw. De RvA stelt zich ten doel om geschillen te beslechten die liggen op het gebied van de bouw, bijvoorbeeld bij geschillen tussen huizenkopers en aannemers. Naast de woningbouw is de RvA er ook voor geschillen op het gebied van utiliteitsbouw en weg- en waterbouw. In de meest gebruikte algemene voorwaarden in de bouw wordt de RvA met uitsluiting van de gewone rechter als geschillenbeslechter aangewezen. In die gevallen is de gang naar de RvA dus verplicht. In consumentencontracten voor nieuwbouwwoningen met garantie wordt de consument de keus gegeven tussen arbitrage en de gewone rechter.

Nederlands Arbitrage Instituut

Het Nederlands Arbitrage Instituut (NAI) is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk die zich ten doel stelt de beslechting van geschillen te bevorderen door het bieden van een arbitraal proces, richtlijnen en algemene voorlichting. Het Arbitragereglement van het NAI biedt de grondslag voor een goed geregelde arbitrageprocedure. Voorts biedt dit Arbitragereglement een basis voor een bindendadviesprocedure. Het NAI biedt naast arbitrage ook bindend advies en voorts minitrage en mediation (het laatste sinds 2009) aan. Minitrage is een gestructureerde vorm van bemiddeling, waarbij een minitragecommissie, bestaande uit een onafhankelijke bemiddelaar en een bestuurder van ieder van de partijen, poogt een schikking tot stand te brengen.

Huurcommissie

De Huurcommissie doet uitspraak bij geschillen tussen huurder en verhuurder. De Huurcommissie is autonoom, het secretariaat van de Huurcommissie is onderdeel van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. De Huurcommissie behandelt geschillen over zelfstandige woningen, kamers, woonwagens en woonwagenstandplaatsen. Het gaat daarbij alleen om woningen in de sociale sector (niet-geliberaliseerd). De uitspraak van de Huurcommissie is bindend, tenzij partijen binnen acht weken na dagtekening ervan een vordering instellen via de sector kanton van de rechtbank.

De Geschillencommissie

De Geschillencommissie (tot 2007 aangeduid als de Stichting Geschillencommissies Consumentenzaken, SGC) heeft tot doel om geschillen tussen consumenten en ondernemers te beslechten. De Geschillencommissie probeert dit te doen door het oprichten en in stand houden van geschillencommissies voor zo veel mogelijk branches in Nederland (bijvoorbeeld advocatuur, reizen, zorginstellingen) die zich richten op consumenten. De stichting oordeelt dus niet zelf over consumentengeschillen maar organiseert en faciliteert de afzonderlijke geschillencommissies. In 2012 zijn drie nieuwe consumentencommissies gestart: Sport en Beweging, Bestratingsbedrijf en Webshop. Aan het eind van 2012 waren er 51 geschillencommissies. De legitimiteit van de geschilbeslechting door de geschillencommissies ligt in het feit dat consumenten en ondernemers van tevoren hebben afgesproken zich te zullen binden aan de uitspraak van de commissie (bindend advies).⁷

Doet De Geschillencommissie uitspraak, dan gebeurt dat op basis van een zitting. Ongeveer 4 tot 6 weken na de zitting wordt de uitspraak en een gefundeerde motivering daarvan schriftelijk aan de partijen meegedeeld. Tegen een uitspraak van De Geschillencommissie is geen beroep mogelijk. Wel kan de consument of de ondernemer de uitspraak van de commissie binnen twee maanden aan de rechter voorleggen. Na het verstrijken van deze twee maanden staat de uitspraak onaantastbaar vast.

ADR en ODR

Eind 2011 heeft de Europese Commissie twee nieuwe voorstellen voor regelgeving gepresenteerd: de Richtlijn ADR (Alternative Dispute Resolution) en de Verordening ODR (Online Dispute Resolution). De Richtlijn introduceert de verplichting voor lidstaten om voor alle consumentengeschillen een geschilleninstantie beschikbaar te hebben.

De Verordening geldt voor grensoverschrijdende *e-commerce*-geschillen en stelt een Europees digitaal verwijfsplatform in waarmee grensoverschrijdende geschillen tussen consumenten en webwinkels bij de juiste geschilleninstantie in een lidstaat terechtkomen (vgl. Jaarverslag De Geschillencommissie 2012, p. 8).

Klachteninstituut Financiële Dienstverlening

De stichting Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (Kifid) is in 2007 door financiële brancheorganisaties en de Consumentenbond opgericht voor de behandeling van alle klachten en geschillen, onder

⁷ Voor een uitgebreide beschrijving van de procedure bij en tevens externe evaluatie van De Geschillencommissie wordt verwezen naar Klapwijk & Ter Voert (2009).

één regime, tussen aanbieders en afnemers van financiële producten en diensten die deze partijen niet samen kunnen oplossen. Consumenten en financiële dienstverleners kunnen terecht bij het Kifid voor onpartijdige bemiddeling in en beslechting van geschillen over verzekeringen, hypotheek, leningen, financieringen en beleggingen.⁸

Het Kifid is door de Minister van Financiën erkend als bemiddelingsorgaan en bindend adviescollege. Elke bank, verzekeraar, intermediair of andere financiële dienstverlener is verplicht zich aan te sluiten bij een onafhankelijk, door de Minister van Financiën erkend klachteninstituut. In 2012 waren 8.425 financiële dienstverleners bij het Kifid aangesloten. Het Kifid biedt een aanpak in twee fasen. De eerste fase is een bemiddelingsfase waarin een ombudsman optreedt, die voor de meeste zaken door bemiddeling, verwijzing of advisering een oplossing kan aandragen. Kan de ombudsman het geschil niet oplossen, dan kan in de tweede fase de Geschillencommissie van het Kifid een bindend oordeel geven over het geschil. Is een consument het niet eens met de bindende beslissing van de Geschillencommissie, dan kan het geschil worden voorgelegd aan de Commissie van Beroep.

Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen

Per 2006 trad de Zorgverzekeringswet in werking. Deze wet bevat een verplichting voor zorgverzekeraars om een onafhankelijke instantie in het leven te roepen voor het oplossen van problemen tussen verzekeringsconsumenten en ziektekostenverzekeraars. Deze instantie is de Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen (SKGZ), die sinds maart 2006 operationeel is. Onder ziektekostenverzekeraars worden verstaan aanbieders van aanvullende en particuliere ziektekostenverzekeringen. Als verzekeringsconsument worden aangeduid de (aspirant-)verzekerden en verzekeringnemers.

Het oplossen van problemen gebeurt in de eerste plaats door het desgevraagd geven van voorlichting. Komen verzekeringsconsument en ziektekostenverzekeraar er onderling niet uit, dan kan bemiddeling worden gevraagd van de Ombudsman Zorgverzekeringen. Deze ombudsman bestond al sinds 1996 en is in 2006 opgegaan in de SKGZ. Als deze bemiddeling niet tot een uitkomst leidt, kan de Geschillencommissie Zorgverzekeringen een uitspraak doen door een bindend advies. De eerste jaren van de SKGZ kenmerkten zich door procedurewijzigingen en uitbreiding van bevoegdheden. Sinds 1 januari 2008 kan de verzekerde bijvoorbeeld ook geschillen met betrekking tot de aanvullende verzekering aan de SKGZ voorleggen.⁹

⁸ www.kifid.nl.

⁹ Voorts is de Zorgverzekeringswet in september 2009 gewijzigd om personen met achterstand in de premiebetalingen te bewegen deze in te lopen. Voor de SKGZ werd daarbij een rol weggelegd als instantie waarbij men kan opkomen tegen de eventuele overgang naar een verzwaard incassoregime. In 2011 zijn de wanbetalerszaken ondergebracht in het reguliere behandeltraject (Jaarverslagen SKGZ 2010 en 2011).

2.2.2 *Buitengerechtelijke procedures op het gebied van bestuursrecht*

In deze paragraaf over bestuursrechtelijke procedures beschrijven we een belangrijke voorprocedure voordat een rechtszaak kan worden gestart: de bezwaarprocedure in het bestuursrecht.

Verder komen de klachtprocedure bij de Nationale ombudsman en de klacht- en geschilprocedures onder de koepel van de Stichting Onderwijsgeschillen aan bod.

Bezwaarprocedure

Burgers of bedrijven die het niet eens zijn met een besluit van een overheidsorgaan moeten hun bezwaren eerst kenbaar maken aan het desbetreffende bestuursorgaan, alvorens zij naar de rechter kunnen stappen. De bezwaarprocedure is van toepassing op een breed scala aan overheidsbesluiten, variërend van eenvoudige parkeerbonnen tot complexe en grootschalige infrastructurele plannen zoals de uitbreiding van de Luchthaven Schiphol. Ondanks deze verschillende terreinen gelden algemene regels voor de bezwaarschriftprocedure, die zijn vastgelegd in de Algemene wet bestuursrecht (Awb). De Awb regelt bijvoorbeeld wie belanghebbend zijn en wie dus bezwaar kunnen maken, welke procedure moet worden gevolgd en welke termijnen moeten worden gehanteerd. Als het bezwaar ontvankelijk wordt verklaard (als het voldoet aan de daartoe gestelde eisen), vindt in de bezwaarprocedure een heroverweging plaats van het bestreden besluit. Daarbij worden zowel de rechtmatigheid van het primaire besluit als de belangenafweging opnieuw bekeken. Het resultaat van de heroverweging is een besluit op bezwaar, bijvoorbeeld gegrond of ongegrond bezwaar. Als het bezwaar gegrond is, kan het besluit worden herroepen. Als de belanghebbende het niet eens is met het besluit op bezwaar, kan hij beroep instellen bij de rechtbank. Het indienen van een bezwaarschrift is in principe kosteloos.

Klachtprocedure bij de Nationale ombudsman

Bij het instituut Nationale ombudsman kunnen burgers terecht met een klacht over een overheidsorgaan. De Nationale ombudsman is een tweedelijns voorziening: mensen moeten eerst een klacht indienen bij de overheidsinstantie zelf. Pas als ze er samen niet uitkomen, is klagen bij de Nationale ombudsman mogelijk. De taak van de Nationale ombudsman is het doen van onderzoek naar aanleiding van die klachten. Daarnaast kan hij op eigen initiatief een onderzoek starten.

Het werkterrein van de Nationale ombudsman bestrijkt vrijwel de gehele overheid. Het gaat om honderden instanties, zoals de ministeries en hun onderdelen, andere bestuursorganen (zoals de Sociale Verzekeringsbank

en de Dienst Uitvoering Onderwijs), de politie, de waterschappen, de provincies en (in 2012) 287 van de 415 gemeenten.¹⁰

De Nationale ombudsman is bevoegd om gedragingen van bestuursorganen te onderzoeken, maar dit geldt niet voor alle gedragingen. De bevoegdheid van de Nationale ombudsman betreft alleen de uitvoering van overheidstaken, bijvoorbeeld de trage behandeling van brieven of verzoeken, het niet reageren op uitspraken van verzoeker, of onjuiste toepassing van wettelijke voorschriften.

De Tweede Kamer benoemt de Nationale ombudsman voor zes jaar. Jaarlijks brengt hij een verslag uit aan de Tweede Kamer. De ombudsman heeft daarmee een formele band met de Kamer en niet met het kabinet. Dit draagt bij tot zijn onafhankelijke rol in de samenleving.

Uitspraken van de Nationale ombudsman kunnen niet worden afgedwongen, de betreffende overheidsinstantie beslist zelf of aan het oordeel van de Nationale ombudsman gevolgtrekkingen verbonden moeten worden (geen macht, wel gezag).

Bij de verzoeken die binnen het werkterrein van de Nationale ombudsman vallen is het inmiddels gangbaar om de burger telefonisch of in een persoonlijk gesprek om een toelichting te vragen op zijn verzoek. Op deze manier wordt het probleem van de burger zo scherp mogelijk in kaart gebracht, waarna gekozen wordt voor een aanpak die naar verwachting het meest effectief is. Voor sommige gevallen komt dit neer op een gepaste doorverwijzing of advies. De Nationale ombudsman neemt het verzoek dan niet in onderzoek, omdat niet voldaan is aan bepaalde vereisten. Het verzoek heeft bijvoorbeeld betrekking op een beslissing van een overheidsinstantie waartegen de burger bezwaar of beroep kan instellen. Een andere mogelijkheid is dat het verzoek ouder dan een jaar is of dat het verzoek betrekking heeft op een uitspraak van een rechter. In al deze gevallen geeft de Nationale ombudsman een gepaste doorverwijzing of advies.

Als een verzoek in onderzoek wordt genomen, zijn er grofweg drie mogelijke manieren waarop de Nationale ombudsman met het verzoek omgaat:

- Het bestuursorgaan krijgt het verzoek om een klacht alsnog op te lossen, omdat het bestuursorgaan de klacht niet volgens de regels van de Awb in behandeling heeft genomen. In 2002 is de aanpak van de herkansing ingevoerd om overheidsinstanties klachten beter te laten herkennen. Mensen hadden hierbij wel een klacht bij de overheidsinstantie ingediend, maar de klacht was niet door de overheidsinstantie als zodanig herkend en behandeld. In die gevallen verzocht de Nationale ombudsman de overheidsinstantie de klacht alsnog zelf te

¹⁰ Gemeenten die niet onder de bevoegdheid van de Nationale ombudsman vallen, hebben een eigen onafhankelijke klachtvoorziening (www.nationaleombudsman-nieuws.nl/nieuws/2013/nieuw-aangesloten-gemeenten-2013). De Nationale ombudsman is sinds 10 oktober 2010 bevoegd klachten afkomstig vanuit Caribisch Nederland te behandelen over de politie, het OM, de zorgverzekeringskantoren, de Rijksdienst Caribisch Nederland en andere bestuursorganen van het Rijk.

behandelen. Aangezien overheidsinstanties aantoonbaar vooruitgang hebben geboekt met het herkennen van klachten, is deze herkansingsprocedure per 2008 gestopt.

- Er wordt een interventie gedaan tussen de burger en de overheidsinstantie. Dit betreft een op de klacht toegespitste aanpak waarbij in overleg met de burger en de overheidsinstantie op korte termijn gezocht wordt naar een oplossing voor het probleem.
- Er wordt een uitgebreid onderzoek ingesteld dat eindigt in een rapport. Er zijn tot slot ook zaken waarbij een onderzoek tussentijds wordt beëindigd. De redenen hiervan kunnen zijn: een verzoeker geeft uitdrukkelijk aan geen prijs meer te stellen op verder onderzoek, laat na herhaalde pogingen niets meer van zich horen, of tijdens het onderzoek blijkt de Nationale ombudsman alsnog niet bevoegd of blijkt de klacht ongegrond te zijn. Deze zaken worden aangeduid met ‘tussentijds beëindigd/opgelost’.

In 2010 zijn er twee nieuwe categorieën van afdoening toegevoegd, te weten bemiddeling en onderzoek met brief.

Dienstverlening door de Nationale ombudsman is gratis.

Stichting Onderwijsgeschillen

Stichting Onderwijsgeschillen is de grootste organisatie voor de behandeling van klachten, geschillen, bezwaren en beroepen in het Nederlandse onderwijs.¹¹ De Stichting Onderwijsgeschillen is in januari 2009 ontstaan uit het samengaan van de Stichting Geschillencommissies Onderwijs (SGO), de Landelijke Commissie Geschillen Wet Medezeggenschap op Scholen (LCG WMS) en de afdeling geschillencommissies van de Vereniging van Openbare en algemeen toegankelijke Scholen (VOS/ABB). Onderwijsgeschillen bundelt diverse geschillencommissies die op grond van de wet en/of de cao's verplicht zijn voor onderwijsinstellingen.¹² Het werkterrein van de organisatie strekt zich uit van het primair tot en met het wetenschappelijk onderwijs. De commissies behandelen zowel geschillen over medezeggenschap, als personeelskwesties (bijvoorbeeld bezwaren tegen functiewaardering of beroepen inzake arbeidsrechtelijke kwesties) als klachten van ouders of leerlingen over bijvoorbeeld onderwijskundige zaken, geweld, vormen van discriminatie, of seksuele intimidatie.

2.2.3 Overige procedures

Een aantal buitengerechtelijke procedures is gericht op de interpretatie van en toetsing aan wet- en regelgeving of statuten op specifieke gebieden,

¹¹ www.onderwijsgeschillen.nl/over-ons/missie-en-visie.

¹² In het verslagjaar 2012 heeft Onderwijsgeschillen 19 commissies administratief en juridisch ondersteund; 12 van deze commissies worden door Onderwijsgeschillen in stand gehouden, de overige 7 door andere organisaties.

bijvoorbeeld gelijkebehandelingswetgeving. Geschilbeslechting vindt voor een belangrijk deel plaats in de vorm van een gezaghebbende, soms bindende, uitspraak. De twee grotere procedures die we hier bespreken, zijn de procedures bij de Reclame Code Commissie en het College voor de Rechten van de Mens, tot 2012 de Commissie Gelijke Behandeling (CGB) geheten.

Reclame Code Commissie

De Reclame Code Commissie (RCC) is in 1963 opgericht om zorg te dragen voor een verantwoorde manier van reclame maken. De regels waaraan reclame in Nederland moet voldoen, liggen vast in de Reclame Code. Zo mag reclame volgens de Code niet misleidend zijn en niet in strijd zijn met de goede smaak en het fatsoen. De RCC is verantwoordelijk voor de naleving van en toetsing aan de Code.

Een ieder die bezwaar heeft tegen een reclame-uiting kan bij de commissie schriftelijk of door middel van een elektronisch klachtformulier een klacht indienen.¹³ Als de (voorzitter van de) RCC oordeelt dat een reclame-uiting inderdaad in strijd is met de Reclame Code, gaat de afdeling Compliance na of de adverteerder gehoor geeft aan de uitspraak. De uitspraken van de RCC zijn in principe niet juridisch bindend. Niettemin hebben de bij de Stichting Reclame Code aangesloten media zich ertoe verplicht om bij een herhaalde of ernstige overtreding van de Nederlandse Reclame Code de veroordeelde reclame-uiting niet meer uit te zenden. Het College van Beroep kan het beroep geheel/gedeeltelijk gegrond verklaren en de uitspraak van de RCC geheel/gedeeltelijk vernietigen; het beroep geheel/gedeeltelijk ongegrond verklaren en de uitspraak van de RCC geheel/gedeeltelijk bevestigen, en/of de zaak terugverwijzen naar de RCC. Consumenten en in Nederland gevestigde kerkelijke, levensbeschouwelijke, liefdadige, culturele of wetenschappelijke instellingen of andere het algemeen nut beogende organisaties kunnen kosteloos een klacht indienen bij de RCC.

College voor de Rechten van de Mens

In oktober 2012 is de Commissie Gelijke Behandeling (CGB) opgegaan in het College voor de Rechten van de Mens.¹⁴ De CGB had deels al taken die een mensenrechteninstituut moet uitvoeren, zoals advisering, rapportering, het doen van onderzoek en samenwerking met het maatschappelijk middenveld in relatie tot gelijke behandeling. Met de oprichting van het College voor de Rechten van de Mens zijn deze taken verbreed tot het hele mensenrechtenspectrum.

¹³ Daarbij moet worden aangegeven: (1) tegen welke reclame de klacht zich richt; (2) waarom de reclame-uiting in strijd is met de Nederlandse Reclame Code, indien mogelijk onder vermelding van de overtreden artikelen uit de Reclame Code; en (3) in welk(e) medium/media de reclame is opgenomen.

¹⁴ De hier weergegeven informatie is volledig ontleend aan www.mensenrechten.nl.

Het College voor de Rechten van de Mens (verder: het College) is een landelijk, onafhankelijk college dat de naleving van gelijkebehandelingswetgeving toetst en een oordeel velt. Iedereen die zich ongelijk behandeld voelt, kan schriftelijk – ook elektronisch – een verzoek om een oordeel indienen bij het College om toetsing aan, onder andere, de Algemene wet gelijke behandeling (Awgb). Dit oordeel is niet juridisch bindend. Daarnaast adviseert het College (gevraagd én ongevraagd) beleidsmakers en maatschappelijke spelers in het licht van gelijkebehandelingswetgeving en kan het ook zelf onderzoek instellen naar een situatie waarin regelmatig gediscrimineerd lijkt te worden. De procedure bij het College is volledig kosteloos, net als bij de voorloper van het College, de CGB, het geval was.

2.3 Gerechtelijke procedures

In deze paragraaf beschrijven we de gang van zaken bij de civiele en bestuursrechtspraak. Er wordt ingegaan op de taakverdeling tussen de sectoren civiel en kanton, de verschillende soorten procedures, de soorten zaken, en de mogelijkheden van hoger beroep en cassatie (zie ook bijlage 2, voor een stroomschema).

2.3.1 *Civiele rechtspraak*

De civiele rechtspraak behandelt rechtsvragen van private partijen, zoals burgers en bedrijven. Ook overheden zijn soms partij in civiele zaken. Hoewel strafzaken in de media en bij het publiek de meeste aandacht trekken, is het de burgerrechter die de meeste rechtszaken te behandelen krijgt. In 2012 waren twee op de drie zaken bij de rechtspraak civielrechtelijk van aard. Binnen het domein van de civiele rechtspraak worden zowel geschillen behandeld (zaken waarbij ten minste twee partijen met strijdige belangen zijn betrokken), als (eenzijdige) verzoeken, zoals een verzoek tot het wijzigen van een achternaam.

Wanneer de rechter een geschil tussen twee (of meer) partijen behandelt, resulteert de rechtsgang veelal in een uitspraak waarbij aan de ene partij een verplichting wordt opgelegd ten aanzien van de andere partij; bijvoorbeeld het vergoeden van schade of het betalen van een openstaande rekening. Aan een dergelijke uitspraak moet de verplichte partij voldoen, de ontvangende partij kan desnoods een beroep doen op overheidsmacht om het nakomen van die verplichting af te dwingen.

Bij eenzijdige verzoeken wordt (al dan niet) een bepaald recht toegekend, zoals het wijzigen van een achternaam, het leggen van beslag of toelating tot een schuldsaneringsregeling op basis van de Wet schuldsanering natuurlijke personen (WSNP). De wet specificeert voor welke verzoeken een burger of bedrijf zich tot de rechter moet wenden.

Tot de rechterlijke taken in het civiele domein behoort ook het beheer van verschillende registers, zoals het Centraal Insolventieregister en het Centraal Curateleregister. De taken die daaraan zijn verbonden zullen hier verder buiten beschouwing blijven.

Taakverdeling sectoren civiel en kanton

De civiele rechtspraak behandelt een enorme variëteit aan rechtsvragen. Al die zaken worden, in eerste aanleg, behandeld binnen drie typen procedures: de 'gewone' dagvaardingsprocedure of bodemprocedure,¹⁵ de verzoekschriftprocedure en de kortgedingprocedure.¹⁶ De behandeling in eerste aanleg vindt, afhankelijk van de aard en omvang van de zaak, plaats bij de civiele sector of de sector kanton van een rechtbank. Over het algemeen behandelt de sector kanton de kleinere zaken. Een wettelijk vastgelegde competentiegrens bepaalt bij welke sector de behandeling plaatsvindt. Tot halverwege 2011 gold dat de sector kanton bodemzaken met betrekking tot huur, pacht en arbeid behandelde, én alle zaken met een financieel belang van minder dan € 5.000. Met ingang van 1 juli 2011 zijn de competenties van de sectoren civiel en kanton gewijzigd. De financiële grens is opgetrokken naar € 25.000. Daarnaast zijn alle zaken op het gebied van consumentenkoop onder de competentie van kantonrechter gebracht. Voor verzoekschriftprocedures bepaalt vooral het type zaak waar de behandeling in eerste aanleg plaatsvindt. De sector kanton behandelt onder meer ontslagzaken, erfrecht en curatele, bewind en mentorschap. De civiele sector behandelt onder meer echtscheidingen, gezag, adoptieverzoeken en faillissementskwesaties.

Bij de zaken die door de civiele sector worden behandeld, zijn partijen verplicht zich te laten bijstaan door een advocaat. Bij de sector kanton geldt die verplichting niet.

Soorten procedures

Welke type problematiek binnen welk type procedure wordt behandeld is wettelijk vastgelegd. Over het algemeen geldt dat geschillen worden behandeld binnen een bodemprocedure of kortgedingprocedure. Beide procedures worden ingeleid door een dagvaarding, waarmee de eisende partij de verweerder voor de rechter daagt. De bodemprocedure is de standaardprocedure voor het behandelen van deze geschillen. Binnen zo'n procedure kan desgewenst onderzoek worden verricht door een

15 In de tekst over de eerste aanleg is de voorkeur gegeven aan de term 'bodemprocedure'. Wanneer de term 'dagvaardingsprocedure' zonder de toevoeging 'gewone' wordt gebruikt, vallen daar ook kortgedingprocedures onder. Dat leidt gemakkelijk tot verwarring. In de hier te presenteren cijfers over hoger beroep wordt over 'dagvaardingsprocedures' gesproken. Daaronder vallen dan zowel 'gewone' dagvaardingsprocedures als kortgedingprocedures.

16 Kortgedingprocedures worden ook wel aangeduid als 'voorlopige voorziening'. De term 'kortgedingprocedure' wordt zowel voor procedures bij de civiele sector als bij de sector kanton gebruikt; in andere literatuur wordt in het laatste geval vaak de voorkeur gegeven aan 'voorlopige voorziening'.

materiedeskundige en kunnen getuigen worden gehoord. Omdat zo'n procedure lang kan duren, terwijl soms een snelle uitspraak nodig is, is er ook een kortdurend alternatief voor de bodemprocedure: de kortgeding-procedure. In die procedure beperkt de rechter zich tot het doen van een voorlopige uitspraak.

Verzoekschriftprocedures monden uit in een beschikking. Bij verzoekschriftprocedures die uitgaan van een eenzijdig verzoek, is het mogelijk dat zich een tweede partij in de procedure mengt en een procedure met verweer ontstaat. In sommige typen zaken benadert de rechtbank, naar aanleiding van een verzoekschrift, andere belanghebbende partijen om na te gaan of er bezwaar bestaat tegen het toekennen van het in het verzoekschrift gevraagde.¹⁷ Voor sommige verzoekschriften, de zogenaamde 'presidentsrekest', stelt de wet dat ze moeten worden gericht aan de president van de rechtbank.¹⁸ Dit geldt bijvoorbeeld voor de beëdiging van advocaten en tolken.

Gerechtelijke procedures kunnen op verschillende manieren worden beëindigd. Bij rechtspraak denkt men vanzelfsprekend eerst aan rechterlijke beslissingen en uitspraken. Toch worden lang niet alle gerechtelijke procedures met een beslissing door de rechter beëindigd. In een aanzienlijk aantal gevallen bereiken de partijen een schikking. Het beproeven van schikkingen kreeg in 1989 voor het eerst een formele plaats in het Nederlandse burgerlijk procesrecht. Bij de meest recente vernieuwing van dat procesrecht, in 2002, is het beproeven van een schikking zelfs tot 'standaardwerkwijze' van de rechter in civiele bodemprocedures verheven (zie art. 88 Rv). De schikking wordt door velen gezien als een betere afdoening dan een rechterlijke uitspraak en ook de procedure is er nu op gericht eerst te trachten een schikking te bereiken, alvorens naar een uitspraak toe te werken. Dat is reden om in de statistiek ook aandacht aan deze afdoeningen te schenken. Schikkingen als zodanig worden echter niet door de rechtbanken geregistreerd; ze staan in de registratiesystemen als doorhalingen. Onder doorhalingen worden echter ook nog verschillende andere – minder vaak voorkomende – afdoeningen gerekend, zoals een intrekking (door de partij die de zaak voor de rechter bracht).

In grote lijnen geldt dat bodemprocedures bedoeld zijn voor het oplossen van geschillen op tegenspraak en verzoekschriftprocedures voor eenzijdige verzoeken zonder verwerende partij. Maar de praktijk van het recht is weerbarstiger. In een aanzienlijk deel van de dagvaardingsprocedures komt het nimmer tot enig verweer en wordt een verstekvonnis gewezen, onder de verzoekschriftprocedures zijn er waarin wel degelijk verweer wordt gevoerd.

17 Bijvoorbeeld bij de aanvraag van een faillissement. In familiezaken kunnen ex-partners of pleegouders tot de kring van belanghebbenden behoren.

18 Het presidentsrekest wordt steeds minder gebruikt. In deze publicatie wordt het geteld als verzoekschrift.

Soorten zaken in het civiel recht

Bij de verzoekschriften die door de sector civiel worden afgehandeld, zijn de insolventies belangrijke hoofdcategorieën van zaaktypen. Bij de insolventies kan onderscheid worden gemaakt in faillissementen, surseances van betaling en schuldsaneringen.

Een faillissement begint met een verzoekschrift tot faillietverklaring, ingediend door een of meerdere schuldeisers of door de schuldenaar zelf. Het eerste doel is het verdelen van het vermogen over de schuldeisers. Daarnaast wordt ook behoud van onderneming en werkgelegenheid nagestreefd. Dat laatste valt soms bijvoorbeeld te realiseren via een doorstart. Een faillissementsaanvraag wordt door schuldeisers ook wel gebruikt als drukmiddel om schuldenaren tot betaling te bewegen. De schuldeiser dient dan een verzoekschrift in en nadat de schuldenaar tot betaling is overgegaan, wordt het verzoekschrift weer ingetrokken. Zowel natuurlijke personen als bedrijven en instellingen (eenmanszaken, bv's, nv's, stichtingen, enz.) kunnen failliet worden verklaard.

De schuldsaneringsregeling dateert van 1998 en is een onderdeel van de Faillissementswet. Natuurlijke personen met of zonder eenmanszaak die niet aan hun financiële verplichtingen kunnen voldoen, kunnen onder voorwaarden een beroep doen op deze regeling. Onder toezicht van een bewindvoerder betaalt de schuldenaar volgens een strikt regime zo veel mogelijk van zijn schulden aan zijn schuldeisers. De medewerking van de schuldeisers kan onder deze wet worden afgedwongen. Na (meestal) drie jaar kan dan, wanneer de schuldenaar zich aan de regels houdt, een schone lei worden verleend. Dat houdt in dat de restschulden worden kwijtgescholden waarmee wordt voorkomen dat de schuldenaar nog jarenlang wordt achtervolgd door zijn schuldeisers.

In de handelszaken die de rechter behandelt, vordert de eisende partij veelal de betaling van een som geld. Zowel burgers, bedrijven als overheden kunnen in een handelszaak betrokken zijn. Handelszaken hebben betrekking op een brede variëteit aan geschillen. Zo vallen onder andere huur- en arbeidszaken, incassozaken, schadeclaims en burenruzies in de categorie handelszaken.

Het gros van de familiezaken wordt ingeleid met een verzoekschrift; de meeste verzoekschriften die bij de sectoren kanton en civiel binnenkomen hebben betrekking op familiezaken. Het gaat bij de familiezaken onder meer om zaken over adoptie, echtscheiding, gezag, bewindvoering en om zaken met betrekking tot erfrecht.

Hoger beroep en cassatie

Tegen een rechterlijke uitspraak in eerste aanleg kan in veel gevallen beroep worden aangetekend. In de regel dient het beroep bij het gerechtshof. Tegen uitspraken in zaken met een financieel belang tot

€ 1.750 en tegen uitspraken in ontslagprocedures is hoger beroep niet mogelijk.

Afwijkende regelingen bestaan voor het beroep tegen verstekvonnissen en uitspraken in kortgedingprocedures. Tegen een verstekvonnis kan binnen twee weken na de betekening van het vonnis een verzetprocedure worden aangespannen. Een verzetprocedure wordt gevoerd bij de gerechtelijke instantie die ook het vonnis in eerste aanleg wees. Wie herziening wil van een uitspraak in kort geding kan ofwel bij het gerechtshof in hoger beroep gaan tegen de voorlopige voorziening (of de afwijzing daarvan), ofwel bij de instantie die uitspraak deed in kort geding een bodemprocedure over dezelfde kwestie aanspannen. Eigenlijk is zo'n uitspraak in kort geding ook bedoeld als 'voorlopig', in afwachting van een definitieve uitspraak in een bodemprocedure. Maar meestal wordt geen bodemprocedure gestart en wordt de uitspraak in kort geding een definitieve uitspraak.

Tegen een uitspraak in hoger beroep kan opnieuw beroep worden aangekend bij de Hoge Raad. Men spreekt dan van 'cassatie'. De Hoge Raad toetst niet opnieuw de stellingen van partijen en het bewijsmateriaal, maar oordeelt of sprake is geweest van een juiste toepassing van het recht en de motivering. Een uitspraak in cassatie wordt 'arrest' genoemd.

De Hoge Raad der Nederlanden is de hoogste rechterlijke instantie binnen de rechterlijke macht in Nederland. De Hoge Raad kan de eiser niet-ontvankelijk verklaren, het cassatieberoep gegrond verklaren of het beroep verwerpen. Als het cassatieberoep gegrond wordt verklaard, wordt de bestreden rechterlijke uitspraak vernietigd. Meestal wijst de Hoge Raad na vernietiging van een uitspraak een lagere rechter aan om de zaak verder te behandelen. De behandeling moet dan worden voortgezet met inachtneming van de uitspraak van de Hoge Raad. De Hoge Raad kan soms de zaak zelf afdoen. Het beroep wordt verworpen als de Raad geen grond ziet tot cassatie.

2.3.2 *Bestuursrechtspraak*

Het grootste deel van het geschreven recht wordt gevormd door bestuursrecht (zie ook bijlage 2, voor een stroomschema). Dit deel van het publiekrecht kent, net als bijvoorbeeld het strafrecht, twee kanten. Enerzijds regelt het welke bevoegdheden de overheid heeft om de samenleving te besturen. Het gaat dan bijvoorbeeld om bevoegdheden op het terrein van sociale zekerheid, ruimtelijke ordening, milieu, vreemdelingen en belastingen. Anderzijds biedt het een waarborg voor burgers tegen dat bestuur. Zo kunnen zij invloed uitoefenen op een te nemen besluit door inspraak vooraf, en kunnen zij opkomen tegen een eenmaal genomen besluit.

In het bestuursrecht is ook geregeld wat een persoon of organisatie moet doen als hij het niet eens is met een besluit van de overheid. Dit onderdeel van het bestuursrecht heet het bestuursprocesrecht. In de Algemene wet

bestuursrecht staan naast andere regels ook de regels voor het maken van bezwaar en het instellen van beroep tegen een besluit.

Soorten procedures

De procedure bij de bestuursrechter kent drie manieren waarop een zaak kan worden behandeld: de gewone behandeling, de vereenvoudigde behandeling en de versnelde behandeling.

Bij de gewone behandeling begint de procedure met het vooronderzoek door de rechter. Het binnengekomen beroepschrift wordt direct naar het verwerende bestuursorgaan gezonden. Het bestuursorgaan stelt een verweerschrift op en moet alle stukken die betrekking hebben op de zaak aan de rechter sturen. Daarna vindt een openbare rechtszitting plaats, waarin zowel het bestuursorgaan als de burger de gelegenheid heeft om zijn standpunten bij de rechter toe te lichten. Dit wordt het 'onderzoek ter zitting' genoemd.

Bij de vereenvoudigde behandeling blijft het onderzoek ter zitting achterwege. Omdat aan partijen processuele mogelijkheden worden onthouden, mag dit alleen als er geen twijfel is over de te nemen beslissing.¹⁹

De versnelde behandeling wordt gebruikt in spoedeisende gevallen. De rechter kan een aantal termijnen in het proces dan verkorten. Van de mogelijkheid om een zaak versneld te behandelen, wordt terughoudend gebruikgemaakt.

Het is niet mogelijk om te voorkomen dat een bestuursorgaan een bepaald besluit neemt. Als de overheid een besluit heeft genomen en men daartegen bezwaar heeft aangetekend, bestaat er in spoedeisende gevallen een speciale procedure, de voorlopige voorziening. Op verzoek van de belanghebbende kan de rechter via de voorlopige voorziening de uitvoering van het besluit tijdelijk blokkeren. Een voorbeeld daarvan is een bezwaar tegen een kapvergunning. Met een voorlopige voorziening kan worden voorkomen dat een boom wordt gekapt voordat de vergunning onherroepelijk is geworden.

Na sluiting van het onderzoek ter zitting begint de termijn te lopen waarbinnen de rechter uitspraak moet doen. Hierin geeft hij zijn oordeel over het geschil. De rechter kan zichzelf onbevoegd verklaren of het beroep niet-ontvankelijk verklaren. Redenen voor dit laatste kunnen zijn dat de beroepstermijn is verstreken, het griffierecht niet is betaald of ontbrekende gegevens niet zijn aangevuld. De rechter kan het beroep ook ongegrond verklaren. Dat wil zeggen dat de rechter vindt dat het bestuursorgaan de regels rondom de besluitvorming goed heeft toegepast.

19 Degene die in beroep is gegaan, houdt recht op een zitting en kan daarom in verzet gaan tegen de uitspraak in vereenvoudigde behandeling. Het verzet heeft alleen betrekking op de aanname dat er geen twijfel is over de beslissing. Wordt het verzet gegrond verklaard, dan wordt de gewone behandeling hervat.

Tot slot kan de rechter het beroep gegrond verklaren. Hij oordeelt dan dat het bestuursorgaan zich niet aan de regels heeft gehouden. Als de rechter het beroep gegrond verklaart, vernietigt hij het besluit van het bestuursorgaan geheel of gedeeltelijk. Vaak moet er dan een nieuw besluit worden genomen. Hierbij moet dan het rechterlijk oordeel in acht worden genomen. Als schadevergoeding is gevraagd, kan de rechter ook daarover een beslissing nemen.

Hoger beroep en cassatie

In de Algemene wet bestuursrecht is bepaald dat een belanghebbende beroep kan instellen bij de rechtbank. Tegen een uitspraak in eerste aanleg – van de rechtbank – staat in het algemeen hoger beroep open bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (ABRvS of RvS). Bij socialeverzekeringszaken en ambtenarenzaken kan hoger beroep worden ingesteld bij de Centrale Raad van Beroep (CRvB). Hoger beroep in belastingzaken moet worden ingesteld bij het gerechtshof. Dit is de hoofdregel.

In een groot aantal gevallen geldt dat de zaak in eerste aanleg bij een ander gerecht dan de rechtbank wordt behandeld. De hoofdregel wordt aangeduid als algemene bestuursrechtspraak; dit tweede systeem wordt bijzondere rechtspraak genoemd. Een gerecht kan in beide systemen voorkomen en daardoor zowel zaken behandelen in eerste aanleg als – andere soorten zaken – in hoger beroep. Dit is het geval bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb), de Centrale Raad van Beroep en de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State.

De rechtsingang is in het algemeen eenvoudig. Het beroep wordt ingesteld door een beroepschrift in te dienen bij de in de wet aangegeven rechter. Er is in het bestuursrecht geen verplichte procesvertegenwoordiging. Partijen hoeven dus geen gebruik te maken van een advocaat. Wel moet bij de bestuursrechter altijd griffierecht worden betaald.

Bij belastingzaken is het mogelijk om na bezwaar, beroep en hoger beroep nog in cassatie te gaan bij de Hoge Raad. Van beslissingen die zijn genomen door de Centrale Raad van Beroep is het in beperkte mate mogelijk om in cassatie te gaan.

Soorten zaken in het bestuursrecht

De sectoren bestuur van de rechtbanken behandelen alle soorten bestuurszaken in eerste aanleg, tenzij in de wet is aangegeven dat die bevoegdheid bij een ander rechtsprekend orgaan ligt. In de praktijk komt het erop neer dat de rechtbanken zaken behandelen die te maken hebben

met verkeerszaken,²⁰ vreemdelingenzaken,²¹ economisch bestuursrecht, sociale verzekeringen en ambtenarenzaken, belasting- en douanezaken, en zaken op het gebied van wonen, bouwen en waterschappen. Het verschil tussen de procedures rond deze zaken wordt pas zichtbaar bij het instellen van hoger beroep (zie ook hoofdstuk 5).

Bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State kan hoger beroep worden ingesteld tegen een eindspraak van de rechtbank (sector bestuursrecht) bij alle zaken, tenzij de wet aangeeft dat hoger beroep kan worden ingesteld bij hof, CRvB of CBB. In de praktijk komt dit er op neer dat de Raad van State zaken in hoger beroep behandelt rondom bouw en rondom vreemdelingen. Daarnaast is de Afdeling de rechter in eerste en enige aanleg voor een aantal wetten op het terrein van ruimtelijke ordening en milieu.

Bij de Centrale Raad van Beroep kan hoger beroep worden ingesteld tegen uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank op het terrein van de sociale zekerheid, het ambtenarenrecht, studiefinanciering en AWBZ. Daarnaast oordeelt deze bestuursrechter als eerste en enige instantie over zaken met betrekking tot enkele bijzondere pensioenen, zoals de Spoorwegpensioenwet.

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven is ingesteld om, in eerste en enige aanleg, rechtsbescherming te bieden op het terrein van sociaal-economische zaken en tuchtbeschikkingen. Daarnaast behandelt het College hogerberoepszaken op het terrein van het economisch bestuursrecht, die in eerste aanleg door de rechtbanken zijn beoordeeld.

De gerechtshoven behandelen sinds 2005 het hoger beroep in belastingzaken die in eerste aanleg door de rechtbanken zijn beoordeeld. Tot 2005 kwamen belastingzaken in eerste aanleg bij de hoven terecht. Naast belastingzaken behandelen de hoven ook het hoger beroep in douanezaken en in verkeerszaken.

De behandeling door het hof eindigt met een mondelinge of schriftelijke uitspraak. Wil men daarna in cassatie gaan bij de Hoge Raad, dan is een schriftelijke uitspraak nodig. Elk van de partijen kan een verzoek indienen om de mondelinge uitspraak te vervangen door een schriftelijke.

De Hoge Raad behandelt in cassatie belastingzaken en in beperkte mate ook zaken die – in eerste aanleg of in hoger beroep – door de Centrale Raad van Beroep zijn behandeld. Het gaat in die laatste gevallen alleen om de eenduidige uitleg van begrippen die ook van belang zijn in belastingzaken. Tot 1 september 2002 behandelde de belastingkamer van

20 Verkeerszaken worden in eerste aanleg in behandeling genomen door de sector kanton van de rechtbank. Hierover zijn nog geen gegevens beschikbaar die aansluiten bij de gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd. Daarom worden verkeerszaken in deze paragraaf buiten beschouwing gelaten.

21 Vreemdelingenzaken worden in eerste aanleg voorgelegd aan de sector bestuursrecht, maar voor deze publicatie ontbreekt nog de informatie van de Vreemdelingenkamer. In de cijfers over de sector bestuursrecht bij de rechtbanken zijn de vreemdelingenzaken daarom niet meegeteld.

de Hoge Raad ook cassatieberoepen in ondernemingskamerzaken; tot 1 september 2004 behandelde deze kamer ook oteigeningszaken. De Hoge Raad kan het beroep afdoen door de insteller niet-ontvankelijk te verklaren, door verwerping van het beroep of door gehele of gedeeltelijke vernietiging van het vonnis (ongegrond dan wel geheel of gedeeltelijk gegrond verklaren van het beroep). Het is hierbij mogelijk dat de Hoge Raad de zaak naar een gerechtshof terugwijst. Er volgt dan een nieuwe beroepsbehandeling met wederom de mogelijkheid van beroep in cassatie bij de Hoge Raad.

2.4 Gesubsidieerde rechtsbijstand

Om te voorkomen dat burgers met een juridisch probleem vanwege de kosten afzien van juridische bijstand, is een subsidiestelsel ontwikkeld dat in de Wet op de rechtsbijstand (Wrb, *Stb.* 1993, nr. 775) is neergelegd. De Wrb regelt het voortbestaan en functioneren van de gesubsidieerde rechtsbijstand als collectieve voorziening. De Minister van Veiligheid en Justitie is verantwoordelijk voor het stelsel als geheel (systeemverantwoordelijk). De Raad voor Rechtsbijstand is belast met de organisatie van de rechtsbijstandverlening en het toezicht op de uitvoering ervan. De voornaamste doelstellingen van de Wrb zijn het bieden van een toegankelijke voorziening aan rechtzoekenden die onder het bereik van de Wrb vallen, en het voorzien in voldoende aanbod van kwalitatief goede rechtshulpverleners.

Gesubsidieerde rechtsbijstand wordt in de eerste lijn (gratis) verstrekt door het Juridisch Loket en via de internetapplicatie www.rechtwijzer.nl. In de tweede lijn wordt gesubsidieerde rechtsbijstand, via een toevoeging, verleend door advocaten of mediators die bij de Raad voor Rechtsbijstand staan ingeschreven. Van een toevoeging is sprake wanneer de overheid een deel van de kosten van rechtsbijstand voor haar rekening neemt. Men krijgt dan een rechtsbijstandverlener 'toegevoegd' door de Raad voor Rechtsbijstand.

Ongeveer 36% van de bevolking komt op grond van de inkomens- en vermogenspositie voor gesubsidieerde rechtsbijstand in aanmerking (Combrink-Kuiters et al., 2013, p. 80).

Soorten toevoegingen

De RvR maakt onderscheid in drie soorten toevoegingen: licht advies, mediation en regulier.

Lichte adviestoevoegingen (LAT) bestaan vanaf 2006 en zijn voor zaken van eenvoudige aard die niet langer duren dan drie uur. Sinds 2005 is het stelsel uitgebreid met de mediantoevoeging. De reguliere toevoeging wordt verstrekt voor het inschakelen van een advocaat voor advies of een juridische procedure.

Eigen bijdrage

Rechtzoekenden met een inkomen en vermogenspositie onder een bepaalde grenswaarde betalen een inkomensafhankelijke eigen bijdrage voor de kosten van een rechtshulpverlener. De overige kosten die aan de advocaat of mediator betaald moeten worden, worden in de vorm van een subsidie door de overheid vergoed.

Er zijn toevoegingen waarvoor de rechtzoekende een eigen bijdrage moet betalen en toevoegingen waarvoor dat niet geldt (zie staat 2.1).

Voor toevoegingen die ambtshalve (op verzoek van de rechter) of voor asielzaken worden afgegeven, is geen eigen bijdrage verschuldigd. Voor de overige toevoegingen op het gebied van civiel- en bestuursrecht is dat wel het geval. Voor de reguliere toevoegingen geldt een inkomensafhankelijke eigen bijdrage, voor de lichte advies- (LAT) en mediationtoevoegingen gelden vaste lage tarieven.

De inkomensafhankelijke eigen bijdrage wordt jaarlijks geïndexeerd en hangt – naast het inkomen – af van het vermogen en de burgerlijke staat. Vanaf april 2006 worden er vijf treden voor het inkomen onderscheiden met bijbehorende eigen bijdragen. De inkomensnormen worden jaarlijks aangepast. In 2012 ligt de laagste eigen bijdrage op € 76 en de hoogste op € 735. Indien de rechtzoekende niet eerst naar het Juridisch Loket is gegaan, komen de bedragen € 51 hoger te liggen.

De eigen bijdrage voor mediation wordt jaarlijks geïndexeerd en bedraagt in 2012 € 51 of € 102, afhankelijk van de bestede tijd of, bij de laagste inkomenscategorie € 51, ongeacht de aan de zaak bestede tijd. Voor een LAT lag de eigen bijdrage op € 13,50. Dit bedrag is per 1 juli 2009 verhoogd en gedifferentieerd naar twee inkomenscategorieën. In 2012 ligt de eigen bijdrage op € 41 in de laagste eigenbijdragecategorie en € 76 in de categorieën daarboven. Ook deze bedragen worden jaarlijks geïndexeerd.

Vergoeding rechtsbijstandverlener

De rechtsbijstandverlener ontvangt zijn vergoeding deels rechtstreeks van de toevoegingsgerechtigde indien deze een eigen bijdrage is verschuldigd en deels van de RvR. De RvR vergoedt een bedrag op basis van een forfaitair systeem, waarop de eigen bijdrage van de rechtzoekende in mindering wordt gebracht.

Staat 2.1 Gesubsidieerde rechtsbijstand: soorten toevoegingen en puntenvergoeding per toevoeging

Type toevoeging	Puntenvergoeding rechtsbijstandverlener
Geen eigen bijdrage	
Ambtshalve toevoegingen	
opname, voortzetting, en ontslag psych. ziekte	4 punten
ondertoezichtstelling	7 tot 8 punten
vreemdelingenbewaring	Min. 1 punt bij vervolgberoep tot max. 4 punten bij eerste beroep
Asieltoevoegingen	5 tot 8 punten
Wel eigen bijdrage	
Licht advies	2 punten (t/m 3 uur)
Advies	4 punten (t/m 6 uur) of 8 punten (> 6 uur)
Mediation	4 punten (t/m 4 uur) of 8 punten (> 4 uur)
Procedure	Varieert per type zaak

De vergoeding is, zoals gezegd, forfaitair van aard. Afhankelijk van de soort toevoeging en de soort zaak is er een vaste puntenvergoeding (zie staat 2.1). De punten zijn bepaald aan de hand van het aantal uur dat gemiddeld aan een specifieke zaak wordt besteed.²² Per punt krijgt de rechtshulpverlener een basisbedrag uitgekeerd. In 2012 lag dit bedrag op € 106,23. Door het aantal punten te vermenigvuldigen met het basisbedrag kan de vergoeding worden berekend. Tevens komt hier nog een vaste vergoeding voor administratiekosten bij (€ 18,61 in 2012). In uitzonderingsgevallen kan de advocaat bij bewerkelijke zaken een extra-urenvergoeding aanvragen.

22 Kern van het forfaitaire vergoedingensysteem vormt de uitmiddeling. Er zijn zaken die meer dan de gemiddelde tijd in beslag nemen en er zijn zaken die minder dan de gemiddelde tijd vergen. Per saldo moet het systeem ertoe leiden dat gemiddeld gezien een evenwichtige vergoeding wordt betaald.

3 Rechtshulp en buitengerechtelijke procedures

M.J. ter Voert, C.M. Klein Haarhuis en H. Goudriaan

Resumé

In 2012 heeft het Juridisch Loket ruim 820.000 klantactiviteiten uitgevoerd op het terrein van civiel en bestuursrecht. Het Juridisch Loket wordt het meest geraadpleegd voor vragen en problemen op het gebied van arbeidsrecht, personen- en familierecht en verbintenissenrecht. De meeste klanten wordt hulp geboden via de telefoon of aan de balie.

Het aantal zaken waarbij verplicht een advocaat moest worden ingeschakeld, is tussen 2011 en 2012 afgenomen. Wel is er meer gebruikgemaakt van een advocaat op basis van gesubsidieerde rechtsbijstand.

Het aantal gezinspolissen bij rechtsbijstandsverzekeraars is gestegen naar 3,1 miljoen in 2011. Jaarlijks wordt bij 9 op de 100 polissen een verzoek om rechtshulp gedaan.

In 2012 is naar schatting ruim 51.000 maal een beroep gedaan op een mediator. Het aantal verwijzingen naar mediation via de rechtspraak is na 2010 afgenomen. Het aantal mediations waarbij gesubsidieerde rechtsbijstand werd verstrekt, is gestegen.

In 2012 is er minder vaak een beroep gedaan op gerechtsdeurwaarders om dagvaardingen en vonnissen te betekenen. Ook van de dienstverlening van notarissen is minder gebruikgemaakt. Notarissen hebben door de stagnatie in de huizenmarkt vooral minder akten opgesteld op het gebied van onroerend goed.

Bij de buitengerechtelijke procedures zien we een afname van afgehandelde zaken bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw, De Huurcommissie, De Geschillencommissie en de Dienst Uitvoering Onderwijs. Bij de Belastingdienst, de Centrale Verwerking Openbaar Ministerie, het Klachteninstituut Financiële Dienstverlening, de Immigratie- en Naturalisatiedienst, het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen en de Nationale ombudsman is het aantal afgehandelde zaken juist gestegen.

Burgers en bedrijven kunnen in het dagelijkse leven met verschillende civiel en bestuursrechtelijke problemen worden geconfronteerd. Bij de aanpak van die problemen kunnen ze al dan niet een beroep doen op allerlei hulpverlenende instanties. In dit hoofdstuk komt de vraag naar verschillende vormen van rechtsbijstand en buitengerechtelijke procedures aan de orde. Die vraag wordt, waar mogelijk, uitgesplitst naar civiel- en bestuursrechtelijke rechtsbijstand en procedures.

In paragraaf 3.1 wordt beschreven welke problemen burgers ervaren, welke dienstverleners ze raadplegen en hoe vaak ze bij een (buiten)gerechtelijke procedure terecht zijn gekomen. In paragraaf 3.2 wordt meer in detail beschreven hoe vaak rechtzoekenden de afgelopen jaren gebruik hebben gemaakt van bepaalde juridische dienstverleners. Specifiek gaat het om het beroep dat wordt gedaan op het Juridisch Loket, advocaten, rechtsbijstandsverzekeraars, mediators, notarissen en gerechtsdeurwaarders. In paragraaf 3.3 komt de instroom bij buitengerechtelijke procedures aan de orde, zoals diverse geschillencommissies en bezwaarprocedures.

De ontwikkelingen worden waar mogelijk geschetst over de periode 2002-2012. Soms zijn niet over deze hele periode gegevens beschikbaar en betreft de weergave een beperktere periode.

In staat 3.1 staan de kerncijfers over de vraag naar juridische dienstverleners en het gebruik van buitengerechtelijke geschilprocedures weergegeven.

Staat 3.1 Kerncijfers rechtshulp en buitengerechtelijke geschilprocedures, afgedane zaken

	2005	2011	2012
Juridische dienstverleners			
(abs.)			
Het Juridisch Loket (klantactiviteiten)		739.590*	821.020
Advocaten			
verplichte procesvertegenwoordiging	215.000	292.000	273.000
op basis van een toevoeging**	211.280	300.000	324.000
Rechtsbijstandsverzekeraars (gezinspolissen)	.	3,1 mln	.
Mediators (NMI-mediations)	.	.	51.690
Gerechtsdeurwaarders (dagvaardingen en vonnissen)	1,0 mln	1,3 mln	1,1 mln
Notarissen (akten)	1,8 mln	1,3 mln	1,2 mln
Civielrechtelijke procedures			
Raad van Arbitrage voor de Bouw	1.229	1.241	1.048
Nederlands Arbitrage Instituut	155	121	158
Huurcommissie	58.020	9.373	8.618
De Geschillencommissie	13.633	8.591	5.413
Klachteninstituut Financiële Dienstverlening		5.857	7.496
Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen		2.401	2.436
Bestuursrechtelijke procedures			
Bezwaarschriften			
Belastingdienst	440.000	507.605	543.790
Immigratie- en Naturalisatiedienst	21.100	10.270	18.060
Dienst Uitvoering Onderwijs	37.000	28.700	25.100
Sociale Verzekeringsbank	17.083	13.440	13.172
Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen	137.600	84.526	85.911
Centrale Verwerking Openbaar Ministerie	2.011	282.194	376.751
Klachtprocedures			
Nationale ombudsman	11.451	13.519	15.164
Stichting Onderwijsgeschillen (alleen uitspraken/adviezen)	117	203	225
Overige procedures			
Reclame Code Commissie (alleen uitspraken)	971	3.270	3.191
College voor de Rechten van de Mens	543	721	713

* Door andere wijze van registratie niet vergelijkbaar met cijfer 2012.

** Exclusief 7.000 (in 2011) respectievelijk 8.000 (in 2012) mediatie toevoegingen.

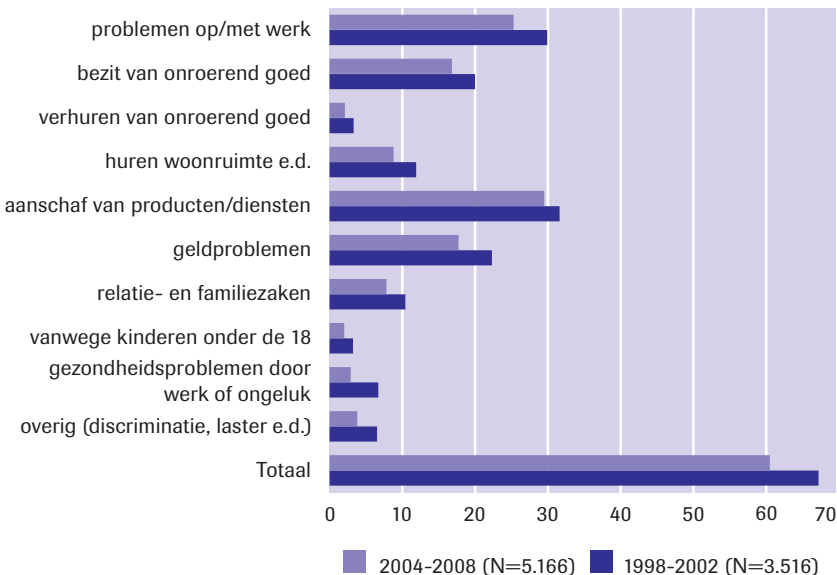
Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.1 t/m 3.22 in bijlage 4.

3.1 Problemen van burgers en gebruik van (juridische) dienstverlening

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de problemen waarmee Nederlandse burgers worden geconfronteerd en welke professionals of instanties ze hebben ingeschakeld voor hulp.

In 2009 gaf 61% van de Nederlandse burgers aan dat ze in een periode van vijf jaar (2004-2008) minstens één civiel- of bestuursrechtelijk probleem hebben ervaren. In 2003 lag dat percentage nog hoger; 67% van de burgers rapporteerde toen minstens één probleem (zie figuur 3.1). De meeste problemen komen voort uit de aanschaf van producten of diensten, of zijn werkgerelateerd (Van Velthoven & Ter Voert, 2004; Van Velthoven & Klein Haarhuis, 2010; zie figuur 3.1).

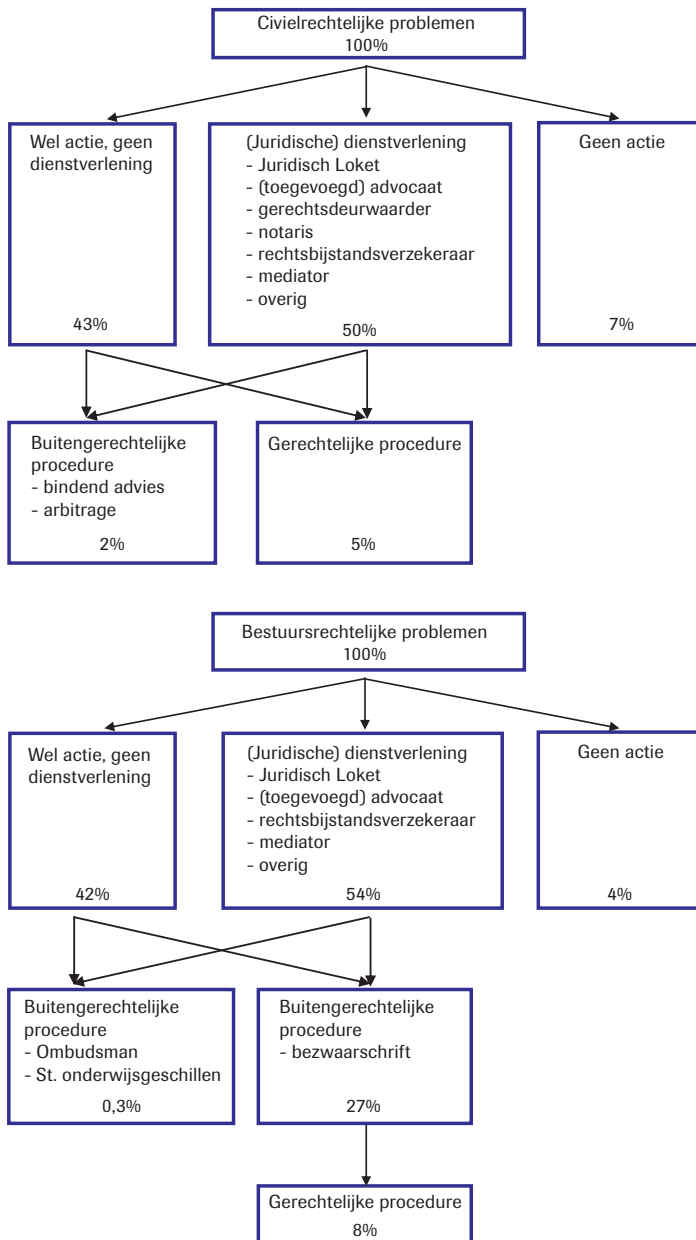
Figuur 3.1 Percentage personen* dat een probleem heeft gehad naar probleemgebied

* Personen van 18 jaar en ouder met een of meer problemen in een periode van vijf jaar. Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.1 in bijlage 4.

Burgers kunnen verschillende stappen ondernemen om hun problemen op te lossen. Ze kunnen niets doen, rechtshulp inschakelen en/of een (buiten)gerechtelijke procedure starten. Bij civielrechtelijke problemen onderneemt 7% geen actie, 50% zoekt hulp bij een (juridische) instantie en 43% doet wel iets maar schakelt geen instantie in (zie figuur 3.2). Bij bestuursrechtelijke problemen doet 4% niets, zoekt 54% hulp en doet 42% zelf iets zonder hulp van instanties. Van de civielrechtelijke problemen komt uiteindelijk 2% in een buitengerechtelijke en 5% in een gerechtelijke procedure terecht. Bij de bestuursrechtelijke problemen wordt in 27% van de gevallen een bezwaarschrift ingediend en eindigt 8% in een gerechtelijke procedure.

Figuur 3.2 Gebruik van dienstverlening en procedures door burgers met civiel- en bestuursrechtelijke problemen*

* Percentages ten opzichte van het totaal aantal problemen. Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.3 in bijlage 4.

Degenen die een civiel- of bestuursrechtelijk probleem hebben en hulp inschakelen, kloppen het meest aan bij de advocatuur en een rechtsbijstandsverzekering, gevolgd door de vakbond, het Juridisch Loket en de politie. Al met al is er een grote variëteit aan instellingen waar men een beroep op doet. Tevens wordt bij allerlei niet-juridische instanties of deskundigen, zoals het maatschappelijk werk, advies gevraagd. Opvallend is de toename van het beroep op de rechtsbijstandsverzekering, dat is gestegen van 6% naar 11% (zie tabel 3.2 in bijlage 4).

3.2 Juridische dienstverlening

Er is een grote verscheidenheid aan personen en instanties waar rechtzoekenden met een juridische hulpvraag voor advies en hulp terecht kunnen. Al naargelang de aard van het probleem en de soort hulp die ze zoeken kunnen ze aankloppen bij bijvoorbeeld het Juridisch Loket, wets- en rechtswinkels, sociaal raadslieden, rechtsbijstandsverzekeraars, vakbonden en beroepsverenigingen, consumentenorganisaties, rechtskundig adviesbureaus, notarissen of deurwaarders. Afhankelijk van de bevoegdheden en het soort probleem geven deze instellingen of beroepsbeoefenaren meer of minder vergaande rechtshulp of verwijzen ze rechtzoekenden door naar een passender adres.

In deze paragraaf beschrijven we het gebruik dat wordt gemaakt van de eerstelijns hulp van het Juridisch Loket, de advocatuur, rechtsbijstandsverzekeraars, mediators, notarissen en gerechtsdeurwaarders. Voor de klanten van het Juridisch Loket en advocaten die op basis van een toevoeging werken, worden tevens de achtergrondkenmerken van de rechtshulpzoekers beschreven.

3.2.1 Eerstelijns rechtsbijstand: het Juridisch Loket

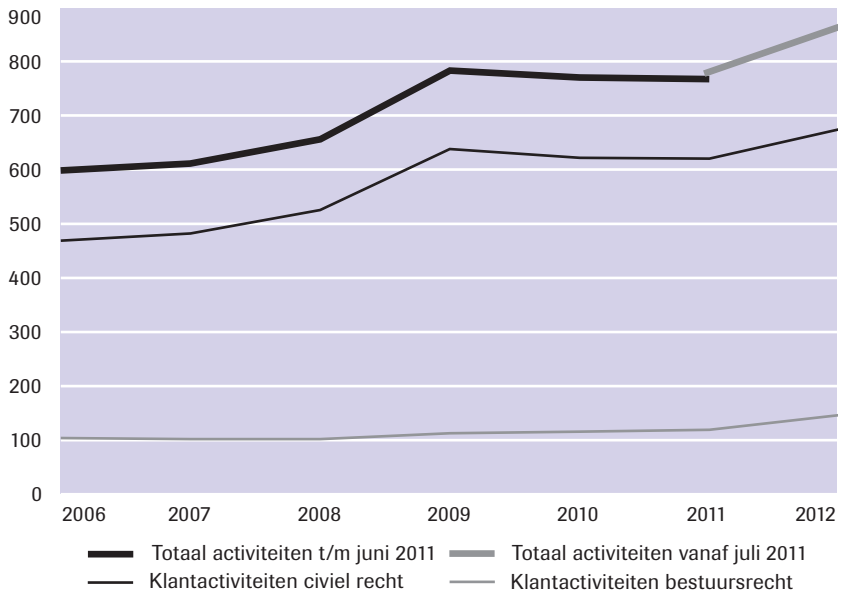
Bij het Juridisch Loket kunnen rechtzoekenden terecht voor vraagverheldering, informatie en advies en verwijzingen naar advocaten, mediators of andere instanties.

In 2012 hebben alle vestigingen van het Juridisch Loket samen bijna 859.000 zogenoemde 'klantactiviteiten' uitgevoerd. Sinds de invoering van de maatregel 'diagnose en triage'¹ in juli 2011 worden meer werkzaamheden door het Juridisch Loket geregistreerd. Hierdoor zijn de aantallen klantactiviteiten in 2011 en 2012 niet goed vergelijkbaar met die in de jaren ervoor. Tot de invoering van de maatregel werden alleen de directe contacten met klanten geregistreerd, terwijl tegenwoordig ook enkele

1 Rechtzoekenden worden gestimuleerd eerst langs het Juridisch Loket te gaan door hun een korting van € 51 op de eigen bijdrage voor een toevoeging te verlenen indien dit alsnog noodzakelijk blijkt. Zie hoofdstuk 2.

andere activiteiten worden vastgelegd. Wanneer de halfjaarcijfers van de eerste en van de tweede helft van 2011 worden geëxtrapoleerd naar jaarcijfers, kan de eerste helft van 2011 vergeleken worden met de jaren ervoor en de tweede helft met het jaar erna (figuur 3.3; dit is alleen gedaan voor het totaal aan activiteiten). Het totaal aantal klantactiviteiten op het terrein van civiel- en bestuursrecht was in 2012 ruim 821.000, waarvan een ruime meerderheid (bijna 675.000) op civielrechtelijk terrein. Activiteiten voor problemen op strafrechtelijk terrein (niet weergegeven) vormen slechts 4% van het totaal aan klantactiviteiten van het Juridisch Loket. In het vervolg van deze paragraaf zijn de klantactiviteiten van het Juridisch Loket op het terrein van het strafrecht buiten beschouwing gelaten.

Figuur 3.3 Totaal aantal klantactiviteiten van het Juridisch Loket, x 1.000

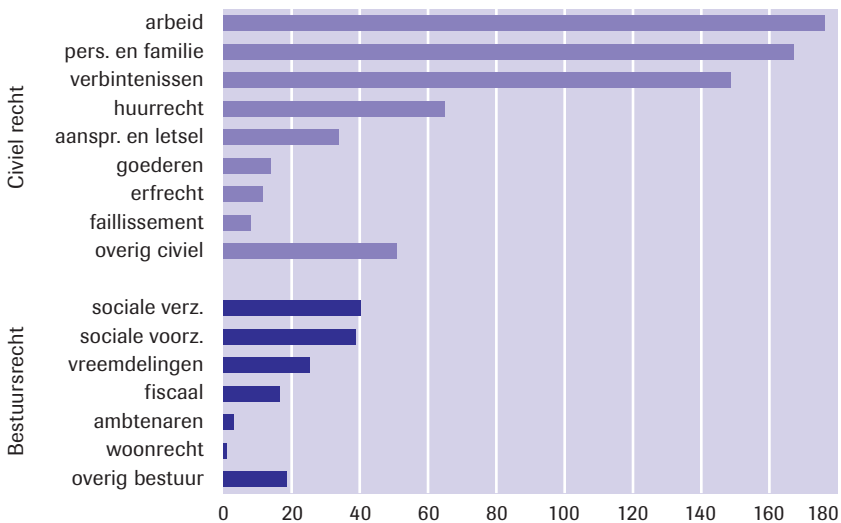
Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.4 in bijlage 4.

De klantactiviteiten worden sinds de invoering van de maatregel onderverdeeld in contactmomenten en in zaakmomenten. Onder contactmomenten vallen (1) het voeren van een telefonisch gesprek met een klant (al dan niet via het centrale 0900-nummer), (2) het voeren van een gesprek aan de balie, (3) het voeren van een verdiepend gesprek tijdens het spreekuur, (4) het beantwoorden van vragen via de mail en (5) het voeren van een chatgesprek met een klant. Dat laatste is sinds 1 januari 2011 onderdeel van de reguliere dienstverlening van het Juridisch Loket. Zaakmomenten zijn te onderscheiden in (6) het voeren van een telefonisch overleg met de wederpartij(en) van de klant en (7) het uitvoeren van

werkzaamheden naar aanleiding van een hulpvraag van een klant. Die laatste categorie wordt ‘uitzoekwerk’ genoemd. Zaakmomenten werden tot de invoering van de maatregel ‘diagnose en triage’ niet geregistreerd. In 2012 is het aantal telefonische contacten met klanten voor het eerst sinds 2009 iets gestegen. Het voeren van telefoongesprekken met klanten is in 2012 nog steeds de meest voorkomende activiteit van medewerkers van het Juridisch Loket (386.100 op het terrein van civiel recht en bestuursrecht), hoewel het aantal baliecontacten sterk is toegenomen (256.950 in 2012). Het mailcontact is sterk afgenomen (25.430 in 2012, wat minder dan de helft is van het jaar ervoor). Dit wordt voor een klein deel gecompenseerd door activiteiten die sinds begin 2011 plaatsvinden via de chat (9.830 in 2012). (Zie tabel 3.4 in bijlage 4 voor een overzicht van de klantactiviteiten naar type.)

De meeste hulpvragen van burgers binnen het civiel recht en bestuursrecht hebben in 2012 betrekking op arbeids-/ontslagrecht (ruim 176.000), personen- en familierecht (167.000), en verbintenissenrecht (149.000), samen goed voor 60% van alle klantactiviteiten met betrekking tot problemen op het terrein van het civiel recht en bestuursrecht (zie figuur 3.4). In de voorgaande jaren waren de verhoudingen bijna hetzelfde, zij het dat er toen relatief iets minder klantactiviteiten plaatsvonden op het terrein van het personen- en familierecht (zie tabel 3.5 in bijlage 4).

Figuur 3.4 Klantactiviteiten van het Juridisch Loket naar rechtsgebied, 2012, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.5 in bijlage 4.

Vrouwen zoeken iets vaker contact met het Juridisch Loket dan mannen. Het verschil is echter klein. Bijna de helft van de klanten is tussen de

25 en 45 jaar oud, terwijl deze groep slechts een kwart van de bevolking uitmaakt. Ruim 6 op de 10 klanten zijn autochtoon. Zij vormen echter bijna 80% van de populatie en zijn dus ondervertegenwoordigd als klant van het Juridisch Loket. Vooral eerstegeneratieallochtonen kloppen relatief vaak aan bij het Juridisch Loket. Het meest voorkomende herkomstland onder klanten met een allochtone herkomst is Suriname: voor ruim 1 op de 20 klanten is dit het herkomstland. Zie tabel 3.6 in bijlage 4 voor deze en meer informatie over demografische kenmerken van klanten van het Juridisch Loket.

3.2.2 *Advocatuur*

Cijfers over de vraag naar diensten van advocaten zijn lastig te geven. Hoe vaak advocaten juridisch advies verstrekken is onbekend. Uit de geschilbeslechtingdeltaonderzoeken (zie paragraaf 3.1) blijkt dat burgers met een probleem die hulp inschakelen, in 10% van de gevallen bij een advocaat aankloppen. Verder zijn er indicaties van het beroep dat op de advocatuur wordt gedaan aan de hand van het aantal rechtszaken waarbij het inschakelen van een advocaat verplicht is en het aantal zaken dat ze op basis van een toevoeging verrichten. Deze gegevens beschrijven we in de volgende twee paragrafen.

Verplichte procesvertegenwoordiging

De inzet van advocaten is verplicht in procedures bij de civiele sectoren van de rechtbanken, de gerechtshoven en de Hoge Raad. Over de periode 2005-2011 steeg de instroom van civiele procedures bij de gerechten van ongeveer 244.000 zaken naar 312.000 zaken. In 2012 nam het aantal zaken weer af naar 295.000 (zie hoofdstuk 4).

Halverwege 2011 is de competentie van de kantonrechter verruimd naar alle procedures met betrekking tot consumentenkoop en alle procedures met een financieel belang tot en met € 25.000. Deze verschuiving heeft tot gevolg dat rechtzoekenden geen advocaat meer hoeven in te schakelen voor deze zaken. Of ze dit ook niet meer doen, of voor een andere rechtshulpverlener kiezen, bijvoorbeeld een gerechtsdeurwaarder, wordt momenteel onderzocht. Wel blijkt dat de instroom van handelszaken bij de civiele sectoren van de rechtbanken tussen 2011 en 2012 is afgenomen van 68.000 naar 57.000 (zie hoofdstuk 4).

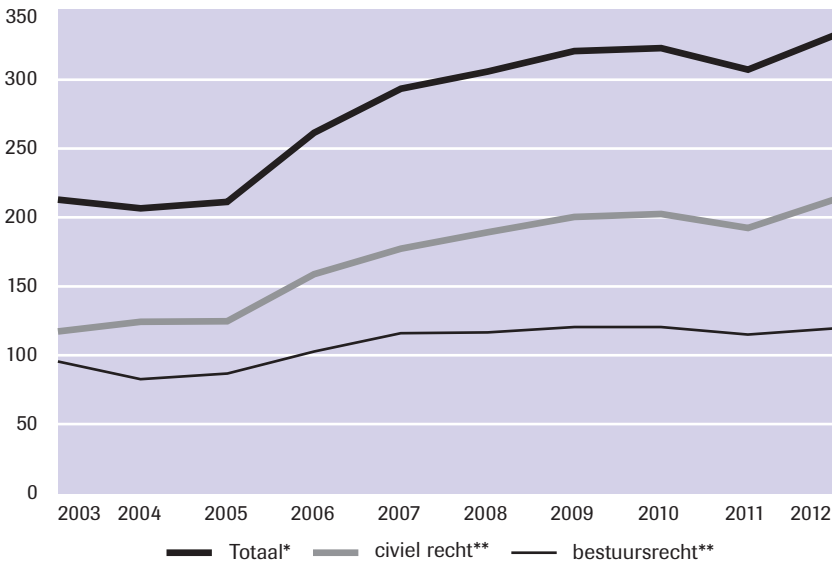
Advocaten op basis van een toevoeging

Een toevoeging is een verklaring op grond waarvan een rechtzoekende aanspraak kan maken op gesubsidieerde rechtsbijstand. Toevoegingen kunnen worden afgegeven voor advisering of voor het voeren van een procedure. Tussen 2002 en 2012 is het aantal rechtzoekenden dat gebruik heeft gemaakt van een advocaat op basis van een toevoeging gestegen met

37% tot bijna 450.000 toevoegingen in 2012 (inclusief strafrecht).² De sterkste stijging vond plaats in 2006. Dit is waarschijnlijk het gevolg geweest van een wijziging in het vaststellen van de financiële draagkracht van rechtzoekenden.³

Tussen 2007 en 2012 steeg het gebruik van toegevoegd rechtshulpverleners⁴ op het terrein van civiel en bestuursrecht samen van ruim 293.000 naar ruim 332.000. De stijging is vooral sterk bij toevoegingen op het terrein van het civiele recht (zie figuur 3.5).

Figuur 3.5 Aantal afgegeven toevoegingen naar rechtsgebied, x 1.000

* Excl. strafrecht en onbekend, inclusief toevoegingen voor mediators.

** Door enkele wijzigingen in de indeling naar rechtsgebieden wijken de aantallen toevoegingen binnen civiel recht en bestuursrecht voor de jaren 2007-2011 af van die in de voorgaande publicatie van *Rechtspleging Civiel en Bestuur*. De aantallen binnen civiel recht en bestuursrecht in 2007-2012 zijn hierdoor ook niet vergelijkbaar met die in de jaren 2003-2006. Zie ook bijlage 4. Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.7 in bijlage 4.

In 2012 hebben rechtzoekenden bijna 110.000 keer gebruikgemaakt van een toegevoegd advocaat op het terrein van het personen- en familierecht (en ruim 8.000 keer van een toegevoegd mediator) (zie figuur 3.6). Dit is meer dan een derde van alle toevoegingen op het gebied van het civiel

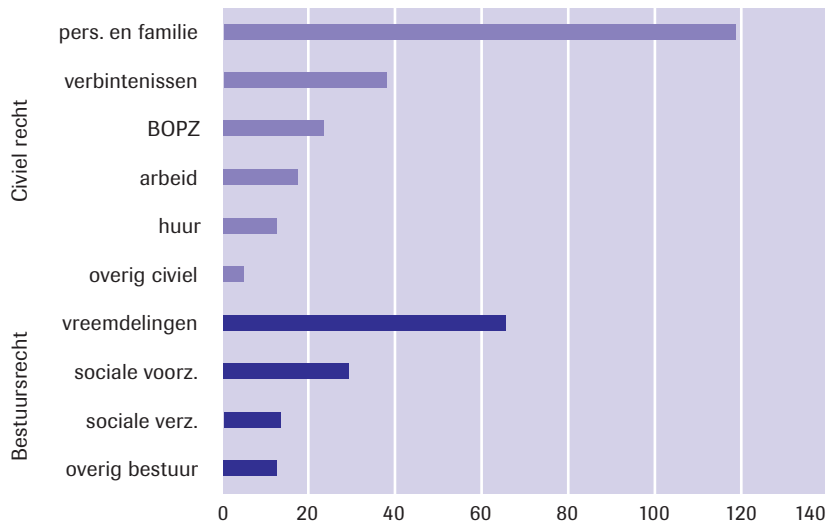
2 Inclusief toevoegingen voor (advocaat-)mediators (jaarlijks 0% tot 2% van totaal aantal toevoegingen, zie figuur 3.8).

3 Door de introductie van de Wet ViValt (zie Peters en Combrink-Kuiters, 2008).

4 Inclusief toevoegingen voor (advocaat-)mediators, voornamelijk op het terrein van personen- en familierecht (in 2012 ruim 8.000 toevoegingen, zie figuur 3.8).

en bestuursrecht. Daarna komt het gebruik van toegevoegd advocaten op het terrein van het vreemdelingenrecht het meest voor, met ruim 65.000 toevoegingen in 2012 (bijna 20% van alle toevoegingen binnen het civiel recht en bestuursrecht).

Figuur 3.6 Aantal afgegeven toevoegingen door de Raad voor Rechtsbijstand naar rechtsgebied, 2012, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.8 in bijlage 4.

Bron: CBS/GRAS

In 2012 bestaat ruim 94% van de toevoegingen op het terrein van civiel- en bestuursrecht uit reguliere toevoegingen voor het inschakelen van een advocaat. Bij 4% is de toevoeging afgegeven voor het inschakelen van een mediator, bijna allemaal op het terrein van het personen- en familierecht. Lichte adviestoevoegingen (3% van het totaal) worden vooral verstrekt voor hulp door een advocaat op het terrein van het verbintenissenrecht en het huurrecht (zie tabel 3.9 in bijlage 4).

Onder de toevoegingsgebruikers op civiel- en bestuursrechtelijk terrein zijn mannen ondervetegenwoordigd (46%). Hoewel mannen iets vaker een lichte adviestoevoeging krijgen (51%), is aan hen minder vaak een reguliere toevoeging afgegeven (46%) en bij de toevoegingen voor een mediator zijn de mannen sterk ondervetegenwoordigd (37%). Evenals bij klanten van het Juridisch Loket is ruim de helft (54%) van de toevoegingsgebruikers op het terrein van civiel recht en bestuursrecht tussen de 25 en 45 jaar, terwijl deze leeftijdsgroep slechts een kwart van de populatie vormt. Jongeren van 15-24 jaar en personen van 55 jaar en

ouder die een toevoeging krijgen, krijgen relatief vaak een lichte advies-toevoeging.

Bijna de helft van de toevoegingsgebruikers is van niet-Nederlandse herkomst, terwijl deze groep slechts 21% van de bevolking beslaat. Van de personen van niet-Nederlandse herkomst, blijkt vooral de eerste generatie sterk oververtegenwoordigd onder toevoegingsgebruikers. Zie tabel 3.10 in bijlage 4 voor meer informatie over demografische kenmerken van toevoegingsgebruikers.

3.2.3 Rechtsbijstandsverzekeringen

Het aantal rechtsbijstandsverzekeringen voor gezinnen is de afgelopen jaren gestegen van 2,3 miljoen in 2007 naar 3,1 miljoen in 2011. Ongeveer 52% van de Nederlandse gezinnen had in 2010 een rechtsbijstandsverzekering (Verzekerd van Cijfers, 2012).

Op iedere 100 'gezinspolissen' komen jaarlijks 9 verzoeken om rechtshulp binnen. Het gemiddelde schadebedrag schommelt over de jaren rond de € 900 en € 1.000 (zie tabel 3.11 in bijlage 4).

3.2.4 Mediators

Gegevens over het beroep dat wordt gedaan op mediators zijn lastig te vinden. Het NMI heeft onderzoek laten uitvoeren onder zijn leden en komt tot de volgende schattingen: 47.300 mediations in 2009 en 51.690 in 2011 (NMI jaarverslag 2011, p. 15).

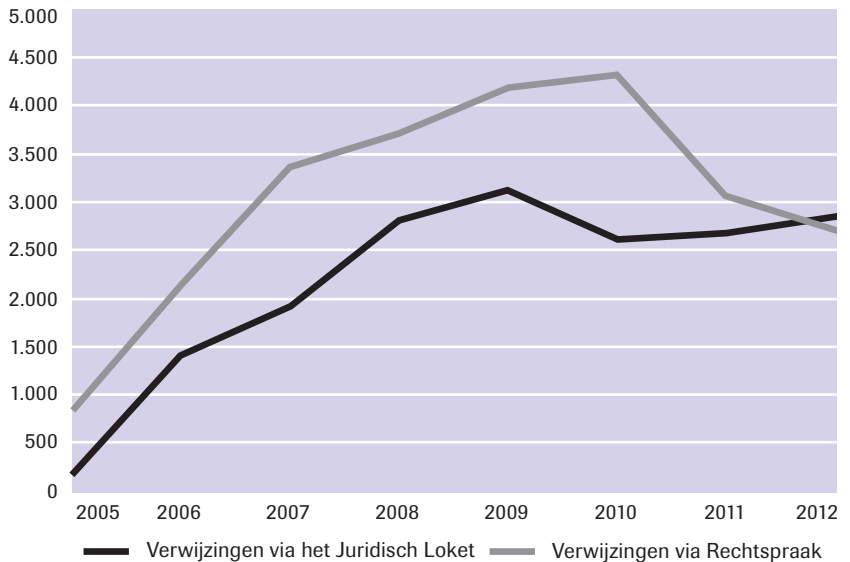
Andere bronnen die ontwikkelingen in het gebruik van mediators weergeven zijn de aantallen verwijzingen die hebben plaatsgevonden via het Juridisch Loket en de Rechtspraak, en het gebruik dat is gemaakt van mediators op basis van een toevoeging.⁵

Het aantal verwijzingen naar een mediator vanuit het Juridisch Loket is in de periode 2005-2009 gestegen van bijna 170 naar ruim 3.100. Na een daling in 2010 steeg het aantal verwijzingen weer tot ruim 2.800 in 2012. Het aantal verwijzingen door de Rechtspraak daalde met ingang van 2011 daarentegen aanzienlijk, tot ongeveer 2.700 in 2012 (zie figuur 3.7). Van de verwijzingen in 2012 (verwijzingen in hoger beroep niet meegerekend) betrof 7% bestuurszaken (belasting en algemeen incl. vreemdelingen). De daling in verwijzingen door de Rechtspraak was het sterkst bij de bestuurszaken. Alleen door kantonrechters werd iets meer naar mediation verwezen dan in 2011. Volgens het jaarverslag van de Rechtspraak (2012, p. 26) is een belangrijke oorzaak voor de sterke daling bij de bestuursrechtspraak de invoering van de nieuwe zaaksbehandeling, waardoor

5 Rechtspraak (met hoofdletter) is de Rechtspraakorganisatie, bestaande uit de gerechten (rechtbanken, gerechtshoven, CRvB en CBB) en de Raad voor de rechtspraak. Hieronder vallen dus niet de Raad van State en de Hoge Raad.

geen schriftelijk mediationaanbod meer wordt gedaan. Andere mogelijke oorzaken voor de daling zijn volgens de Rechtspraak: het vervallen van de stimuleringsbijdrage per 2011, steeds vaker mediation in het voortraject en oplossingen via andere instanties. Ook zouden, omdat rechters en raadsheren meer bedreven zijn geworden in conflictdiagnose, partijen sneller tot een schikking komen zonder gebruik te hoeven maken van mediation. Het percentage mediations dat met volledige of gedeeltelijke overeenstemming werd afgesloten is in vergelijking met 2011 met 2 procentpunt gedaald tot 54% in 2012 voor alle sectoren gezamenlijk.

Figuur 3.7 Aantal verwijzingen naar mediation door het Juridisch Loket en de Rechtspraak

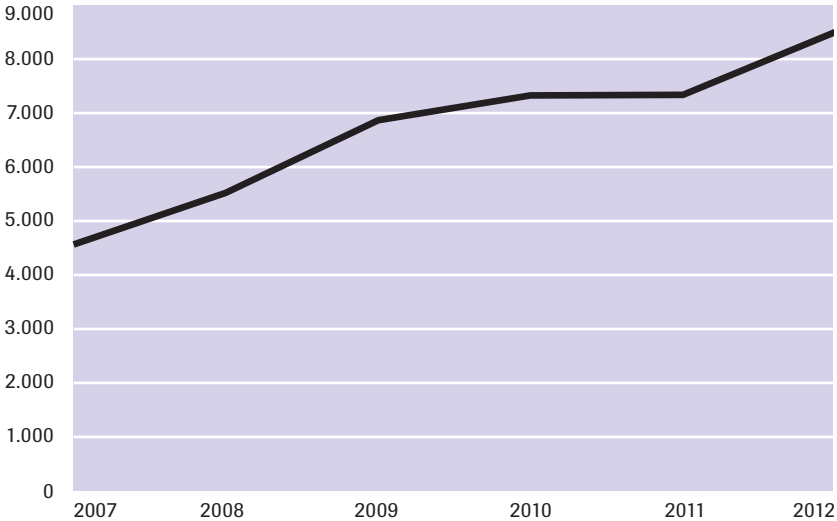
Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.12 in bijlage 4.

Het gebruik dat wordt gemaakt van mediators op basis van een toevoeging is tussen 2007 en 2012 toegenomen van 4.500 tot 8.500 (zie figuur 3.8). Bijna alle mediationtoevoegingen (99%) betreffen het personen- en familierecht. Volgens de Raad voor Rechtsbijstand (Jaarverslag 2012, p. 64-65) is een mogelijke verklaring voor de toename tussen 2011 en 2012 dat toevoegingen die voorheen als reguliere echtscheidingstoevoeging werden geregistreerd, in 2012 als mediationtoevoeging zijn afgegeven. Dit omdat een aantal advocaat-mediators gespecialiseerd in personen- en familierecht zich als gecertificeerd mediator bij de Raad heeft ingeschreven.

Onder degenen die een beroep doen op een mediator op basis van een toevoeging zijn vrouwen en de leeftijdsgroep tussen de 25 en 45 jaar sterk

oververtegenwoordigd. Zie tabel 3.10 in bijlage 4 voor meer informatie over demografische kenmerken van toevoegingsgebruikers.

Figuur 3.8 Aantal afgegeven toevoegingen voor een mediator

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.12 in bijlage 4.

3.2.5 *Gerechtsdeurwaarders*

De gerechtsdeurwaarder zorgt ervoor dat dagvaardingen en gerechtelijke uitspraken bij partijen terecht komen en dat gerechtelijke uitspraken worden uitgevoerd. Daarnaast verrichten deurwaarders ook niet-ambtelijke diensten zoals de incasso van geldvorderingen, debiteurenbeheer, juridisch advies en procesvertegenwoordiging. De werkzaamheden liggen vooral op het civielrechtelijke terrein.

De gerechtsdeurwaarder verricht zijn werkzaamheden in opdracht van particulieren, bedrijven, instellingen en (semi)overheid. De opdrachtgevers zijn onder te verdelen in (1) structurele klanten die voornamelijk veel gestandaardiseerde zaken aanbieden en waar contracten mee zijn afgesloten, (2) regelmatige klanten en (3) incidentele klanten. Tot de structurele opdrachtgevers behoren instanties zoals banken, financieringsmaatschappijen, woningbouwcoöperaties, energiebedrijven, telecommunicatiebedrijven, postorderbedrijven, ziektekostenverzekeringen, grotere incassobureaus en overheidsinstanties zoals de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) en het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB). Opdrachtgevers die regelmatig gebruikmaken van diensten van gerechtsdeurwaarders zijn bijvoorbeeld advocaten, collega-gerechtsdeurwaarders (uit bijvoorbeeld een ander arrondissement),

incassobureaus en het midden- en kleinbedrijf. De opdrachten zijn veelal minder gestandaardiseerd en vaker maatwerk. De incidentele gebruikers bestaat uit opdrachtgevers die slechts één of enkele keren een beroep doen op de gerechtsdeurwaarder, zoals burgers en kleine bedrijven die zich rechtstreeks tot de deurwaarder wenden. Een groot deel van de opdrachten van particulieren bestaat uit het innen van achterstallige alimentatiegelden. Dergelijke opdrachten komen echter meestal via advocaten bij de gerechtsdeurwaarder terecht.

Gegevens over het totale aantal ambtelijke handelingen van gerechtsdeurwaarders zijn niet beschikbaar. In 2005 werd het aantal op 2,5 miljoen geschat (Kruit, 2006). Een deel van de ambtelijke handelingen is in kaart te brengen aan de hand van het aantal civiele dagvaardingen en civiele vonnissen dat gerechtsdeurwaarders hebben uitgereikt. De vraag naar deze vorm van ambtelijke dienstverlening is de laatste jaren gestegen en weer gedaald. Het aantal dagvaardingen en vonnissen bij de sectoren kanton en civiel steeg van ruim 1 miljoen in 2005 naar 1,4 miljoen in 2010. Daarna is een daling ingezet naar ruim 1,1 miljoen dagvaardingen en vonnissen in 2012 (zie hoofdstuk 4).

3.2.6 Notarissen

De notaris heeft als functie om rechtszekerheid te brengen en werkt op het gebied van het civiele recht. Een notariële akte is wettelijk verplicht voor onder andere het opmaken van een testament of huwelijksvoorwaarden, de overdracht van registergoederen (huizen, schepen, vliegtuigen), aandelen en het verlenen van hypotheekrechten.

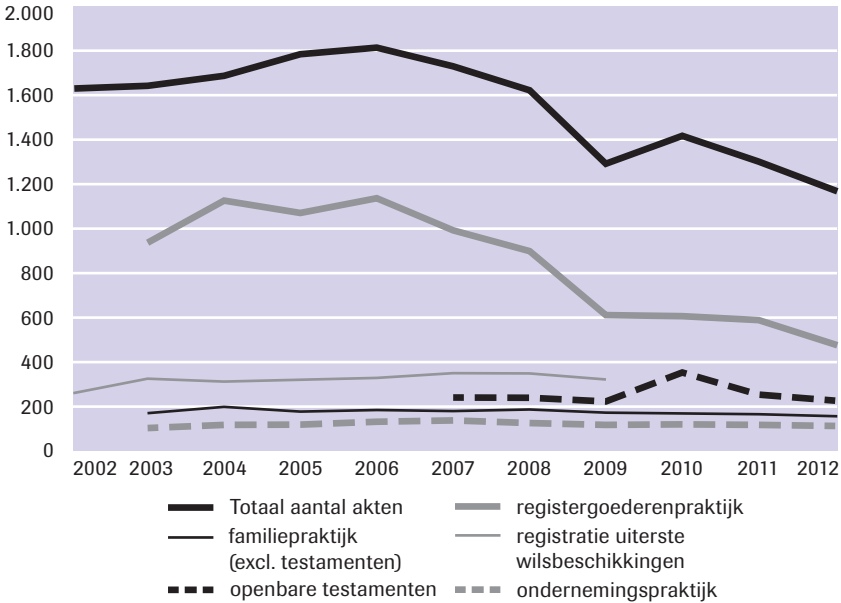
De akten die notarissen opmaken liggen vooral op het terrein van het registergoed, familie- en ondernemingsrecht. Na piekjaar 2006, waarin in totaal nog 1,8 miljoen akten werden opgemaakt, is het aantal akten sterk gedaald naar 1,2 miljoen in 2012 (zie figuur 3.9). Die daling heeft vooral te maken met de stagnatie in de onroerendgoedmarkt. Vanaf 2006 is het aantal akten in de registergoederenpraktijk drastisch gedaald van ruim 1,1 miljoen naar ruim 480.000 in 2012. Binnen de familiepraktijk is na een opleving in 2010 het aantal testamente in 2012 weer terug op het niveau van de jaren ervoor: ongeveer 230.000.⁶ De stijging in 2010 heeft waarschijnlijk te maken met wijzigingen in de Successiewet per 1 januari 2010.⁷

6 Voor de jaren 2002-2009 zijn in figuur 3.9 de aantallen geregistreerde uiterste wilsbeschikkingen opgenomen. Dit zijn geen aktes, maar registraties van testamente en uiterste wilsbeschikkingen in overige notariële akten zoals huwelijksvoorwaarden of samenlevingscontracten. Deze cijfers geven om twee redenen niet goed de vraag naar akten weer. Ten eerste kan één akte twee registraties van uiterste wilsbeschikkingen bevatten. Ten tweede worden de overige notariële akten (zoals huwelijksvoorwaarden) al in de cijfers van de categorie 'familiepraktijk (excl. testamente)' meegeteld. Vanaf 2007 zijn gegevens van akten voor alleen testamente weergegeven.

7 Sinds 1 januari 2010 zijn in de Successiewet de tarieven en vrijstellingen voor erfbelasting gewijzigd. Echtparen die in algehele gemeenschap van goederen zijn gehuwd en een gezamenlijk vermogen tot 1,2 miljoen euro bezitten, kunnen door het wijzigen of maken van een testament voorkomen dat er erfbelasting betaald moet worden over de vordering die de kinderen op de langstlevende ouder verkrijgen.

Het aantal akten in de ondernemingspraktijk is na 2006 afgenomen van ongeveer 131.000 naar 113.000 in 2012.

Figuur 3.9 Aantal opgemaakte notariële akten, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.13 in bijlage 4.

3.3 Buitengerechtelijke procedures

In Nederland bestaat naast de rechtspraak een breed en gevarieerd scala aan buitengerechtelijke procedures. Voorbeelden zijn de bezwaarprocedure in het bestuursrecht, (bindend)adviescommissies en arbitrage. Dit zijn procedures waarin personen of instanties met advies- of beslissingsbevoegdheid, al dan niet vrijwillig, door de rechtzoekende worden ingeschakeld, voorafgaand aan of in plaats van een beroep op de rechter. Deze paragraaf biedt een globale beschrijving van het landelijke spectrum van buitengerechtelijke geschilbeslechtsprocedures. We beperken ons daarbij tot de grote – nationale – buitengerechtelijke procedures. Lokale geschilprocedures (bijvoorbeeld lokale ombudsman) of klachtenprocedures van individuele bedrijven laten we buiten beschouwing. We beginnen met een overzicht van procedures in het civielrechtelijke domein. Hiertoe rekenen we bindendadviesprocedures – zoals die van de Geschillencommissie(s) met betrekking tot consumentenzaken – en arbitrage. Daarna volgt een overzicht van de procedures in het bestuursrechtelijke domein, met als belangrijkste de bezwaarschriftprocedure

en de procedure bij de Nationale ombudsman. Besloten wordt met twee procedures op grond van specifieke wet- of regelgeving of statuten, de klacht- en verzoekprocedure inzake ongelijke behandeling bij het College voor de Rechten van de Mens en de procedure bij de Reclame Code Commissie.

Per geschilprocedure beschrijven we de instroom (het aantal keer dat een beroep is gedaan op de procedure) en de uitstroom (het totale aantal afgedane zaken), de samenstelling van de uitstroom (eendoordelen, uitspraken, intrekkingen, schikkingen, ongegrondverklaringen, enz.) en de doorlooptijd van de procedure.⁸

3.3.1 *Civielrechtelijke procedures*

In deze deelparagraaf over civielrechtelijke procedures behandelen we instanties die geschillen afhandelen via arbitrage en/of bindend advies. In sommige gevallen worden geschillen ook via bemiddeling of mediation afgehandeld.

Raad van Arbitrage voor de Bouw

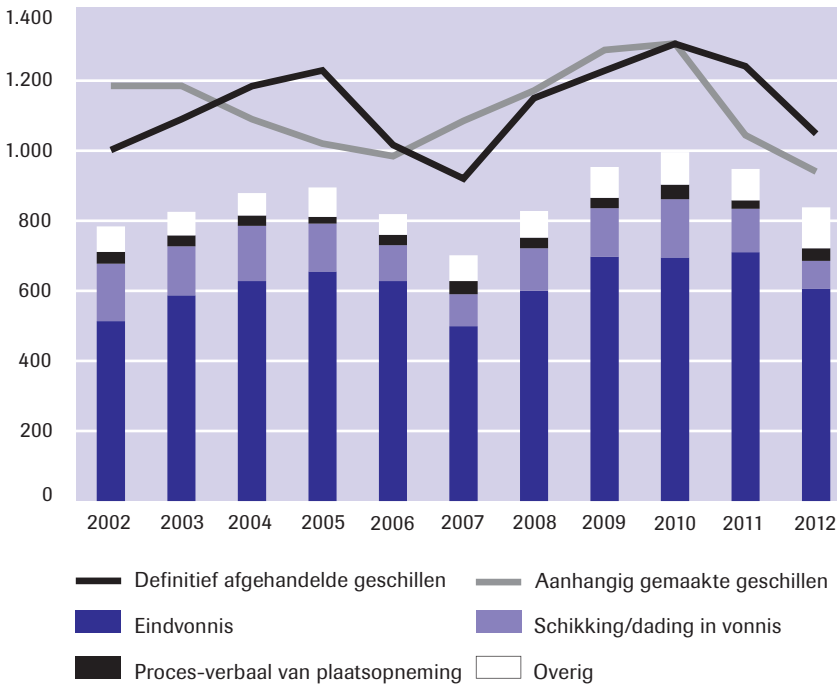
De Raad van Arbitrage voor de Bouw (RvA) is een van de belangrijkste arbitrage-instanties in Nederland voor de bouw. De RvA richt zich op geschillen die liggen op het gebied van de bouw, bijvoorbeeld bij geschillen tussen huizenkopers en aannemers, utiliteitsbouw en weg- en waterbouw.

De instroom bij de RvA schommelde vanaf 2002 jaarlijks tussen ongeveer 1.000 en 1.300 zaken (zie figuur 3.10). In 2012 werden 940 zaken aanhangig gemaakt. Het aantal afgehandelde geschillen volgt hetzelfde patroon.

In gemiddeld 56% van de gevallen (2006-2012) werd het geschil afgehandeld met een eindvonnis. Het aantal doorlopende, veelal complexe zaken nam toe van 103 in 2011 tot 167 in 2012 (een stijging van 60%).

Volgens de RvA (jaarverslag 2012) wordt bijna de helft van de zaken binnen een jaar afgehandeld en 87% na twee jaar.

8 Een kwalitatieve vergelijking van de verschillende typen afdoeningen tussen procedures en instanties is niet goed mogelijk. De verschillende instanties rapporteren met wisselend detailniveau. Onderscheid tussen 'actieve' afdoeningen (uitspraken, zittingen) enerzijds en intrekkingen en schikkingen anderzijds wordt niet consequent gemaakt.

Figuur 3.10 In- en uitstroom van geschillen bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw

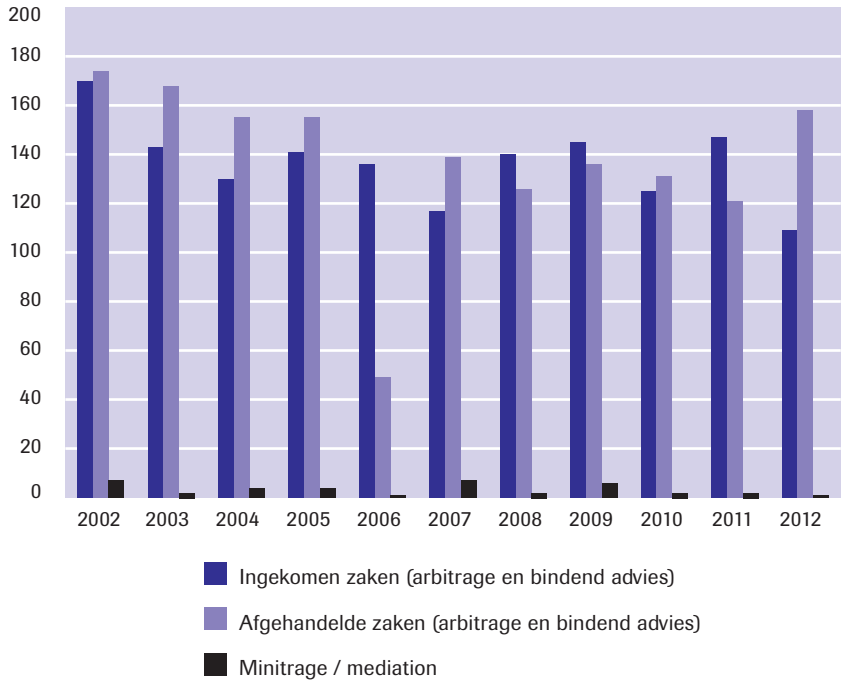
Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.14 in bijlage 4.

Nederlands Arbitrage Instituut

Het Nederlands Arbitrage Instituut (NAI) is een onafhankelijke stichting zonder winstoogmerk die zich ten doel stelt de beslechting van geschillen te bevorderen door het bieden van een arbitraal proces, richtlijnen en algemene voorlichting. Het NAI biedt naast arbitrage ook bindend advies, minitrage en mediation (het laatste sinds 2009) aan. Minitrage is een gestructureerde vorm van bemiddeling, waarbij een minitragecommissie, bestaande uit een onafhankelijke bemiddelaar en een bestuurder van ieder van de partijen, poogt een schikking tot stand te brengen. Bij het NAI schommelt het aantal ingekomen arbitrage- en bindend-advieszaken over de jaren, maar de instroom is met 109 in 2012 relatief laag in vergelijking met de jaren ervoor (zie figuur 3.11). Het aantal afgehandelde zaken is in 2012, door afhandeling van werkvoorraad, verhoudingsgewijs hoog. Mediation en minitrage beslaan met enkele zaken per jaar slechts een klein deel van de afdoeningen bij het NAI.

De gemiddelde NAI-arbitrage duurt van eerste aanmelding tot het uiteindelijke vonnis ongeveer negen maanden.

Figuur 3.11 In- en uitstroom van geschillen bij het Nederlands Arbitrage Instituut

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.14 in bijlage 4.

Huurcommissie

De Huurcommissie doet uitspraak bij geschillen tussen huurder en verhuurder in de sociale sector. De uitspraak van de Huurcommissie is bindend, tenzij partijen binnen acht weken na dagtekening ervan een vordering instellen via de sector kanton van de rechtbank.

Bij de Huurcommissie nam het aantal binnengekomen verzoeken na 2009 af, tot ruim 7.800 in 2012 (zie tabel 3.15 in bijlage 4). De meeste geschillen hebben betrekking op de huurprijs en op de servicekosten. De daling deed zich voor bij bijna alle soorten verzoeken. Alleen bij de huurverhogingsgeschillen was sprake van een stijging ten opzichte van 2011.

De afdoeningen volgen deze dalende trend; wel handelde de Huurcommissie in 2012 meer zaken af (ruim 8.600) dan er binnenkwamen. Hierdoor kon de werkvoorraad met 750 zaken afnemen tot in totaal ongeveer 3.500 (Jaarverslag, p. 9). Van de verzoeken om geschilbeslechting waarover de Huurcommissie in 2012 uitspraak deed, is 88% ingediend door huurders en 12% door verhuurders.

De instroom wordt volgens het Jaarverslag 2012 (p. 11) door allerlei factoren beïnvloed: het aantal verhuizingen, de jaarlijkse huurverhoging, de relatie

tussen huurder en verhuurder, het klachtenbeleid van verhuurders en de inschatting van de opbrengst van een geschilprocedure in relatie tot de kosten. Daarnaast merkt de Huurcommissie dat het in 2011 gestarte programma 'Oplossingsgericht werken' zijn vruchten afwerpt. Dit programma is bedoeld om geschilprocedures te voorkomen en huurders en verhuurders te helpen hun probleem in een zo vroeg mogelijk stadium samen op te lossen. Per 2012 kwam de afhandeling van geschillen op grond van de Wet op het overleg huurders verhuurder ('Overlegwet') bij het takenpakket van de Huurcommissie; dit leidde tot twaalf ingediende geschillen in 2012. De Huurcommissie handelde in 2011 92% van de huurprijsgeschillen binnen de wettelijke termijn van 6 maanden af; een versnelling ten opzichte van 2010 en 2009. In 2012 werd de richttermijn van zowel huurprijs- als servicekostengeschillen (van resp. 6 en 7 maanden) door de commissie verkort naar 5 maanden. Van de huurprijsgeschillen werd 66% binnen deze kortere termijn afgehandeld en van de servicekostengeschillen 57%. In 2012 werd 95% van de geschillen over huurverhoging binnen de termijn van 6 maanden afgehandeld (zie tabel 3.22 in bijlage 4).

De Geschillencommissie

De Geschillencommissie heeft tot doel om geschillen tussen consumenten en ondernemers te beslechten. De stichting oordeelt dus niet zelf over consumentengeschillen maar organiseert en faciliteert afzonderlijke geschillencommissies. In 2012 zijn drie nieuwe consumentencommissies gestart: Sport en Beweging, Bestratingsbedrijf en Webshop. Aan het eind van 2012 waren er 51 geschillencommissies.

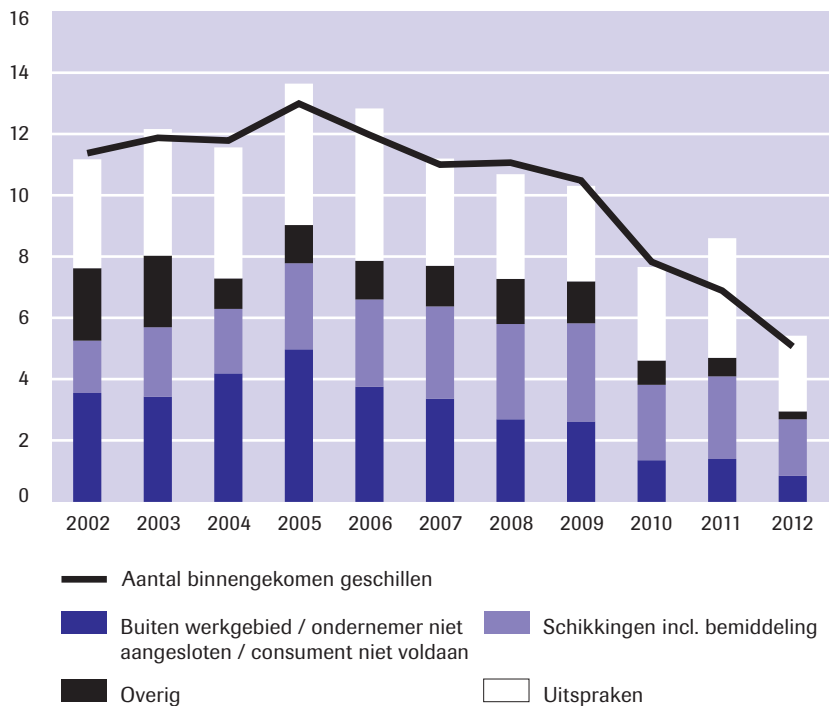
Ook bij De Geschillencommissie is een dalende trend te zien in het aantal te behandelen zaken; in 2012 was de instroom met bijna 5.100 lager dan ooit (zie figuur 3.12). Hiervan was 51% digitaal ingediend. De terugval heeft volgens De Geschillencommissie vooral te maken met de economische omstandigheden. In de eerste plaats brengt recessie minder transacties met zich mee (bijvoorbeeld in de bouw) en in de tweede plaats zouden ondernemers klachten in die situatie eerder en sneller willen oplossen (Jaarverslag 2012, p. 7). Twee jaar eerder wees De Geschillencommissie in hetzelfde verband op het proactieve beleid ten aanzien van de inname van geschillen, de digitalisering van het proces en een strenger filter op niet echte klachten. De meest voorkomende geschillen betroffen in 2012: wonen, energie en water en reizen.⁹ De jaarlijkse instroom en afhandeling van zaken ligt over de hele periode dicht bij elkaar. Het aantal uitspraken besloeg in 2011 en 2012 een ruime 45% van het aantal afgehandelde geschillen, meer dan in 2009 en 2010 (resp. 30 en 40%) (zie tabel 3.15 in bijlage 4). Doet De Geschillencommissie uitspraak, dan gebeurt dat op basis van een zitting. Ongeveer 4 tot 6 weken na de zitting wordt de

⁹ De jaarverslagen van De Geschillencommissie bieden een specificatie van de afdoeningen per geschillencommissie, met casusbeschrijvingen.

uitspraak en een gefundeerde motivering daarvan schriftelijk aan de partijen meegedeeld.

De gemiddelde behandelingsduur bij De Geschillencommissie is afgenomen van 4,4 maanden in 2010 tot respectievelijk 3,5 en 3,6 maanden in 2011 en 2012 (zie tabel 3.22 in bijlage 4). De behandelingsduur is gebaseerd op alle producten van de geschillencommissies: onderlinge schikkingen, schikkingen door bemiddelingsdeskundigen en uitspraken. De uitspraak-duur – de tijd tussen de zitting en het verzenden van de uitspraak – was 1,1 maand in 2012 (tegen 1,2 in 2011 en 1,3 in 2010).

Figuur 3.12 In- en uitstroom van geschillen bij De Geschillencommissie, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.15 in bijlage 4.

Klachteninstituut Financiële Dienstverlening

De stichting Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (Kifid) is in 2007 opgericht voor de behandeling van alle klachten en geschillen tussen aanbieders en afnemers van financiële producten en diensten die zij niet samen kunnen oplossen. Consumenten en financiële dienstverleners kunnen terecht bij het Kifid voor bemiddeling en beslechting van geschillen over verzekeringen, hypotheekleningen, leningen, financieringen en beleggingen. Het Kifid biedt een aanpak in twee fasen. De eerste fase is een bemiddelingsfase waarin een ombudsman optreedt, die voor de meeste

zaken (volgens het Kifid 75 à 80%) door bemiddeling, verwijzing of advisering een oplossing kan aandragen. Over de geschillen die de ombudsman niet kan oplossen, kan in de tweede fase een geschillencommissie bindende uitspraak doen. Is een consument het niet eens met de bindende beslissing van de geschillencommissie, dan kan het geschil worden voorgelegd aan de Commissie van Beroep.

Het totale aantal geschillen dat instroomde bij de ombudsman van het Kifid daalde tussen 2009 en 2011 van ongeveer 7.800 naar 5.800, om in 2012 weer toe te nemen tot bijna 6.500 (zie tabel 3.15 in bijlage 4). In 2012 werd 61% hiervan (bijna 4.000 geschillen) ontvankelijk verklaard en in behandeling genomen – dit percentage fluctueert overigens sterk over de jaren.

Bij de geschillencommissie van het Kifid is in 2012 juist een geringe daling van de instroom van 609 in 2010 tot 595 in 2012 waarneembaar. Kennelijk ving de ombudsman in 2012 veel zaken af. De Commissie van Beroep behandelde in 2011 25 en in 2012 39 zaken (niet in de tabel).

De ombudsman van het Kifid handelde in 2012 86% van de klachten binnen een jaar af, waarvan 52% binnen zes maanden. De Geschillencommissie van het Kifid doet momenteel meer dan de helft van de klachten binnen een jaar af. Het Kifid tekent daarbij aan dat het staande praktijk is dat de doorlooptijd aanvangt bij binnenkomst van de klacht en niet pas wanneer het dossier compleet is (Jaarverslag 2012, p. 13).

Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen

De Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen (SKGZ) is een onafhankelijke instantie voor het oplossen van problemen tussen verzekeringsconsumenten en ziektekostenverzekeraars. Het oplossen van problemen gebeurt in de eerste plaats door het geven van voorlichting. Komen verzekeringsconsument en ziektekostenverzekeraar er onderling niet uit, dan kan bemiddeling worden gevraagd van de Ombudsman Zorgverzekeringen. Als dat niet tot een oplossing leidt, kan de Geschillencommissie Zorgverzekeringen een bindende uitspraak doen.

De meeste klachten en geschillen die binnenkomen bij de SKGZ gaan over verzekerde prestaties, de laatste jaren met name behandelingen, plastische chirurgie, hulp- en geneesmiddelen en tandheelkunde (zie tabel 3.15 in bijlage 4). De toename in klachten en geschillen in 2010 houdt volgens de SKGZ verband met de wanbetalersregeling van september 2009; een flink aantal klachten ging daarover.¹⁰ De laatste drie jaar is sprake van een relatief stabiel beeld van het aantal ingekomen geschillen bij de geschillencommissie van de SKGZ, terwijl het aantal ingediende klachten bij

¹⁰ De Zorgverzekeringswet is in september 2009 gewijzigd om personen met achterstand in de premiebetalingen te bewegen deze in te lopen. Voor de SKGZ werd daarbij een rol weggelegd als instantie waarbij men kan opkomen tegen de eventuele overgang naar een verzwaard incassoregime. In 2011 zijn de wanbetalerszaken ondergebracht in het reguliere behandeltraject (Jaarverslagen SKGZ, 2010 en 2011).

de ombudsman een stijgende trend laat zien.¹¹ In 2012 namen onder meer klachten over premies, tandheelkunde en de eigen bijdrage met name toe; de SKGZ schrijft dit in het jaarverslag toe aan het economisch tij en het experiment in 2012 met de vrije tarieven voor tandartszorg. Het aandeel buitenlandgerelateerde klachten is sinds de start van de SKGZ steeds toegenomen. De afhandeling van geschillen door de Geschillencommissie Zorgverzekeringen vergde de laatste jaren gemiddeld ruim 20 weken; de afhandelingstijd van klachten door de Ombudsman Zorgverzekeringen van de SKGZ bedroeg tot 2010 gemiddeld ongeveer 6 weken en in 2011 en 2012 7 weken.

3.3.2 Bestuursrechtelijke procedures

In deze deelparagraaf over bestuursrechtelijke procedures passeren enkele grote landelijke bezwaarprocedures en de klachtprocedure bij de Nationale ombudsman de revue. Ook de klacht- en geschilprocedures onder de koepel van de Stichting Onderwijsgeschillen komen aan bod.

De aantallen bezwaarprocedures zijn beperkt tot zes landelijke organisaties. Bezwaarprocedures bij andere overheidsinstanties zoals gemeentes, provincies en waterschappen vallen buiten het bereik van deze monitor.

De bezwaarprocedure

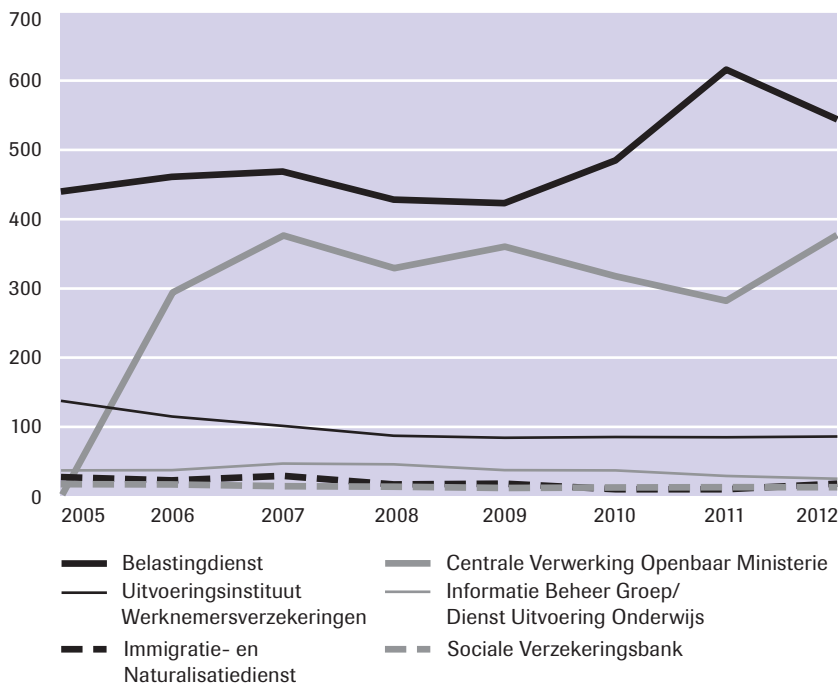
Burgers of bedrijven die het niet eens zijn met een besluit van een overheidsorgaan moeten hun bezwaren eerst kenbaar maken aan het desbetreffende bestuursorgaan, alvorens zij naar de rechter kunnen stappen.

In deze paragraaf wordt ingegaan op de bezwaarschriftprocedures van de volgende zes landelijke instanties: de Belastingdienst, de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND), de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO), de Sociale Verzekeringsbank (SVB), het Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV) en de Centrale Verwerking Openbaar Ministerie (CVOM).

Niet van alle instanties zijn instroom- en uitstroomgegevens beschikbaar. Zo is bij de IND, de DUO en het UWV de totale instroom niet bekend en is van de Belastingdienst en de DUO de wijze van afdoening niet bekend.¹² Het aantal afgedane zaken is wel van alle instanties bekend (zie figuur 3.13). Er zijn grote verschillen in het aantal afgedane bezwaarzaken tussen de instanties. Deze worden veroorzaakt door het verschil in bereik van de instanties: het 'klantenbestand' van de Belastingdienst is veel groter dan de groep burgers die te maken heeft met bijvoorbeeld de DUO. Hieronder wordt de in- en uitstroom van de verschillende instanties afzonderlijk beschreven (zie tabel 3.16 in bijlage 4).

- 11 Sinds 2008 werden inkomende zaken in eerste instantie behandeld als klacht (wat de terugval in geschillen in dat jaar verklaart), wat dankzij de bemiddeling door de ombudsman vaak leidde tot een oplossing zonder dat de geschillencommissie hoefde te worden ingeschakeld. Dit maakte het gemiddelde geschil bij de geschillencommissie wel complexer.
- 12 Sinds 2008 wordt het totale aantal door de Belastingdienst afgedane bezwaarschriften niet meer gerapporteerd. Het beheersverslag (thans jaarverantwoording) van de Belastingdienst over 2012 is niet meer gepubliceerd en enkel voor intern gebruik opgemaakt.

Figuur 3.13 Afgehandelde zaken bij de verschillende bezwaarprocedures, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.16 in bijlage 4.

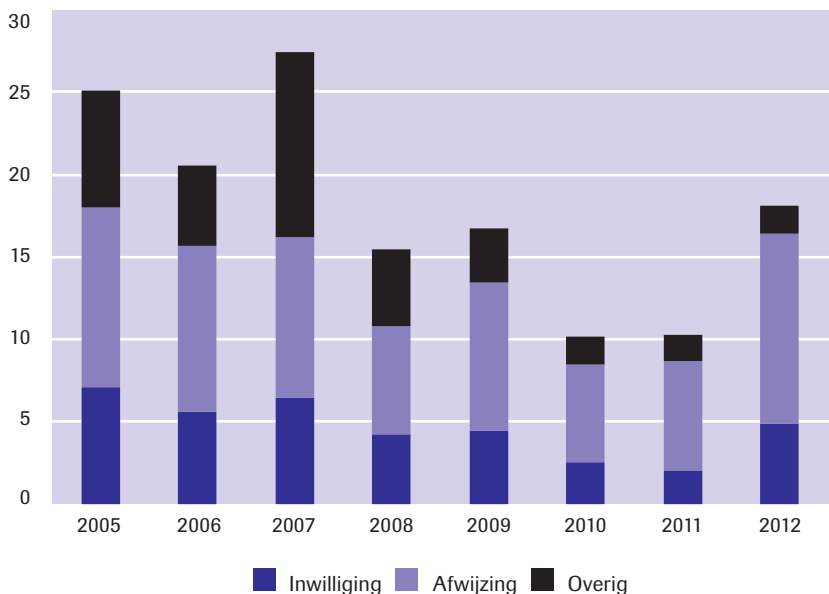
De Belastingdienst treft beschikkingen met betrekking tot belastingaanslagen en voorlopige teruggaven van particulieren en bedrijven. Sinds 2010 zijn bezwaarschriften resulterend in een ambtshalve vermindering en ingetrokken bezwaarschriften bij de cijfers inbegrepen, wat de toename van het aantal ontvangen bezwaren in 2010 ten opzichte van 2009 verklaart.¹³ Het jaar 2011 liet een piek zien met een instroom van ruim 616.000 bezwaren, wat volgens het jaarverslag wordt verklaard door de campagne tijdige aangifte, het ambtshalve opleggen van aanslagen over meer jaren en het verscherpte boetebeleid. In 2012 liep de instroom weer iets terug tot ruim 575.000 bezwaren, nog steeds aanzienlijk boven het niveau van 2010. De afdoeningen laten sinds 2009 een lichte stijging zien, tot bijna 544.000 afgehandelde bezwaarschriften in 2012.

Het percentage bezwaarschriften dat de Belastingdienst binnen de wettelijke termijn van zes weken afhandelt, is gestegen van 83% in 2007 tot 94% in 2012 (zie tabel 3.22 in bijlage 4).

¹³ In 2010 is 'bellen bij bezwaar' gemeengoed geworden binnen de Belastingdienst. Volgens de Belastingdienst leidt dit in de praktijk tot het intrekken of direct afhandelen van bezwaarschriften.

De IND treft beschikkingen naar aanleiding van aanvragen voor gezins-hereniging, arbeids- en kennismigratie, studie, asiel en naturalisatie. Het aantal afgedane bezwaarschriften bij de IND lag in 2010 en 2011 iets boven de 10.000. In 2012 is het aantal afgedane bezwaarschriften sterk toegenomen tot 18.000. Dit heeft te maken met een verhoging van de beslis capaciteit met betrekking tot bezwaarprocedures. De gemiddelde doorlooptijd van de afgedane bezwaarschriften bij de IND bedroeg in 2012 20 weken (zie tabel 3.22 in bijlage 4).

Figuur 3.14 Afgedane bezwaarschriften bij de IND, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.16 in bijlage 4.

De DUO is op 1 januari 2010 ontstaan uit een fusie tussen de Informatie Beheer Groep (IBG) en Centrale Financiën Instellingen (CFI). De DUO treft onder andere beschikkingen over toekenning van studiefinanciering, de OV-chipkaart en tegemoetkoming in studiekosten en lesgeld. Het aantal afgedane bezwaarschriften bij de DUO laat sinds 2007 een overwegend dalende trend zien (zie tabel 3.16 in bijlage 4). Het aantal afgedane bezwaarschriften in 2012 was 25.100. In 2008 betrof het nog 45.900 afdoeningen.

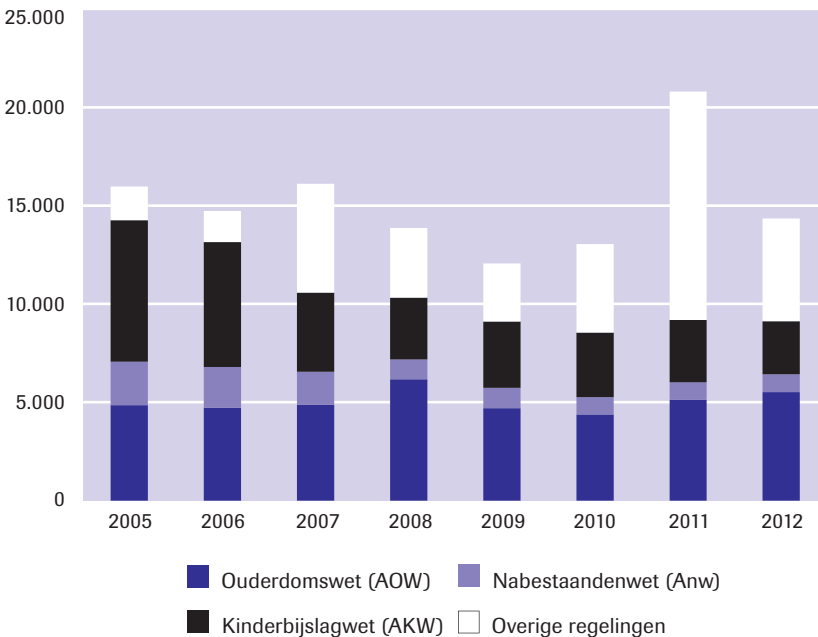
Het percentage bezwaarschriften dat binnen de wettelijke termijn van zes weken is afgehandeld door de IBG/ DUO nam in de periode tot 2010 toe van 83% naar 95%, om iets af te nemen tot 94% in 2011. Het percentage lag in 2012 weer lager op 77%, waarbij aangetekend kan worden dat het niet tot noemenswaardig meer ingebrekestellingen heeft geleid (zie tabel 3.22 in bijlage 4).

De SVB treft beschikkingen met betrekking tot volksverzekeringen, zoals de Algemene Ouderdomswet (AOW), de Algemene nabestaandenwet (Anw) en de kinderbijslag.

Het aantal binnengekomen bezwaarschriften bij de SVB fluctueerde tussen 2010 en 2012 sterk (zie figuur 3.15). Het jaar 2011 werd gekenmerkt door een aanzienlijk hogere instroom. Deze valt toe te schrijven aan de Mogelijkheid koopkrachttegemoetkoming oudere belastingplichtigen, onder 'overige regelingen'.¹⁴ Voor de volksverzekeringen varieert het aantal geregistreerde nieuwe bezwaarzaken tussen 2009-2012 licht; wel laten de ingekomen bezwaarschriften over kinderbijslag tussen 2010-2012 een voorzichtige daling zien (zie tabel 3.17 in bijlage 4). De grote schommelingen in de instroom zijn dus geconcentreerd in de overige regelingen. In 2012 handelde de SVB ruim 13.000 bezwaarschriften af; ongeveer evenveel als in 2011, maar boven het niveau van 2009 en 2010.

Van de procedures bij de SVB zijn geen doorlooptijden beschikbaar.

Figuur 3.15 Aantal binnengekomen bezwaarschriften bij de SVB naar type

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.17 in bijlage 4.

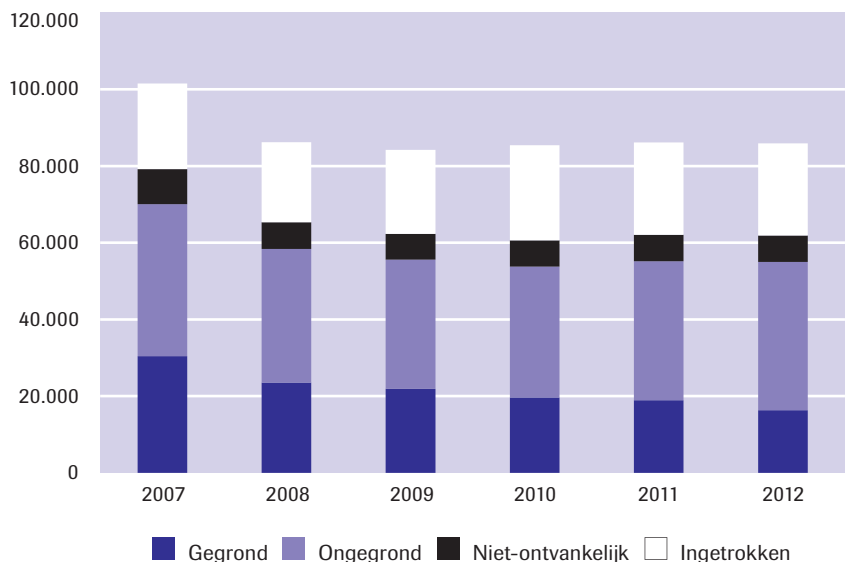
¹⁴ De MKOB is een zelfstandige regeling toegesneden op personen die met hun inkomen nagenoeg geheel onder de Nederlandse belastingheffing vallen. De regeling voorziet in een koopkrachtcompensatie door middel van een maandelijkse tegemoetkoming voor alle binnenlandse belastingplichtigen van 65 jaar en ouder, alsmede buitenlandse belastingplichtigen, van wie tenminste 90% van het inkomen in Nederland belast is. De SVB is sinds juni 2011 met de uitvoering van deze regeling belast (SVB Jaarverslag 2012, p. 15, 36).

Het UWV treft beschikkingen over werknemersverzekeringen, zoals de Werkloosheidswet en de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen. Het aantal afgedane bezwaarschriften bij het UWV is tussen 2009-2012 betrekkelijk stabiel gebleven en bedroeg in 2012 ongeveer 86.000 zaken. In 2012 werden daarmee meer bezwaarzaken afgedaan dan er binnenkwamen (84.200). Opvallend is dat bij de afdoening het aandeel gegronde bezwaren sinds 2007 is afgenomen ten opzichte van het aandeel ongegronde bezwaren (zie figuur 3.16).

Het UWV maakte de afgelopen jaren net als de Belastingdienst gebruik van een meer persoonlijke benadering waarbij na ontvangst van een bezwaarschrift telefonisch contact wordt opgenomen met de klant. In 2012 zijn bij het UWV 76 mediations gestart.¹⁵

Bij het UWV wordt onderscheid gemaakt tussen wetstechnische bezwaarzaken en medische bezwaarzaken, die beide een andere wettelijke behandeltermijn hebben. Van de wetstechnische bezwaarzaken werd in 2012 84% binnen de termijn van dertien weken afgehandeld, aanzienlijk minder dan in 2011 (93%) en vergelijkbaar met 2010 (87%). Dit is exclusief de verdagingen waarmee de wettelijke termijn kan worden verlengd. De afhandeling van de medische bezwaarzaken binnen de termijn van zeventien weken volgt een vergelijkbare tendens; in 2012 werd 72% binnen die tijd afgehandeld (zie tabel 3.22 in bijlage 4).

Figuur 3.16 Wijze van afdoening van bezwaarschriften bij het UWV, aantal zaken

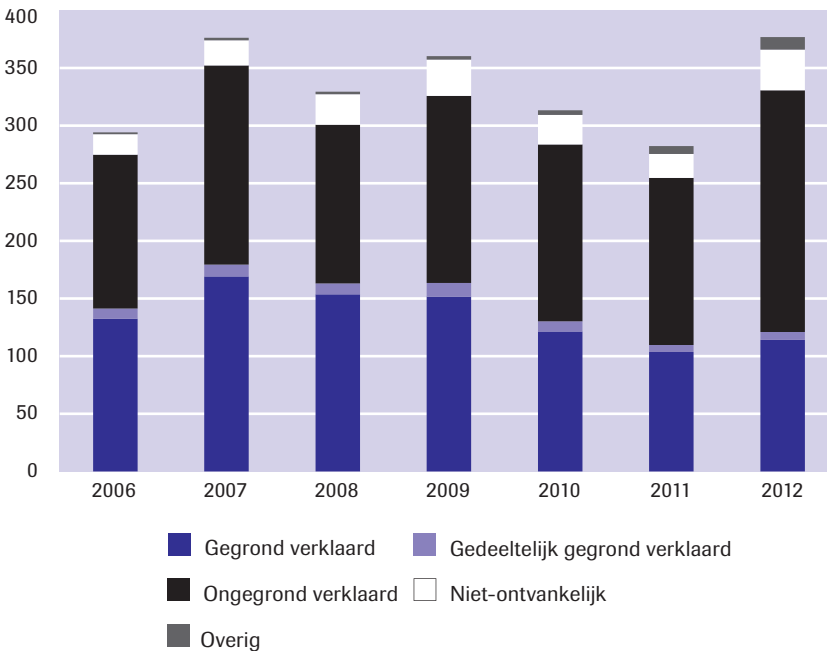

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.18 in bijlage 4.

¹⁵ Daarbij proberen UWV en de klant hun geschil gezamenlijk op te lossen met de hulp van een mediator. Van de 76 gestarte mediations zijn er 59 afgesloten. 41 zaken zijn met positief resultaat afgerond, 18 zijn afgebroken of zonder positief resultaat geëindigd (Jaarverslag UWV 2012, p. 25).

De CVOM zorgt voor de landelijke verwerking van drie zaakstromen, waaronder het hier te bespreken beroep tegen beschikkingen in Mulderzaken (verkeersovertredingen). Voor deze verkeersgedragingen kan de politie een bestuursrechtelijke sanctie (boete) opleggen. De burger kan bij de officier van justitie in beroep gaan tegen een beschikking op basis van de Wet Mulder (analoog aan de bezwaarschriftprocedure bij een bestuursorgaan) en de burger kan in beroep gaan bij de kantonrechter tegen de beslissing van de officier van justitie.

Figuur 3.17 Afdoening beroep tegen beschikkingen op basis van de Wet Mulder bij de officier van justitie, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.16 in bijlage 4.

De CVOM is sinds 1 december 2005 in bedrijf. In de daarop volgende jaren varieerde het aantal beroepen tegen Mulderbeschikkingen. Na een lichte afname in 2010 en 2011 nam het aantal afgedane beroepen in 2012 weer toe tot 376.800. Een belangrijke oorzaak voor deze stijging is volgens het OM-Jaarbericht¹⁶ gelegen in het grotere aantal boetes dat werd uitgeschreven, voortkomend uit een groter aantal uitgevoerde trajectcontroles op de (snel)wegen, en de zogenoemde 'vermuldering' van zaken over onverzekerd rijden (art. 30 Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen). De overtredingen van dit artikel worden sinds medio

2011 ook administratiefrechtelijk afgedaan. De samenstelling van de uitstroom kent sinds 2010 een groeiend aandeel ongegrond verklaarde beroepen. De aanvankelijke OM-beschikkingen werden dus relatief vaker bekrachtigd (zie figuur 3.17).¹⁷

De gemiddelde doorlooptijd bij het CVOM van de beroepen tegen de officier van justitie in het geval van Mulderberoepen laat een stijging zien, van 5,7 weken in 2010 naar 7,9 weken in 2011 (zie tabel 3.22 in bijlage 4).

Nationale ombudsman

Bij het instituut Nationale ombudsman kunnen burgers terecht met een klacht over een overheidsorgaan. De Nationale ombudsman is een tweedelijns voorziening: mensen moeten eerst een klacht indienen bij de overheidsinstantie zelf. Pas als ze er samen niet uitkomen, is klagen bij de Nationale ombudsman mogelijk.

De bevoegdheid van de Nationale ombudsman betreft de uitvoering van overheidstaken, bijvoorbeeld de trage behandeling van brieven of verzoeken, het niet reageren op uitspraken van verzoeker, of onjuiste toepassing van wettelijke voorschriften. Uitvoering van uitspraken van de Nationale ombudsman kan niet worden afgedwongen, de betreffende overheidsinstantie beslist zelf of aan het oordeel van de Nationale ombudsman gevolgtrekkingen verbonden moeten worden (geen macht, wel gezag).

Het aantal klachten dat werd ingediend bij de Nationale ombudsman is tussen 2006 en 2009 licht afgenomen en vanaf 2010 weer gestegen tot ruim 15.000 verzoekschriften in 2012 – ongeveer op het niveau van 2006 (zie figuur 3.18).

Het aantal afgehandelde verzoekschriften volgt nauwgezet de lijn van de instroom en was in 2012 het hoogst sinds 2006, namelijk ruim 15.000. De meeste afdoeningen bestaan uit doorverwijzingen of informatieverstrekking. De hoeveelheid via onderzoek afgedane zaken nam geleidelijk af sinds 2008 maar volgde in 2012 de stijging in het aantal binnengekomen verzoekschriften (zie figuur 3.18).

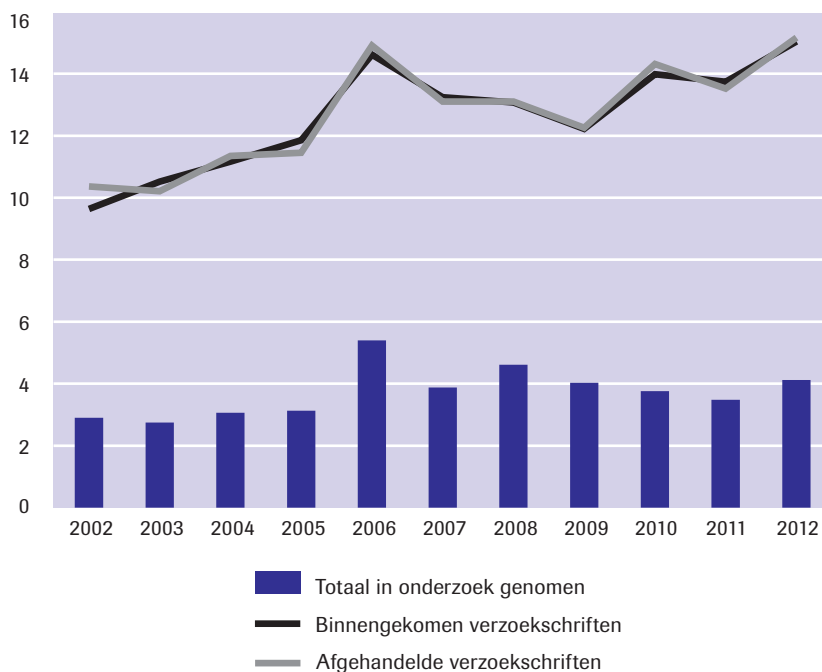
Een onderzoek kan leiden tot een interventie, bemiddeling, rapport, brief of kan tussentijds worden stopgezet. De meeste onderzoeken worden afgedaan met een interventie (83%; zie tabel 3.19 in bijlage 4). Het aantal rapporten is gedaald van 379 in 2011 tot 209 in 2012. Reden hiervoor is onder andere dat het soort klachten dat de Nationale ombudsman in 2012 ontving vooral gerelateerd is aan financiële zaken (Jaarverslag 2012, p. 43). De aanpak van dit soort zaken is snel en oplossingsgericht en terug te zien in het aantal interventies, dat (na drie jaar van afname) een stijging

¹⁷ In 2010 is de CVOM gestart met de invoering van een nieuw systeem, AMBer. Dit is een digitaal registratie- en administratiesysteem voor het verwerken van beroepschriften tegen Mulderbeschikkingen. Sinds maart 2011 vond de volledige verwerking van nieuwe beroepen in AMBer plaats.

vertoont van ruim 2.600 in 2011 naar 3.400 in 2012. Het jaarlijks aantal bemiddelingen is klein en is in 2012 bovendien geringer dan voorheen: 35 (in 2011 werd 58 keer bemiddeld; zie tabel 3.19 in bijlage 4).

Bij de Nationale ombudsman duurde een oplossing door middel van een interventie gemiddeld 47 dagen in 2012. Een onderzoek met rapport duurde 10 maanden. Bemiddeling duurde gemiddeld 175 kalenderdagen (zie tabel 3.22 in bijlage 4). De gemiddelde doorlooptijd van in onderzoek genomen verzoekschriften is sinds 2010 afgenomen.

Figuur 3.18 In- en uitstroom verzoekschriften bij de Nationale ombudsman, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.19 in bijlage 4.

Stichting Onderwijsgeschillen

Stichting Onderwijsgeschillen is de grootste organisatie voor de behandeling van klachten, geschillen, bezwaren en beroepen in het Nederlandse onderwijs.¹⁸ De commissies behandelen zowel geschillen over medezeggenschap, als personeelskwesties (bijvoorbeeld bezwaren tegen functiewaardering of beroepen inzake arbeidsrechtelijke kwesties) als klachten van ouders of leerlingen over bijvoorbeeld onderwijskundige zaken, geweld, vormen van discriminatie, of seksuele intimidatie.

18 www.onderwijsgeschillen.nl/over-ons/missie-en-visie.

Het totaal aantal inkomende klachten en geschillen bij de Stichting Onderwijsgeschillen is sinds 2007 toegenomen tot 528 in 2012 – alleen in 2011 was sprake van een daling. De instroom van 2012 is inclusief 98 zaken uit voorgaande jaren (zie tabel 3.20 in bijlage 4). Het aantal uitspraken en adviezen steeg tot 225 in 2012.

De commissies die vallen onder de Stichting Onderwijsgeschillen doen, met uitzondering van de klachtencommissie, binnen zes weken na de zitting uitspraak. Bij de klachtencommissie is de termijn vier weken, met de mogelijkheid tot verlenging van nog eens vier weken. Van laatstgenoemde mogelijkheid wordt een enkele keer gebruikgemaakt.

3.3.3 Overige procedures

Een aantal buitengerechtelijke procedures is gericht op de interpretatie van en toetsing aan wet- en regelgeving of statuten op specifieke gebieden, bijvoorbeeld gelijkebehandelingswetgeving. Geschilbeslechting vindt voor een belangrijk deel plaats in de vorm van een gezaghebbende, soms bindende, uitspraak. De twee grotere procedures die we hier bespreken, zijn de procedures bij de Reclame Code Commissie en het College voor de Rechten van de Mens, tot 2012 de Commissie Gelijke Behandeling geheten. Binnen ‘kleinere’ procedures, zoals die van de Raad voor de Journalistiek en de Stichting Internet Domeinregistratie, worden jaarlijks tientallen kwesties behandeld. Gelet op dat beperkte volume blijven ze hier verder buiten beschouwing.

Reclame Code Commissie

De Reclame Code Commissie (RCC) is verantwoordelijk voor de naleving van en toetsing aan de Reclame Code. Een ieder die bezwaar heeft tegen een reclame-uiting kan bij de commissie schriftelijk of door middel van een elektronisch klachtformulier een klacht indienen. Als de (voorzitter van de) RCC oordeelt dat een reclame-uiting inderdaad in strijd is met de Reclame Code, gaat de afdeling Compliance na of de adverteerder gehoor geeft aan de uitspraak.

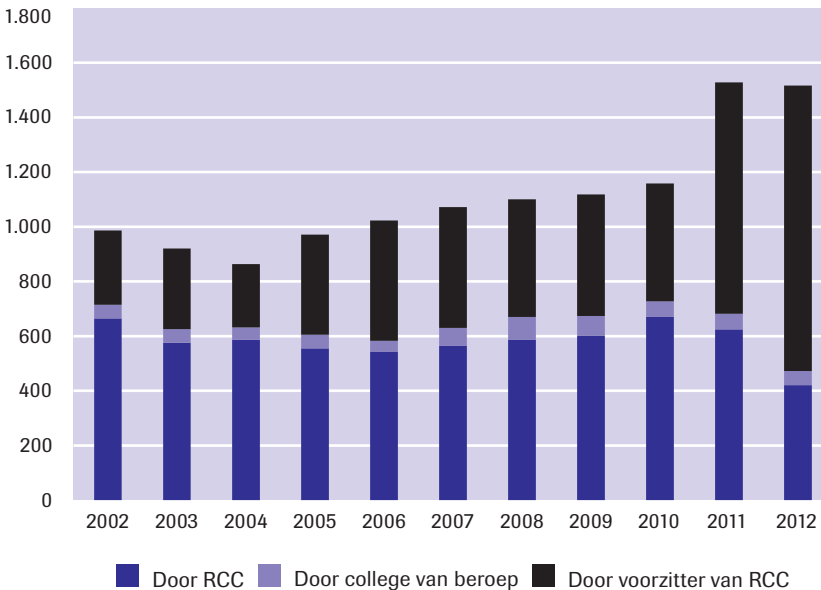
Bedroeg het aantal geregistreerde klachten bij de RCC in 2010 nog 5.900, in 2011 en 2012 lag het aantal klachten een stuk lager (4.100 in 2012). In 74 dossiers werden tegen één reclame-uiting meerdere klachten ingediend van dezelfde aard of strekking. In totaal ging het om 924 gelijk-luidende klachten, ook wel ‘procedurelen’ genoemd (Jaarverslag 2012, p. 10). Hiervan worden met het oog op voorkoming van vertraging alleen enkele representatieve klachten aan de RCC voorgelegd, de overige klagers worden geïnformeerd over de uiteindelijke beslissing. De 924 procedurelen (niet in tabel) dienen te worden opgeteld bij de beslissingen en andere afhandelingen om tot het totaal van 4.115 geregistreerde klachten te komen. In 2011 waren er minder (568) procedurelen, in 2010 veel meer

(2.944). Dit hield verband met een groot aantal klachten over dezelfde reclameposter voor een film.

De RCC kan op verschillende manieren reageren op een ingekomen klacht. Iets meer dan de helft van de klachten wordt afgehandeld zonder tussenkomst van de RCC of de voorzitter. Het jaarlijkse aantal uitspraken, door de RCC ‘beslissingen’ genoemd, valt uiteen in drie categorieën: beslissingen door de RCC, door de voorzitter en door het college van beroep.¹⁹ De voltallige RCC deed in 2012 421 uitspraken (28% van het totale aantal uitspraken). In 2010 was de voltallige RCC nog verantwoordelijk voor 58% van het totale aantal uitspraken (zie figuur 3.19). Daartegenover staan opvallend meer voorzittersuitspraken dan voorheen: 69% in 2012 (tegen 37% in 2010). Dit heeft te maken met een efficiëntere en snellere wijze van afdoening. Zijn klachten bijvoorbeeld al eerder behandeld of erkent de adverteerder een gemaakte fout, dan volgt een voorzittersbeslissing. Dit zal er volgens het Jaarverslag 2012 toe leiden dat de voltallige RCC in de toekomst minder vaak bijeen hoeft te komen. Het aantal uitspraken van het college van beroep bedroeg 51 in 2012 (3% van alle uitspraken; zie tabel 3.21 in bijlage 4).

Bij de Reclame Code Commissie werd in 2012 circa 80% van de geschillen binnen twee maanden afgerond (in 2010 was dat 70%) en bij het college van beroep 57% (Jaarverslag 2012, p. 23).

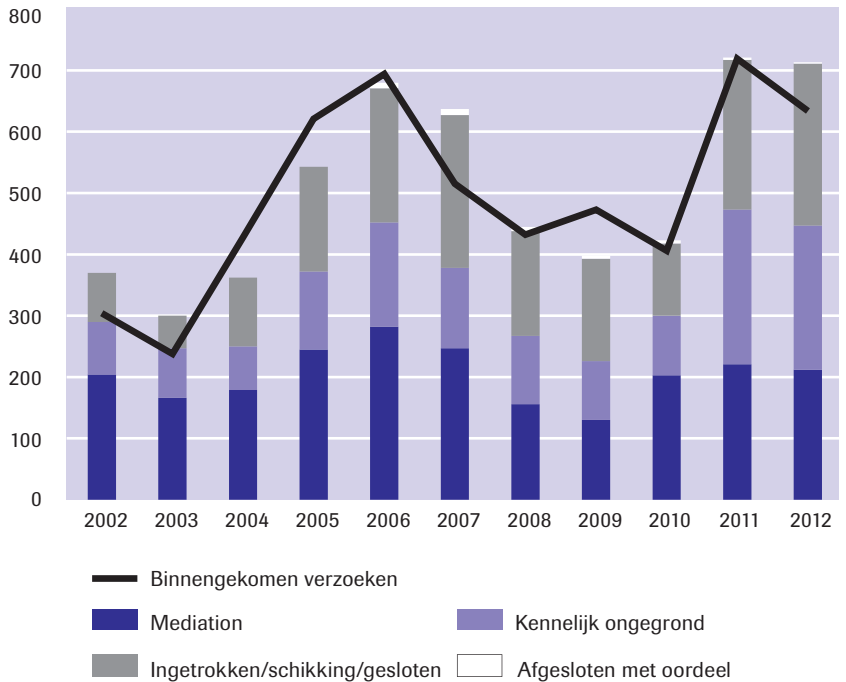
Figuur 3.19 Aantal uitspraken bij de Reclame Code Commissie

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.21 in bijlage 4.

¹⁹ Dit college kan het beroep geheel/gedeeltelijk gegrond verklaren en de uitspraak van de RCC geheel/gedeeltelijk vernietigen dan wel geheel/gedeeltelijk bevestigen, en/of de zaak terugverwijzen naar de RCC.

Figuur 3.20 In- en uitstroom van verzoeken bij het College voor de Rechten van de Mens

Voor corresponderende cijfers zie tabel 3.21 in bijlage 4.

College voor de Rechten van de Mens

Het College voor de Rechten van de Mens (verder: het College) is een landelijk, onafhankelijk college dat de naleving van gelijkebehandelingswetgeving toetst en een oordeel velt. Iedereen die zich ongelijk behandeld voelt, kan een verzoek om een oordeel indienen bij het College. Dit oordeel is niet juridisch bindend. Daarnaast adviseert het College (gevraagd én ongevraagd) beleidsmakers en maatschappelijke spelers in het licht van gelijkebehandelingswetgeving en kan het ook zelf onderzoek instellen. De omvang van de instroom van het aantal verzoeken bij het College voor de Rechten van de Mens fluctueert sterk over de jaren (zie figuur 3.20). In 2011 was er een piek in het aantal binnengekomen verzoeken (719 tegenover 406 in 2010) gevolgd door een lichte afname in 2012 tot 634. Het aantal afgehandelde verzoeken volgt min of meer dit patroon. In 2012 werden 713 verzoeken afgehandeld. Door het College wordt per binnengekomen verzoek bekeken wat de best passende behandelwijze is. In iets minder dan een derde van de gevallen wordt het verzoek afgesloten met een oordeel. Opvallend is de toename in het aantal kennelijk ongegronde zaken: in 2012 is 33% afgedaan als kennelijk ongegrond, in 2010 was dat

nog 23%. Volgens het College is de meest voorkomende reden om een zaak als kennelijk ongegrond af te doen dat het verzoek ging over bijvoorbeeld het verlenen van een paspoort of verblijfsvergunning of het verstrekken van een subsidie of vergunning. Over deze specifiek tot de overheid behorende taken mag het College zich niet uitspreken.

De overige zaken worden ingetrokken, geschikt of afgesloten. In enkele gevallen per jaar wordt de zaak afgerond met een geslaagde mediation (zie tabel 3.21 in bijlage 4).

De normtijd voor een procedure bij het College voor de Rechten van de Mens bedraagt zes maanden.

4 Civiele rechtspraak

R.J.J. Eshuis, A.H. Sprangers en B.J. Diephuis

Resumé

De belangrijkste ontwikkeling in deze editie van C&B bij civiele rechtspraak, is de daling van de instroom van nieuwe rechtszaken. Die daling treedt op in de periode 2010-2012. De daling betreft het aantal bodemprocedures (voornamelijk handelszaken) en is een duidelijke trendbreuk ten opzichte van het verleden. Het aantal verzoekschriftprocedures (voornamelijk familiezaken) is wel blijven stijgen. Het aantal beheerszaken stijgt al langere tijd sterk. Tussen 2002 (75.000 zaken) en 2012 (227.000 zaken) is dat aantal verdrievoudigd. Anno 2012 is een kwart van de civiele zaken die voor de rechter worden gebracht een beheerszaak.

De competentiegrensverhoging per 1 juli 2011 is op verschillende manieren van invloed op de cijferreeksen. De directe consequentie is dat een aanzienlijk deel van de bodemprocedures die voorheen bij de civiele sector van de rechtbank instroomden, nu door de sector kanton wordt behandeld. Bij de civiele sector, waar de relatief zwaardere zaken overbleven, stijgt de gemiddelde doorlooptijd, terwijl het verstekpercentage sterk daalt.

In dit hoofdstuk staat de civiele rechtspraak centraal. De gepresenteerde gegevens omvatten in- en uitstroomgegevens, doorlooptijden en gegevens over het soort geschil en het financieel belang. Het hoofdstuk behandelt eerst de eerste aanleg (paragraaf 4.1), gevolgd door hoger beroep en cassatie (paragraaf 4.2). Vervolgens wordt de aard van de zaken en het financieel belang behandeld (paragraaf 4.3), en ten slotte de doorlooptijden (paragraaf 4.4). Staat 4.1 geeft een totaalbeeld van de instroom van civiele procedures bij de verschillende rechtscolleges.

Staat 4.1 Kerncijfers civiele rechtspraak, instroom

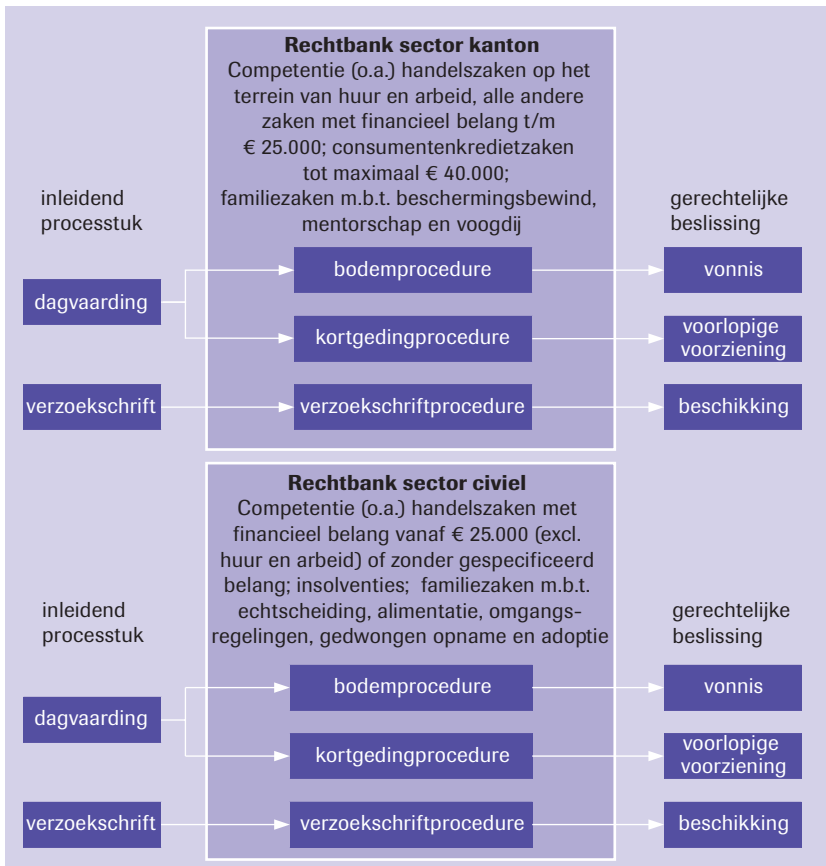
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)							
Rechtbank, sector kanton								
bodemprocedure	454.879	443.721	444.657	512.881	602.633	622.927	575.285	514.894
verzoekschriftprocedure	224.241	234.325	235.508	259.642	291.425	294.311	276.956	309.791
kortgedingprocedure	12.490	10.966	9.678	9.553	10.369	9.437	8.711	8.660
Rechtbank, sector civiel								
bodemprocedure	35.203	38.119	34.276	36.536	40.832	41.163	27.376	15.520
verzoekschriftprocedure	154.558	159.231	165.746	165.616	173.409	178.944	231.201	230.616
kortgedingprocedure	13.906	13.500	13.778	14.159	15.186	14.047	12.766	12.234
presidentsrekest	25.967	25.817	26.551	27.563	30.717	28.637	24.290	21.279
Gerechtshof								
dagvaardingsprocedure	7.771	7.195	6.981	7.201	8.120	7.775	7.639	7.269
verzoekschriftprocedure	6.462	6.810	6.810	7.065	7.395	7.632	8.359	8.380
Hoge Raad								
dagvaardingsprocedure	341	353	362	343	352	373	354	306
verzoekschriftprocedure	172	189	220	242	217	280	203	256

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

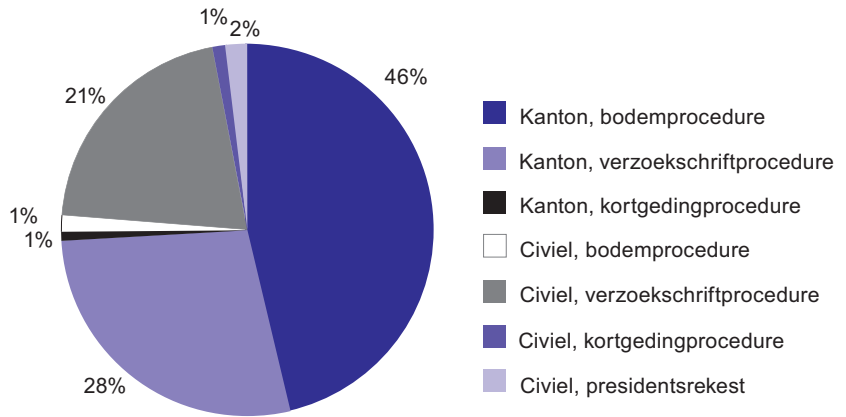
4.1 In- en uitstroom in eerste aanleg

Deze paragraaf gaat in op de in- en uitstroom van zaken in eerste aanleg bij de rechtbanksectoren kanton en civiel. De cijfers zijn per sector uitgesplitst naar type procedure (bodempcedure, verzoekschrift en kort geding). De verdeling van competenties tussen de sectoren kanton en civiel is weergegeven in figuur 4.1. Bij de uitstroom vindt een verdere verbijzondering plaats naar het soort eindbeslissing (rechterlijke uitspraak op tegenspraak, rechterlijke uitspraak bij verstek, andere afdoeningen).

Figuur 4.1 Procedurestromen in de civiele rechtspraak in eerste aanleg

De sector kanton behandelt drie op de vier zaken in eerste aanleg. Bijna de helft van alle ingediende zaken bestaat uit bodempcedures bij deze sector (zie figuur 4.2).

Figuur 4.2 Instroom civiele rechtspraak in eerste aanleg, 2012

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.1 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak

4.1.1 De sector kanton

De kantonrechter behandelt burgerlijke zaken met een financieel belang tot maximaal € 25.000 (de zogenoemde competentiegrens) en daarnaast een aantal specifieke zaken, zoals arbeidszaken, huurovereenkomsten en consumentenzaken. Vóór 1 juli 2011 was de competentiegrens € 5.000.

Bodemprocedures

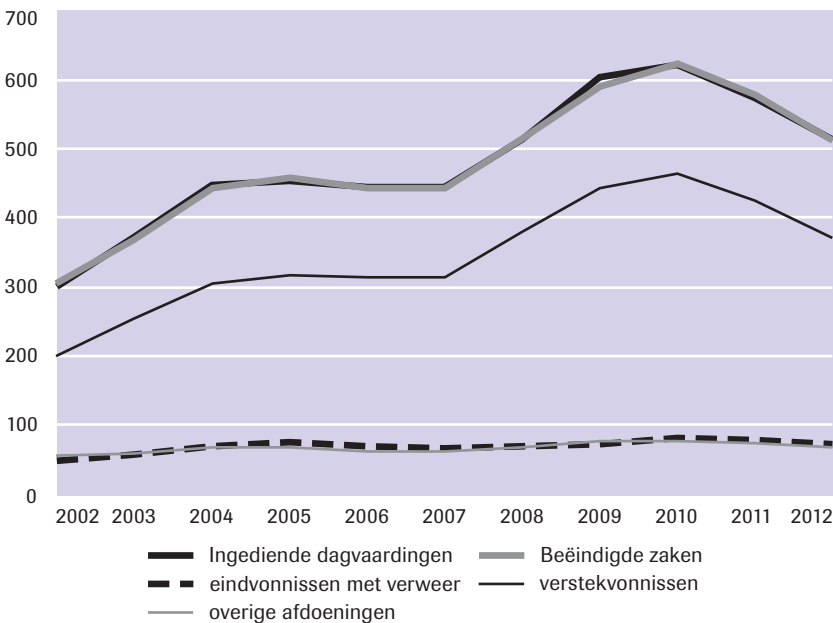
Het aantal bodemprocedures bij de kantonrechter nam tussen 2002 en 2004 toe van 300.600 tot 446.700, een stijging van bijna 50% (zie figuur 4.3). Na een periode van betrekkelijke stabiliteit is het aantal bodemzaken bij de sector kanton ook tussen 2007 en 2010 sterk toegenomen. In 2010 werd een piek bereikt. In dat jaar werden 622.900 zaken ingediend, een stijging van 40% ten opzichte van 2007. Na 2010 is het aantal ingediende bodemzaken sterk afgenomen, tot 514.900 zaken in 2012.

In de periode 2009 t/m 2011 is een aantal maatregelen genomen die van invloed zijn op de instroom van bodemprocedures. Het betreft inperkingen ten aanzien van zaken die aanmerking komen voor gefinancierde rechtsbijstand en aanpassingen in de griffierechten (die procederen vooral voor rechtspersonen duurder maken). Ook de wetgeving rond wanbetalers van de zorgverzekering speelt hier een rol. Door een wetwijziging in 2009 is een gang naar de rechter om een executoriale titel te verkrijgen niet meer nodig. In welke mate elk van die maatregelen van invloed is geweest op de instroom van bodemzaken bij de rechtbanken is nog niet tot in detail onderzocht. Uit een tussenrapportage in het onderzoek ter evaluatie van de competentiegrensverhoging (Eshuis et al., te verschijnen) bleek dat het aantal zaken in het segment van € 5.000 t/m € 25.000 wél toenam. Qua

aantallen staat die toename, van enkele duizenden zaken, echter in geen verhouding tot de algemene instroomdaling die in 2010 inzette.

De ontwikkeling van het aantal bodemzaken (instroom) verloopt synchroon met de ontwikkeling van het aantal afdoeningen (uitstroom) bij verstek. Het gaat hier veelal om vorderingen die verband houden met betalingsachterstanden. Het aandeel van verstekvonnissen op het totaal aantal vonnissen was in 2012 bijna 84%. Als een zaak zonder verweer wordt afgedaan, betekent dit in de praktijk dat de eis geheel wordt toegewezen. Het percentage overige afdoeningen is de laatste jaren gedaald. Bij de overige afdoeningen (13% in 2012) gaat het om zaken waarin een schikking wordt bereikt en om zaken die door de aanbrengrer worden ingetrokken.

Figuur 4.3 Sector kanton, bodemprocedures, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.1 en 4.2 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

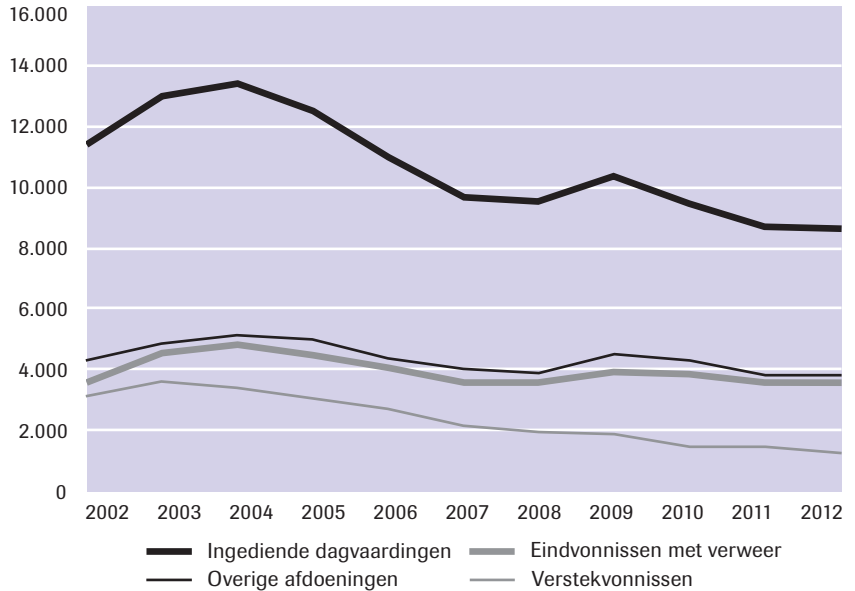
Kort geding

Het aantal kortgedingprocedures bij de sector kanton (instroom) is afgenomen van 11.400 in 2002 tot 8.700 in 2012 (zie figuur 4.4).

Het aantal vonnissen in kort geding is met meer dan een kwart gedaald: van 6.700 in 2002 naar 4.800 in 2012. Vooral het aandeel van verstekvonnissen is gedaald, van 47% van het totaal aantal vonnissen in 2002 tot 26% in 2012. Een belangrijke oorzaak van die daling is het afgenomen

gebruik van het zogenoemde ‘incassokortgeding’. Dit kortgeding voor incassozaken (veelal afgedaan bij verstek) werd aan het begin van dit millennium nog veelvuldig toegepast.

Figuur 4.4 Sector kanton, kort gedingen

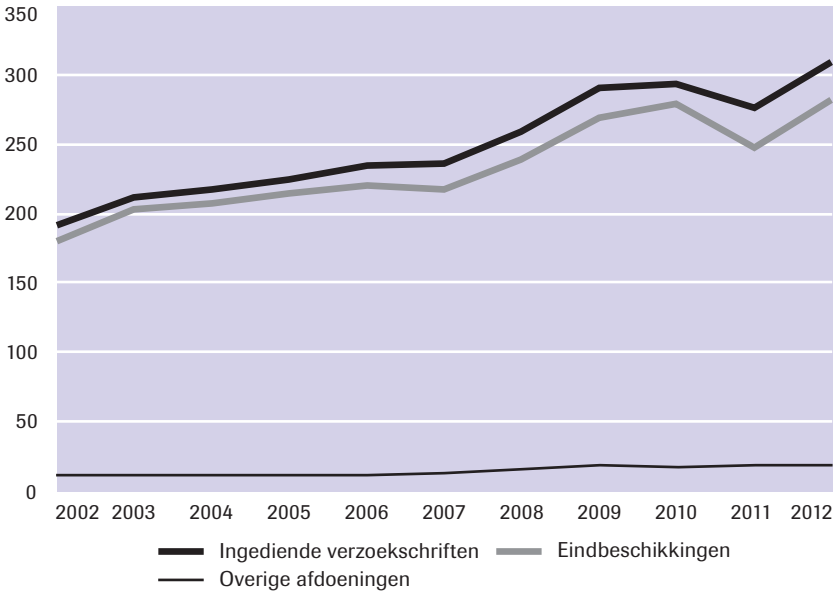

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.1 en 4.2 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

Verzoekschriften

Het aantal verzoekschriftprocedures bij de kantonrechter is gestegen van 191.500 in 2002 tot 309.800 in 2012 (zie figuur 4.5). Het totaal aantal beschikkingen van de kantonrechter is tussen 2002 en 2012 toegenomen van 180.300 tot 282.300. Deze stijging komt volledig voor rekening van het aantal beschikkingen in familiezaken (zie paragraaf 4.4). In 2012 ging het daarbij om 261.400 beschikkingen, 115.000 meer dan in 2005.

Figuur 4.5 Sector kanton, verzoekschriften, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.1 en 4.2 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

4.1.2 De sector civiel

De sector civiel binnen een rechtbank behandelt in eerste aanleg de zaken die volgens de wet niet aan de kantonrechter worden voorgelegd. Zaken met een financieel belang van € 25.000 of meer (vóór 1 juli 2011 € 5.000) vallen in de meeste gevallen onder de competentie van de sector civiel.

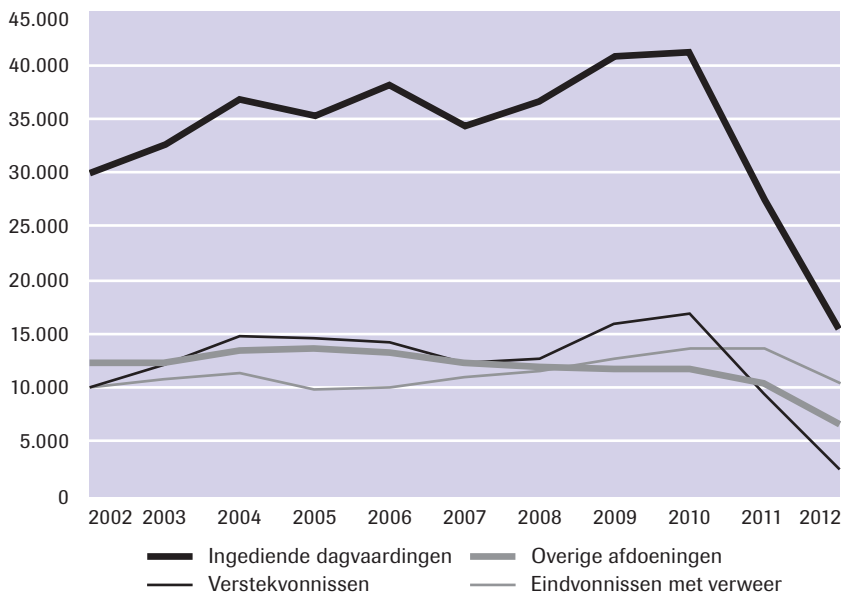
Bodemprocedures

Het aantal bodemprocedures bij de sector civiel is over de periode 2002-2010 gestegen, tot een niveau van 41.200 (zie figuur 4.6). Na 2010 is dit aantal sterk gedaald. Deze afname wordt ten dele veroorzaakt door de genoemde wijziging van de competentiegrens. Sinds deze wijziging worden zaken met een financieel belang tussen € 5.000 en € 25.000 niet langer door de sector civiel behandeld, maar door de kantonrechter. In 2012 werden 15.500 dagvaardingen ingediend. Ook het aantal vonnissen is tussen 2010 en 2012 sterk afgenomen: van 20.100 tot 12.900.

Het percentage afdoeningen zonder verweer bij de civiele sector ligt een stuk lager dan bij de sector kanton. Na de competentiegrensverhoging is het aandeel van afdoeningen zonder verweer verder afgenomen. Dit heeft te maken met het feit dat de sector civiel nog slechts zaken met

aanzienlijke (financiële) belangen behandelt. Bij de zaken waarin verweer wordt gevoerd is een gestage daling gaande van het percentage 'overige afdoeningen', dat overwegend zaken betreft waarin de partijen tot een schikking komen. Bij een wetswijziging in 2002 werd de comparitie na antwoord, waarin de rechter actief zo'n schikking tot stand tracht te brengen, de standaard werkwijze in bodemprocedures. Uit de cijfers blijkt dat bij zaken waarin verweer wordt gevoerd het aandeel 'overige afdoeningen' tussen 2002 en 2012 daalde van 55 naar 38%.

Figuur 4.6 Sector civiel, bodemprocedures

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.1 en 4.3 in bijlage 4.

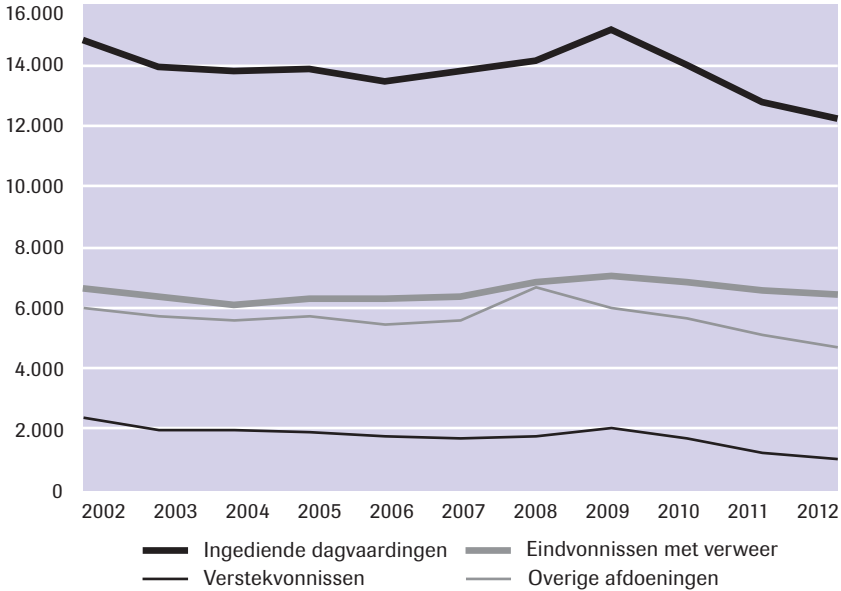
Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

Kort geding

Het jaarlijkse aantal bij de sector civiel ingediende kort gedingen was tot 2010 min of meer stabiel op een niveau van 14.000 à 15.000 (zie figuur 4.7). Na 2010 is het aantal kort gedingen iets afgenomen. In 2012 ging het om 12.200 nieuwe zaken. Deze afname houdt mede verband met de competentiegrensverhoging, waardoor kort gedingen met een gespecificeerd financieel belang tot € 25.000 niet langer onder de competentie van de civiele sectoren vallen. Bij ongeveer 61% van de ingediende kort gedingen komt het tot een vonnis. In de meeste gevallen zijn dit vonnissen op tegenspraak. De hier gepresenteerde cijfers zijn exclusief het in 2008 geïntroduceerde

kort geding voor schuldsaneringszaken. Daarvan werden er in 2008 bijna 1.300 aangebracht.¹ In 2012 ging het om 3.700 nieuwe zaken.

Figuur 4.7 Sector civiel, kort gedingen

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.1 en 4.3 in bijlage 4.

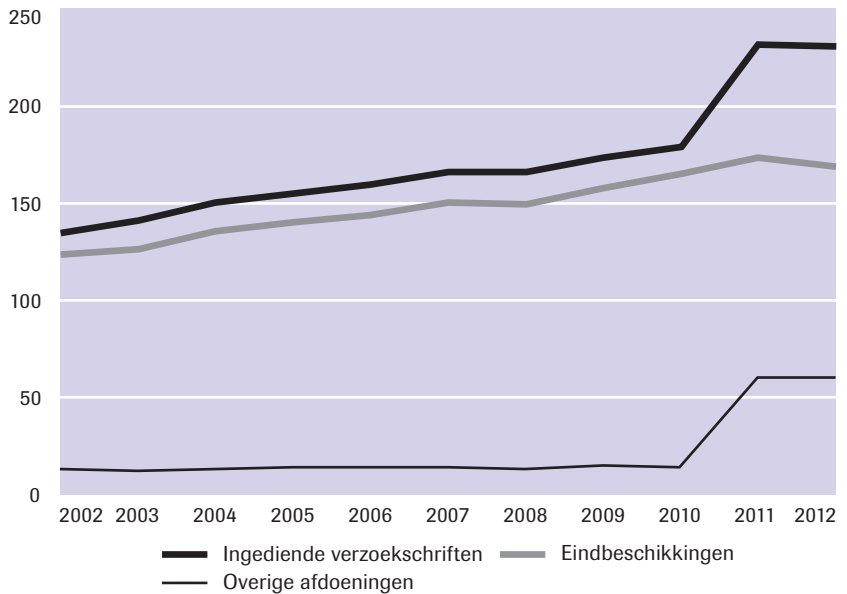
Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

Verzoekschriften

De rechter bij de sector civiel krijgt steeds meer verzoekschriften te behandelen. Tussen 2002 en 2012 is het aantal verzoekschriften toegenomen van 134.000 tot 231.000, een stijging met ruim 70% (zie figuur 4.8). Het aantal beschikkingen bij de sector civiel nam in deze periode toe van 123.000 naar 168.000. Tot 2010 steeg vooral het aantal familiezaken, in het bijzonder de ondertoezichtstellingen en faillissementszaken.

De sterke stijging in het aantal verzoekschriften na 2010 komt hoofdzakelijk doordat de categorie gezamenlijke gezagsverzoeken in 2011 is verschoven van de sector kanton naar de sector civiel. Deze zaken stromen uit als 'overige afdoeningen', waardoor ook dit volume een sterke stijging vertoont.

¹ Dit aantal betreft de som van drie gelijktijdig geïntroduceerde maatregelen met betrekking tot schuldsaneringen: het dwangakkoord, het moratorium en de voorlopige voorziening schuldsanering.

Figuur 4.8 Sector civiel, verzoekschriften, x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.1 en 4.3 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

4.2 In- en uitstroom in hoger beroep en cassatie

In deze paragraaf komen procedures aan bod waarmee beoogd wordt een eerdere rechterlijke uitspraak te vernietigen. Het betreft zaken die behandeld worden door de gerechtshoven (hoger beroep) en de Hoge Raad (cassatie).

4.2.1 De gerechtshoven

Procedures bij de gerechtshoven worden ingeleid door een dagvaarding of een verzoekschrift.

Dagvaardingen

Het aantal ingediende dagvaardingen² bij de gerechtshoven is na de eeuwwisseling sterk gestegen (zie figuur 4.9). Die stijging was (mede) het gevolg van een organisatorische wijziging ten aanzien van het hoger beroep. De bestuurlijke samenvoeging van de kantongerechten en rechtbanken in

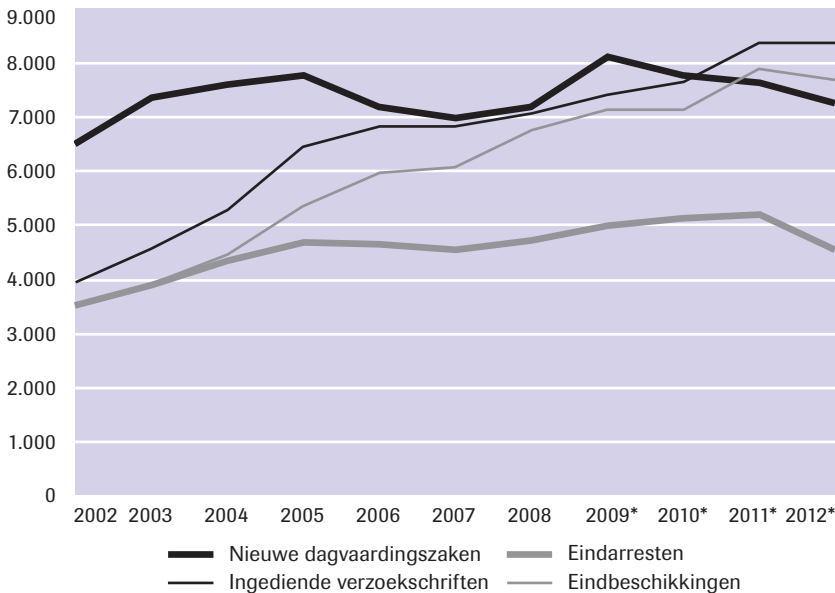
2 Dit betreft zowel beroep tegen uitspraken in bodemzaken (ruim 80%) als tegen uitspraken in kort geding (bijna 20%). De standaardbehandeling van kortgedingzaken in hoger beroep wijkt, afgezien van kortere termijnen, niet af van die van bodemzaken. Voor zeer spoedeisende gevallen is er de mogelijkheid van een 'spoedkortgeding'. In 2012 werd dat in ongeveer 300 zaken met een dagvaarding toegepast.

2002 had als consequentie dat het hoger beroep in kantonzaken, dat voorheen door de rechtbanken werd behandeld, voortaan door de gerechtshoven zou worden behandeld. De laatste jaren schommelt het aantal ingediende dagvaardingen bij de gerechtshoven tussen de 7.000 en 8.000. Het aantal arresten is licht gedaald, van 5.200 in 2011 tot 4.500 in 2012. Het aantal zaken dat niet eindigt met een arrest is naar verhouding groot. In 2012 ging het om ruim 40% van de afgedane zaken.

Verzoekschriften

Het aantal verzoekschriftprocedures bij de gerechtshoven is tussen 2002 en 2012 meer dan verdubbeld. Ook hier voltrok de sterkste stijging zich in de eerste jaren na de eeuwwisseling, als consequentie van de bestuurlijke samenvoeging van kantongerechten en rechtbanken. De stijging van het aantal verzoekschriftprocedures bij de gerechtshoven is sinds 2005 afgezwakt. In 2012 werden 7.700 verzoekschriften ingediend. Een jaar eerder waren dit er nog 7.900.

Figuur 4.9 Gerechtshoven, instroom en beslissingen

* Bij dagvaardingen inclusief nevenverzoeken verdeling goederen.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.4 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

4.2.2 *De Hoge Raad*

Procedures bij de gerechtshoven worden ingeleid door een dagvaarding of een verzoekschrift.

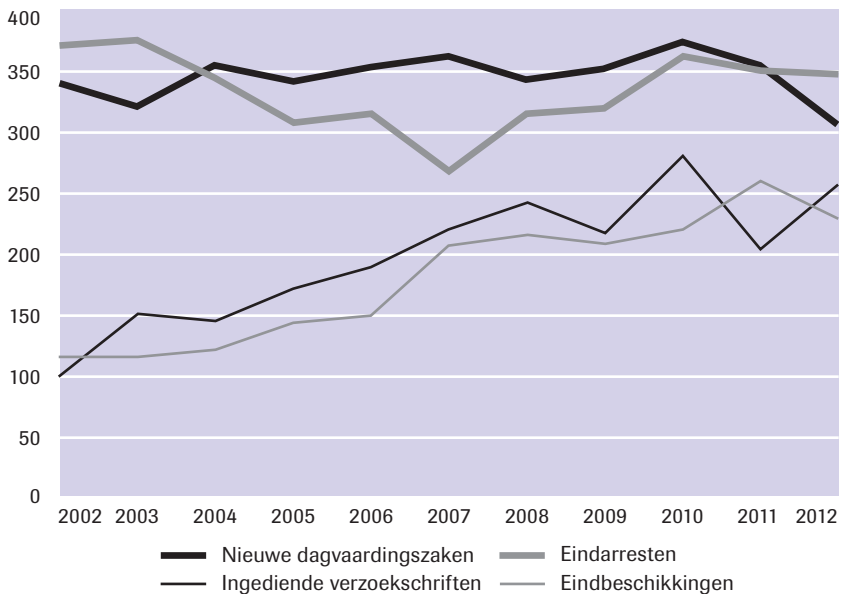
Dagvaardingen

De in- en uitstroom van zaken bij de Hoge Raad laat een wat afwijkend beeld zien in vergelijking met de andere rechtscolleges. Het aantal dagvaardingen is lang min of meer stabiel geweest, maar nam van 2011 op 2012 af (van 350 naar 310 zaken). Vrijwel alle dagvaardingen (96% over de periode 2002-2012) monden uit in een arrest. Het verwerpen van een cassatieberoep is de meest voorkomende uitkomst bij zaken die door de Hoge Raad worden behandeld. Tussen 2009 en 2012 werd het beroep in 7 op de 10 de zaken verworpen. In ongeveer een kwart van de zaken werd de uitspraak van het gerechtshof vernietigd.

Verzoekschriften

Het aantal verzoekschriften bij de Hoge Raad is toegenomen, van 100 à 150 in de eerste jaren na de eeuwwisseling tot 260 in 2012 (zie figuur 4.10). Het aantal eindbeschikkingen in dit jaar bedroeg 230. In drie kwart van de rekestzaken wordt het beroep in cassatie verworpen. Een op de zes uitspraken leidt tot vernietiging van de uitspraak van het gerechtshof.

Figuur 4.10 Hoge Raad, in- en uitstroom civiele rechtszaken

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.5 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

4.3 Civiele geschillen naar aard en financieel belang

Deze paragraaf behandelt enkele inhoudelijke aspecten van burgerlijke rechtszaken: de aard van de geschillen en het financieel belang van de zaken. Met betrekking tot de aard van geschillen onderscheiden we allereerst handels- en familiezaken. Daarnaast wordt ingegaan op enkele meer specifieke zaaktypen. Daarvan wordt geen meerjarige ontwikkeling gepresenteerd, maar beperken we ons tot het meest recente jaar waarvoor gegevens beschikbaar zijn (meestal 2012). Voor wat betreft het financieel belang van de zaken beperken we ons tot handelszaken.³

4.3.1 *Handelszaken*

Civiele zaken laten zich, aan de hand van het inleidende processtuk en andere zaaksgegevens, gemakkelijk onderverdelen in 'handelszaken' en 'familiezaken'. Wanneer meer gedetailleerde onderverdelingen worden gebruikt, zoals in deze paragraaf gebeurt, moet het aantal getelde zaken als een minimumaantal worden opgevat. Een gedetailleerde registratie van de aard van het geschil vindt niet altijd plaats.⁴

Het aantal handelszaken bij de sectoren kanton en civiel is tussen 2002 en 2010 met 68% gestegen (figuur 4.11). In de daaropvolgende jaren is het aantal handelszaken, onder invloed van de in 2010 verhoogde griffierechten, weer sterk gedaald.

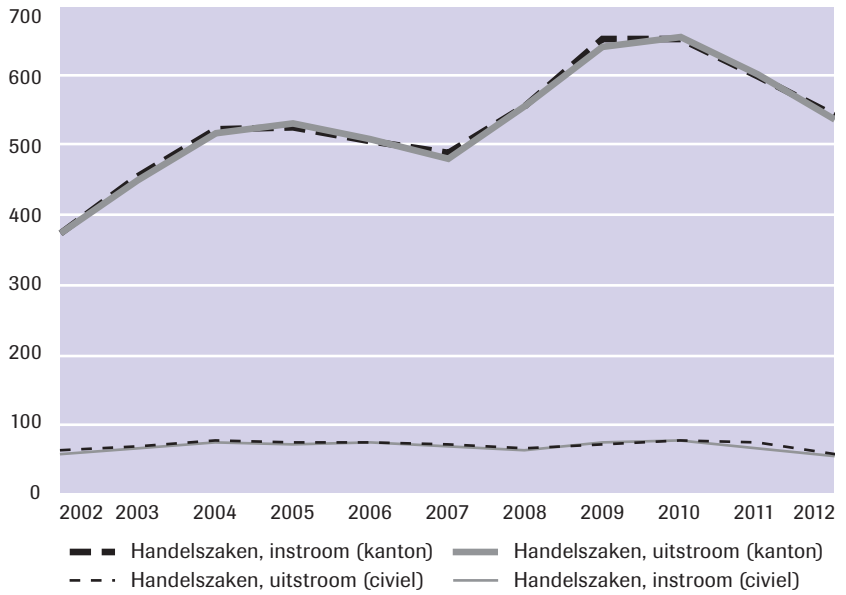
De handelszaken met een financieel belang van ten hoogste € 25.000 (vóór 1 juli 2011 € 5.000), die door de sector kanton worden behandeld, houden veelal verband met betalingsachterstanden. In het gros van die zaken verweert de gedaagde partij zich niet, en wijst de rechter vonnis bij verstek. Het aandeel huur- en pachtzaken in het aantal ingediende zaken bedraagt 11%. Het aandeel van arbeidszaken slechts 1%.

Het aantal geregistreerde huur- en pachtzaken (instroom) bedroeg in 2012 59.000 en het aantal vonnissen ongeveer 50.000, waarvan 34.000 bij verstek. Andere huurzaken worden behandeld door middel van een verzoekschrift door de kantonrechter. In 2012 werden 1.000 van deze verzoekschriften ingediend. Het jaarlijkse aantal eindbeschikkingen van huurzaken bij de sector kanton schommelt rond de 1.000. In 2012 ging het om 800 beschikkingen.

3 Het financieel belang, zoals dat door rechtbanken wordt geregistreerd, is het bedrag dat wordt geëist. In familiezaken wordt in de regel geen geld geëist, en derhalve geen financieel belang geregistreerd. In de bronnenbijlage wordt nader ingegaan op de betekenis van het geregistreerde financieel belang.

4 Dit geldt in sterke mate voor de bodemzaken bij de sector kanton, waarvan het overgrote deel bij verstek wordt afgedaan. Voor ruim een derde deel van de zaken is geen gedetailleerde informatie beschikbaar over de aard van het geschil.

Figuur 4.11 In- en uitstroom handelszaken in eerste aanleg (exclusief kort geding), x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.6 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

Arbeidszaken

In 2012 zijn 9.400 dagvaardingen in arbeidszaken ingediend. Het aantal eindvonnissen op tegenspraak in arbeidszaken was in dat jaar 4.800. Ruim 3.100 zaken werden bij verstek afgedaan.

Als een werkgever een werknemer wil ontslaan, gaat dit niet via een dagvaarding, maar via een verzoekschrift (ontbindingsverzoek) bij de sector kanton van de rechtbank. Het aantal ontbindingsverzoeken via de kantonrechter is sterk gedaald. In 2003 werden nog 79.000 ontbindingsverzoeken ingediend. In 2012 was dit gedaald tot 21.300. Ontslag gaat lang niet altijd meer via de rechter. Een alternatieve ontslagroute is het indienen van een ontslagaanvraag bij het UWV. Wanneer de rechter een bedrijf failliet verklaart, zal de curator alle werknemers ontslaan. Dit gebeurt zonder tussenkomst van de kantonrechter of van het UWV. Veel dienstverbanden worden daarnaast van rechtswege beëindigd, in verband met het aflopen van een tijdelijk contract of het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Het aantal tijdelijke contracten is de laatste jaren sterk toegenomen. Bij ontslag via de rechter gaat het dus slechts om een deel van het gedwongen ontslag. Een totaalbeeld van het aantal gedwongen ontslagen is niet beschikbaar.

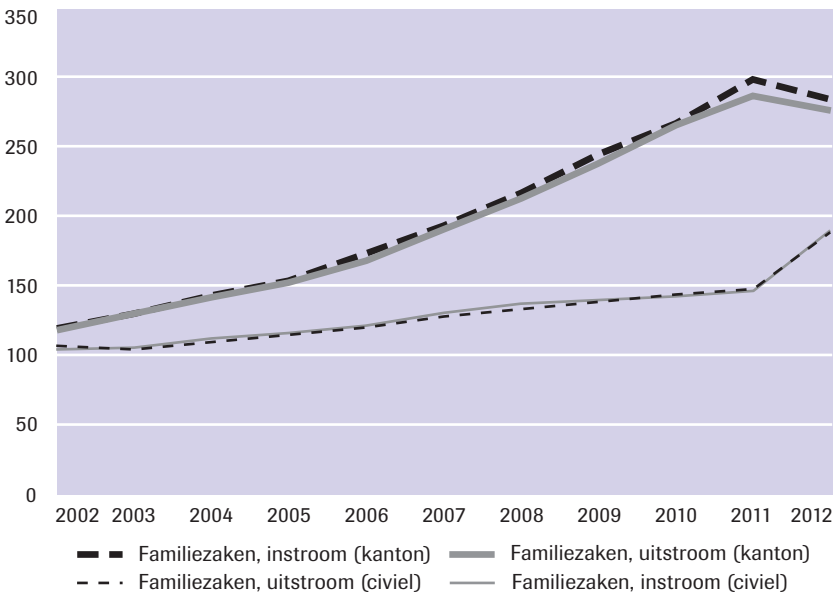
In 2012 is het aantal door de rechter uitgesproken faillissementen sterk gestegen en werd een recordaantal van 11.200 bereikt. Dat is 18% meer dan in 2011. Niet eerder waren er in een jaar zoveel faillissementen. Het vorige 'record' dateert uit 2009. Toen telde het CBS 10.600 faillissementen.

In 2012 zijn 13.800 personen toegelaten tot de wettelijke schuldsanering. Het ging om 11.300 privépersonen en 2.400 zelfstandige ondernemers. Na twee jaar van sterke stijging is dit aantal hiermee in 2012 licht gedaald. Deze ontwikkeling is opvallend, omdat door stijgende werkloosheid, meer faillissementen en dalende huizenprijzen meer mensen in de financiële problemen lijken te raken. Drie kwart van de in 2012 beëindigde schuldsaneringen eindigde schuldenvrij.

4.3.2 Familiezaken

In 2012 schreven de rechtbanken 473.600 nieuwe familiezaken in. Dit is meer dan een verdubbeling ten opzichte van 2002, toen het nog om 222.600 zaken ging (zie figuur 4.12).

Figuur 4.12 In- en uitstroom familiezaken in eerste aanleg (exclusief kort geding), x 1.000

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.6 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

Een categorie familiezaken die sterk stijgt, is die van de beheerszaken. Beheerszaken hebben betrekking op het beheer van goederen van bijvoorbeeld minderjarigen en personen die onder curatele zijn gesteld. In 2012 werden bij de kantonrechter 227.200 beheerszaken aangebracht. Dat is meer dan driemaal zoveel als in 2002 (ongeveer 75.000). In het vervolg van deze paragraaf gaan we nader in op enkele specifieke typen zaken die bij de sector civiel worden onderscheiden.

Het aantal zaken rond de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Wet BOPZ) dat de rechter in 2012 te behandelen kreeg, bedroeg ongeveer 23.500. In 2002 ging het nog om 13.500 zaken.

Adopties kunnen via een verzoekschriftprocedure bij de rechtbank worden geregeld. Sinds 1998 kunnen buitenlandse kinderen in Nederland ook worden geadopteerd via het Haags Adoptieverdrag. Als een kind wordt geadopteerd uit een land dat is aangesloten bij het verdrag, wordt de adoptie automatisch en volledig erkend zonder tussenkomst van een Nederlandse rechtbank. Sinds het piekjaar 2004 is het aantal adoptiekinderen vrijwel onafgebroken gedaald. In dat jaar werden bijna 1.400 kinderen geadopteerd, ruim tweemaal zoveel als in 2011, het meest recente jaar waarvoor cijfers beschikbaar zijn. In dat jaar ging het om ruim 560 kinderen. Tot halverwege de jaren zeventig werden vooral Nederlandse kinderen geadopteerd. Tegenwoordig komen bijna alle adoptiekinderen uit het buitenland. In 2011 ging het om er bijna 540 kinderen. Dit aantal is sinds 1973 niet meer zo laag geweest. Voor het totaal aantal adopties geldt dit zelfs sinds 1965.

Eind december 2012 stonden 30.600 kinderen onder toezicht, anderhalf keer zo veel als in 2002. In 2012 kwamen 10.600 kinderen nieuw onder toezicht te staan. Dat zijn er bijna twee keer zo veel als in 2002. Het aantal ondertoezichtstellingen is vooral tussen 2001 en 2007 gestegen. Deze toename is mede te verklaren door de toegenomen aandacht voor kindermishandeling.

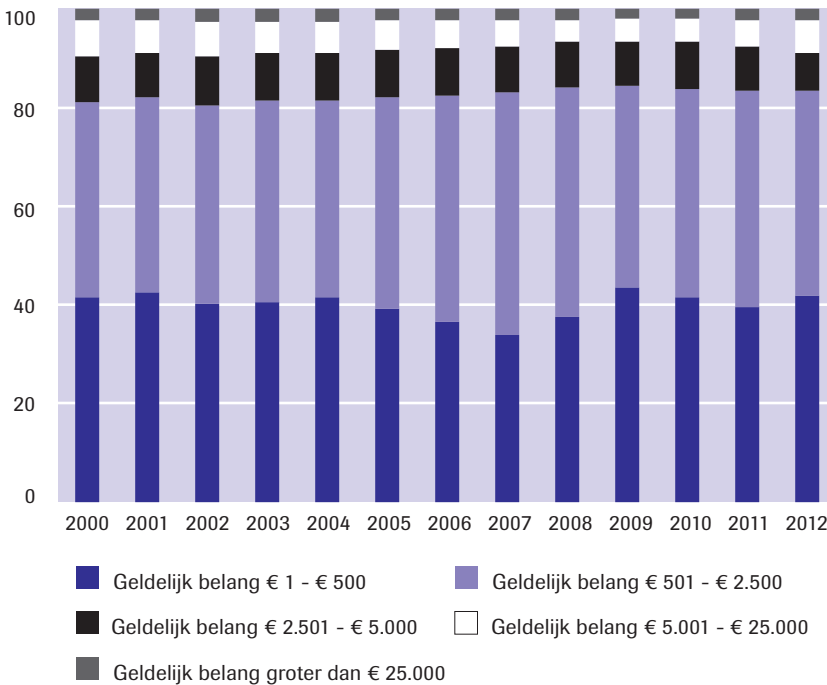
Eind december 2012 stonden 8.200 kinderen onder voogdij. In 2002 waren dit er 5.000.

In 2012 werden 36.300 verzoeken tot echtscheiding of ontbinding partnerschap ingediend. Er werden in dat jaar 34.500 zaken afgedaan met een eindbeschikking. Dat waren er meer dan in 2011, toen 34.000 verzoeken werden ingediend en 33.200 zaken met een beschikking werden beëindigd.

4.3.3 Financieel belang

Gegevens over de ontwikkeling van het financieel belang in civiele zaken zijn gebaseerd op rechtbankgegevens over handelszaken (bodempcedures). In deze zaken is vaak (maar niet altijd) sprake van een in financiële termen geformuleerde eis. Voor ruim 95% van de handelszaken is een financieel belang geregistreerd. Die registratie is gebaseerd op het geëiste bedrag en wordt daarom alleen gedaan als er een geldbedrag wordt geëist.

Figuur 4.13 Geëist bedrag in bodempcedures met een geregistreerd belang, sector civiel en kanton, in procenten

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.7 en 4.8 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

In het algemeen gaat het in civiele procedures om vorderingen van beperkte omvang, die door de kantonrechter worden behandeld. In de meest recente jaren bedraagt het aandeel van procedures waarin een bedrag tot € 500 wordt gevorderd ruim 40% (zie figuur 4.13). Het zaakssegment met een financieel belang tussen € 500 en € 2.500 toont een vergelijkbaar percentage. Met ingang van 1 juli 2011 is de competentiegrens van de kantonrechter verhoogd. Vanaf dat moment werden de zaken met een financieel belang tussen € 5.000 en € 25.000 niet langer door de

civiele sectoren van de rechtbanken behandeld. Uit de cijfers over 2011 en 2012 blijkt dat het aandeel van zaken in dit segment is toegenomen. Het gaat om een toename van 4,5 naar 6,7%. Dit segment is het enige dat ook in absolute omvang toenam, van 27.000 zaken (in 2010) naar ruim 30.000 zaken (in 2012). Deze toename gaat gepaard met een afname van het aandeel van zaken in het segment van € 2.500 t/m € 5.000. Eshuis et al. (te verschijnen) schrijven de toename van het aantal zaken met een financieel belang van € 5.000 t/m € 25.000 dan ook in belangrijke mate toe aan de migratie van zaken in het segment t/m € 5.000 naar het segment van boven de € 5.000. Door het geëiste te beperken tot een bedrag van € 5.000 kon men in het verleden de verplichte vertegenwoordiging door een advocaat vermijden. Na de verhoging van de competentiegrens is het niet langer nodig om die reden het geclaimde bedrag te beperken.

4.4 De doorlooptijd van civiele procedures

‘Te trage rechtvaardigheid is geen rechtvaardigheid’ luidt, vrij vertaald, een veelgehoorde stelling met betrekking tot de snelheid van de rechtsgang. Zolang rechtszaken voortduren, duurt ook mogelijk onrecht voort, hetgeen ernstige en onomkeerbare gevolgen kan hebben. De duur van civiele procedures is ook in Nederland een regelmatig terugkerend onderwerp in het juridische en het politieke debat.

In de jaren negentig van de vorige eeuw is, met de voortschrijdende automatisering, een aanvang gemaakt met het systematisch meten van de duur van gerechtelijke procedures in Nederland. Voor veel gerechtelijke procedures, waaronder de civiele procedures, zijn pas sinds enkele jaren betrouwbare gegevens beschikbaar.

De in deze paragraaf te presenteren gegevens over doorlooptijden zijn afkomstig uit de jaarverslagen van de Raad voor de rechtspraak, waarin voor een aantal geselecteerde zaakstypen doorlooptijden worden gespecificeerd. Het betreft gemiddelde doorlooptijden van zaken die in het betreffende jaar werden afgedaan.⁵

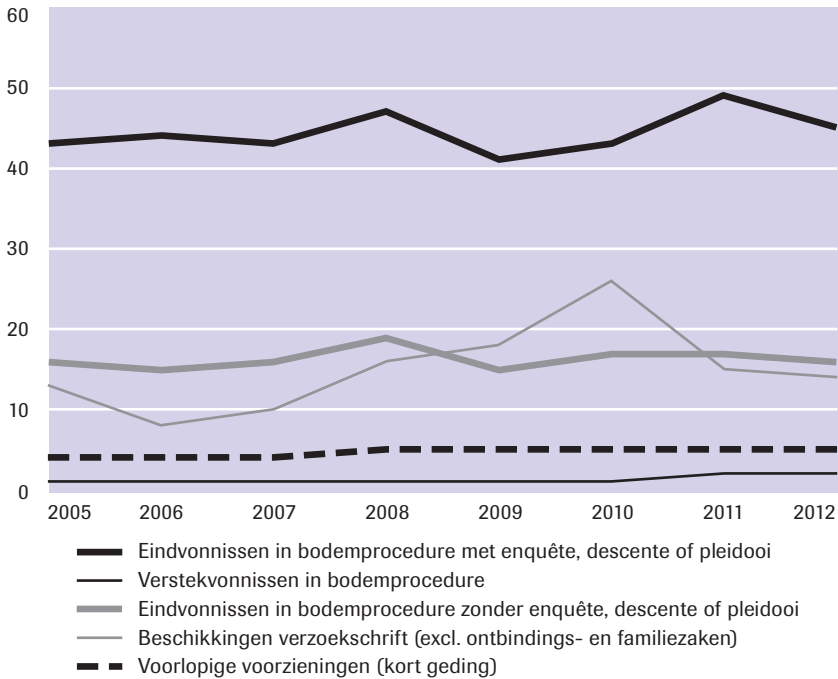
Handelszaken, sector kanton

Alle zaakstypen worden gemiddeld in minder dan een jaar afgedaan. Verstekzaken – die qua volume het grootste deel van de kantonzaken omvatten – worden gemiddeld binnen een maand afgehandeld. Voorlopige voorzieningen worden gemiddeld binnen vijf weken afgedaan. De tijd die gemoeid is met beschikkingen steeg sterk in de periode 2006-2010 (van 8 naar 26 weken). Sindsdien is de gemiddelde duur van deze zaken

5 Op het gebruik van gemiddelden in doorlooptijdstatistieken over rechtspraak is veel kritiek. In de civiele rechtspraak worden met name doorlooptijden in handelszaken met verweer, faillissementszaken, echtscheidingen en zaken over gezag en omgang in ongunstige zin vertekend door het gebruik van gemiddelden. Zie bijlage 3.

weer afgenomen, naar 14 weken in 2012. Bodemprocedures met verweer vergen de meeste tijd. Eenvoudige procedures met verweer kosten gemiddeld vijf maanden, de meer gecompliceerde procedures elf maanden (zie figuur 4.14). Overigens omvat die laatstgenoemde groep niet meer dan 2.000 zaken per jaar.

Figuur 4.14 Sector kanton, handelszaken, gemiddelde doorlooptijd in weken

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.9 in bijlage 4.

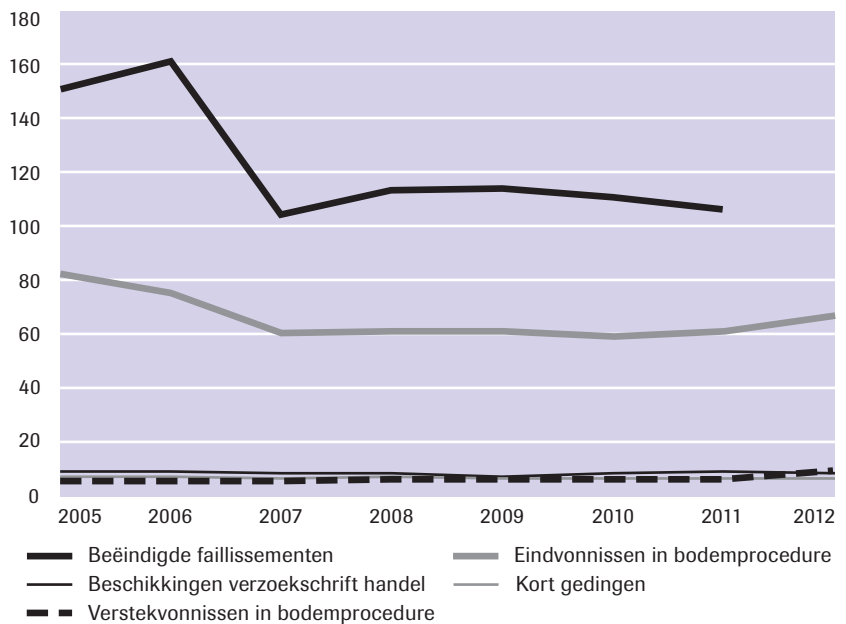
Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

Handelszaken, sector civiel

Er bestaan grote verschillen in de duur van procedures bij de civiele sectoren. Beschikkingen (verzoekschriften), verstekzaken en kort gedingen worden over het algemeen vlot, binnen acht weken afgedaan. Voor handelszaken met verweer ligt de gemiddelde doorlooptijd boven een jaar en is voor faillissementen zelfs langer dan twee jaar. In die laatstgenoemde zaakscategorie is ten opzichte van 2005 wel een aanzienlijke verkorting van de doorlooptijd gerealiseerd (zie figuur 4.15).

De doorlooptijd van bodemprocedures is na jaren van daling, tussen 2010 en 2012 weer toegenomen. Dit is vermoedelijk een gevolg van de competentiegrensverhoging. De eenvoudigere zaken verdwenen naar de sector kanton en de resterende zaken, met een financieel belang van ten minste € 25.000, kennen een groter risico op vertraging. De stijging doet zich niet alleen bij procedures op tegenspraak voor (van 61 naar 69 weken) maar ook bij verstekzaken (van 6 naar 9 weken).

Figuur 4.15 Sector civiel, handelszaken, gemiddelde doorlooptijd in weken

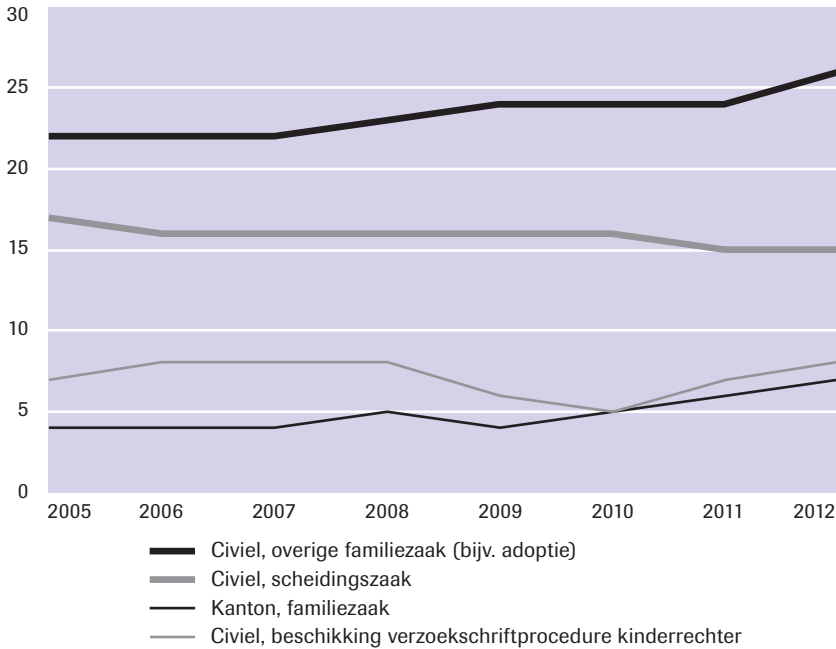

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.9 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

De doorlooptijden van verschillende typen familiezaken zijn in de regel vrij stabiel. De duur van echtscheidingszaken bij de civiele sector vertoont een gestaag dalende tendens. Bij de overige familiezaken, zowel bij de civiele sector als bij een kanton, neemt de doorlooptijd in de meest recente jaren toe (zie figuur 4.16). Dat betreft onder meer zaken over gezag, bewindvoering en beheer en bijvoorbeeld adoptie (zie paragraaf 4.3).

Figuur 4.16 Sector kanton en sector civiel, familiezaken, gemiddelde doorlooptijd in weken

Voor corresponderende cijfers zie tabel 4.9 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

5 Bestuursrechtspraak

M.M. van Rosmalen en N.E. de Heer-de Lange

Resumé

In 2012 nam de uitstroom van zaken bij de bestuursrechter iets af ten opzichte van eerdere jaren. Het grootste deel van het totaal aantal uitspraken wordt gevormd door de uitspraken van de rechtbanken. Hierop volgen de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en de Centrale Raad van Beroep. Drie kwart van de uitstroom betreft zaken in eerste aanleg, en bijna een kwart betreft zaken in hoger beroep. Cassatie wordt relatief gezien zelden ingesteld. De wijze van behandeling van rechtszaken verschilt sterk per type rechtscollege. De Centrale Raad van Beroep maakt het vaakst gebruik van een gewone (of versnelde) behandeling. Bij de rechtbanken gebeurt dat in ruim de helft van de zaken. De Raad van State doet relatief vaak uitspraak in voorlopige voorziening. Bijna 29% van de zaken wordt ingetrokken of op andere wijze afgedaan.

Dit hoofdstuk start bij de procedure voor de bestuursrechter en biedt daarbij een overzicht van de diverse manieren waarop bestuurszaken door het rechterlijke apparaat stromen. De fase die daaraan voorafgaat (bezwaar bij het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen, zie ook hoofdstuk 2) blijft hier dus buiten beschouwing.

De eerste paragraaf begint met een beschrijving van de diverse rechtscolleges en de manier waarop zij bestuurszaken behandelen.¹ In deze paragraaf wordt ook de structuur zichtbaar gemaakt voor de rest van het hoofdstuk. In de daaropvolgende paragrafen wordt per rechterlijke instantie – rechtbanken, Raad van State, Centrale Raad van Beroep, College van Beroep voor het bedrijfsleven, gerechtshoven en Hoge Raad – weergegeven welke soorten zaken zij de afgelopen jaren hebben behandeld en op welke manier. Waar mogelijk wordt ook ingegaan op de uitspraak – gegrond of ongegrond. Ook de verkeerszaken, die door het hof Leeuwarden worden behandeld, komen aan de orde. Tot slot worden de doorlooptijden in bestuursrechtelijke zaken besproken.

¹ In dit hoofdstuk worden alleen de afgedane zaken (uitstroom) besproken. Er zijn geen gegevens beschikbaar over ingediende zaken (instroom) die aansluiten bij de aantallen afgehandelde zaken. Uitzondering hierop vormen de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State en de Hoge Raad, waarvan wel instroomcijfers worden gepresenteerd.

5.1 Bestuursrechtspraak in het kort

Deze eerste paragraaf beschrijft op welke manieren de bestuursrechters omgaan met de zaken die zij behandelen. Daarnaast biedt deze paragraaf een overzicht van de diverse rechterlijke instanties en de uitstroom van verschillende soorten zaken die door deze gerechten worden behandeld. Het stroomschema dat hieruit voortvloeit, vormt de basis voor de volgende paragrafen.

In 2012 werden in totaal 98.000 bestuurszaken afgehandeld.² Hiervan werd driekwart (73.000 zaken) in eerste aanleg afgedaan, vooral door de rechtbanken (70.000 zaken).³ In hoger beroep werden nog eens 20.000 zaken afgedaan, vooral door de Raad van State (8.000 zaken). De Hoge Raad behandelde in 2012 1.100 zaken. Van 4% van de afgedane zaken is onbekend of deze in eerste aanleg of in hoger beroep zijn afgedaan.

Bijna 62% van de zaken (bijna 61.000) werd in 2012 berecht in vereenvoudigde of gewone (of versnelde) behandeling.⁴ De rechtbanken passen vaker dan de andere gerechten de vereenvoudigde behandeling toe. Voorlopige voorzieningen vormen met 7% van het totaal een kleiner deel van de afgedane zaken in 2012. Het grootste deel hiervan is te vinden bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Zowel de gerechtshoven als de Centrale Raad van Beroep behandelden nauwelijks voorlopige voorzieningen.

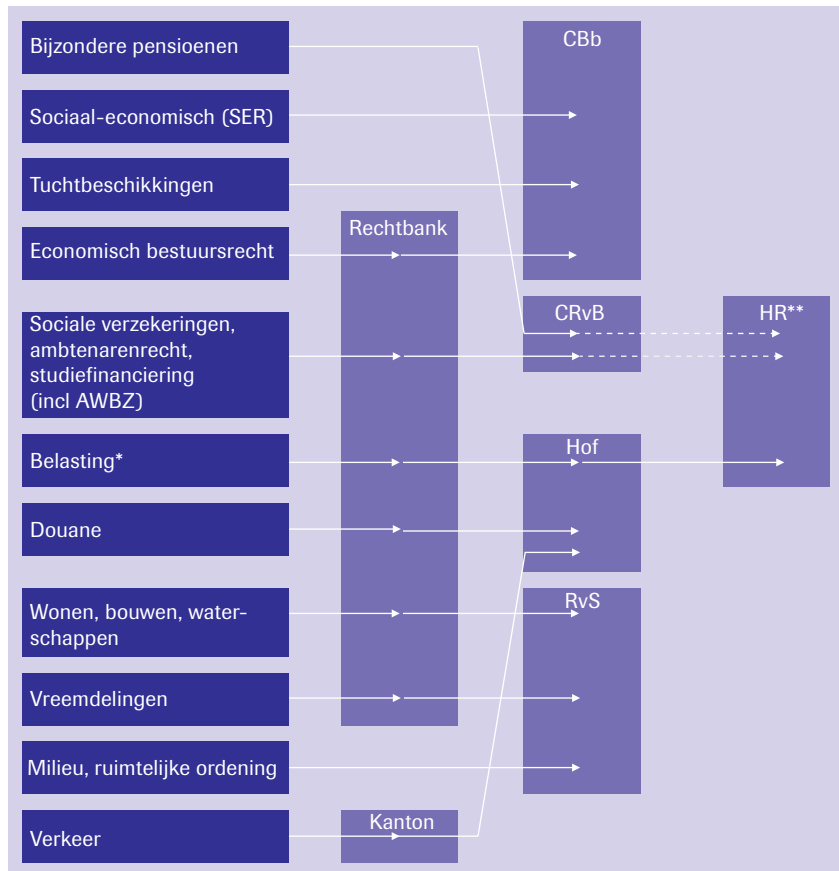
Bijna 29% van de zaken werd ingetrokken of op een andere wijze afgedaan. Dit was bij een derde van de zaken bij het College van Beroep voor het bedrijfsleven het geval. Bij bijna 3% van de zaken is de soort behandeling onbekend (zie figuur 5.1).

2 Net als verder in dit hoofdstuk, ontbreken hier de vreemdelingenzaken in eerste aanleg en de verkeerszaken in eerste aanleg, omdat over deze zaken momenteel geen gegevens bekend zijn die aansluiten bij de gegevens die in dit hoofdstuk worden gepresenteerd. Over zowel vreemdelingenzaken als verkeerszaken in hoger beroep zijn wél gegevens opgenomen.

3 Binnen sommige wetten wordt verwezen naar verschillende instanties. Hierdoor kan het voorkomen dat zaken op basis van dezelfde wet bij het CBb zowel voorkomen in eerste aanleg als in hoger beroep. Het kleinste niveau waarop wordt gemeten, is op wetsniveau, waardoor een dergelijk onderscheid niet is te maken in de analyses. In voorkomende gevallen zijn deze zaken geteld bij de zaken in eerste aanleg. Daardoor is het mogelijk dat een (klein) deel van de hogerberoepszaken is geteld bij de zaken in eerste aanleg.

4 In de beschikbare data is er geen onderscheid tussen de gewone en de versnelde behandeling. Doordat de RvS daarnaast geen onderscheid maakt tussen vereenvoudigde en gewone behandeling, zijn deze – inhoudelijk uiteenlopende – wijzen van behandeling in het totaaloverzicht bij elkaar genomen.

Figuur 5.1 Zaakstromen in de bestuursrechtspraak

* Tot 2005 werden belastingzaken in eerste aanleg behandeld door de hoven. Met ingang van 2005 komen deze zaken in eerste aanleg bij de rechtbanken, en in hoger beroep bij de hoven. Hierdoor is ook in belastingzaken feitelijke rechtspraak in twee instanties in het leven geroepen.

** In een zeer beperkt aantal gevallen staat cassatieberoep bij de Hoge Raad open tegen uitspraken van het CBb (niet opgenomen in de figuur omdat nadere gegevens ontbreken).

Bron: CBS

Staat 5.1 Kerncijfers bestuursrechtspraak, uitstroom 2012*

	In eerste aanleg	In hoger beroep	Aanleg onbekend**	In cassatie	Totaal
(abs.)					
Rechtbanken*	69.760				69.760
Afd. Bestuursrechtspraak Raad van State	1.841	11.777***			13.618
Centrale Raad van Beroep	221	6.812	123		7.156
College van Beroep voor het bedrijfsleven	1.090	106	75		1.271
Gerechtshoven		5.213			5.213
Hoge Raad				1.081	1.081
Totaal afgedane zaken* (abs.)	72.912	20.191	3.915	1.081	98.099
Totaal afgedane zaken* (%)	74,3	20,6	4,0	1,1	100,0
	Vereenvoudigde behandeling	Gewone of versnelde behandeling	Voorlopige voorziening	Ingetrokken of anders	Soort behandeling onbekend
(%)					
Rechtbanken*	8,0	50,7	6,7	34,6	-
Afd. Bestuursrechtspraak Raad van State	76,9		12,8	10,3	-
Centrale Raad van Beroep	4,0	73,5	1,5	21,0	-
College van Beroep voor het bedrijfsleven	11,0	53,7	2,4	32,8	-
Gerechtshoven	3,0	52,4	0,1	14,8	29,7
Hoge Raad	-	-	-	-	100,0
Totaal afgedane zaken (abs.)	60.660		6.576	28.236	2.627
Totaal afgedane zaken (%)	61,8		6,7	28,8	2,7

* Exclusief vreemdelingenzaken en verkeerszaken.

** Zaken waarvan wel de behandelende instantie bekend is, maar niet of het gaat om eerste aanleg of hoger beroep.

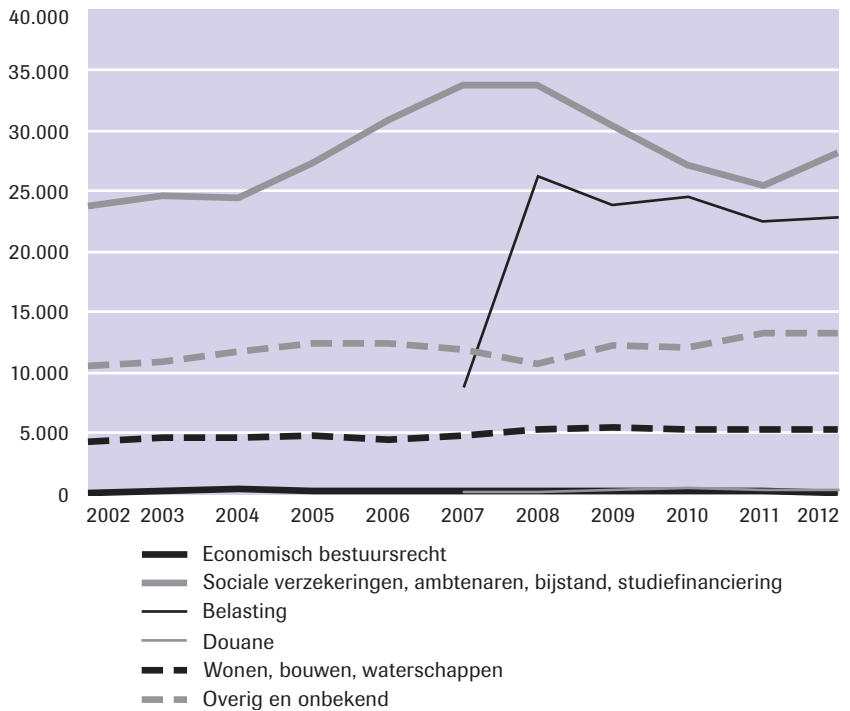
*** Inclusief milieuzaken in eerste en enige aanleg.

Voor corresponderende cijfers en bronnen zie tabel 5.1 t/m 5.7 in bijlage 4.

5.2 Rechtbanken

Tussen 2002 en 2006 nam de uitstroom van de sector bestuur van de rechtbank (exclusief vreemdelingenzaken) sterk toe, van 41.000 tot bijna 76.400 zaken. Een belangrijke oorzaak van die stijging is de invoering van het beroep in belastingzaken bij de rechtbank vanaf 2005. Tussen 2006 en 2009 daalde de totale uitstroom, om in 2010 en 2011 weer iets te stijgen. In 2012 is het aantal zaken weer gedaald, tot 69.800 (zie figuur 5.2).

Iets meer dan de helft van de zaken werd behandeld in een gewone (of versnelde) behandeling: 51% in 2012. Het aandeel uitspraken in vereenvoudigde behandeling (8%) lag veel lager. Deze verhoudingen zijn sinds 2002 ongeveer gelijk. Het aantal voorlopige voorzieningen is sinds 2002 gehalveerd (van 14% naar 7%). Ruim een derde van de zaken (35%) werd ingetrokken of op andere wijze afgedaan. Deze zaken vormden in 2002 nog maar 27% van het totale aantal zaken.

Figuur 5.2 Uitspraken door de rechtbank

Voor corresponderende cijfers zie tabel 5.2 in bijlage 4.

Bron: CBS

Tussen 2002 en 2012 is het aandeel zaken waarin het beroep ongegrond werd verklaard of waarvan de voorlopige voorziening werd afgewezen licht gedaald, van 43% naar 37%. In bijna een vijfde van het aantal beroepen op de bestuursrechter verklaart deze het beroep gegrond of wordt de voorlopige voorziening geheel of gedeeltelijk toegewezen. Dit aandeel is vergelijkbaar met voorgaande jaren (zie tabel 5.1 in bijlage 4).

De groep zaken over ambtenaren, bijstand, sociale verzekeringen en studiefinanciering vormt een groot deel van de afgedane bestuursrechtelijke zaken in 2012: bijna 28.300 zaken (41%). Deze uitstroom nam sterk toe tussen 2002 en 2005 door een groei van het aantal zaken op het gebied van sociale verzekeringen en bijstand. Sinds 2005 worden belastingzaken niet langer in eerste aanleg door de gerechtshoven berecht, maar door de rechtbanken. In 2006 handelden de rechtbanken 26.200 belastingzaken af. Tussen 2007 en 2011 schommelde dit aantal, om in 2012 uit te komen op 24.600. Dat betekent dat de belastingzaken inmiddels goed zijn voor 35% van de uitstroom van de sectoren bestuur van de rechtbanken.

De zaken op het gebied van wonen, bouwen en waterschappen hadden uiteenlopende onderwerpen die met elkaar gemeen hebben dat hun hoger

beroep wordt behandeld door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Het aantal zaken op dit gebied schommelde tussen 2002 en 2010 rond de 5.000. In 2011 en 2012 is dit aantal fors gedaald tot 1.600 in 2012. Zij vormden 2% van het totaal aantal door de rechtbanken afgehandelde zaken in 2012.

Douanezaken vormen een select gezelschap, met bijna 200 zaken in 2012. Hiermee zijn zij in omvang (0,3% van het totaal) iets groter dan zaken op het gebied van het economisch bestuursrecht (0,1%). Het aantal zaken in dit laatste rechtsgebied, waarbij het gaat om zaken over mededinging en telecommunicatie, is tussen 2002 en 2012 gedaald, tot bijna 80 zaken in 2012. Van de totale uitstroom van de rechtbanken vormen deze zaken dus slechts een zeer klein aandeel. Hierbij moet echter niet uit het oog worden verloren dat het vaak gaat om zeer omvangrijke en complexe zaken.

Tot slot is er een vrij omvangrijke categorie 'overige zaken'. Hierbij gaat het om zaken die niet goed zijn in te delen bij de andere groepen zaken die door de rechtbanken worden behandeld. Te noemen zijn bijvoorbeeld zaken met de omschrijving Wet Bibob (Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur), GBA (Gemeentelijke Basisadministratie), en een omvangrijke groep waarvoor het onderwerp van de procedure niet is gespecificeerd. Het gaat jaarlijks om 10.000 tot 15.000 zaken. Dit aantal is sinds 2008 toegenomen, in 2012 waren deze overige zaken goed voor 22% van het totaal aantal zaken dat door de sector bestuur van de rechtbanken werd afgedaan.

5.3 Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

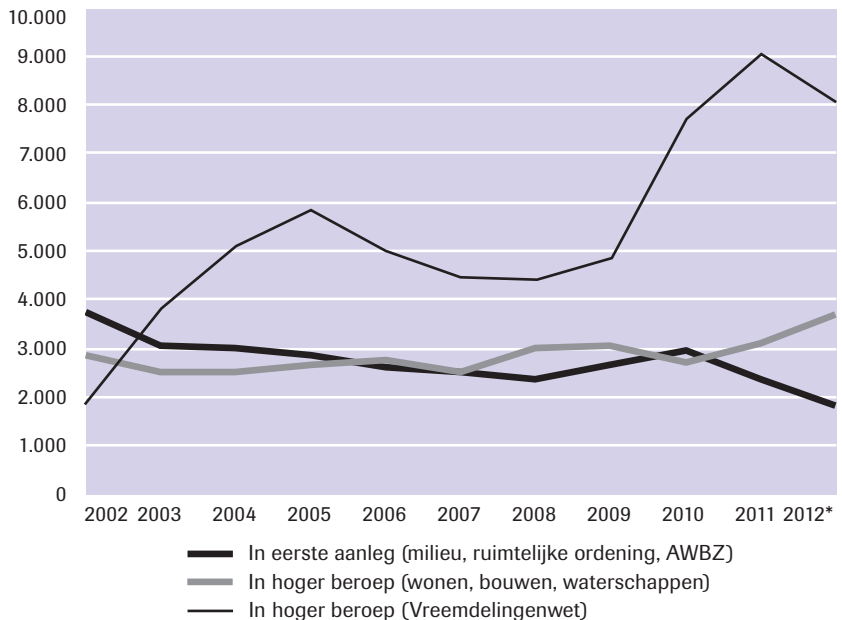
De Raad van State behandelt zaken in hoger beroep rondom bouw en vreemdelingen. Daarnaast behandelt de Afdeling in eerste en enige aanleg zaken op het terrein van ruimtelijke ordening.

Door een gewijzigde indeling van de kamers van de Raad van State per juni 2011 is de voorheen gehanteerde indeling niet langer aan te houden. De milieuzaken (eerste aanleg) worden daarom hier niet langer geteld bij de categorie Milieu en ruimtelijke ordening (in eerste en enige aanleg), maar bij de zaken over Wonen, bouw en waterschappen (hoger beroep). Tussen 2002 en 2005 steeg het aantal zaken dat de Afdeling in totaal afdeed van 8.500 tot 11.400. Deze stijging is vrijwel geheel te verklaren uit het feit dat de Raad van State sinds 2001 vreemdelingenzaken is gaan behandelen. Na 2005 volgde eerst een daling en daarna weer een stijging. In 2012 is het aantal zaken dat de Afdeling afdeed weer gedaald tot 13.600. In eerste en enige aanleg handelde de Raad ruim 1.800 zaken af op het gebied van ruimtelijke ordening. Deze zaken vormden daarmee 14% van het totaal aantal zaken. Van deze 1.800 zaken ging bijna een kwart (23%)

om verzoeken om voorlopige voorziening of schorsing. Ruim drie kwart (77%) betrof gewone behandelingen.

De Raad behandelde in 2012 8.000 vreemdelingenzaken en 3.700 zaken op het gebied van wonen, bouwen, waterschappen en milieu. Het aantal vreemdelingenzaken daalde licht tussen 2005 en 2008, om tussen 2008 en 2011 te verdubbelen. In 2012 zette weer een daling in (zie figuur 5.3).

Figuur 5.3 Uitspraken door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

* Door een gewijzigde indeling van de kamers van de Raad van State per juni 2011 is de oorspronkelijke gehanteerde indeling niet langer aan te houden. De milieuzaken (eerste aanleg) worden daarom over de jaren 2011 en 2012 niet langer geteld bij de categorie Milieu en ruimtelijke ordening (eerste en enige aanleg), maar bij de zaken over Wonen, bouw en waterschappen (hoger beroep).

Voor corresponderende cijfers zie tabel 5.3 in bijlage 4.

Bron: Raad van State (jaarverslagen)

In het grootste deel (87% in 2012) van de zaken bij de Afdeling bestuursrechtspraak ging het om een 'gewoon' (hoger)beroepschrift. Verzoeken om voorlopige voorziening of schorsing vormden slechts 13% van het totaal. Meer dan de helft (61%) van de bestuurszaken bij de Raad van State wordt zonder rechtszitting afgehandeld. Vooral vreemdelingenzaken (92%) halen dit gemiddelde omhoog. Ruimtelijke-ordeningszaken (11%) en bouwzaken (19%) worden veel minder vaak zonder zitting afgehandeld. Vreemdelingenzaken zijn de enige groep zaken die zelden worden afgehandeld zonder einduitspraak: 4% van deze zaken wordt ingetrokken

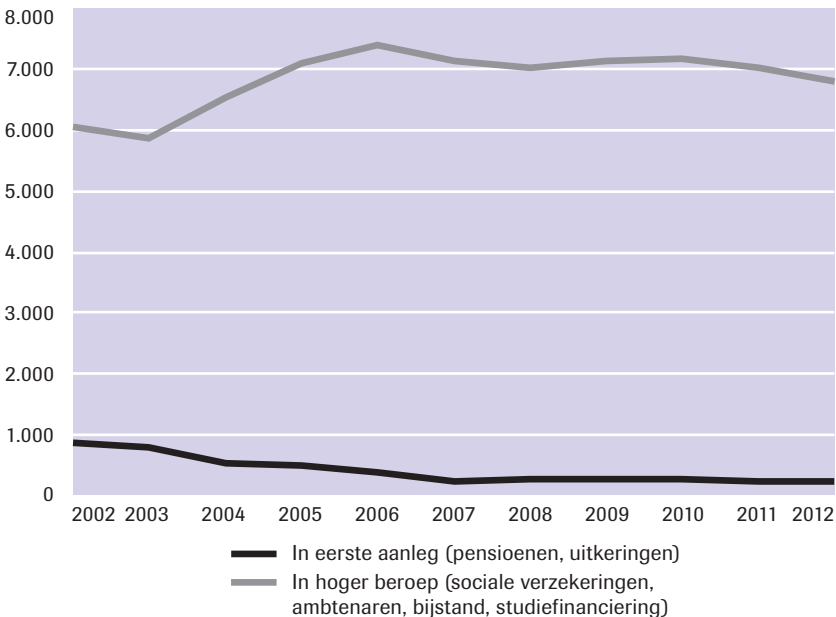
of eindigt op een andere wijze. Bij ruimtelijke-ordeningszaken (18%) en bouwzaken (21%) ligt dit aandeel hoger (zie tabel 5.3 in bijlage 4).

5.4 Centrale Raad van Beroep

Bij de Centrale Raad van Beroep (CRvB) kan hoger beroep worden ingesteld tegen uitspraken van de sector bestuursrecht van de rechtbank, op bijvoorbeeld het terrein van de sociale zekerheid en het ambtenarenrecht. Daarnaast behandelt dit rechtscollège in eerste aanleg zaken met betrekking tot enkele bijzondere pensioenen.

Tussen 2002 en 2006 nam de uitstroom van de CRvB toe van 6.900 tot 7.800 zaken. Daarna volgde een afname tot 7.200 zaken in 2012. Slechts een klein deel hiervan (220 zaken, 3%) betrof zaken in eerste aanleg, over bijzondere pensioenen. In 2002 lag dit percentage hoger (12%), maar het neemt sindsdien af. In hoger beroep behandelde de CRvB de zaken die in eerste aanleg, bij de rechtbanken, ook al een grote groep vormden. Het ging in 2012 om 6.800 bestuurszaken op het gebied van sociale verzekeringen (50%), bijstand (34%), ambtenaren (10%) en studiefinanciering (2%). Samen waren zij goed voor 95% van de uitstroom van de Centrale Raad van Beroep (zie figuur 5.4).

Figuur 5.4 Uitspraken door de Centrale Raad van Beroep

Voor corresponderende cijfers zie tabel 5.4 in bijlage 4.

Bron: CBS

Het grootste deel van de zaken (5.300 zaken, 73%) behandelde de CRvB in 2012 in gewone of versnelde behandeling. Zaken over bijzondere pensioenen (86%) werden iets vaker dan gemiddeld op deze manier afgedaan. In twee derde (67%) van de zaken die in gewone of versnelde behandeling zijn terecht, verklaarde de CRvB het beroep ongegrond. In 30% van de zaken werd het beroep gegrond verklaard.

Dat bestuurszaken werden afgedaan in vereenvoudigde behandeling (bijna 300 zaken, 4%) of via een voorlopige voorziening (110 zaken, 2%) kwam niet vaak voor. Een vijfde (21%) van de zaken werd ingetrokken of anderszins zonder inhoudelijke einduitspraak beëindigd. Dit gebeurde relatief vaak bij ambtenarenzaken (27%) (zie tabel 5.4 in bijlage 4).

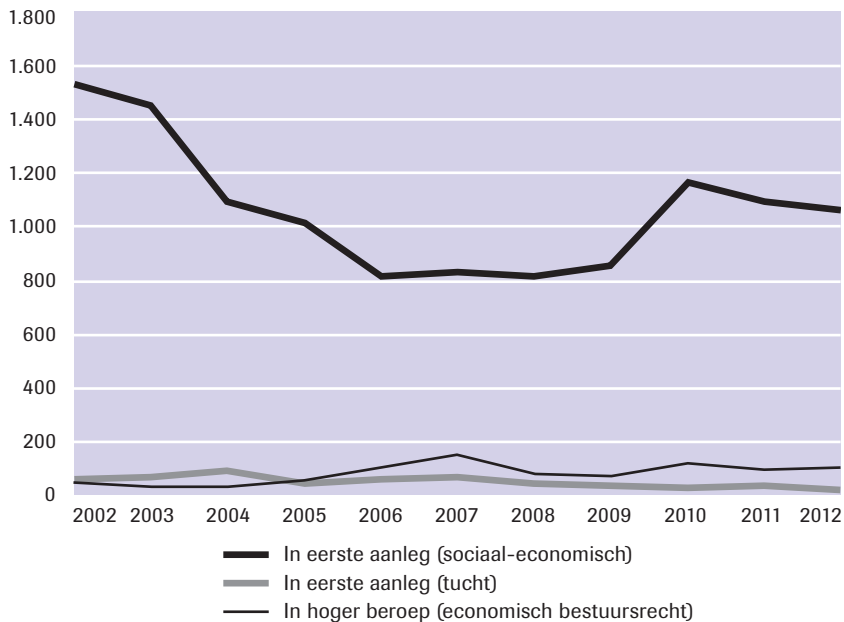
5.5 College van Beroep voor het bedrijfsleven

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBb) biedt rechtsbescherming in eerste en enige aanleg op het gebied van sociaaleconomische zaken en tuchtbeschikkingen, en in hoger beroep op het gebied van het economisch bestuursrecht. De uitstroom van het CBb nam af van bijna 1.700 zaken in 2002 tot rond de 1.000 zaken in 2006. Dit aantal bleef tot 2009 stabiel, om vervolgens te stijgen tot bijna 1.300 zaken in 2012. Het CBb beoordeelde in 2012 bijna 9 op de 10 zaken in eerste en enige aanleg, en dan vooral sociaaleconomische zaken (86% van het totaal in 2012). Dit aandeel van behandelde zaken in eerste en enige aanleg is ten opzichte van 2002 (97%) gedaald, maar is de laatste jaren vrij stabiel. De zaken rondom tuchtkwesties vormen een steeds kleiner wordende groep. In 2012 ging het om bijna 2% van het totaal aantal zaken. Het aantal hogerberoepszaken, op het gebied van het economisch bestuursrecht (mededinging en telecommunicatie), is toegenomen ten opzichte van 2002, van 3% naar 8% (zie figuur 5.5).

Net als bij de Centrale Raad van Beroep werden bij het CBb de meeste zaken in gewone (of versnelde) behandeling terecht (54% in 2012). Van de beroepen die in gewone of versnelde behandeling werden terecht, verklaarde het College 35% gegrond en 60% ongegrond.

Ruim 1 op de 10 zaken (11%) die het CBb behandelde, kreeg een vereenvoudigde behandeling. De voorlopige voorzieningen vormden 2% van de zaken in 2012. Een derde van de zaken (33% in 2012) werd ingetrokken of op een andere wijze afgehandeld dan via een inhoudelijke rechterlijke uitspraak (zie ook tabel 5.5 in bijlage 4).

Figuur 5.5 Uitspraken door het College van Beroep voor het bedrijfsleven

Voor corresponderende cijfers zie tabel 5.5 in bijlage 4.

Bron: CBS

5.6 Gerechtshoven en Hoge Raad

De gerechtshoven behandelen sinds 2005 het hoger beroep in belastingzaken die in eerste aanleg door de rechtbanken zijn beoordeeld. Tot 2005 kwamen belastingzaken in eerste aanleg bij de hoven terecht. Naast belastingzaken behandelen de hoven ook het hoger beroep in douanezaken en in verkeerszaken.

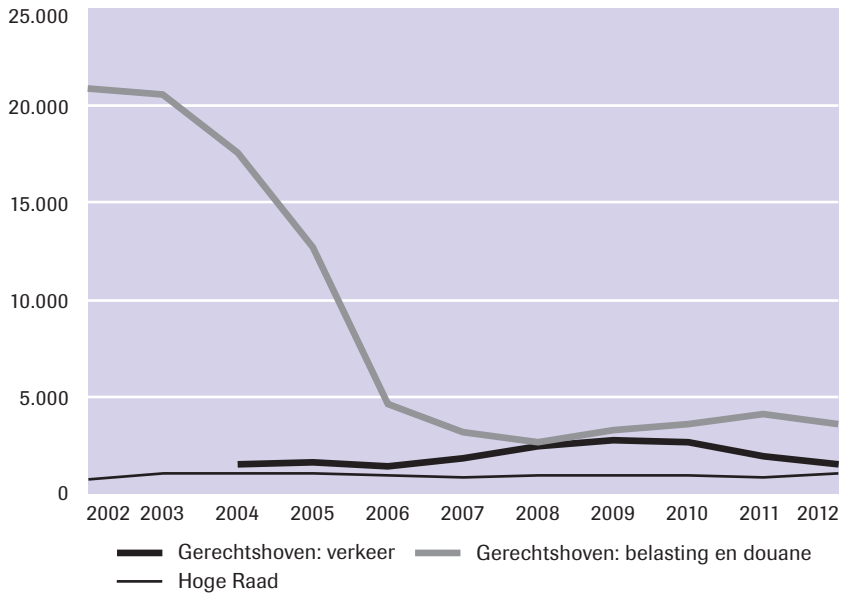
De Hoge Raad behandelt in cassatie belastingzaken en in beperkte mate ook zaken die – in eerste aanleg of in hoger beroep – door de Centrale Raad van Beroep zijn behandeld.

In totaal deden de gerechtshoven in 2012 5.200 zaken af, veel minder dan de 19.300 zaken in 2004.⁵ Bijna 30% betrof verkeerszaken. Dit aantal is tussen 2006 en 2009 snel toegenomen en is vervolgens vanaf 2010 gedaald tot 1.500 zaken in 2012. Daarnaast handelden de hoven 3.700 zaken af

⁵ Over verkeerszaken zijn cijfers bekend vanaf 2004. Daarom worden in deze paragraaf, anders dan elders in dit hoofdstuk, de cijfers van 2012 vergeleken met 2004.

op het gebied van belasting en douane. Na de wetwijziging in 2005, het moment dat belastingzaken niet langer in eerste aanleg maar in hoger beroep door de hoven worden behandeld, liepen de aantallen zaken op dit gebied snel terug (zie figuur 5.6).

Figuur 5.6 Uitspraken door de gerechtshoven en de Hoge Raad

Voor corresponderende cijfers zie tabel 5.6 en 5.7 in bijlage 4.

Bron: CBS, Raad voor de rechtspraak en Hoge Raad (jaarverslagen)

De gerechtshoven deden drie kwart van de belasting- en douanezaken af in gewone (of versnelde) behandeling. Hiervan werd de helft gegrond verklaard, en de andere helft ongegrond. Slechts een klein deel van deze zaken (4%) behandelde het hof via een vereenvoudigde behandeling. Het resterende deel (21%) van de belasting- en douanezaken werd beëindigd zonder inhoudelijke uitspraak. Het aantal voorlopige voorzieningen neemt steeds verder af; deze worden inmiddels vrijwel nooit meer getroffen door de hoven. Bij de verkeerszaken werd bijna de helft (44%) afgewezen. Nog eens 18% werd toegewezen, en 38% deden de hoven op een andere manier af (zie ook tabel 5.6 in bijlage 4).

In 2012 stroomden 1.100 zaken in bij de Hoge Raad. In 2005 trad een sterke piek op in het aantal zaken, dat in de jaren daarna ook weer snel daalde. Na 2008 is het aantal zaken elk jaar gestegen. De totale stijging tussen 2008 en 2012 bedraagt 48% (zie tabel 5.7 in bijlage 4). Het aantal zaken dat de Hoge Raad afdeed, laat een soortgelijke ontwikkeling zien. Dit aantal steeg van 800 zaken in 2002 tot 1.100 zaken in 2005.

In de jaren 2006 tot en met 2011 schommelde dit aantal tussen de 900 en 1.000 zaken. In 2012 vond er een lichte stijging plaats tot 1.100 zaken. Het gaat hierbij vrijwel uitsluitend om belastingzaken (91% in 2012) (zie figuur 5.6).

Ruim 80% van de zaken werd door de Hoge Raad verworpen (70% in 2012) of niet-ontvankelijk verklaard (12%). Daarnaast werd 16% van de zaken gegrond verklaard. Hiervan doet de Raad een kwart zelf af en wordt drie kwart terugverwezen naar het hof. Het aandeel niet-ontvankelijk of ongegrond verklaarde zaken is de laatste twee jaar iets toegenomen (zie tabel 5.7 in bijlage 4).

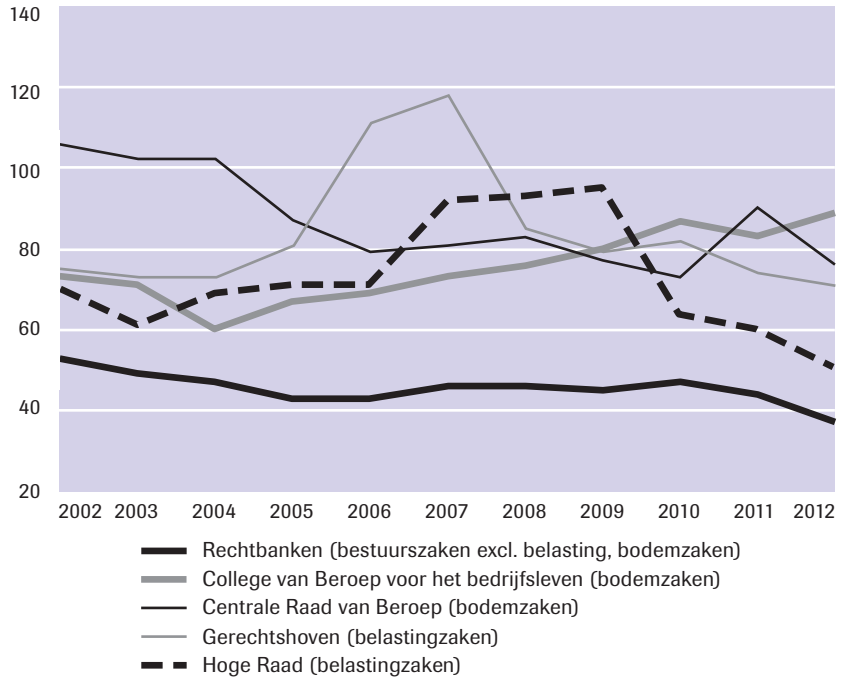
5.7 Doorlooptijden

De tijd die verstrijkt tussen het aanhangig maken van een zaak bij de rechter en de einduitspraak van die rechter, is de doorlooptijd. Deze periode wordt onder andere beïnvloed door de moeilijkheid van de voorliggende zaak en de wettelijk bepaalde tijden voor diverse processtappen. De verschillende instanties kennen daardoor sterk uiteenlopende doorlooptijden. Vanwege de overzichtelijkheid zijn alleen de meest omvangrijke categorieën zaken per instantie weergegeven in figuur 5.7. In deze paragraaf worden gemiddelde doorlooptijden gepresenteerd. Zie bijlage 3 voor meer informatie over gemiddelden en medianen bij doorlooptijden.

De doorlooptijd van bestuurszaken bij de rechtbank (bodenzaken, exclusief zaken over belasting, vreemdelingen en verkeer) lag in 2002 op 53 weken en daalde tot 43 weken in 2005 en 2006. De doorlooptijd steeg daarna tot 47 weken in 2010, om vervolgens weer te dalen tot 37 weken in 2012. Belastingzaken worden sinds 2005 behandeld door de rechtbanken, vanaf 2006 zijn de doorlooptijden hiervan berekend. In 2012 ging het om 49 weken, iets minder dan in de voorliggende jaren. In 2002 kenden de vreemdelingenzaken een doorlooptijd van 55 weken, die steeg tot 67 weken in 2003 en vervolgens daalde tot 19 weken in 2012.

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (niet opgenomen in de figuur) kent verschillende kamers, die elk hun eigen soort zaken behandelen. De doorlooptijd van de zaken in eerste aanleg, over ruimtelijke ordening, was in 2002 51 weken. Tussen 2007 en 2010 schommelde de doorlooptijd rond de 35 weken. Na een piek van 41 weken in 2011 kwam de doorlooptijd in 2012 uit op 34 weken. De hogerberoepszaken op het gebied van wonen, bouwen, waterschappen en (sinds 2011) milieu, kenden in 2002 een doorlooptijd van 35 weken. Deze doorlooptijd daalde tot 26 weken in 2010, om vervolgens licht te stijgen tot 32 weken in 2012. Tot slot behandelt de Afdeling vreemdelingenzaken in hoger beroep. In 2002 ging het hierbij om een doorlooptijd van 5 weken. Tussen 2003 en 2010 schommelde de doorlooptijd tussen de 8 en 14 weken. Daarna nam

Figuur 5.7 Doorlooptijden in het bestuursrecht (gemiddelde, in weken)

Voor corresponderende cijfers zie tabel 5.8 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak, CBb, CRvB, RvS en Hoge Raad (jaarverslagen)

de doorlooptijd fors toe, tot 22 weken in 2012. Deze kortere doorlooptijden bij vreemdelingenzaken kunnen grotendeels worden verklaard doordat voor deze zaken in hoger beroep een apart procesrecht geldt. Meestal hoeft geen zitting te worden gehouden (zie ook paragraaf 5.3) en vaak hoeft de afwijzing van een beroepsgrond niet te worden gemotiveerd. De Centrale Raad van Beroep heeft de laatste jaren doorlooptijden van bestuurszaken die ongeveer 30 weken korter zijn dan in 2002. Toen lagen die ruim boven de 100 weken. Tussen 2005 en 2009 ging het om rond de 80 weken en na een piek in 2011 daalde de doorlooptijd weer, tot 76 weken in 2012. Voor deze instantie is het (nog) niet mogelijk om afzonderlijke doorlooptijden weer te geven van de zaken in eerste aanleg (bijzondere pensioenen) en in hoger beroep (sociale verzekeringen enz.). Het College van Beroep voor het bedrijfsleven behandelt in eerste aanleg zaken van sociaaleconomische aard en tuchtzaken, en in hoger beroep zaken omtrent mededinging en telecommunicatie. Doorlooptijden zijn alleen bekend van het totaal aantal zaken dat dit gerecht behandelt. In 2002 was die doorlooptijd 73 weken, en na een aanvankelijke daling tot 2004 steeg de doorlooptijd tot 89 weken in 2012.

Van de hoven is alleen bekend wat de doorlooptijden zijn in belastingzaken; doorlooptijden van douane- en verkeerszaken zijn onbekend. Bij belastingzaken lag de doorlooptijd in 2002 op 75 weken. Sinds 2005 behandelen de hoven belastingzaken niet langer in eerste aanleg (met uitzondering van de werkvoorraad), maar in hoger beroep. Tegelijkertijd trad een verschuiving op in de doorlooptijden: in 2006 en 2007 lag deze op 111 respectievelijk 118 weken. In 2012 is dit afgenomen tot 71 weken. Tussen 2002 en 2006 lagen de doorlooptijden bij de Hoge Raad voor de veel voorkomende belastingzaken tussen de 61 en 71 weken. In de periode 2007 tot en met 2009 lagen deze echter een stuk hoger, namelijk tussen de 92 en 95 weken. In 2012 is dit aantal weken fors gedaald tot 51. De Hoge Raad behandelt een gering aantal zaken die in eerste aanleg of hoger beroep zijn berecht door de Centrale Raad van Beroep. Vanwege hun geringe aantal hebben individuele zaken grote invloed op de gemiddelde doorlooptijd van deze categorie zaken. Deze fluctueert dan ook sterk. In 2012 werd de kortste gemiddelde doorlooptijd gemeten: 32 weken.

6 Personeel

B.J. Diephuis, R.J.J. Eshuis en F.P. van Tulder

Resumé

De personeelsomvang in de advocatuur neemt gestaag toe, terwijl bij de gerechtsdeurwaardery en het notariaat andere ontwikkelingen zichtbaar zijn. Het notariaat vertoont een duidelijke afname en het aantal gerechtsdeurwaarders was stabiel/licht afnemend de afgelopen jaren, maar toont groei in 2012. De personeelsomvang van de Rechtspraak (alleen civiel en bestuur) lag op een top in 2010, neemt sindsdien af.

Het aantal stagiairs en kandidaten is voor de gerechtsdeurwaarders en het notariaat relatief groot vergeleken met het aantal deurwaarders en het aantal notarissen.

Er is een grote verscheidenheid aan personen en instanties waar rechtzoekenden met een juridische hulpvraag voor advies en hulp terecht kunnen. Al naargelang de aard van het probleem en de soort hulp die ze zoeken, kunnen ze aankloppen bij advocaten, juridisch loketten, wets- en rechtswinkels, sociaal raadslieden, rechtsbijstandverzekeraars, vakbonden en beroepsverenigingen, consumentenorganisaties, rechtskundige adviesbureaus, notarissen of deurwaarders.

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op het personeel van rechtbanken en van de vrije beroepsgroepen waarvoor de Minister van Veiligheid en Justitie stelselverantwoordelijk is: advocaten, notarissen en gerechtsdeurwaarders. De kernfuncties van deze beroepsgroepen zijn wettelijk geregeld omdat ze belangrijk zijn voor een goed functionerende rechtspleging en rechtsbedeling. De rol van de verschillende beroepsbeoefenaren die in dit hoofdstuk worden behandeld, is beschreven in paragraaf 2.1.

Staat 6.1 Kerncijfers personeel 2012

	Advocatuur	Gerechtsdeurwaardery	Notariaat	Rechtspraak*
Aantal beroepsbeoefenaren	17.068	404	1.399	5.969
Procentuele ontwikkeling beroepsbeoefenaren 2002-2012	39	17	-1	.
Aantal stagiairs/kandidaten	1.181	564	1.807	.
Procentuele ontwikkeling stagiairs/kandidaten 2002-2012	19	67	-15	.

* Rechters/raadslieden en ondersteuning, alleen rechtsgebieden civiel en bestuur, exclusief Raad van State en Hoge Raad, in voltijdsequivalenten (fte).

In paragraaf 6.1 worden de gegevens over de (gesubsidieerde) advocatuur gepresenteerd, in paragraaf 6.2 over de gerechtsdeurwaardery en in paragraaf 6.3 over het notariaat. Vervolgens komt, in paragraaf 6.4 de

Rechtspraak aan bod. Het hoofdstuk sluit af met een vergelijking van de personeelsomvang per 100.000 inwoners in paragraaf 6.5.

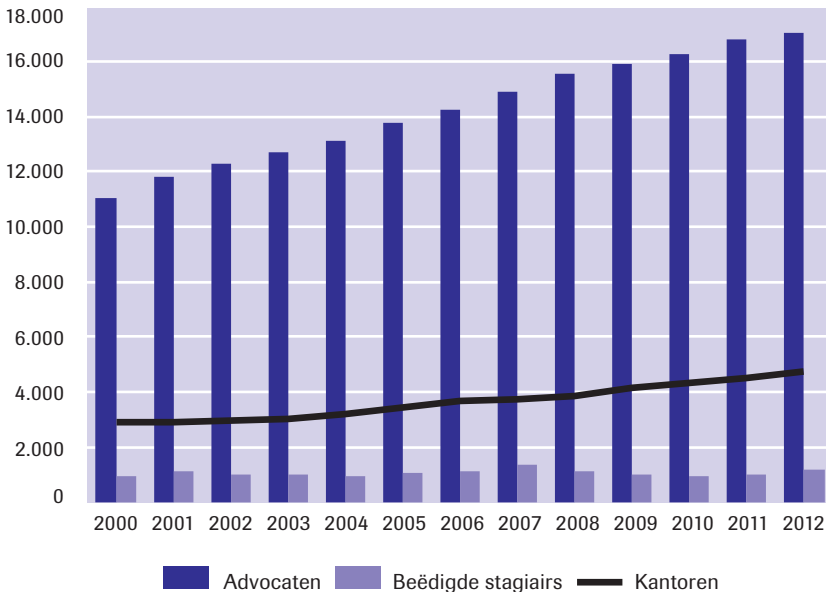
6.1 Advocatuur

In de komende paragraaf komen achtereenvolgens de aantallen advocaten, stagiairs, advocatenkantoren en hun toekomstig aanbod aan de orde.

6.1.1 Het aanbod van diensten

Tussen 2002 en 2012 steeg het aantal advocaten van ruim 12.000 naar 17.000. Het aantal beëdigde advocaat-stagiairs daalde van 2007 tot 2010 jaarlijks, maar neemt sindsdien weer toe. Het aantal advocatenkantoren groeide in de afgelopen tien jaar met ruim 50%. In 2012 bedraagt het aantal kantoren ruim 4.700 (zie figuur 6.1).

Figuur 6.1 Aantal advocaten, beëdigde stagiairs en advocatenkantoren

Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.1 in bijlage 4.

Bron: Nederlandse Orde van Advocaten (jaarverslag)

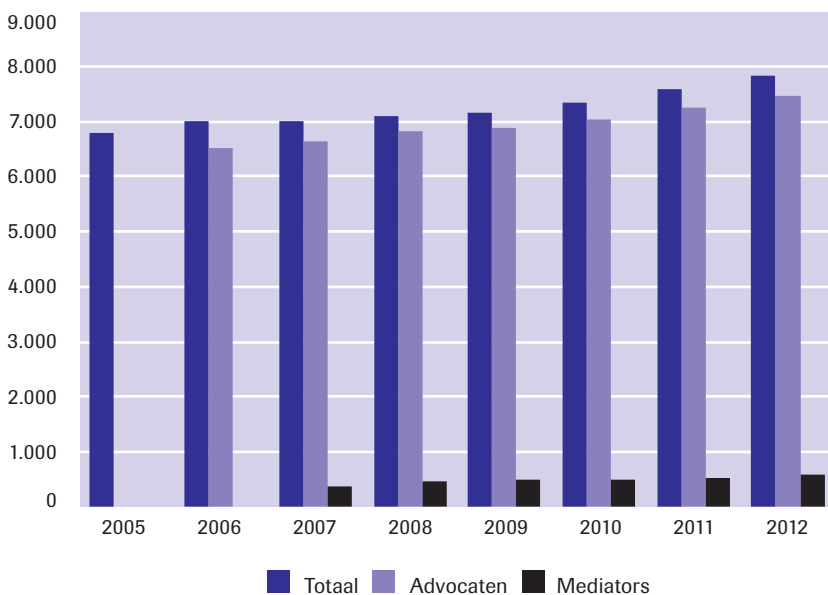
In de afgelopen decennia deden zich verschillende ontwikkelingen voor in de organisatieverbanden waarbinnen advocaten werken. De 'grote kantoren' die Nederland kende, zijn onderdeel geworden van internationale netwerken. Verschillende gerenommeerde Angelsaksische 'merken' hebben een plek op de Nederlandse markt verworven. Daar tegenover staan

advocaten die zelfstandig (solo), of in kleine samenwerkingsverbanden actief zijn. Ruim 80% van de advocatenkantoren is relatief kleinschalig: er werken 1 tot 5 advocaten. Vanaf 2006 neemt het aandeel van eenmanskantoren iets toe. In 2012 behoort meer dan de helft van de kantoren tot deze categorie (zie tabel 6.2 in bijlage 4).

6.1.2 Gesubsidieerde advocatuur

Het aantal advocaten dat gesubsidieerde rechtsbijstand levert, is sinds 2006 toegenomen van 6.500 in 2006 tot 7.500 in 2012. Het aantal mediators is beduidend lager, ruim 550 in 2012 (zie figuur 6.2).

Figuur 6.2 Personeel gesubsidieerde rechtsbijstand

Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.3 in bijlage 4.

Bron: Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand

6.1.3 Het toekomstig aanbod: opleiding, leeftijd, geslacht

De voortdurende groei van het aantal advocaten en advocatenkantoren geeft geen aanleiding tot zorgen over de continuïteit van de dienstverlening in de nabije toekomst. De afnemende instroom van stagiairs is weer omgebogen naar een stijging. De beroepsgroep is relatief jong, maar de gemiddelde leeftijd nam in recente jaren toe door minder instroom van jongeren. Dat minder jongeren tot het beroep toetraden, lijkt primair te wijten aan verminderde vraag, niet aan tekortschietend aanbod. Ruim 21% van de advocaten is jonger dan 31 jaar. Dat was in 2006 nog 25% (zie tabel 6.4 in bijlage 4). Toch groeit de beroepsgroep nog steeds en anders dan

bij bijvoorbeeld deurwaarders of notarissen bestaan er geen formele belemmeringen om na het 65e levensjaar door te werken. Het percentage vrouwen binnen de advocatuur neemt gestaag toe: in 2002 was 36% van de advocaten vrouw, in 2012 is dat 43% (zie tabel 6.1 in bijlage 4).

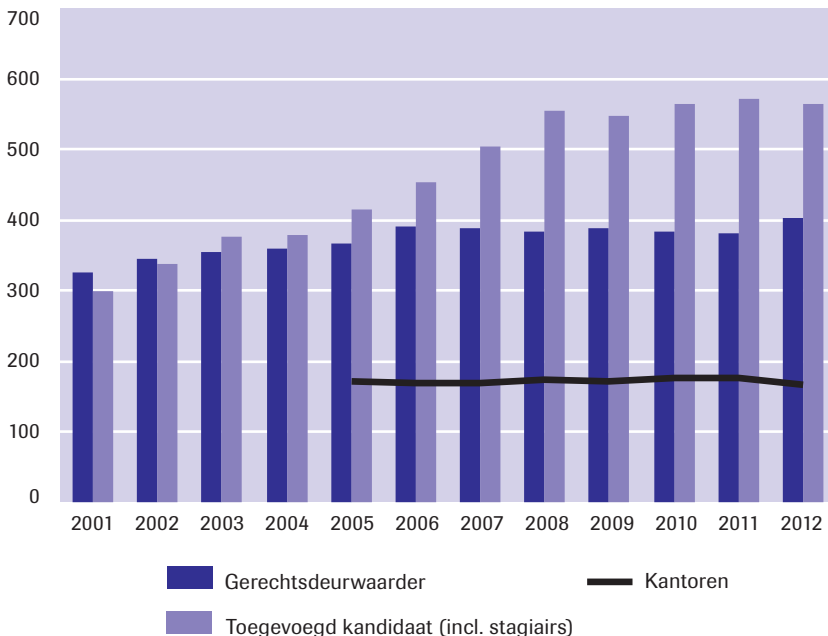
6.2 Gerechtsdeurwaarders

In de komende paragraaf komen achtereenvolgens de aantallen (kandidaat-)gerechtsdeurwaarders, kantoren en hun toekomstig aanbod aan de orde.

6.2.1 Het aanbod van diensten

Eind december 2012 telde Nederland 404 gerechtsdeurwaarders en 564 toegevoegd kandidaat-gerechtsdeurwaarders.¹ Dit betekent dat in 2012 in totaal 968 personen bevoegd waren om ambtshandelingen te verrichten. Dit aantal was tussen 2008 en 2010 stabiel, maar vertoont sindsdien weer een lichte stijging (zie figuur 6.3).

Figuur 6.3 Aantal (toegevoegd kandidaat-)gerechtsdeurwaarders en kantoren

Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.5 in bijlage 4.

Bron: Ter Voert & Van Ewijk (2004), jaarverslagen KBvG (2005 t/m 2010) en BFT (aantal kantoren).

1 Inclusief stagiairs die bevoegd zijn om ambtshandelingen te verrichten.

Volgens gegevens van het Bureau Financieel Toezicht (BFT) waren er de afgelopen jaren rond de 175 gerechtsdeurwaarderskantoren.² In 2012 werden echter 11 kantoren minder geteld dan het jaar ervoor.

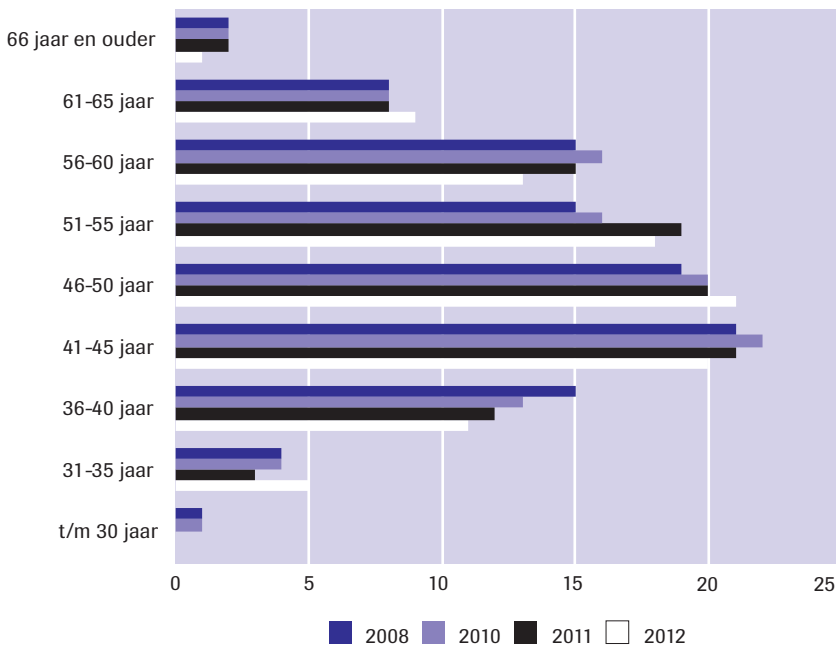
6.2.2 Toekomstig aanbod: opleiding, leeftijd en geslacht

Aan de basis van het toekomstige aanbod van (kandidaat-)gerechtsdeurwaarders ligt het aantal studenten dat de beroepsopleiding volgt. In het vierde jaar volgt de student een verplichte praktijkstage als toegevoegd kandidaat-gerechtsdeurwaarder. Na afronding van de stageperiode en na nog een jaar te hebben gewerkt als toegevoegd kandidaat-gerechtsdeurwaarder, komt de kandidaat in aanmerking voor benoeming tot gerechtsdeurwaarder (zie art. 5 lid c Gerechtsdeurwaarderswet, GDW). De afgelopen jaren neemt de instroom af; waar in 2002-2010 tussen de 80 en ruim 90 studenten instroomden in de beroepsopleiding, ligt dit in de recente jaargangen nog rond 60 starters. Ook het aantal afgestudeerden neemt licht af; van rond de 60 à 70 in 2006-2010 tot rond de 40 nu (zie tabel 6.6 in bijlage 4).

Aan de leeftijdssamenstelling van de beroepsgroep kan worden afgelezen hoeveel deurwaarders de komende jaren de beroepsgroep zullen verlaten. Gerechtsdeurwaarders worden van rechtswege ontslagen (art. 52 GDW) na het bereiken van de 70-jarige leeftijd. Bijna een kwart (23%) van de gerechtsdeurwaarders is 56 jaar of ouder en verlaat dus binnen vijftien jaar het ambt (zie figuur 6.4). In principe zijn er voldoende kandidaat-gerechtsdeurwaarders om deze uitstroom op te vangen.

Mannen domineren het gerechtsdeurwaardersambt. In 2005 is slechts 8% van de deurwaarders vrouw; in 2010 is dit percentage gestegen naar 11% (zie tabel 6.5 in bijlage 4). Dat dit percentage in de toekomst mogelijk hoger komt te liggen, laten de cijfers over de kandidaten zien. In 2010 is binnen deze groep 38% vrouw. In 2011 en 2012 ligt het percentage op respectievelijk 40 en 36%.

2 Voor het BFT is een kantoor een samenwerkingsverband van gerechtsdeurwaarders dat een zelfstandige financiële rapportage aflevert. Een organisatie met meer vestigingen, maar één (centrale) administratie telt als één kantoor; bij een organisatie met meer vestigingen waarbij elke vestiging een eigen administratie heeft die zelfstandig rapporteert, telt elke 'rapportage' als kantoor.

Figuur 6.4 Procentuele leeftijdsverdeling gerechtsdeurwaarders

Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.7 in bijlage 4.

Bron: ministerie van Veiligheid en Justitie

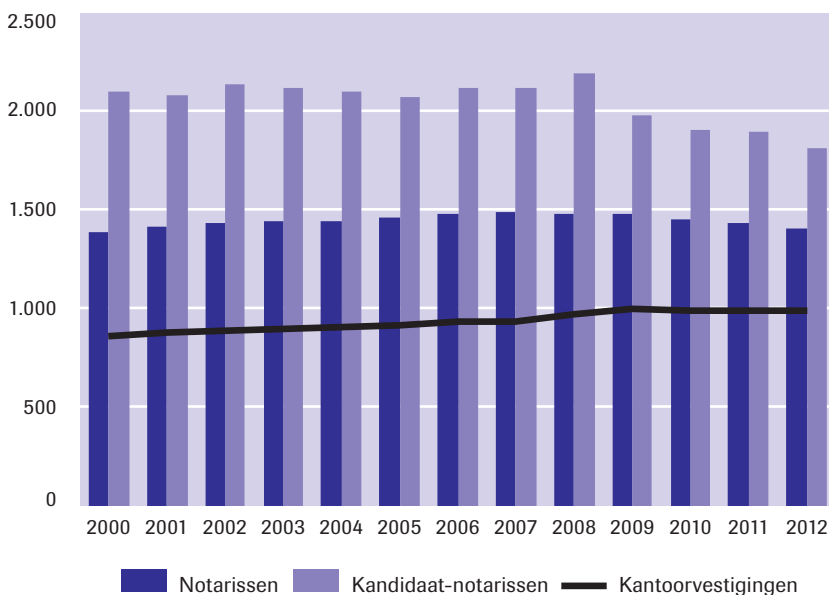
6.3 Het notariaat

In de komende paragraaf komen achtereenvolgens de aantallen notarissen en notariskantoren en hun toekomstig aanbod aan de orde.

6.3.1 *Het aanbod van notarisdiensten*

Het aantal (kandidaat-)notarissen bepaalt mede het volume aan diensten dat kan worden aangeboden. In 2008 is het totale aantal (kandidaat-)notarissen op het hoogste niveau van de afgelopen jaren (zie tabel 6.8 in bijlage 4). Daarna neemt het aantal af. Deze daling is deels toe te schrijven aan de afname van het aantal kandidaten. De omvang van deze groep is de afgelopen tien jaar niet zo klein geweest. In totaal zijn er in 2012 1.400 notarissen en 1.800 kandidaat-notarissen.

Tot 2009 was er een gestage groei van het aantal kantoorvestigingen. In 2012 is het aantal kantoorvestigingen gedaald naar 980 (zie figuur 6.5).

Figuur 6.5 Aantal (kandidaat-)notarissen en kantoorvestigingen

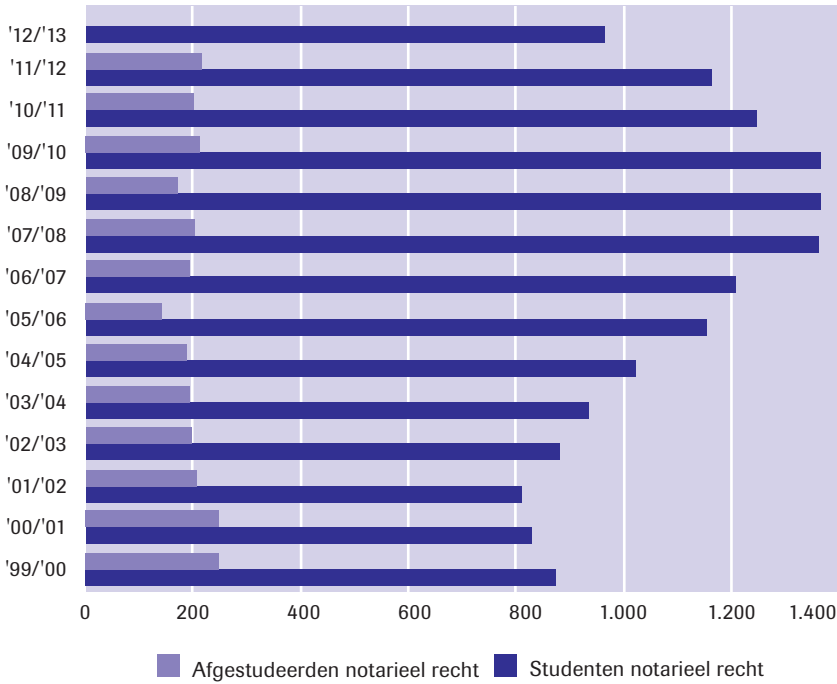
Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.8 in bijlage 4.

Bron: KNB

Vanaf 2002 is het aantal notarissen per kantoorvestiging vrij stabiel. In 2009 heeft 61% van de kantoorvestigingen 1 notaris, 34% 2 tot 5 notarissen en 2% 5 of meer notarissen. Kantoren met 'nul' notarissen zijn nevenvestigingen van een kantoor waar permanent geen vaste notaris of kandidaat-notaris aanwezig is. Het zijn zogenaemde franchisekantoren. In 2009 zijn er 33 (3%) van dergelijke vestigingen (zie tabel 2.18 in bijlage 3 van *Rechtspleging Civiel en Bestuur 2010*).

6.3.2 Toekomstig aanbod: opleiding, leeftijd en geslacht

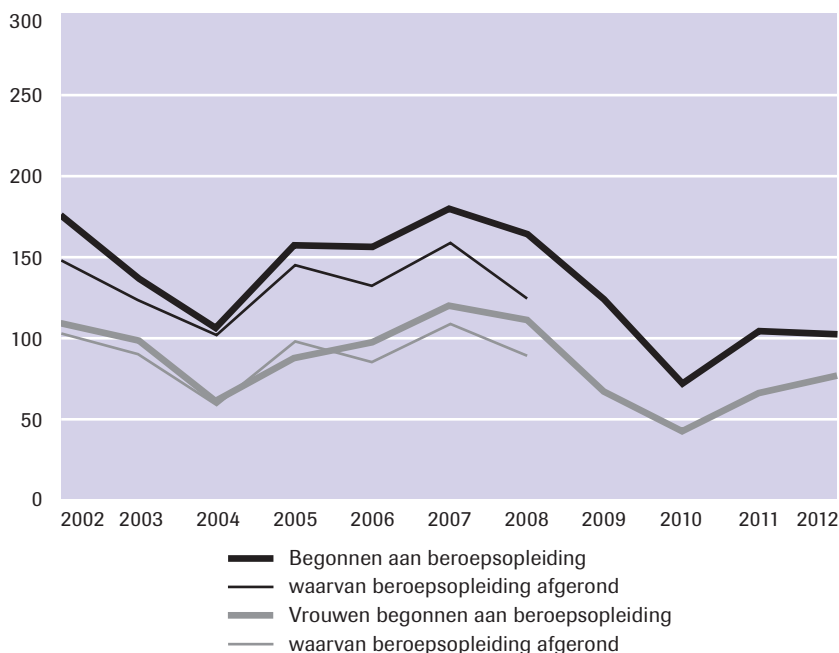
De instroom van het aantal kandidaat-notarissen wordt bepaald door het aantal studenten dat de opleiding notarieel recht volgt, afstudeert en vervolgens in de notariële praktijk gaat werken. Het aantal studenten notarieel recht lag in de collegejaren 2007/2008-2009/2010 op bijna 1.400 studenten per jaar (zie figuur 6.6). Sindsdien is het aantal afgenomen; 1.250 in 2010/2011, 1.150 in 2011/2012 en minder dan 1.000 in 2012/2013. Het aantal afgestudeerden lag in 2011/2012 op 216.

Figuur 6.6 Aantal studenten notarieel recht

Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.9 in bijlage 4.

Bron: CBS

Niet alle studenten die in het notarieel recht afstuderen kiezen voor een carrière in het notariaat. In 2007 startten 179 kandidaat-notarissen met de Notariële Beroepsopleiding (zie figuur 6.7). Daarna is de instroom gedaald tot 72 in 2010. In 2011 en 2012 is de instroom weer gestegen tot ongeveer 100 per jaar. Ruim de helft daarvan is vrouw (zie tabel 6.10 in bijlage 4). In 2012 was het aandeel vrouwen zelfs 75%. De overgrote meerderheid van de kandidaat-notarissen die in de beroepsleiding instromen, rondt de opleiding ook af. Hier zijn geen recente gegevens over beschikbaar.

Figuur 6.7 In- en uitstroom notariële beroepsopleiding

Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.10 in bijlage 4.

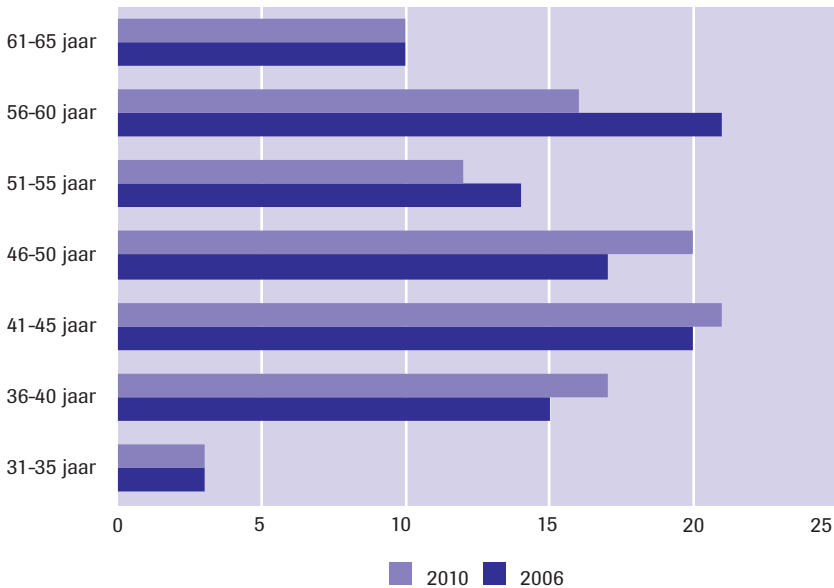
Bron: CPO

De leeftijdsverdeling van de huidige notarissen geeft een indicatie van het aantal notarissen dat de komende jaren van rechtswege het ambt verlaat vanwege het bereiken van de leeftijd van 65 jaar. Ongeveer 26% van de notarissen is ouder dan 55 jaar en moet dus binnen tien jaar verplicht stoppen (zie figuur 6.8). In 2006 lag dit percentage nog hoger, namelijk op 31%. De aantallen en de leeftijdsverdeling van de kandidaat-notarissen laten zien dat er in principe voldoende kandidaat-notarissen aanwezig zijn om – bij gelijke marktomstandigheden – de uitstroom van notarissen op te vangen (zie tabel 6.11 in bijlage 4).

Die instroom zou voor een groot gedeelte moeten komen van vrouwelijke kandidaat-notarissen. Het percentage vrouwelijke kandidaat-notarissen ligt de afgelopen jaren op 63% (zie tabel 6.8 in bijlage 4). Hierbij moet er rekening mee worden gehouden dat vrouwelijke kandidaat-notarissen de voorkeur geven aan een dienstverband in deeltijd en dat ze in vergelijking met hun mannelijke collega's meer belemmeringen ervaren om zich als notaris te vestigen (Ter Voert & Van Ewijk, 2004). Vrouwelijke kandidaat-notarissen ervaren onder andere meer knelpunten in de combinatie ouderschap en ondernemerschap. Indien er onvoldoende gelegenheid is om als notaris in deeltijd te werken, kan dit tot aanbodproblemen leiden.

Het aantal vrouwelijke notarissen is in de loop der jaren wel gestegen, maar hun aandeel is nog beperkt tot 18% in 2010 (zie tabel 6.8 in bijlage 4).

Figuur 6.8 Procentuele leeftijdsverdeling notarissen

Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.11 in bijlage 4.

Bron: KNB

6.4 Rechtspraak

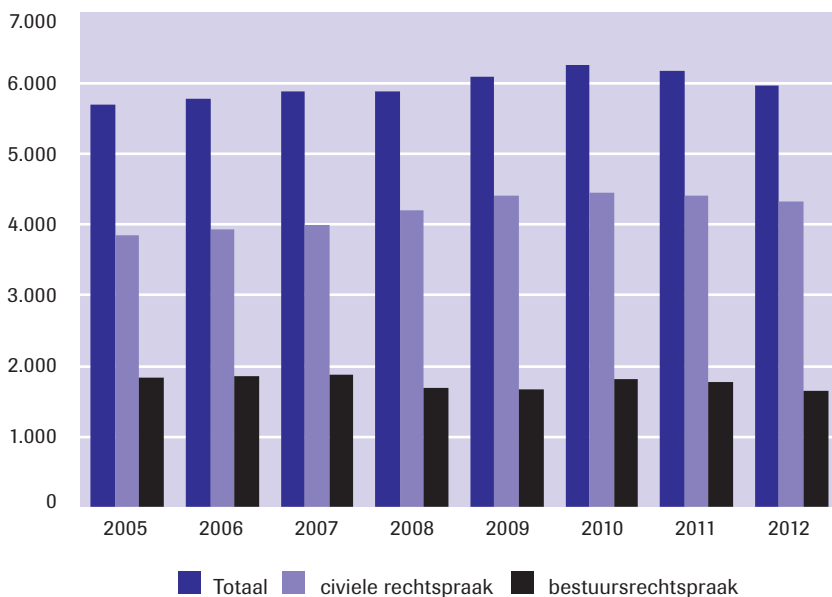
Er werken niet alleen rechters en raadsheren bij de Rechtspraak. Naast de ongeveer 2.400 rechters en raadsheren (2.200 fte) wordt met 5.500 werknemers (4.800 fte) het grootste deel van het personeel bij de Rechtspraak eind 2012 gevormd door juridische en administratieve ondersteuning. Het gaat dan bijvoorbeeld om griffiers, gerechtssecretarissen, stafjuristen en administratieve ondersteuning bij het behandelen van rechtszaken. Daarnaast zijn er nog stafdiensten die taken hebben op het terrein van personeels- en salarisadministratie, huisvesting en dergelijke. Verder zijn er nog enkele centrale diensten, zoals het Studiecentrum Rechtspleging (SSR), het opleidingsinstituut voor officieren van justitie en rechters, maar ook aan facilitaire diensten op het gebied van ICT en kwaliteit. De staf- en centrale diensten werken deels ook voor het Openbaar Ministerie (OM). Tezamen met de stafdiensten zijn dit eind 2012 ongeveer 1.500 personen (1.500 fte).

6.4.1 Rechtspraak civiel en bestuur

In de Rechtspraakorganisatie – het totaal van de rechtbanken, gerechtshoven en de bijzondere colleges – werken eind 2012 in totaal 9.400 mensen. In fte zijn het er 8.400. Dit betreft het totaal van alle rechtsgebieden, dus zowel civiel en bestuur als straf.

De sector straf is verantwoordelijk voor bijna een derde van het personeel (2.600 fte gemiddelde bezetting in 2012). Het aandeel van civiel (inclusief kanton) is de afgelopen tijd toegenomen; lag het in het begin van de periode 2002-2012 nog onder de 45%, tegenwoordig bedraagt haar aandeel 50 à 51%. Dit komt neer op ruim 4.300 fte gemiddelde bezetting in 2012. Het aandeel van bestuur is sinds 2008 ongeveer 20%, of ruim 1.600 fte gemiddelde bezetting. In de periode vóór 2008 lag het aandeel hoger (zie figuur 6.9).

Figuur 6.9 Personeel Rechtspraak civiel en bestuur*

* Gemiddelde bezetting voltijdsequivalenten. Bestuur is inclusief belastingzaken en vreemdelingen-zaken.

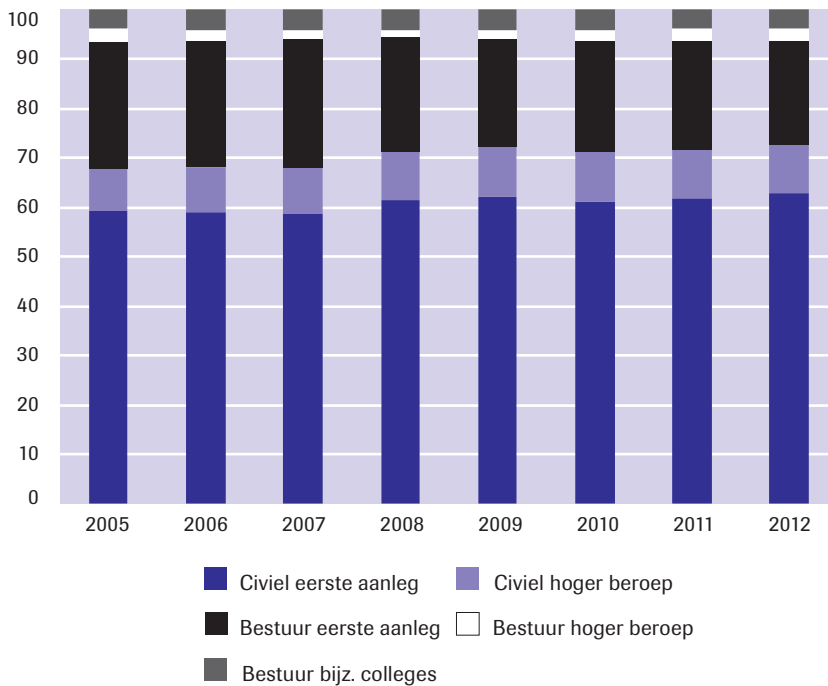
Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.12 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak

De sectoren civiel en bestuur bieden dus werk aan bijna 6.000 fte in 2012, dat is ongeveer 17% meer dan in 2002. De groei komt voor rekening van civiel, waar 32% meer personeel werkt in 2012 vergeleken met 2002. In hoofdstuk 4 is al gesproken over de toename in het aantal civiele zaken, met name bij kanton.

Met name in eerste aanleg nam de zaaksinstroom bij civiel sterk toe, wat zijn weerslag heeft gehad op de (ingezette) personeelsomvang (figuur 6.10). Omdat deze extra instroom in eerste aanleg uiteindelijk (deels) doorstroomt naar hoger beroep, zijn ook daar de zaaks aantallen dermate toegenomen dat het personeelsbestand bij civiele hoven is toegenomen tot ruim 600 fte in 2009-2011. In 2012 is het afgenomen tot beneden de 600 fte.

Figuur 6.10 Personeel Rechtspraak civiel en bestuur naar instantie, in procenten*

* Op basis van de gemiddelde bezetting voltijdsequivalenten. Bestuur is inclusief belastingzaken en vreemdelingenzaken.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 6.13 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak

De bestuurssector, met algemene bestuurszaken, belastingzaken en vreemdelingenzaken, is een sterk gevarieerd rechtsgebied. Voeg daaraan toe dat vreemdelingenzaken erg volatiel zijn, en afhankelijk van politiek/beleid en externe factoren (buitenlandse politiek, sociaaleconomische factoren, oorlogen en hongersnood), dan is het goed verklaarbaar dat het personeelsverloop hier het meest grillig is. De personele inzet van bestuur eerste aanleg is met 10% afgenomen van 2002 tot 2012. Bestuur hoger beroep gaf een afname van liefst 38% te zien, ook door de invoering van belastingrechtspraak in twee feitelijke instanties per 1 januari 2005. Het personeel dat de eersteaanlegzaken van de hoven daarvoor deed, is in figuur 6.11 tot 'bestuur hoger beroep' gerekend. Dieptepunt voor de hoven waren de jaren 2007 en 2008 met minder dan 100 fte werkzaam bij bestuur (belasting). In 2012 waren ongeveer 140 fte betrokken bij afhandeling van appèlzaken. Alleen bij de bijzondere colleges is de personele omvang toegenomen, met 11% tot ongeveer 230 fte in 2012.

6.4.2 Raad van State en Hoge Raad

Bij de Raad van State zijn bijna 600 personen werkzaam. De gemiddelde bezetting over 2012 was 590 personen, 360 hiervan waren werkzaam bij de Afdeling bestuursrechtspraak. De rest betrof secretariële en bedrijfs-ondersteuning en personen werkzaam in de Adviseringstaak van de Raad van State.

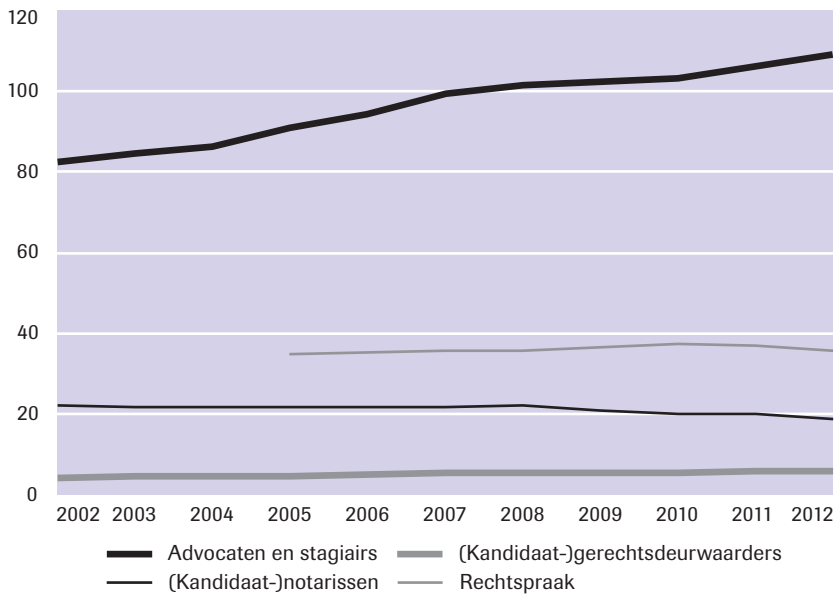
De Hoge Raad vermeldt in haar jaarverslagen geen overzichten van personeelsaantallen.

6.5 Beroepsbeoefenaren per 100.000 inwoners

De ontwikkeling van het aantal juridische dienstverleners en de Rechtspraak per 100.000 inwoners verschilt per beroepsgroep. Vooral de omvang van de advocatuur is verhoudingsgewijs toegenomen. In 2000 waren er 76 advocaten en stagiairs werkzaam per 100.000 inwoners. In 2012 is dat aantal gestegen naar 109. Bij de gerechtsdeurwaarderij is sprake van een lichte stijging van 4 naar 6 (kandidaat-)deurwaarders per 100.000 inwoners. De omvang van het notariaat ten opzichte van het

aantal inwoners was de afgelopen jaren stabiel, maar is in 2012 gedaald naar 19 kandidaten en notarissen per 100.000 inwoners. De Rechtspraak (in fte, alleen civiel en bestuursrecht) bevindt zich qua omvang tussen de advocatuur en de notarissen in; rond 35 rechters/raadsheren en ondersteuning per 100.000 inwoners. Dit laatste cijfer is dus inclusief de juridische en administratieve ondersteuning werkzaam bij de Rechtspraak (zie figuur 6.11).

Figuur 6.11 Advocaten, gerechtsdeurwaarders, notarissen en Rechtspraakpersoneel per 100.000 inwoners

Voor corresponderende cijfers zie tabellen 6.1, 6.5, 6.8 en 6.12 in bijlage 4.

Bron: CBS, NOvA, KNB, KBvG en Raad voor de rechtspraak

7 Uitgaven

F.P. van Tulder, M.J. ter Voert en B.J. Diephuis

Resumé

De omzet van rechtskundige diensten op civiel- en bestuursrechtelijk terrein in Nederland bedroeg in 2012 circa 5,7 miljard euro. Het gaat hierbij om een heel scala aan dienstverleners, met name: advocaten, rechtskundige adviesbureaus e.d. (met een omzet van ca. 4,7 miljard euro), gerechtsdeurwaarders (440 miljoen euro) en notarissen (560 miljoen euro). Een klein deel van de eerstgenoemde omzet wordt gefinancierd via overheidsuitgaven: het gaat daarbij om de gesubsidieerde rechtsbijstand op civiel- en bestuursrechtelijk gebied (330 miljoen euro). Via gezinspolissen van rechtsbijstandverzekeringen werd in 2011 circa 260 miljoen euro aan rechtsbijstand gedekt.

De ontwikkelingen in de omzet worden veroorzaakt door een combinatie van ontwikkelingen in het volume van de dienstverlening en in de tarieven. Die ontwikkelingen zijn tussen 2005 en 2012 divers. De sterkste stijgingen laten de omzet en de dienstverlening van toegevoegde advocaten (gesubsidieerde rechtsbijstand) en van de gerechtsdeurwaarders zien. Bij beide stijgt het volume van de dienstverlening in genoemde periode met 30% en stijgen de tarieven met 6 à 7%. Het volume van diensten van advocaten, rechtskundige adviesbureaus e.d. groeide met 9%, dus duidelijk minder hard. De stijging van de tarieven was hier overigens hoger: 16%. Het volume van de door notarissen verleende diensten nam daarentegen duidelijk af, met 17%. De tarieven daalden daarbij ook: met 8%.

De Rechtspraak wordt geheel via de overheid gefinancierd, al betalen degenen die naar de rechter stappen wel griffierecht. In 2012 bedroegen de overheidsuitgaven aan Rechtspraak in civiele en bestuursrechtelijke zaken circa 750 miljoen euro. De inkomsten van de overheid uit griffierechten bedroegen circa 240 miljoen euro, ofwel circa 32% van de uitgaven. In 2005 was dit 28%. Het volume van de inzet aan middelen voor personeel en materieel nam tussen 2005 en 2012 met circa 8% toe, de lonen en prijzen stegen met circa 16%. Bij de meeste onderdelen van de Rechtspraak groeide de productie tussen 2005 en 2012 iets harder dan de inzet van middelen.

In de voorgaande hoofdstukken kwamen civiel- en bestuursrechtelijke problemen en zaken aan de orde. Hoofdstuk 6 ging in op de bij de behandelende instanties werkzame personen. Dit hoofdstuk behandelt de ontwikkeling van de uitgaven op dit gebied. Het kan daarbij gaan om overheidsuitgaven of uitgaven gedaan door particulieren (personen, bedrijven, particuliere instellingen). Zo wordt de Rechtspraak geheel via de overheid gefinancierd, ook al betaalt degene die een beroep op de rechter doet veelal wel griffierechten. De rechtsbijstand van advocaten wordt gedeeltelijk door de overheid gefinancierd, namelijk voor zover het toegevoegde rechtsbijstand voor lagere inkomensgroepen betreft. Daarbij

betaalt de gebruiker van deze bijstand vaak wel een eigen bijdrage. Het andere deel van de diensten van advocaten, ofwel van hun omzet, wordt door de cliënten volledig zelf betaald. De diensten van notarissen of gerechtsdeurwaarders worden niet door de overheid gesubsidieerd, al heeft de overheid soms wel invloed via regulering van tarieven. De ontwikkelingen worden, waar mogelijk, geschetst over de periode 2002-2012. Soms zijn niet over deze hele periode gegevens beschikbaar en betreft de weergave een beperktere periode. Door loon- en prijsontwikkelingen zijn uitgavenbedragen op verschillende tijdstippen niet rechtstreeks met elkaar te vergelijken. Daarom is het nodig om de uitgaven te defleren om te komen tot uitgaven die zijn gecorrigeerd voor de ontwikkeling van de tarieven van dienstverleners of van de lonen en prijzen bij de Rechtspraak. Zo verkrijgen we een beeld van het volume van de dienstverlening of de ingezette middelen. Zie voor achtergronden van de gehanteerde deflatoren bijlage 3.

De totale uitgaven aan rechtskundige diensten op civiel- en bestuursrechtelijk gebied, exclusief die van gerechtsdeurwaarders en notarissen, bedroegen in 2012 circa 4,7 miljard euro. Hieronder vallen niet de uitgaven aan rechtspraak, maar wel de omzet van advocaten, mediators, rechtskundige adviesbureaus en octrooibureaus. De omzet van gerechtsdeurwaarders bedroeg daarnaast circa 440 miljoen euro en die van notarissen circa 560 miljoen euro.

De meeste van deze uitgaven worden door bedrijven, instellingen en particulieren zelf gedaan. Alleen bij juridisch advies door het Juridisch Loket en rechtsbijstand door toegevoegde advocaten en mediators is sprake van geheel of gedeeltelijke subsidiëring door de overheid. De collectieve uitgaven aan civiel- en bestuursrechtelijke hulp op dit gebied bedroegen in 2012 circa 330 miljoen euro (zie staat 7.1 en tabel 7.3 voor het totaal). De collectieve uitgaven aan civiele en bestuursrechtspraak bedroegen met circa 750 miljoen euro meer dan het dubbele (zie voor het totaal tabel 7.10 in bijlage 4). Binnen de collectief gefinancierde civielrechtelijke en bestuursrechtelijke bijstand beslaat de civiele rechtsbijstand 65%. De uitgaven aan civiele rechtspraak bedragen 64%.

De toevoegingen van advocaten die gesubsidieerde rechtsbijstand verlenen aan personen onder een bepaalde inkomensgrens vormden bij de rechtsbijstand verreweg de grootste post (78% van totaal civiel en bestuur).

De rechtspraak in eerste aanleg van de rechtbanken nam het grootste deel van de totale uitgaven aan civiele en bestuursrechtspraak in beslag, namelijk 74%. Daarnaast was 23% voor de appelcolleges, bestaande uit gerechtshoven (11% van het totaal), de bijzondere colleges Centrale Raad van Beroep (CRvB) en het College van Beroep voor het bedrijfsleven (CBB) met 3% en de Raad van State met 8%. Ten slotte gaat 3% naar de cassatierightspraak van de Hoge Raad.

Staat 7.1 Kerncijfers uitgaven rechtskundige diensten en rechtspraak, 2012

	Totaal*	civiel	bestuur
	(mln. euro)		
Rechtskundige diensten, excl. gerechtsdeurwaarders, notarissen w.o.	4.727	.	.
collectieve uitgaven	333	222	111
Juridisch Loket	23	19	4
toevoegingen	259	163	97
WSNP	19	19	0
uitvoering	17	11	6
overig	15	10	5
Gerechtsdeurwaarders	444		
Notarissen	561		
Rechtspraak	747	475	272
rechtbanken	552	387	165
gerechthoven	84	68	16
bijzondere colleges	27		27
Raad van State	60		60
Hoge Raad	24	20	5

* Exclusief strafrecht.

Bron: CBS, Monitor rechtskundige diensten, begrotingen en jaarverslagen (bewerking Raad voor de rechtspraak)

Behalve aan de totale omzet en uitgaven besteedt dit hoofdstuk ook aandacht aan de tarieven of eigen bijdragen die rechtzoekenden zelf moeten betalen voor het beroep op rechtskundige dienstverlening of de Rechtspraak. Zie voor verdere informatie over de kosten waar rechtshulpgebruikers mee worden geconfronteerd ook Croes en Van Os (2012).

Paragraaf 7.1 gaat nader in op de ontwikkeling van de tarieven en uitgaven op het gebied van rechtsbijstand. De daaropvolgende paragrafen gaan in op de tarieven van en uitgaven aan diensten van gerechtsdeurwaarders (paragraaf 7.2), notarissen (paragraaf 7.3) en alternatieve vormen van geschilbeslechting (paragraaf 7.4). In paragraaf 7.5 komt vervolgens de ontwikkeling van de uitgaven op het gebied van de Rechtspraak aan de orde. Waar mogelijk komen ook de uitgaven per eenheid product en per hoofd van de bevolking in beeld.

7.1 Rechtsbijstand

In deze paragraaf komt allereerst de ontwikkeling van de totale omzet van rechtsbijstandsverleners aan de orde. Dit betreft voornamelijk advocaten (paragraaf 7.1.1). Een deel van deze omzet wordt gefinancierd door

de overheid, namelijk via gesubsidieerde rechtsbijstand op civiel- en bestuursrechtelijk gebied. De ontwikkeling van de overheidsuitgaven op dit gebied komt in paragraaf 7.1.2 in beeld en wordt tevens in verband gebracht met de ontwikkeling van het aantal gebruikers van gesubsidieerde rechtsbijstand. Daarnaast komen de overheidsuitgaven per type toevoeging in beeld. Paragraaf 7.1.3 gaat in op een andere financieringsbron van rechtsbijstand, namelijk de rechtsbijstandsverzekeringen.

7.1.1 De totale omzet aan rechtsbijstand

De verlening van rechtsbijstand door advocaten vindt voor een groot deel plaats tegen commerciële tarieven. Het gaat hier om de dienstverlening aan bedrijven, instellingen en natuurlijke personen met inkomen of vermogen boven bepaalde grenzen. Personen met lagere inkomens en vermogens komen in aanmerking voor rechtsbijstand door een toegevoegd advocaat. Deze ontvangt voor zijn/haar diensten van de overheid een bedrag en daarnaast betaalt de ontvanger van rechtsbijstand meestal een eigen bijdrage (zie ook hoofdstuk 2). De uitgaven aan gesubsidieerde rechtsbijstand komen in de volgende subparagraaf nader aan de orde.

Het tarief van de commerciële advocaat is geleidelijk gestegen. De stijging bedroeg van 2002 tot 2012 26%, vanaf 2005 tot 2012 11%. Vanaf 2008 stijgt het commerciële tarief nauwelijks meer. De normvergoedingen die advocaten krijgen voor werkzaamheden bij een toevoeging stegen juist van 2008 tot 2010 harder dan het commerciële tarief, evenals tussen 2002 en 2005. In 2012 gaat deze vergoeding omlaag. Per saldo is over de totale periode 2002-2012 de stijging van de normvergoeding bij een toevoeging met 30% wat hoger dan die van het commerciële tarief (26%).¹ De gemiddelde eigen bijdrage die de rechtzoekenden voor een toegevoegd advocaat betalen bedroeg in 2012 € 116 en ligt daarmee 2% boven het niveau van 2005 (zie figuur 7.1). Dit gemiddelde is inclusief de gevallen waarbij geen eigen bijdrage is verschuldigd, zoals bij gedwongen opname in een psychiatrische inrichting of bij asielzaken. De eigen bijdrage voor de eerste toevoeging bedroeg voor de laagste inkomensgroepen in 2012 € 76 (Combrink-Kuijters et al., 2013, bijlage 1).² De daling van de gemiddelde eigen bijdrage na 2005 is met name het gevolg van de wijziging van de inkomens- en vermogensvaststelling in 2006.³ Vanaf 2008 stijgt de

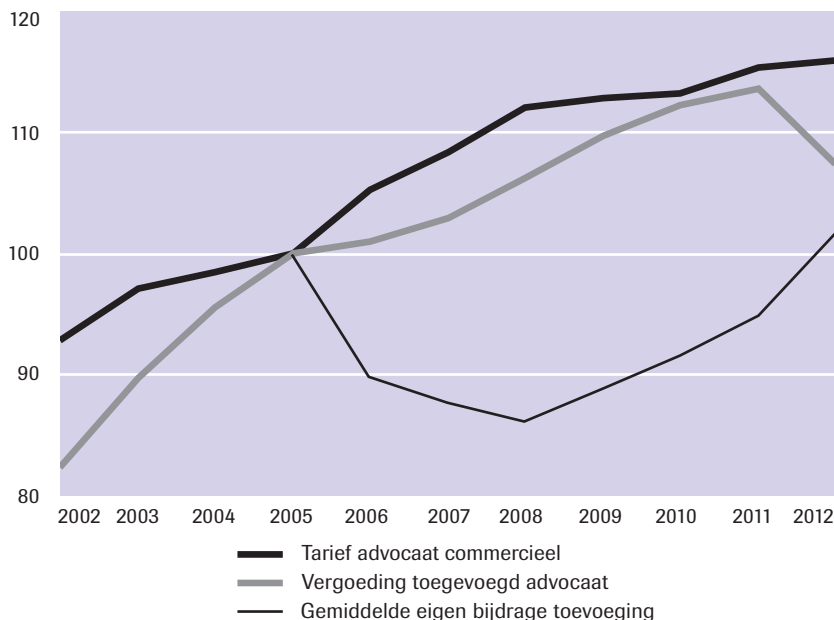
1 Afhankelijk van de verrichte werkzaamheden wordt aan een toevoeging een aantal punten toegekend en wordt dit aantal vermenigvuldigd met de normvergoeding. Daarnaast krijgt de advocaat nog een (in de laatste jaren geleidelijk verlaagd) bedrag per toevoeging voor administratiekosten. Dit maakt slechts een klein deel uit van de totale vergoeding (zie Combrink-Kuijters et al., 2013, bijlage 1).

2 Dit bedrag geldt in 2012 voor meerpersoonshuishoudens met een inkomen in 2010 tot € 24.500 of alleenstaanden met een inkomen tot € 17.500. Dan moet de rechtzoekende wel eerst langs het Juridisch Loket zijn gegaan, anders betaalt hij/zij € 51 meer. De eigen bijdragen lopen op tot maximaal € 735/€ 786 voor meerpersoonshuishoudens met een inkomen tussen € 29.700 en € 35.200 en alleenstaanden met een inkomen tussen € 21.000 en € 24.900.

3 Het betreft hier de gevolgen van de Wet ViValt, waarbij fiscale inkomensgegevens in principe de maatstaf zijn geworden. Zie o.a. Peters & Combrink-Kuiters, 2008 (p. 4).

gemiddelde eigen bijdrage gestaag. Wel is de stijging over de totale periode 2005-2012 achtergebleven bij die van de vergoedingen en de commerciële tarieven.

Figuur 7.1 Advocaten: commercieel tarief, vergoeding en eigen bijdrage toevoeging, index 2005=100

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.1 in bijlage 4.

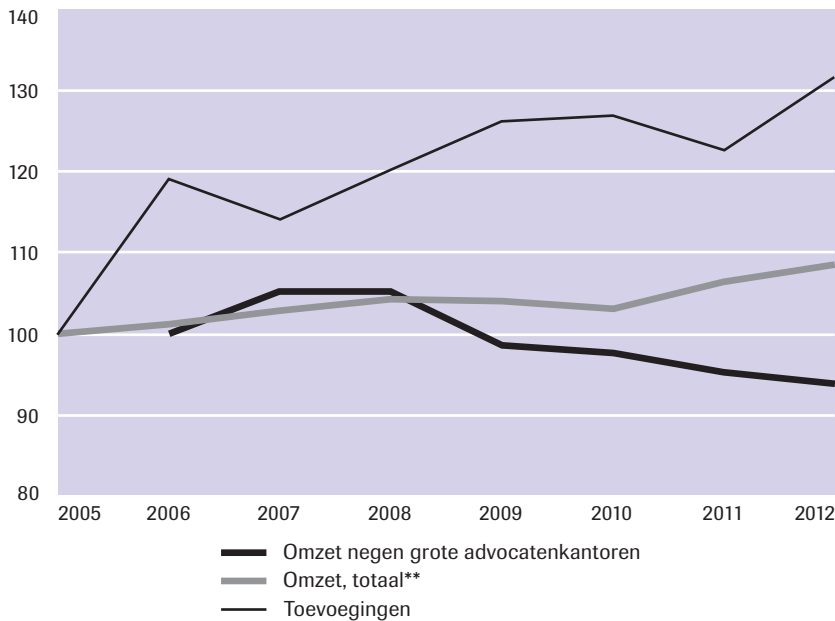
Bron: CBS, StatLine, Combrink-Kuiters et al. (2013) en aanvullende informatie Raad voor Rechtsbijstand (bewerking Raad voor de rechtspraak)

De ontwikkeling van de totale omzet van advocatenkantoren is niet precies bekend. Wel zijn er gegevens over de ontwikkeling van de omzet van negen (grote) zogenoemde referentiekantoren, die in 2012 tezamen een omzet hadden van 940 miljoen euro. Daarnaast hebben we een schatting van de totale omzet van juridische dienstverleners, exclusief gerechtsdeurwaarders en notarissen.⁴ Deze omzet betreft voornamelijk advocatenkantoren, maar in deze cijfers is ook de omzet van mediators, rechtskundige adviesbureaus en octrooibureaus begrepen. We duiden dit geheel in het volgende aan als 'advocatenkantoren c.a.'. De omzet hiervan, exclusief de strafrechtelijke omzet via gesubsidieerde rechtsbijstand, bedroeg in 2012 4,7 miljard euro (zie staat 7.1). Dit is gemiddeld per hoofd van de bevolking € 282.

4 Het CBS geeft schattingen van de omzet van het rotiaal van rechtskundige diensten, waaruit de geschatte strafrechtelijke omzet van advocaten (zie *Criminaliteit en rechtshandhaving 2012*, hoofdstuk 10) kan worden geëlimineerd. Vervolgens zijn hier de in het volgende gegeven schattingen van de omzet van gerechtsdeurwaarders en notarissen van afgehaald.

De omzetcijfers zijn gecorrigeerd voor de ontwikkeling van de tarieven en geven daarmee een maat voor het volume van de verleende diensten. Daarnaast vermelden we het aantal toevoegingen op civiel- en bestuursrechtelijk gebied. Zo verkrijgen we een beeld van de ontwikkeling van de dienstverlening op het gebied van de gesubsidieerde rechtsbijstand binnen het totaal. De totale omzet van advocatenkantoren c.a. en de omzet van negen grote advocatenkantoren zijn beide tot 2008 gestegen en in 2008-2010 gedaald. Na 2010 lijkt de totale omzet weer enigszins te stijgen, al laat de omzet van negen grote advocatenkantoren een verdere daling zien (zie figuur 7.2). Per saldo ligt de totale omzet van advocatenkantoren c.a. in 2012 9% hoger dan in 2005. De omzet bij de negen grote kantoren blijft hierbij duidelijk achter en ligt in 2012 6% onder die van 2005. Het beeld bij de toevoegingen is grilliger, maar per saldo is hier van een duidelijke stijging sprake: 32% in de periode 2005-2012. Dit suggereert dat het belang van toevoegingen in de totale omzet van advocatenkantoren in 2012 groter was dan in 2005. Toch is het deel van de bevolking dat recht heeft op een toegevoegde advocaat naar schatting gedaald van 41% in 2005 naar 36% in 2012 (Combrink-Kuiters et al., 2013, p. 207).

Figuur 7.2 Omzet advocatenkantoren, index 2005/2006=100*

* Omzet gecorrigeerd voor ontwikkeling tarieven.

** Inclusief rechtskundige adviesbureaus, octrooibureaus, mediators, enz.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.2 in bijlage 4.

Bron: CBS, StatLine, Stand van de Advocatuur 2013 en BFT-gegevens (bewerking WODC en Raad voor de rechtspraak)

7.1.2 Gesubsidieerde rechtsbijstand

Deze paragraaf gaat specifiek in op de uitgaven aan gesubsidieerde rechtsbijstand voor civiel- en bestuursrechtelijke problemen. De gesubsidieerde rechtsbijstand bestaat voornamelijk uit de kosteloze eerstelijnsrechtsbijstand via de Juridische Loketten en de verdergaande rechtsbijstand door toegevoegde advocaten, die geheel of gedeeltelijk door de overheid wordt bekostigd.⁵ Zie voor de regelingen op dit terrein hoofdstuk 2.

De uitgaven aan rechtsbijstand betreffen in de eerste plaats de uitgaven aan het Juridisch Loket, dat rechtzoekenden adviseert en eventueel doorverwijst ('eerstelijns rechtsbijstand'). Deze loketten hebben vanaf 2005 geleidelijk de toenmalige Bureaus voor Rechtshulp vervangen. Daarnaast vallen hieronder de uitgaven aan, in het kader van de Wet op de Rechtsbijstand, toegevoegde verleners van rechtsbijstand, zoals advocaten en mediators.⁶

Deze subparagraaf geeft een beeld van het door de overheid gefinancierde deel van de uitgaven voor civiel- en bestuursrechtelijke zaken. Over de door rechtzoekenden bij toevoegingen betaalde eigen bijdragen zijn slechts beperkt cijfers beschikbaar.

De Raad voor Rechtsbijstand heeft nog een aantal bijkomende taken, bijvoorbeeld de betaling van bewindvoerders op het gebied van de Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen (WSNP). Daarnaast vergt de uitvoering van algemene beheerstaken door de Raden voor Rechtsbijstand uitgaven. Deze beheerstaken liggen met name op het gebied van het Juridisch Loket, de Wet op de rechtsbijstand (Wrb), de Wet schuldsanering natuurlijke personen (WSNP, met name betaling van bewindvoerders) en de Wet beëdigde tolken en vertalers (Wbtv). Overigens betreft verreweg het grootste deel van deze uitgaven de toevoegingen volgens de Wet op de rechtsbijstand (82% in 2012).

Ten slotte is er nog een post 'overige uitgaven', zoals subsidies die werden verstrekt aan de voormalige Stichtingen rechtsbijstand/Bureaus voor rechtsbijstand in verband met asielzaken, stimulering mediation en tijdelijke projecten.

Rechtsbijstand kan betrekking hebben op civiele of bestuurszaken, maar ook op strafzaken. In het onderstaande zijn alleen de uitgaven op het gebied van civiel- en bestuursrechtelijke problemen en zaken betrokken.

5 Voor de analyse hier is mede gebruikgemaakt van de kwantitatieve analyse van het stelsel van gesubsidieerde rechtsbijstand. Deze is te vinden in de *Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand* (Combrink-Kuiters et al., 2013). Zie ook de *Monitor Rechtsbijstand en Geschiloplossing - 0-meting: periode 2000-2009* (Croes et al., 2010) en de *Monitor Rechtsbijstand en Geschiloplossing 2011* (Ter Voert et al., 2012).

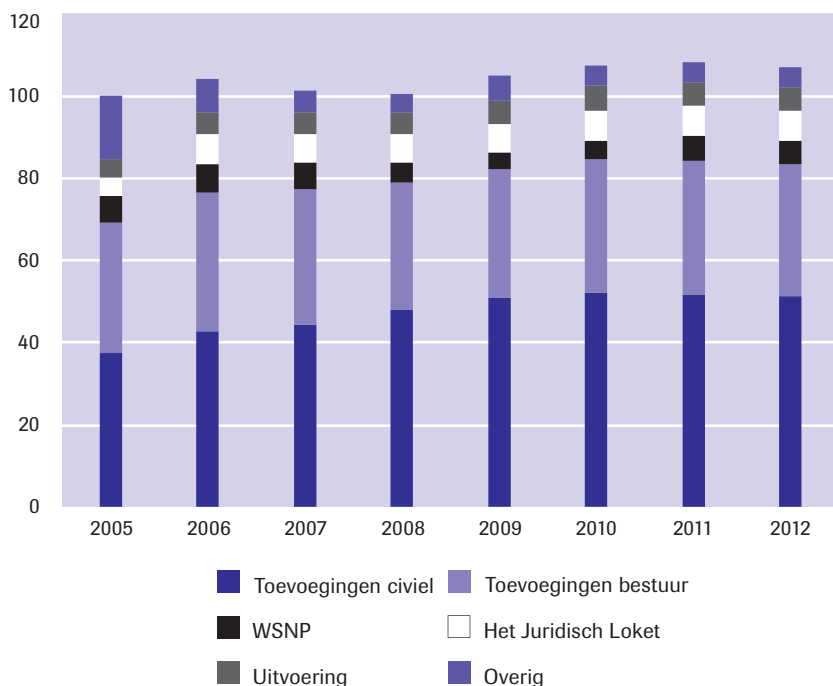
6 Bij de (hier niet verder in beeld gebrachte) uitgaven op strafrechtelijk gebied gaat het ook om piketdiensten van advocaten, die in verzekering gestelde verdachten bijstaan.

Bij toevoegingen is het onderscheid expliciet te maken.⁷ Bij de uitgaven aan het Juridisch Loket is een toedeling gemaakt op basis van gegevens over de rechtsproblemen waarvoor cliënten contact met het Juridisch Loket opnamen. De uitgaven aan beheer en overige uitgaven zijn in dezelfde verhouding als de andere uitgaven aan de rechtsgebieden toebedeeld.

De totale uitgaven aan civiel- en bestuursrechtelijke bijstand bedroegen in 2012 333 miljoen euro. Deze uitgaven groeiden in termen van volume, dat wil zeggen gecorrigeerd voor de ontwikkeling van de normvergoedingen, van 2005 tot 2012 met 16%. De opbouw van het Juridisch Loket leidde op dit gebied tot de grootste uitgavenstijging: met 78%. Daarentegen daalden de overige uitgaven (o.a. subsidies aan de Raden voor Rechtsbijstand) met 65%. De uitgaven aan toevoegingen stegen met 30%. Die stijging komt vrijwel volledig op het conto van de civielrechtelijke toevoegingen. Deze stegen relatief snel, met 52%. De uitgaven aan bestuursrechtelijke toevoegingen bleven met een stijging van 6% daarbij duidelijk achter. De uitgaven aan uitvoering via de Raad voor Rechtsbijstand stegen met 26% ook nog fors. De uitgaven op het gebied van de WSNP stegen licht, met 5% (zie figuur 7.3).

In het bovenstaande kwamen de overheidsuitgaven aan de dienstverlening door toegevoegde advocaten aan de orde. Op basis van informatie van de Raad voor Rechtsbijstand (Combrink-Kuiters et al., 2013 en aanvullende informatie) is te schatten welk bedrag aan eigen bijdragen rechtzoekenden daarnaast voor een toegevoegde advocaat hebben betaald. Dit komt uit op een bedrag aan eigen bijdragen van circa 38 miljoen euro voor toevoegingen op civiel- en bestuursrechtelijk gebied in 2012. Dit bedrag ligt, gecorrigeerd voor de normvergoedingen, 25% hoger dan dat in 2005 (zie tabel 7.3 in bijlage 4).

7 Bron daarbij vormen de jaarrekeningen van de Raad voor Rechtsbijstand, aangevuld met een nadere detaillering van vastgestelde toevoegingen naar rechtsgebied uit de WODC-Monitor (Croes et al., 2010). Alle ambtshalve toevoegingen, dus ook die in BOPZ-zaken, zijn hier buiten beschouwing gebleven.

Figuur 7.3 Overheidsuitgaven aan rechtsbijstand, index 2005=100*

* Uitgaven exclusief rechtsbijstand op strafrechtelijk gebied en gecorrigeerd voor loon- en prijsontwikkelingen.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.3 in bijlage 4.

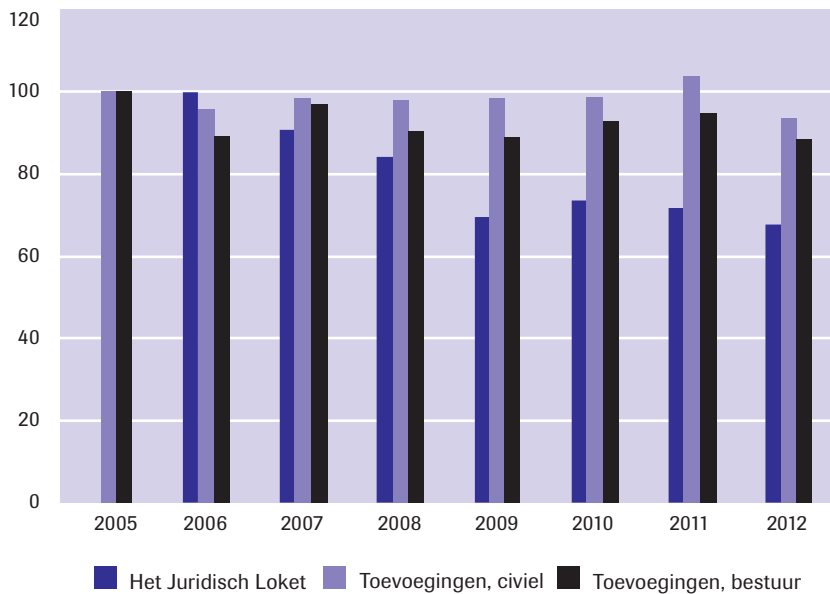
Bron: Raad voor Rechtsbijstand (jaarverslagen) (bewerking Raad voor de rechtspraak)

Overheidsuitgaven rechtsbijstand per eenheid product

De ontwikkeling van de uitgaven per eenheid product brengt in beeld hoe de stijging van de uitgaven zich verhoudt tot de verleende rechtsbijstand, of wel een 'eenheid product'. Met een 'eenheid product' bedoelen we bijvoorbeeld een cliëntcontact bij het Juridisch Loket of een vastgestelde toevoeging van een advocaat. Als de 'productie', oftewel het aantal eenheden product, sneller groeit dan de uitgaven, dalen de uitgaven per eenheid product en vice versa. Daarbij zijn alleen de grootste uitgavenposten, met duidelijk te definiëren producten, in de analyse betrokken. Dat betreft de Juridische Loketten, het aantal cliëntcontacten en het aantal toevoegingen op civielrechtelijk en bestuursrechtelijk gebied.

Bij de vanaf 2006 functionerende Juridische Loketten zijn de uitgaven per cliëntcontact tot 2012 met 32% gedaald. Ook de overheidsuitgaven per toevoeging zijn in totaal tussen 2005 en 2012 gedaald, met 6% bij civielrechtelijke en 11% bij bestuursrechtelijke toevoegingen (zie figuur 7.4).

Figuur 7.4 Overheidsuitgaven aan rechtsbijstand per eenheid product, index 2005=100*

* Behalve bij het Juridisch Loket: index 2006=100. Uitgaven gecorrigeerd voor loon- en prijsontwikkelingen.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.4 in bijlage 4.

Bron: Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand (Raad voor Rechtsbijstand) en Monitor Rechtsbijstand en Geschiloplossing (WODC) (bewerking Raad voor de rechtspraak)

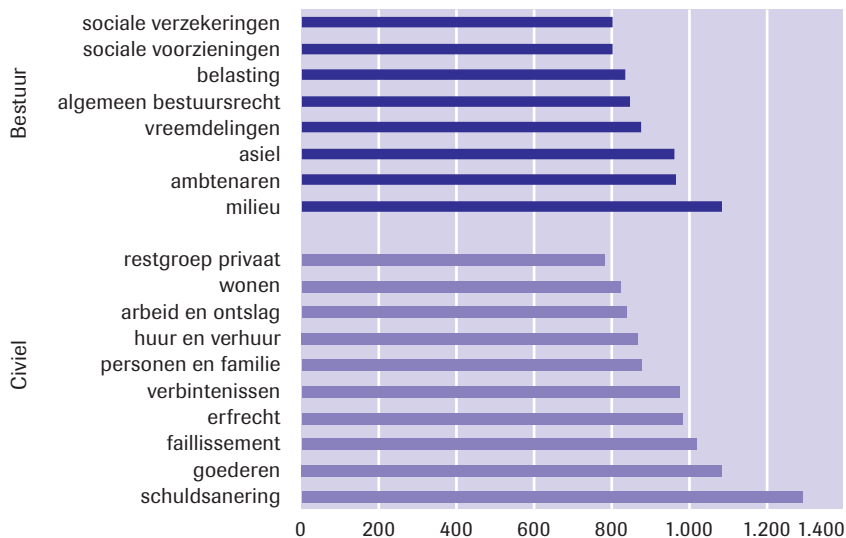
De totale overheidsuitgaven aan rechtsbijstand in civiel- en bestuursrechtelijke zaken bedroegen in 2012 € 19,90 per hoofd van de bevolking. Daarvan had € 9,70 betrekking op civiele toevoegingen en € 5,80 op bestuursrechtelijke toevoegingen. Het Juridisch Loket kostte € 1,30 en de uitvoering € 1,00 per inwoner.

Overheidsuitgaven rechtsbijstand per toevoeging

De gemiddelde overheidsuitgaven per toevoeging verschillen per rechtsgebied, met name omdat de vergoedingen aan advocaten verschillen. Voor de vaststelling van de vergoeding worden normen gehanteerd, afhankelijk van de per type zaak te besteden tijd en te verrichten handelingen (Moduulbesluit). Tevens kunnen de eigen bijdragen verschillen, omdat deze afhangen van het inkomen van de rechtzoekende die de advocaat krijgt toegevoegd. De uitbetaling van genoemde bedragen vindt vanwege voorschotregelingen niet altijd in het jaar van vaststelling plaats. Op civiel- en bestuursrechtelijk gebied blijken, in de door de Raad voor Rechtsbijstand gehanteerde indeling, schuldsanerings-, goederen-, faillissements- en milieuzaken gemiddeld de hoogste overheidsuitgaven

met zich mee te brengen: meer dan € 1.000 per toevoeging. Relatief goedkoop voor de overheid is de gesubsidieerde rechtsbijstand bij zaken rond wonen, sociale voorzieningen en verzekeringen en overige privaatrecht-zaken: minder dan € 820 per toevoeging (zie figuur 7.5).

Figuur 7.5 Overheidsuitgaven aan rechtsbijstand per toevoeging, naar type zaak, 2012, in euro's

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.5 in bijlage 4.

Bron: Combrink-Kuiters et al. (2013)

7.1.3 Rechtsbijstandverzekeringen

Ook als geen sprake is van een toevoeging, hoeft de rechtzoekende niet altijd zelf voor de rechtsbijstand van de advocaat te betalen. Dat is het geval als de rechtzoekende een rechtsbijstandsverzekering heeft afgesloten en het betreffende rechtsprobleem onder de dekking valt.

Het aantal maatschappijen dat onder toezicht staat van De Nederlandsche Bank en actief is in de branche van rechtsbijstandverzekeringen daalt gestaag, van 49 in 2007 tot 37 in 2012 (zie tabel 7.6 in bijlage 4). De daling van het aantal aanbieders heeft te maken met concentratie (bedrijven die een kleinere aanbieder opkopen) en sluit aan bij de bredere maatschappelijke trend van schaalvergroting. Veruit de meeste maatschappijen bieden meer dan alleen rechtsbijstandverzekeringen aan.

Het aantal rechtsbijstandverzekeringen voor gezinnen is de afgelopen jaren gestegen van 1,7 miljoen in 2004 naar 3,1 miljoen in 2011. Dit is exclusief verzekeringen voor rechtsbijstand die specifiek gekoppeld zijn aan motorrijtuigen en verkeer en exclusief rechtsbijstandverzekeringen

voor bedrijven. De gemiddelde premie voor een gezinspolis met maximale dekking bedroeg in 2012 € 205. Gecorrigeerd voor inflatie is dit 7% meer dan in 2004. Het totale via gezinspolissen gedekte bedrag aan rechtsbijstand ('schade' in het jargon van de verzekeraars) bedroeg in 2011 circa 260 miljoen euro. Daar staat een premieheffing van circa 440 miljoen euro tegenover (zie tabel 7.6 in bijlage 4). De gezinsrechtsbijstand is overigens slechts een deel van de totale rechtsbijstand die via verzekeraars wordt gefinancierd. De totale bruto-opbrengst uit premies voor verzekeringen op dit gebied bedroeg in 2011 circa 700 miljoen euro (Verbond van Verzekeraars, 2013).

7.2 Gerechtsdeurwaarders

De functies van de gerechtsdeurwaarder zijn in hoofdstuk 2 aan de orde gekomen. Daar werd ook onderscheid gemaakt tussen de ambtelijke (dagvaardingen, executie van vonnissen, dwangbevelen e.d.) en de niet-ambtelijke diensten van de deurwaarder (incasso, juridisch advies e.d.). Daarmee is de gerechtsdeurwaarder zowel een openbaar ambtenaar die benoemd is door de Kroon als een vrije ondernemer. Op het eerste gebied ondervindt de gerechtsdeurwaarder geen concurrentie, op het tweede wel. In de eerstvolgende paragraaf komt de ontwikkeling van de tarieven voor ambtshandelingen van gerechtsdeurwaarders aan de orde. Daarna worden de ontwikkelingen in de omzet, kosten en winst van gerechtsdeurwaarderskantoren beschreven.

7.2.1 Tarieven ambtelijke diensten

Een van de doelen van de Gerechtsdeurwaarderswet in 2001 was de marktwerking in de ambtelijke dienstverlening te stimuleren. Daartoe zijn onder andere de tarieven voor ambtshandelingen aangepast en zijn twee soorten tarieven geïntroduceerd: het schuldenaars- en het opdrachtgeverstarief. Voor schuldenaars is een vast tarief ingevoerd dat door de overheid wordt vastgesteld en dat jaarlijks wordt geïndexeerd, het zogeheten Besluit tarieven ambtshandelingen gerechtsdeurwaarders (Btag).⁸ De Btag-tarieven zijn tussen 2005 en 2012 met 6% gestegen (zie tabel 7.7 en figuur B3.1 in bijlage 3). Tarieven voor enkele veelvoorkomende ambtshandelingen in 2012 zijn: € 76,17 voor het uitbrengen van een dagvaarding en € 73,31 voor het betekenen van een titel.

De tarieven voor opdrachtgevers zijn volledig vrij. Deze tarieven kunnen in principe dus hoger of lager uitvallen dan de schuldenaarsstarieven.

⁸ Die indexering is gebaseerd op de procentuele stijging van arbeidskosten en arbeidsproductiviteit. De indexering heeft er overigens toe geleid dat in 2006 en 2007 de tarieven omlaag zijn gegaan (zie KBvG Memo 2006, p. 124-125, of www.kbv.nl).

De opdrachtgevers – schuldeisers – moeten in eerste instantie de kosten betalen voor de inschakeling van de gerechtsdeurwaarder, maar mogen deze kosten op de schuldenaar verhalen tot het maximumtarief dat geldt voor schuldenaren (het Btag-tarief). Als het bedrag kan worden teruggevorderd op de schuldenaar, heeft de schuldeiser per saldo dus geen kosten. Biedt de schuldenaar geen verhaal, dan blijven de kosten (geheel of gedeeltelijk) voor rekening van de schuldeiser.

Gerechtsdeurwaarders onderhandelen weinig of niet over de tarieven met kleine opdrachtgevers. Door het geringe aantal zaken valt er geen efficiencywinst te halen en hebben kleine opdrachtgevers geen onderhandelingspositie. Voor de ambtelijke handelingen wordt dan in principe het Btag-tarief gehanteerd. Sommige deurwaarderskantoren rekenen een hoger tarief aan schuldeisers als een opdracht op uitzonderlijke tijdstippen uitgevoerd moet worden of extra veel werk of reistijd kost. Met grote opdrachtgevers wordt vooral onderhandeld over de kosten voor vorderingen die een deurwaarder niet heeft kunnen innen. Vorderingen die wel worden geïnd, vormen immers geen kostenpost voor schuldeisers, omdat de deurwaarderskosten door de schuldenaar worden betaald. Er zijn verschillende soorten tariefafspraken in omloop, zoals een bonus/malussysteem, ‘no cure, no pay’ of een vast (laag) tarief voor niet-inbare vorderingen. Ook worden kostenplafonds voor ambtelijke handelingen gehanteerd (zie Ter Voert & Van Ewijk, 2006).

7.2.2 Bedrijfseconomische situatie van kantoren

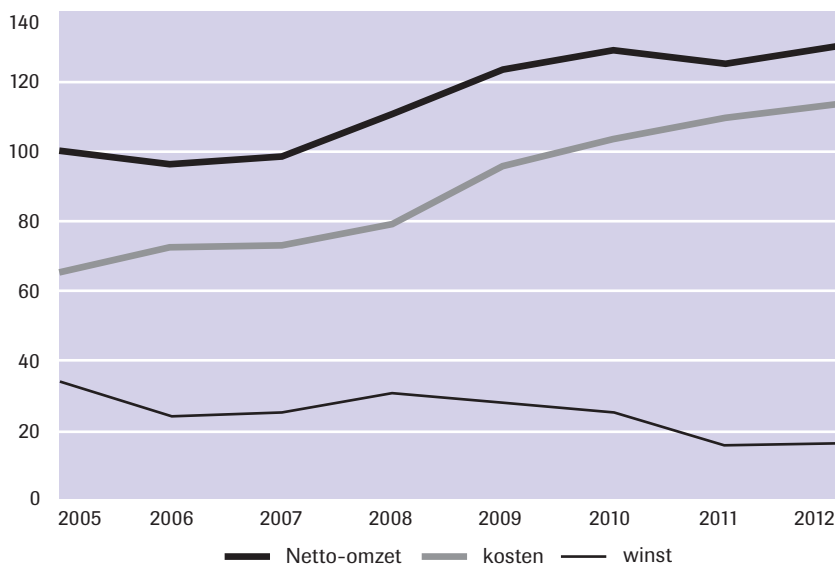
De bedrijfseconomische gegevens van kantoren geven inzicht in de al dan niet gunstige marktontwikkelingen voor de beroepsgroep. De hier gepresenteerde gegevens berusten niet alleen op het ambtelijke werk, maar ook op niet-ambtelijke werkzaamheden van gerechtsdeurwaarders, zoals buitengerechtelijke incassozaken. In 2011 bleek uit een onderzoek onder 41% van de gerechtsdeurwaarderskantoren dat ongeveer 18% van de omzet bestaat uit de opbrengst van zuivere incassozaken, dat wil zeggen omzet waarin geen ambtelijke kosten zijn geboekt (Folpmers et al., 2011). De netto-omzet van gerechtsdeurwaarderskantoren bedroeg in 2012 ruim 440 miljoen euro (zie staat 8.1).⁹ Dit is gemiddeld per hoofd van de bevolking € 26,50.

Het volume van de omzet, dat wil zeggen de omzet gedefleerd met de Btag-tarieven, steeg in de periode 2005-2012 met 30%. Die stijging vond vooral plaats tussen 2007 en 2010 (zie figuur 7.6). De totale kosten die de kantoren maakten, bedroegen in 2012 387 miljoen en stegen tussen 2005

9 De netto-omzet is het bedrag dat het kantoor bij cliënten in rekening heeft gebracht, exclusief omzetbelasting en minus de kosten die de gerechtsdeurwaarder voor bepaalde diensten heeft moeten maken (bijvoorbeeld griffierechten). De totale kosten van kantoren zijn de optelsom van personeels-, huisvestings-, afschrijvings-, rente- en algemene kosten minus de rentebaten. De kantoorwinst is de netto-omzet van het kantoor minus de totale kosten.

en 2012 sterker dan de omzet, namelijk (op dezelfde manier gedefleerd), met 73%. De totale winst is hierdoor in de periode 2005-2012 gedaald met 51% en bedroeg in 2012 57 miljoen.

Figuur 7.6 Totale netto-omzet, kosten en winst gerechtsdeurwaarderskantoren*

* Alle bedragen gecorrigeerd voor ontwikkeling Btag-tarieven. Index met omzet 2005=100.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.7 in bijlage 4.

Bron: BFT (bewerking WODC)

Personeelskosten vormen de grootste kostenpost bij gerechtsdeurwaarderskantoren. Onder de personeelskosten vallen salariskosten, sociale en pensioenlasten (personeel) en overige kosten zoals onkostenvergoedingen en cursussen. In 2012 bestonden de totale kosten bij de kantoren gemiddeld voor 62% uit personeelskosten. De verhouding winst/omzet ('de winstmarge') is gemiddeld over alle kantoren in de periode 2005-2012 gedaald van 32% naar 4% (zie tabel 7.7 in bijlage 4).

7.3 Notarissen

De functies van de notaris zijn in hoofdstuk 2 aan de orde gekomen. De notaris is enerzijds een ambtenaar die exclusief met een aantal wettelijke taken is belast en door de Kroon wordt benoemd. Anderzijds is hij in economische zin een ondernemer, die zijn kantoor draaiende moet zien te houden en concurreert met andere aanbieders.

In de volgende paragraaf komt eerst de ontwikkeling van de tarieven voor notarisdiensten aan de orde. Daarna komen de ontwikkelingen in de omzet, kosten en winst van notariskantoren in beeld.

7.3.1 *Tarieven notariaat*

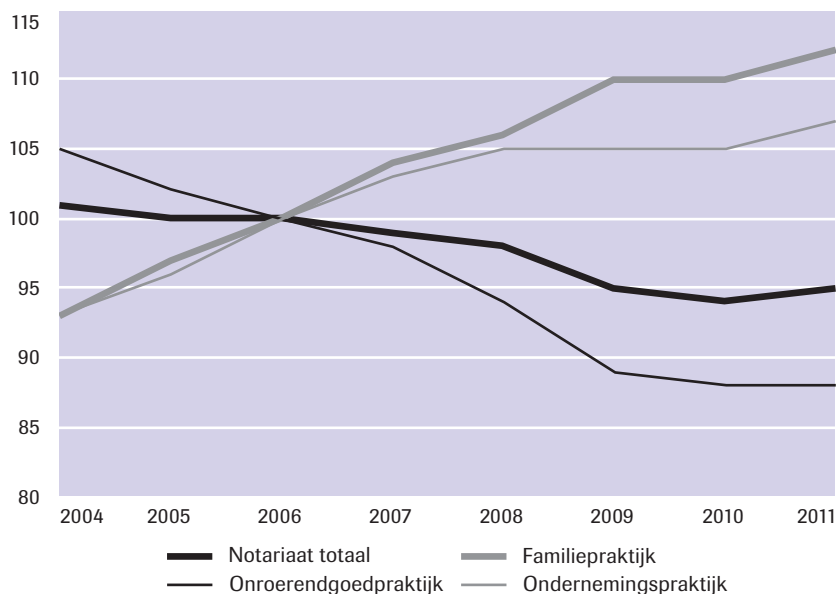
Met de inwerkingtreding van de Wet op het notarisambt in 1999 zijn de notariële tarieven (geleidelijk) vrijgelaten. De tarieven in de vennootschaps- en familiepraktijk zijn – behalve voor minder draagkrachtigen – vóór, respectievelijk bij de inwerkingtreding van de wet losgelaten. Voor de tarieven in de praktijk voor onroerend goed gold een overgangsregeling waardoor ze pas per 1 juli 2003 volledig vrij vastgesteld kunnen worden. De gedachte van de wetgever was dat door meer concurrentie de tarieven beter zouden aansluiten op de kostprijzen en ‘aanvaardbaarder’ zouden worden en dat notarissen bovendien zouden worden geprikkeld tot productinnovatie en een verbetering van de productiviteit en kwaliteit (Commissie Hammerstein, 2005).¹⁰ De verwachting was dat door het loslaten van de tarieven, deze in de praktijk voor onroerend goed zouden dalen. Tevens werd verwacht dat de tarieven in de familiepraktijk zouden stijgen, omdat deze niet kostendekkend waren.¹¹

Uit tarievenonderzoek van het CBS blijkt dat de prijzen in de praktijk voor onroerend goed inderdaad zijn gedaald, maar dat deze daling na 2009 vrijwel tot stilstand is gekomen. In de periode 2006-2011 zijn de tarieven 12% gezakt. De prijzen in de familiepraktijk zijn inderdaad toegenomen, evenals de prijzen in de ondernemingspraktijk. In 2011 liggen de prijzen in de familiepraktijk 12% hoger en in de ondernemingspraktijk 7% hoger dan in 2006. Over het geheel genomen zijn de prijzen in het notariaat in die periode met 5% gedaald (zie figuur 7.7).¹²

10 Kamerstukken II 1995-1996, 23 706, nr. 6, Nota naar aanleiding van het Verslag, p. 16.

11 Idem.

12 De omzet van notariskantoren is voor een groot deel uit de praktijk van onroerend goed afkomstig. De tarieven in deze praktijk tellen dus zwaar mee in de berekening van het totale prijsindexcijfer voor het notariaat.

Figuur 7.7 Prijsindexcijfers diensten van notarissen, index 2006=100

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.8 in bijlage 4.

Bron: CBS en StatLine

7.3.2 *Bedrijfseconomische situatie van kantoren*

De bedrijfseconomische situatie van notariskantoren staat onder invloed van diverse factoren. De vraag naar notariële akten is onder meer afhankelijk van ontwikkelingen op de markt van onroerend goed, de hoogte van de hypotheekrente, maatschappelijke ontwikkelingen (aantal huwelijken, samenwonenden) en de bedrijvigheid in de samenleving (aantal nieuwe bedrijven en uitgifte van aandelen). Daarnaast is de bedrijfsvoering van het kantoor van belang. Deze heeft gevolgen voor de kosten voor personeel, materieel en huisvesting.

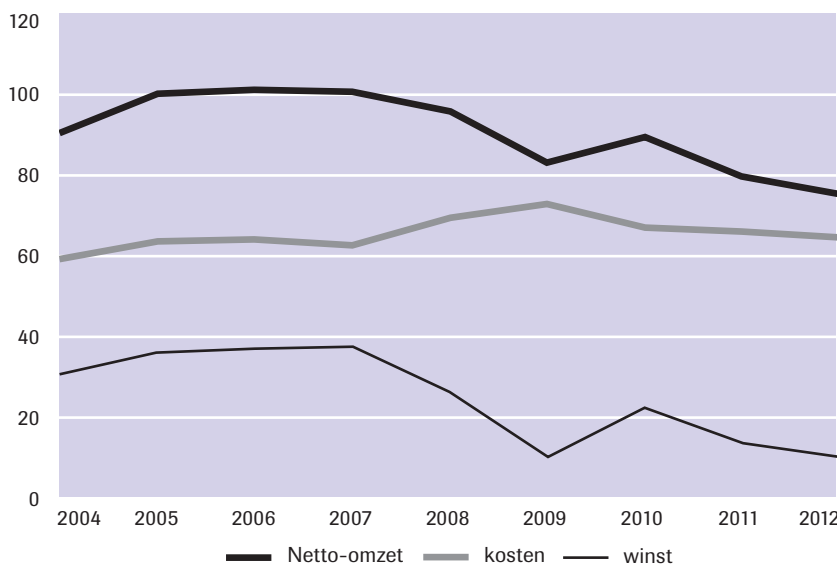
In deze paragraaf beschrijven we de omzet, kosten en winst van notariskantoren. De omzet heeft niet alleen betrekking op het opstellen van akten, maar ook op andere notariële diensten zoals advisering of mediation. Het gaat hierbij om kantoren die geen onderdeel uitmaken van een samenwerkingsverband met andere beroepsgroepen zoals advocaten.

De gevolgen van de stagnerende onroerendgoedmarkt zijn bij het notariaat duidelijk zichtbaar (zie figuur 7.8). De totale netto-omzet van notariskantoren bedroeg in 2012 561 miljoen euro. Dit is gemiddeld per hoofd van de bevolking € 33,50. De omzet is, gecorrigeerd voor de ontwikkeling van de tarieven, ofwel in termen van volume, vanaf 2005 met

25% gedaald.¹³ Deze ontwikkeling loopt logischerwijs goeddeels parallel met die van het aantal opgemaakte akten, dat in paragraaf 3.2.6 in beeld is gebracht.

De totale winst van de notariskantoren bedroeg in 2012 78 miljoen euro en is daarmee, op dezelfde manier als de omzet gecorrigeerd, tussen 2005 en 2012 afgenomen met 72%.

Figuur 7.8 Totale netto-omzet, kosten en winst notariskantoren*

* Alle bedragen gecorrigeerd voor ontwikkeling notaristarieven. Index met omzet 2005=100. Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.9 in bijlage 4.
Bron: BFT (bewerking WODC), exclusief IDS-kantoren

Personeelskosten vormen de grootste kostenpost. De afgelopen jaren varieert de hoogte van deze kosten ten opzichte van de totale kosten tussen de 54% en 64%. In 2012 bestaan de totale kosten voor 62% uit personeelskosten.¹⁴

De verhouding winst/omzet ('de winstmarge') lag in de jaren 2004-2007 gemiddeld tussen de 33% en 35%. De laatste jaren ligt deze lager. In 2012 bedraagt de gemiddelde winstmarge 11% (zie tabel 7.9 in bijlage 4).

13 De netto-omzet is het bedrag dat het kantoor bij cliënten in rekening heeft gebracht, exclusief omzetbelasting minus de kosten die de notaris voor bepaalde diensten heeft moeten maken (bijvoorbeeld researchkosten of griffierechten). De totale kosten van een kantoor zijn de optelsom van personeels-, huisvestings-, afschrijvings-, rente- en algemene kosten minus de rentebaten. De kantoorwinst is de netto-omzet van het kantoor minus de totale kosten. Het is het kantoorresultaat vóór aftrek van de beloning voor de notaris(sen), vennootschapsbelasting en de premie voor het notarieel pensioenfondsen notaris(sen).

14 Onder de personeelskosten vallen salariskosten, sociale en pensioenlasten (personeel), en overige personeelskosten (zoals onkostenvergoedingen en cursussen).

7.4 Buitengerechtelijke procedures

De informatie over de uitgaven aan diverse vormen van buitengerechtelijke procedures (zie voor een overzicht hoofdstuk 2) is schaars. De volgende subparagrafen behandelen met name de tarieven en eigenbijdrageregelingen die recent golden bij deze procedures.

7.4.1 Mediation

De verschillen tussen de uurtarieven van (NMI-)mediators zijn groot. De mediators hebben verschillende professionele achtergronden en zijn actief of hebben expertise op verschillende terreinen. De kosten van de mediation worden meestal gelijk verdeeld over de partijen, maar er kunnen ook andere afspraken gemaakt worden over de kostenverdeling.¹⁵

Voor minder draagkrachtigen is er een tegemoetkoming in de kosten van mediation geregeld in de Wet op de rechtsbijstand, de zogenoemde mediationtoevoeging. Hiervoor betalen rechtzoekenden een eenmalige bijdrage van € 52 voor vier uur mediation en € 103 voor een mediation die langer dan vier uur duurt. De door de overheid betaalde bedragen voor mediationtoevoegingen zijn in de cijfers van paragraaf 7.1 vervat.

7.4.2 Arbitrage

De proceskosten bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw (RvA) dienen ter vergoeding van onder meer het honorarium van de arbiter(s), secretarissen, zaalhuur en het depot van het vonnis. Het honorarium van een arbiter bedraagt sinds 1 januari 2011 € 1.150 exclusief btw per dag.¹⁶ In 2012 waren de feitelijk gemaakte arbitragekosten bij de RvA als volgt onderverdeeld: 6% minder dan € 2.000; 5% tussen € 2.000 en € 3.000; 12% tussen € 3.000 en € 4.000; 8% tussen € 4.000 en € 5.000; 29% tussen € 5.000 en € 10.000 en 40% meer dan € 10.000. Het aandeel zaken met hogere kosten is groter dan in 2010. Volgens het jaarverslag van de RvA over 2012 (p. 45) heeft dit te maken met een toename in het aantal complexe doorlopende zaken van 103 in 2011 tot 167 in 2012. Vanaf 1 oktober 2012 is een groot aantal tarieven verlaagd, en zijn vaste en/of plafondbedragen vastgesteld voor bepaalde typen geschillen. Dat zou zich in de toekomst moeten vertalen in lagere kosten.

De administratiekosten van een arbitrage of mediation bij het NAI variëren van € 800 (belang van minder dan € 100.000) tot maximaal € 25.000 (excl. btw) bij een zaaksbelang van groter dan 30 miljoen euro. Voorts dienen de kosten van de arbiters te worden vergoed. In nationale arbitrageprocedures kunnen de uurtarieven van arbiters variëren van

¹⁵ www.nmi-mediation.nl.

¹⁶ www.raadvanarbitrage.nl/content-col/31/0/waarborgsom-en-kosten.html#honorarium.

€ 150 tot € 350 per uur, dit behoudens bijzondere gevallen te bepalen door de Administrateur, bijvoorbeeld een kort geding of een zaak met een zeer groot financieel belang. De gemiddelde NAI-arbitrage duurt van eerste aanmelding tot het uiteindelijke vonnis ongeveer negen maanden.¹⁷

7.4.3 *Bindend advies*

De tarieven voor bindend advies variëren, afhankelijk van de ingeschakelde instantie (zie hoofdstuk 2 voor de verschillende instanties). De leges voor een geschilprocedure bij de Huurcommissie zijn voor particulieren € 25 en voor rechtspersonen € 450. De verliezende partij wordt veroordeeld tot het betalen van de leges, ook als hij niet de verzoeker is. Bij De Geschillencommissie is de hoogte van het klachtengeld afhankelijk van het financiële belang van het geschil (factuurbedrag) en de commissie waar het wordt ingediend. De verschillende commissies zijn ingedeeld in vier tariefgroepen – alleen in de vierde groep gaat het om een vast, niet-factuurafhankelijk tarief. Het minimale klachtengeld in de eerste drie tariefgroepen is € 25,42, het maximale klachtengeld is € 127,10. Dit is inclusief een eventueel noodzakelijk deskundigenrapport. In de vierde tariefgroep variëren de klachtengelden tussen een minimum van € 10 bij de commissie informatiedienstaanbieders en een maximum van € 330,46 bij de Commissie Garantiewoningen.

Een procedure bij de ombudsman van het Kifid is kosteloos. Bij de geschillencommissie van het Kifid zijn de kosten voor de consument meestal € 50.¹⁸ Is een consument het niet eens met de beslissing van de geschillencommissie, dan kan het geschil worden voorgelegd aan de Commissie van Beroep; het tarief voor de consument daarvoor bedraagt € 500.¹⁹ Ook gratis is de bemiddeling door de Ombudsman Zorgverzekeringen van de SKGZ. Voor de behandeling van een klacht door de Geschillencommissie Zorgverzekeringen is een entreegeld van € 37 verschuldigd.²⁰ Krijgt de indiener gelijk, dan volgt meestal restitutie.

7.4.4 *Bezwaarschriften en de Nationale ombudsman*

Het indienen van een bezwaarschrift tegen een besluit van een bestuursorgaan, het indienen van een klacht bij de Nationale ombudsman of het indienen van een klacht of bezwaarschrift bij de Stichting Onderwijs geschillen is in principe kosteloos. Niettemin kunnen er kosten aan verbonden zijn als bijvoorbeeld een rechtshulpverlener wordt

17 De administratiekosten en doorlooptijd van een bindendadviesprocedure zijn vergelijkbaar met die van een arbitrageprocedure. Ook zijn de uurtarieven van bindend adviseurs vergelijkbaar met die van arbiters.

18 Dit kan oplopen tot € 100 als de ombudsman de zaak (kennelijk) ongegrond heeft verklaard.

19 www.kifid.nl/consumenten/veelgestelde-vragen.

20 www.skgz.nl/klachtindienen.php.

ingeschakeld. Uiteraard maken ook het bestuursorgaan, de Nationale ombudsman en de Stichting Onderwijsgeschillen kosten voor de behandeling van bezwaarschriften en klachten. Gegevens hierover ontbreken.

7.5 Rechtspraak in eerste aanleg, hoger beroep en cassatie

In hoofdstuk 2 kwam de organisatie van de Rechtspraak aan de orde. Deze paragraaf gaat in op de bij een beroep op de rechter door rechtzoekenden te betalen eigen bijdragen en de (collectieve) uitgaven aan Rechtspraak.

Voor een zaak die aan de rechter wordt voorgelegd, dient een zogenoemd 'griffierecht' te worden betaald. Wie dient dit te betalen? Dat is:

- in kantonzaken alleen de eiser of indiener van een verzoekschrift;
- in civiele (niet-kanton)zaken de eiser/indiener verzoekschrift en de verschijnende gedaagde/indiener verweerschrift;
- in bestuurszaken de indiener van het beroepschrift in eerste aanleg en de insteller van het hoger beroep, anders dan een bestuursorgaan. Het appellerende bestuursorgaan betaalt alleen griffierecht als de uitspraak van de rechtbank in appèl in stand blijft.

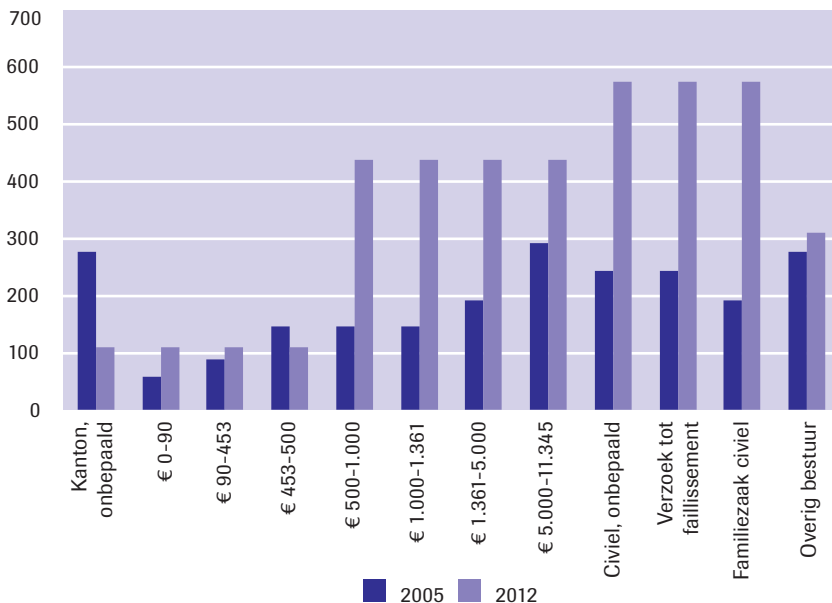
Overigens veroordeelt de rechter de verliezer in een procedure vaak tot vergoeding van de door de andere partij betaalde griffierechten.

De tarieven zijn afhankelijk van de aard van de rechtzoekende (natuurlijk persoon of rechtspersoon), het soort zaak en bij civiele zaken het financieel belang van de zaak.

Overzichten van tarieven in 2005 en 2012 in eerste aanleg en hoger beroep zijn te vinden in tabel 7.10 in bijlage 4.

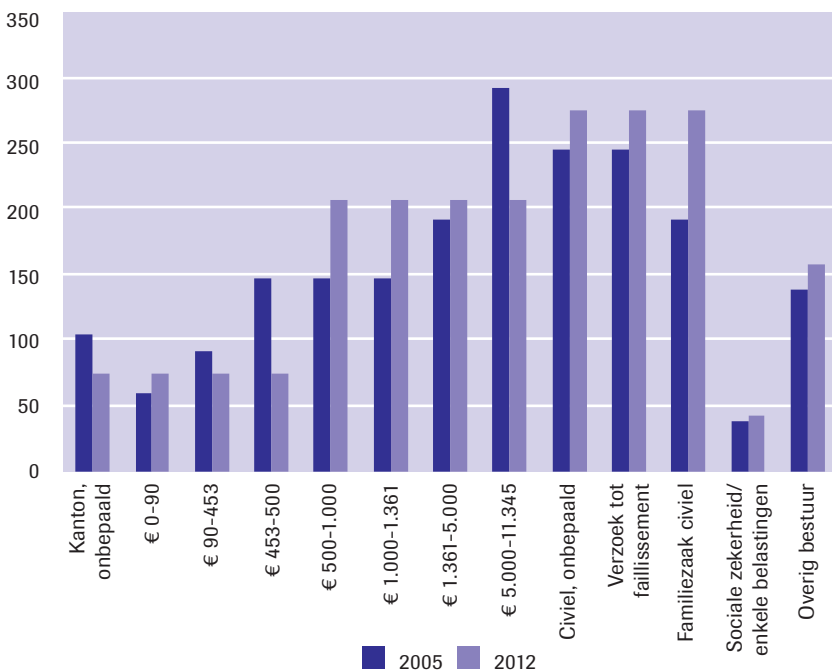
Door wijzigingen in het stelsel van griffierechten in civiele zaken rond de invoering van de Wet griffierechten burgerlijke zaken eind 2010 zijn de griffierechten in civiele zaken soms flink veranderd. Deze zijn met name gestegen in zaken met een financieel belang tussen € 500 en € 5.000 en het sterkst voor rechtspersonen. Ook de tarieven bij onvermogen natuurlijke personen zijn procentueel meestal fors gestegen, al liggen de bedragen in absolute zin duidelijk op een lager niveau (zie figuren 7.9a, 7.9b en 7.9c). Ook de tarieven in hoger beroep laten een stijging zien (zie tabel 7.10 in bijlage 4).

Figuur 7.9a Griffierechten bij diverse typen zaken en naar financieel belang, eerste aanleg, rechtspersonen, in euro's

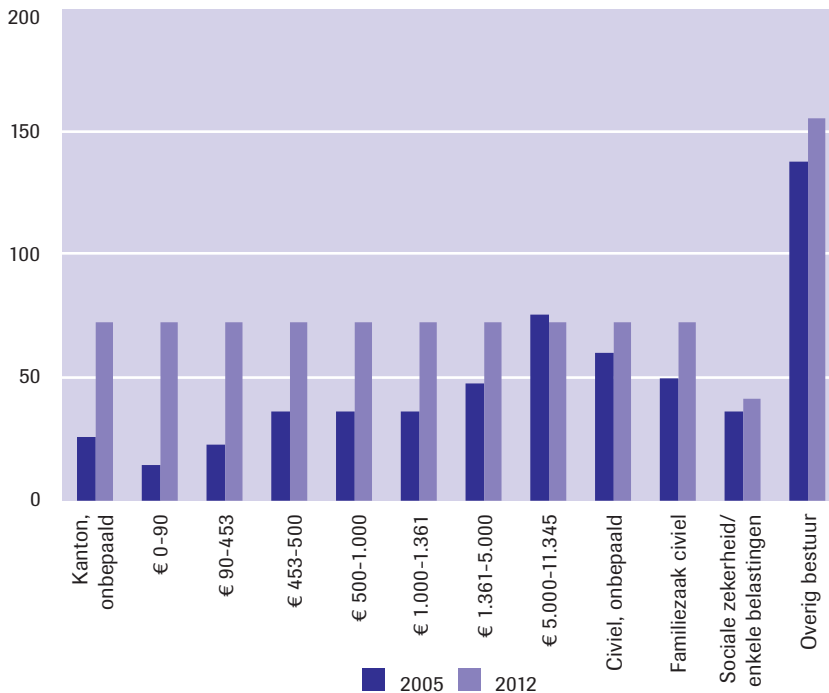
Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.10 in bijlage 4.

Figuur 7.9b Griffierechten bij diverse typen zaken en naar financieel belang, eerste aanleg, niet on- en minvermogene natuurlijke personen, in euro's

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.10 in bijlage 4.

Figuur 7.9c Griffierechten bij diverse typen zaken en naar financieel belang, eerste aanleg, onvermogene natuurlijke personen, in euro's

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.10 in bijlage 4.

In het volgende komt eerst het totaal van de uitgaven aan Rechtspraak in beeld (paragraaf 7.5.1). Vervolgens komt de Rechtspraak in eerste aanleg (rechtbanken), in hoger beroep (gerechtshoven, Centrale Raad van Beroep, College van Beroep voor het bedrijfsleven en Afdeling bestuursrechtspraak van Raad van State) aan de orde (paragrafen 7.5.2 en 7.5.3).^{21, 22} De ontwikkeling van de uitgaven kan niet los worden gezien van die van het aantal door de Rechtspraak behandelde zaken (zie hoofdstukken 4 en 5). De relatie tussen uitgaven en het aantal behandelde zaken komt dan ook in een aparte paragraaf (paragraaf 7.5.4) in beeld. Daarna schetst

21 Deze laatste drie colleges behandelen daarnaast ook enige specifieke typen bestuurszaken in eerste aanleg. Bij de CRvB betreft dit pensioenzaken in eerste en enige aanleg, bij de RvS zaken krachtens enige speciale wetten en bij het CBb enige telecom- en mededingingszaken, waarvoor de rechtbank te Rotterdam in eerste aanleg bijzondere competentie heeft. De beschikbare financiële informatie laat niet toe deze instanties in detail op te splitsen en daarom zijn ze volledig bij de hogerberoepsinstanties geteld.

22 De rechtbanken, gerechtshoven, CRvB en CBb vallen onder de Raad voor de rechtspraak. De uitgaven aan centrale diensten, zoals de Raad voor de rechtspraak, het opleidingsinstituut SSR en Spir-it (voorheen ICTRO) zijn in principe in de cijfers van deze gerechten begrepen.

paragraaf 7.5.5 verschillen in uitgaven per type rechtszaak. Ten slotte is er aandacht voor de cassatierechter: de Hoge Raad (paragraaf 7.5.6).

7.5.1 Civiel en bestuur: totaal rechtspraak

Binnen de civiele en bestuursrechtspraak is ongeveer 64% van de totale uitgaven gericht op civiel, en 36% op bestuur. Het aandeel civiel neemt de afgelopen jaren toe; in 2005 was het nog 59%. In 2012 werd er aan civiele rechtspraak 475 miljoen euro uitgegeven en aan bestuursrechtelijke rechtspraak 272 miljoen euro. In 2005 was dat nog respectievelijk 352 en 244 miljoen euro.

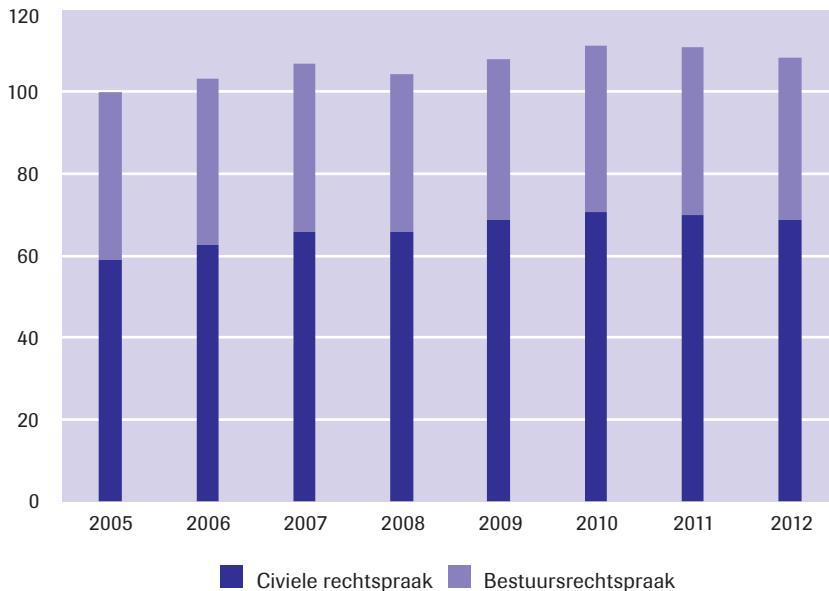
De ontwikkeling in nominale bedragen overschat de toename van de uitgaven, omdat geen rekening wordt gehouden met het effect van veranderingen in loon- en prijspeil. Hiervoor kunnen de bedragen worden gecorrigeerd.²³ De totale uitgaven aan civiele en bestuurlijke rechtspraak zijn dan met ongeveer 8% toegenomen. De stijging komt voor rekening van de civiele rechtspraak (met 16%). Bij bestuur is per saldo sprake van een afname van de voor lonen en prijzen gecorrigeerde uitgaven tussen 2005 en 2012 met 4% (zie figuur 7.10).

De rechtbanken zijn verantwoordelijk voor het grootste aandeel in de uitgaven. Bij civiel treedt sinds 2005 een gestage toename van de uitgaven op. Bij bestuurszaken treedt met name bij de rechtbanken aanvankelijk een toename op. De hoven hebben in de periode 2005-2010 eerst te maken gehad met een afname in de uitgaven. Dit heeft onder andere te maken met het verschuiven van de eersteaanlegzaken in het belastingrecht en het pas later op gang komen van de nieuwe stroom aan hoger beroepen in belastingzaken vanwege de invoering van belastingrechtspraak in twee feitelijke instanties per 1 januari 2005.²⁴ Ook de uitgaven van de bijzondere colleges en de Raad van State nemen toe. De uitgaven van de Hoge Raad zakten in 2007-2008 enigszins in; de rest van de periode nemen ook bij deze instantie de uitgaven toe.

²³ We hanteren de specifieke CBS-deflator voor berechting (zie bijlage 3 over deflatoren).

²⁴ Vanaf 1 januari 2005 worden belastingzaken in eerste aanleg ingediend bij de rechtbanken en hoger beroepen bij de gerechtshoven. Voordien was hoger beroep niet mogelijk en behandelden de gerechtshoven de belastingzaken in eerste en enige aanleg.

Figuur 7.10 Totale (overheids)uitgaven aan rechtspraak, index 2005=100*

* Bedragen gecorrigeerd voor veranderingen in lonen en prijzen.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.11 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak

Partijen die een beroep doen op de civiele of bestuursrechter moeten daarvoor vaak griffierechten betalen. Het totaalbedrag dat zo werd betaald, bedroeg in 2012 238 miljoen euro. De griffierechttopbrengsten zijn per saldo sneller gestegen dan de uitgaven, zodat de griffierechten als percentage van de uitgaven aan civiele en bestuursrechtspraak stegen van 28 naar 32%. Met name in 2011 trad, rond de invoering van een nieuwe tariefstructuur via de Wet Griffierechten Burgerlijke Zaken, een sterke stijging op (zie tabel 7.11 in bijlage 4).

Alleen de rechtbanken worden in deze publicatie tot de rechtspraak in eerste aanleg gerekend (paragraaf 7.5.2). De gerechtshoven, de bijzondere colleges CRvB en CBB, en de Raad van State worden gezien als hogere beroepsinstanties (paragraaf 7.5.3). De uitgaven van de rechtspraak in eerste aanleg en hoger beroep worden vervolgens in relatie met de behandeling van zaken bekeken (paragraaf 7.5.4). De Hoge Raad wordt als cassatieorgaan apart weergegeven (paragraaf 7.5.5).

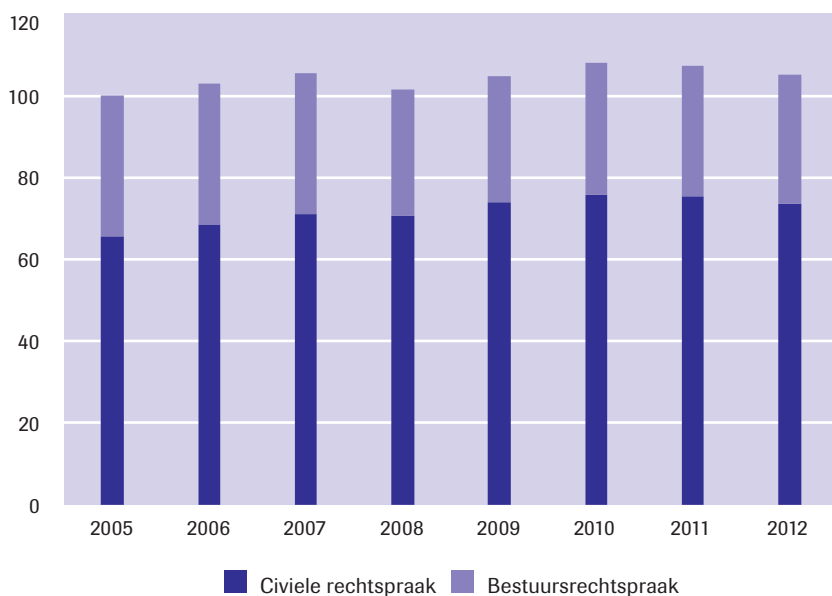
7.5.2 *Civiel en bestuur: eerste aanleg*

De totale uitgaven in eerste aanleg bedragen in 2012 552 miljoen euro, waarvan 70% aan civiel wordt toegerekend (zowel sector kanton als

sector civiel, zowel handelszaken als familiezaken) en 30% aan bestuur (bestuurs-, belasting- en vreemdelingenzaken).

In voor loon- en prijspeil gecorrigeerde termen liggen de uitgaven in eerste aanleg in 2012 ongeveer 5% hoger dan in 2005 (zie figuur 7.11). De uitgaven stegen van 2005 tot 2007, liepen terug in 2008, en stegen weer van 2008 tot 2010. De laatste jaren is weer van enige daling sprake. De toename over 2005-2012 vond plaats bij civiele zaken (+12%); bij bestuur is over deze periode sprake van een afname (-9%) in uitgaven.

Figuur 7.11 (Overheids)uitgaven aan rechtspraak in eerste aanleg (rechtbanken), index 2005=100*

* Bedragen gecorrigeerd voor veranderingen in lonen en prijzen.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.12 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak

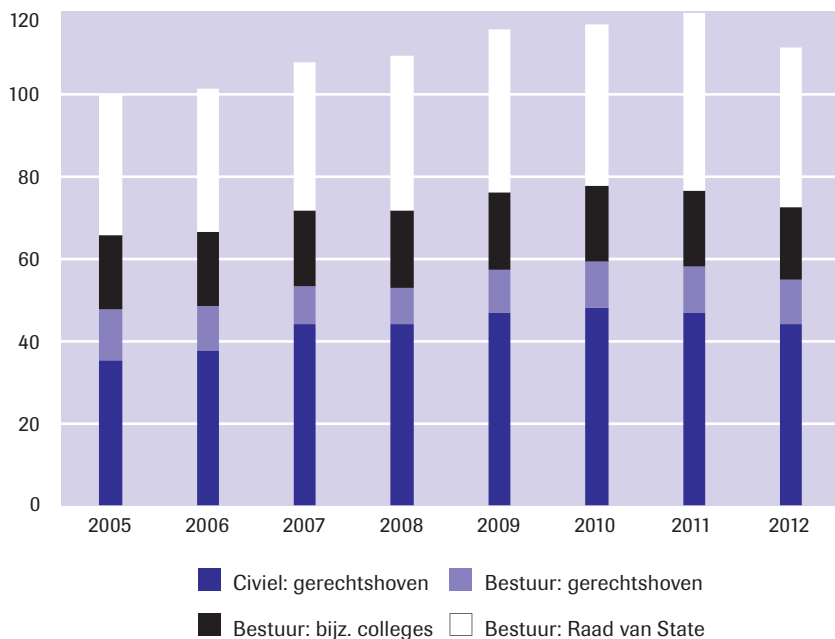
7.5.3 Civiel en bestuur: hoger beroep

Hoger beroepen worden behandeld door de gerechtshoven, de bijzondere colleges CRvB en CbB en de Raad van State. Zoals reeds eerder opgemerkt, is deze afbakening niet helemaal correct; elk van deze instanties behandelt namelijk ook deels zaken in eerste aanleg.

De uitgaven bij de gerechtshoven, de bijzondere colleges en de Raad van State bedroegen in 2012 171 miljoen euro. Gecorrigeerd voor de ontwikkeling in het loon- en prijspeil zijn de uitgaven aan civiele en bestuursrechtelijke appèlrechtspraak van 2005 tot 2012 met 11% toegenomen.

Bij de civiele sector van de gerechtshoven gaat het om een groei met 25%. De appèluitgaven aan bestuurszaken bij de gerechtshoven en de bijzondere colleges namen over dezelfde periode eveneens af, met 13 respectievelijk 3%. De uitgaven aan behandeling van zaken bij de Raad van State namen per saldo toe met 13% (zie figuur 7.12).

Figuur 7.12 (Overheids)uitgaven aan rechtspraak in hoger beroep, index 2005=100*

* Bedragen gecorrigeerd voor veranderingen in lonen en prijzen.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.13 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak

7.5.4 Uitgaven per eenheid product (gewogen zaken)

In het voorgaande is de ontwikkeling van de uitgaven weergegeven, gecorrigeerd voor de ontwikkeling in loon- en prijspeil. Zodoende krijgen we een beeld van het volume van de ingezette middelen. Met die ingezette middelen zijn allerlei typen zaken behandeld. Voor de rechtbanken, gerechtshoven en CRvB bestaat de mogelijkheid gericht de werklust aan

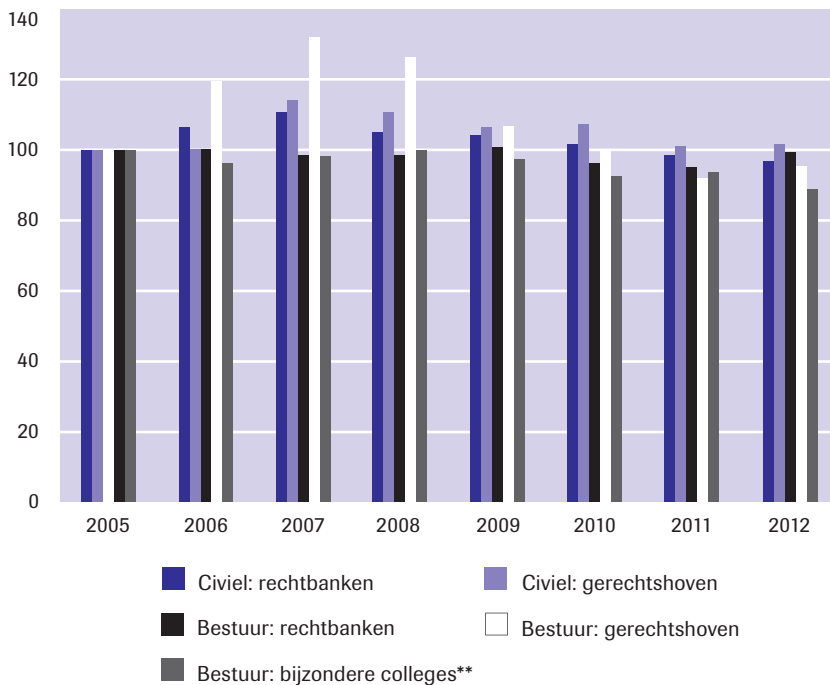
civiele en bestuurszaken te vergelijken met de gecorrigeerde uitgaven, omdat per type zaak bekend is wat de gemiddelde bewerkelijkheid is, in uren werk voor rechters en ondersteuning. Met deze informatie kunnen de verschillende typen zaken worden gewogen. De gecorrigeerde uitgaven worden dus niet zonder meer met het aantal zaken vergeleken, maar met deze werklust (gewogen aantallen zaken), als maatstaf voor de productie. Weliswaar zijn de aantallen civiele en bestuurszaken die de Hoge Raad en de RvS behandelen bekend (zie hoofdstukken 4 en 5 van deze publicatie), maar de bewerkelijkheid (werklust) per type zaak, waarmee de aantallen zouden kunnen worden gewogen, is onbekend. Daarom valt geen gewogen productie voor de Hoge Raad of de RvS te formuleren, deze is dan ook uit de volgende analyse weggelaten.

Per saldo is over de periode 2005-2012 alleen bij de door de gerechtshoven behandelde civiele zaken sprake van een stijging van de gecorrigeerde uitgaven per eenheid product. De sterkste daling deed zich voor bij de bijzondere colleges: -11%. Van 2005 tot 2007 stegen de uitgaven per eenheid product vooral bij civiele zaken en bij door de gerechtshoven behandelde bestuurszaken, dat zijn belastingzaken.²⁵ Daarna is de afhandeling van deze zaken relatief minder duur geworden. Bij de door de hoven behandelde belastingzaken werkt de invoering van belastingrechtspraak in twee instanties in 2005 in de cijfers door: tot 2008 een sterke stijging en daarna een scherpe daling. Bij de civiele en bestuurszaken in eerste aanleg (rechtbanken) is per saldo sprake van een geringe daling (zie figuur 7.13).

De totale overheidsuitgaven aan civiele en bestuursrechtspraak (exclusief cassatie) bedroegen in 2012 gemiddeld € 43,10 per hoofd van de bevolking. Daarvan had € 27,20 betrekking op civiele rechtspraak en € 16,00 op bestuursrechtspraak. Verdeeld naar eerste aanleg en hoger beroep ging het om respectievelijk € 33,00 en € 10,20 per hoofd van de bevolking.

25 De ontwikkeling bij belastingzaken is sterk beïnvloed door de invoering van belastingrechtspraak in twee instanties in 2005.

Figuur 7.13 (Overheids)uitgaven aan rechtspraak per eenheid gewogen product, index 2005=100*

* Bedragen gecorrigeerd voor veranderingen in lonen en prijzen.

** Exclusief College van Beroep voor het bedrijfsleven.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.14 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak

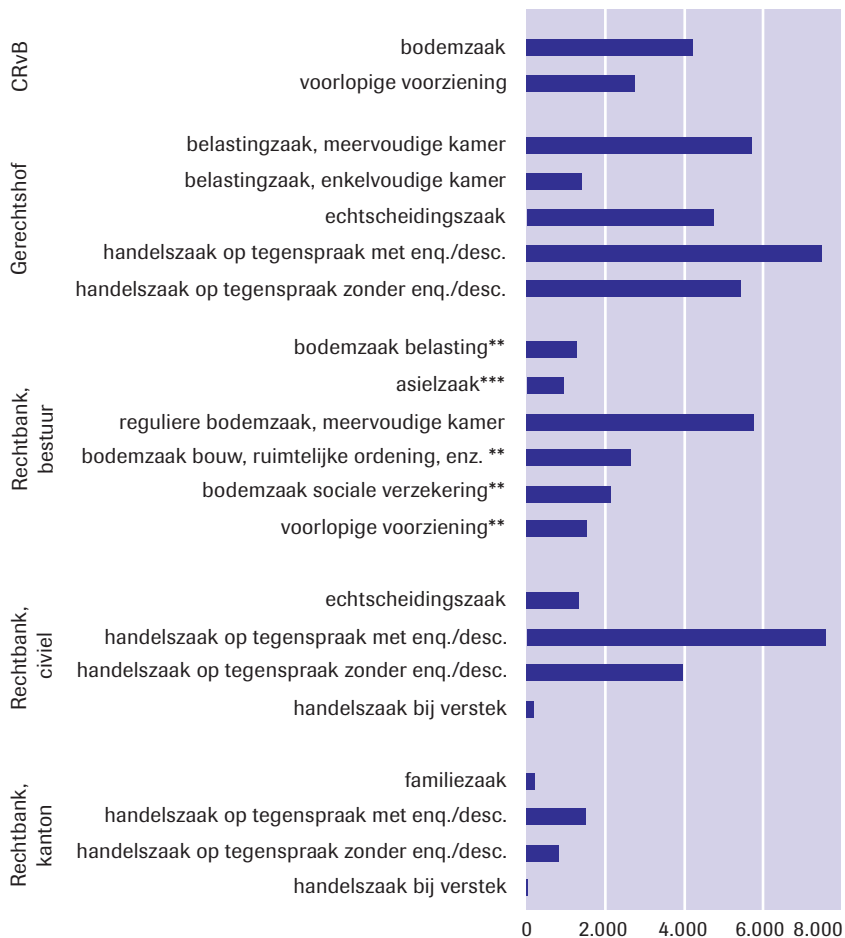
7.5.5 *Uitgaven per type rechtszaak*

De Rechtspraak wordt gefinancierd op basis van de aantallen op diverse manieren afgehandelde zaken (de 'productie'), onderscheiden naar sectoren en daarbinnen soms naar rechtsgebied (handel, familie, belasting, vreemdelingen, et cetera). De gemiddelde (overheids)uitgaven ('kostprijs') per type zaak/afhandeling zijn te schatten via gegevens van de geschatte gemiddelde bewerkelijkheid van dat type zaak, in termen van benodigde arbeidstijd voor rechters en juridische ondersteuning, vermenigvuldigd met de prijs per tijdseenheid (de 'minutentarieven') voor respectievelijk rechters en juridische ondersteuning.

Figuur 7.14 vermeldt de aldus geschatte gemiddelde uitgaven per type zaak voor 2012. In deze bedragen is een opslag voor centrale diensten opgenomen, zoals de ICT-organisatie van de Rechtspraak en de Raad voor de rechtspraak.

Relatief duur zijn de zaken waarbij de partijen ‘alles uit de kast halen’ en zaken die meervoudig worden behandeld, bijvoorbeeld civiele zaken met enquête of descente en zaken in hoger beroep. Het tegendeel is het geval bij verstekzaken, die vaak het karakter hebben van ‘hamerstukken’ en een voornamelijk administratieve bewerking kennen (zie figuur 7.14).

Figuur 7.14 Uitgaven per rechtszaak, naar type zaak, 2012, in euro's*

* Inclusief opslag centrale diensten.

** Exclusief door meervoudige kamer afgedane zaken.

*** Afdoening algemene asielprocedure.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.15 in bijlage 4.

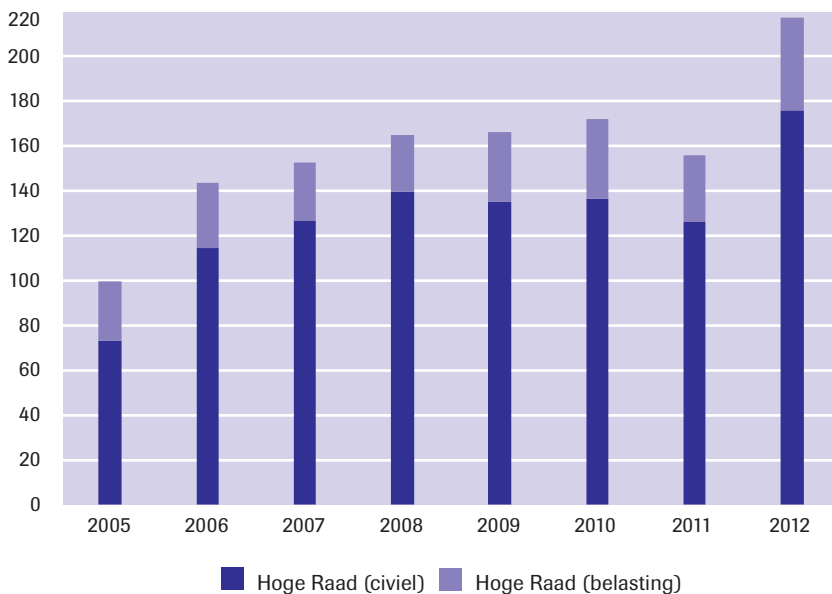
Bron: jaarverslag van de Rechtspraak 2012 en interne werklustgegevens Raad voor de rechtspraak

7.5.6 *Rechtspraak in cassatie*

De Hoge Raad behandelt cassatiezaken in de civiele sfeer en in bestuurszaken.²⁶ De uitgaven aan civiele en bestuurszaken in cassatie bedroegen in 2012 24 miljoen euro. Deze uitgaven namen, gecorrigeerd voor lonen en prijzen, tussen 2005 en 2012 met 117% toe. Het betrof een toename van 141% voor civiel en 53% voor bestuur (zie figuur 7.15). De toename vond voor een belangrijk deel plaats in 2011-2012. Daarbij speelt een eenmalige betaling voor de nieuwbouw van de Hoge Raad van circa 10 miljoen euro een rol.

De uitgaven aan civiele en bestuursrechtspraak bij de Hoge Raad bedroegen in 2012, omgeslagen per hoofd van de bevolking, € 1,40.

Figuur 7.15 (Overheids)uitgaven aan rechtspraak in cassatie, index 2005=100*

* Bedragen gecorrigeerd voor veranderingen in lonen en prijzen.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 7.16 in bijlage 4.

Bron: Raad voor de rechtspraak

26 Voornamelijk belastingzaken, klein deel douanezaken.

8 Waardering en kwaliteit

B.J. Diephuis, M.J. ter Voert en R.J.J. Eshuis

Resumé

Het vertrouwen van de burger in de rechtspraak is redelijk hoog, maar lijkt af te nemen. De algemene waardering van gebruikers van de rechtspraak is hoog te noemen, al is men duidelijk minder tevreden over de duur van procedures. Hier is een lichte verbetering zichtbaar. De waardering van rechtzoekenden is over het algemeen hoger dan die van professionele partijen. Het aantal klachten en gehonoreerde wrakingen neemt vanaf 2006 overwegend toe, maar is in verhouding tot het totaal aantal behandelde geschillen nog altijd zeer gering.

Dit hoofdstuk gaat in op de waardering en kwaliteit van de civiele en bestuursrechtspleging in Nederland.

De inhoudelijke kwaliteit van rechtspleging en rechtspraak is moeilijk te definiëren en lastig te meten. Idealiter is de kwaliteit van de dienstverlening in de rechtspleging en rechtspraak inzichtelijk, maar bij gebrek aan betrouwbaar en consistent gemeten kwaliteitsindicatoren moet worden gekeken naar meer indirecte maatstaven. Vertrouwen, tevredenheid/waardering, en klachten of wrakingsprocedures zeggen iets over de mate van – ervaren – kwaliteit. Over de inhoudelijke kwaliteit van de rechterlijke uitspraak kunnen we geen uitspraken doen.

Begonnen wordt met gegevens over klachten en tucht van achtereenvolgens advocatuur (paragraaf 8.2), gerechtsdeurwaarders (paragraaf 8.3) en notariaat (paragraaf 8.4). Vervolgens komt in paragraaf 8.5 de Rechtspraak aan bod.¹ Voor de Rechtspraak komen zowel waarderingsgegevens (vertrouwen, tevredenheid) als gegevens over klachten en tucht van de gerechten aan de orde. De paragraaf eindigt met een bespreking van de klachten en wrakingen bij de Hoge Raad en de Raad van State.

8.1 Waardering

In dit hoofdstuk staat de waardering van de rechtspraak en het voortraject centraal. Daarbij gaat het niet om de inhoud van de zaken, de rechtsbedeling zoals die in concrete individuele beslissingen gestalte krijgt. De waardering betreft hier de wijze waarop in de ogen van de Nederlandse burger de rechtspraak als organisatie functioneert dan wel hoe de rechter als geschilbeslechter of bestraffer optreedt.

In 2012 is het aantal tuchtzaken, klachten en wrakingen over de hier gepresenteerde breedte van rechtspleging en rechtspraak toegenomen. Uitzondering is het aantal klachten over notarissen, dat licht is afgenomen van 2011 op 2012, en het aantal klachten over de gerechten, dat stabiel is gebleven.

¹ De Rechtspraakorganisatie is in dit verband opgesteld uit de gerechten (rechtbanken, gerechtshoven en de bijzondere colleges CRvB en CBB).

Staat 8.1 Kerncijfers waardering

	2009	2010	2011	2012
(abs.)				
Tucht				
advocatuur	1.020	1.251	1.200	1.400
gerechtsdeurwaarders	773	907	875	1.049
notariaat	446	360	366	428
Ingediende klachten				
Geschillencommissie Advocatuur	329	337	308	314
gerechtsdeurwaarders
notariaat	304	308	278	254
gerechten	1.093	1.208	1.412	1.398
Hoge Raad (externe regeling)	54	43	13	39
Raad van State	40	50	100*	100*
Wrakingsverzoeken				
gerechten (ingediend)	418	529	587	659
gerechten (gehonoreerd)	15	21	36	42
Hoge Raad (totaal behandeld)	3	2	4	10
(%)				
Rechtspraak				
vertrouwen burgers**	65	60	.	.
algemene klanttevredenheid professionals***	.	.	73	.
algemene klanttevredenheid rechtzoekenden***	.	.	81	.
tevredenheid doorlooptijden professionals***	.	.	46	.
tevredenheid doorlooptijden rechtzoekenden***	.	.	55	.

* Benadering. Geen exact cijfer beschikbaar.

** Uitkomsten 2009 en 2010: Continu Onderzoek Burgerperspectieven (Sociaal en Cultureel Planbureau).

*** Percentage (zeer) tevreden klanten.

Voor corresponderende cijfers zie de tabellen 8.1, 8.3, 8.4, 8.7, 8.9, 8.12, 8.15, 8.18 t/m 8.20 in bijlage 4.

8.2 Advocatuur: klachten en tucht

In deze paragraaf komen aantallen klachten en tuchtrechtspraak over advocaten aan de orde. Het gebrek aan definities en objectieve metingen van kwaliteit leidt ertoe dat dit de enige gegevens zijn die – indirect – iets zeggen over de kwaliteit van de advocatuur in Nederland.

In de Advocatenwet is weergegeven waaraan advocaten zich hebben te houden. Tevens kan de Nederlandse Orde van Advocaten (NOvA) dwingende voorschriften aan de beroepsgroep opleggen en interne beroeps- en gedragsregels uitvaardigen die voor alle leden gelden. Alle advocaten staan bij de NOvA ingeschreven.

Klanten kunnen in eerste instantie hun klacht bij het betreffende advocatenkantoor indienen. Als dat geen oplossing biedt, bestaan er verschillende loketten waar men terecht kan. Een klacht kan worden ingediend bij de deken van de lokale Orde van Advocaten. De deken kan deze klachten zelf afhandelen en eventueel bemiddelen. Als dit niet tot een oplossing leidt, kan de klacht doorstromen naar de – wettelijk verankerde – tuchtorganen voor advocaten: de Raden van Discipline (eerste aanleg) en het Hof van Discipline (hoger beroep). Declaratiegeschillen worden behandeld door de eveneens regionaal georganiseerde Raden van Toezicht (één per arrondissement). Een cliënt kan zich bij bepaalde geschillen ook rechtstreeks wenden tot de Geschillencommissie Advocatuur als het betreffende advocatenkantoor hierbij is aangesloten.

8.2.1 Klachten bij deken

Alle arrondissementen hebben een plaatselijke deken. De deken houdt toezicht op de naleving van de verordeningen en heeft de bevoegdheid om mogelijke misstanden aan de Raad van Discipline voor te leggen. Tevens onderzoekt hij klachten die binnenkomen over advocaten en probeert te bemiddelen tussen klager en advocaat. Iedere klacht komt in eerste instantie bij de plaatselijke deken terecht en kan niet rechtstreeks bij het Hof van Discipline worden ingediend. Zo vervult de deken een belangrijke zeeffunctie voor het aantal klachten dat uiteindelijk het tuchtrecht binnenstroomt. Elke belanghebbende kan een klacht over een advocaat indienen. Belanghebbenden kunnen (ex-)cliënten van de aangeklaagde advocaat zijn, de wederpartij, maar ook bijvoorbeeld de advocaat van de wederpartij, een officier van justitie of een rechter.

Klachten moeten schriftelijk worden ingediend bij de deken en kunnen op verschillende manieren afgehandeld worden. Na tussenkomst van de deken kan de klacht worden ingetrokken, geschikt of doorgestuurd naar een Raad van Discipline.

Over het aantal klachten dat de afgelopen jaren bij deken is ingediend, zijn beperkt gegevens bekend. Uit onderzoek over de jaren 2000-2005 bleek dat er jaarlijks ruwweg 3.000 klachten of bemiddelingsverzoeken waren (Ter Voert & Peters, 2007). In 2010 zijn er minstens 2.700 klachten binnengekomen en 576 bemiddelingsverzoeken.² Nieuwe gegevens zijn er niet.

8.2.2 Raden en Hof van Discipline

Vijf Raden van Discipline en – in hoger beroep – het Hof van Discipline oefenen de tuchtrechtspraak uit. Advocaten zijn aan tuchtrechtspraak onderworpen ‘ter zake van enig handelen of nalaten in strijd met de zorg

² Gegevens over Middelburg en Assen ontbreken. Zie Jaarverslag Hof van Discipline en Raden van Discipline 2010, www.hofvandiscipline.nl/site/14-Jaarverslagen.php.

die zij als advocaat behoren te betrachten ten opzichte van degenen wier belangen zij als zodanig behartigen of behoren te behartigen, ter zake van inbreuken op de verordeningen van de Nederlandse orde en ter zake van enig handelen of nalaten dat een behoorlijk advocaat niet betaamt' (art. 46 Advocatenwet).

De voorzitters van de Raden kunnen zaken afwijzen die kennelijk ongegrond, kennelijk niet-ontvankelijk of van onvoldoende gewicht zijn. Wanneer een Raad van Discipline een aanhangig gemaakte zaak (deels) gegrond verklaart, kunnen de volgende maatregelen worden opgelegd: waarschuwing, berisping, schorsing voor een periode van maximaal één jaar, schrapping, openbaarmaking.³

In 2012 zijn er 1.400 tuchtzaken binnengekomen bij de Raden van Discipline. Dat is een stijging ten opzichte van voorgaande jaren (zie tabel 8.1 in bijlage 4). In ruim 440 zaken oordeelden de Raden dat de klacht gegrond was. In 2012 zijn vooral meer waarschuwingen opgelegd en schrappingen uitgesproken in vergelijking met voorgaande jaren. In 2012 waren er 25 schrappingsbeslissingen, deze hadden betrekking op 13 advocaten (tegen een advocaat kunnen meerdere klachten worden ingediend, waarop een beslissing volgt).

De instroom bij het Hof van Discipline is in 2012 toegenomen tot 368 zaken (was 324 in 2011; zie tabel 8.2 in bijlage 4).

8.2.3 *Geschillencommissie Advocatuur*

De Geschillencommissie Advocatuur behandelt klachten van particuliere afnemers van diensten van de advocatuur (Stichting Geschillencommissies voor Consumentenzaken) en bedrijfsmatige geschillen, waaronder geschillen tussen advocaten (Stichting Geschillencommissies voor Beroep en bedrijf). De Geschillencommissie Advocatuur neemt prijskwaliteitsklachten en schadeclaims (maximaal € 10.000) in behandeling. Ook onbetaalde advocatendeclaraties (zonder plafond) kunnen aan de Commissie worden voorgelegd. Laatstgenoemde procedure is een alternatief voor de begrotingsprocedure bij de Raden van Toezicht. Alleen klanten van advocatenkantoren die zich op vrijwillige basis hebben aangesloten bij deze geschillencommissies kunnen er terecht. Dit aantal stijgt jaarlijks. In 2000 waren 78 kantoren (607 advocaten) aangesloten. Dit aantal was toegenomen tot bijna 1.300 kantoren met ongeveer 5.000 advocaten in 2011.⁴ In 2012 ging het om 1.352 kantoren met ruim 5.300 advocaten.⁵ Er wordt thans gewerkt aan een verordening die kantoren verplicht zich aan te sluiten bij een klachten- en geschillenregeling, maar vooralsnog geschiedt aanmelding op basis van vrijwilligheid.

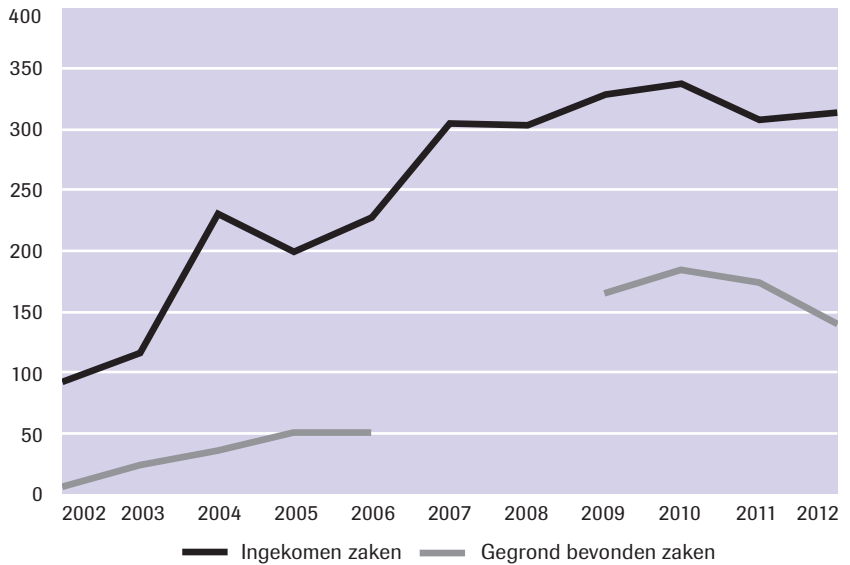
³ De Raden van Discipline registreren niet hoe vaak deze maatregel is opgelegd. Deze maatregel is dan ook niet te vinden in tabel 8.1 in bijlage 4.

⁴ Jaarverslag Nederlandse Orde van Advocaten, 2011.

⁵ Jaarverslag Nederlandse Orde van Advocaten, 2012.

Het aantal binnengekomen klachten in 2012 ligt op ongeveer hetzelfde niveau als het jaar ervoor (zie figuur 8.1). In 2012 werden 140 klachten geheel of gedeeltelijk gegrond bevonden.

Figuur 8.1 Instream en gegrond bevonden klachten bij de Geschillencommissie Advocatuur

Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.3 in bijlage 4.

Bron: Nederlandse Orde van Advocaten (jaarverslagen)

8.3 Gerechtsdeurwaarders: klachten, tucht en toezicht

In deze paragraaf komen aantallen klachten, tuchtrechtspraak en toezicht van het Bureau Financieel Toezicht (BFT) over gerechtsdeurwaarders aan de orde. Dit zijn de enige gegevens die – indirect – iets zeggen over de kwaliteit van de gerechtsdeurwaarders in Nederland.

In de Gerechtsdeurwaarderswet staat waaraan een gerechtsdeurwaarder zich heeft te houden. Tevens kan de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (KBvG) dwingende voorschriften aan de beroepsgroep opleggen en interne beroeps- en gedragsregels uitvaardigen waar alle leden zich aan moeten houden. Alle (toegevoegd kandidaat-gerechtsdeurwaarders zijn verplicht lid van de KBvG. De voornaamste doelstelling van de KBvG is de bevordering van een goede beroepsuitoefening door de leden en van hun vakbekwaamheid.

Klachten over de beroepsuitoefening van een (kandidaat-)gerechtsdeurwaarder komen in aanmerking voor het tuchtrecht. Ze kunnen worden

ingediend bij de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders. Alle (kandidaat-) gerechtsdeurwaarders zijn aan het tuchtrecht onderworpen. Het financiële toezicht is opgedragen aan het Bureau Financieel Toezicht. Dit bureau controleert de administratie en financiële gezondheid van kantoren en het beheer van derdengelden.

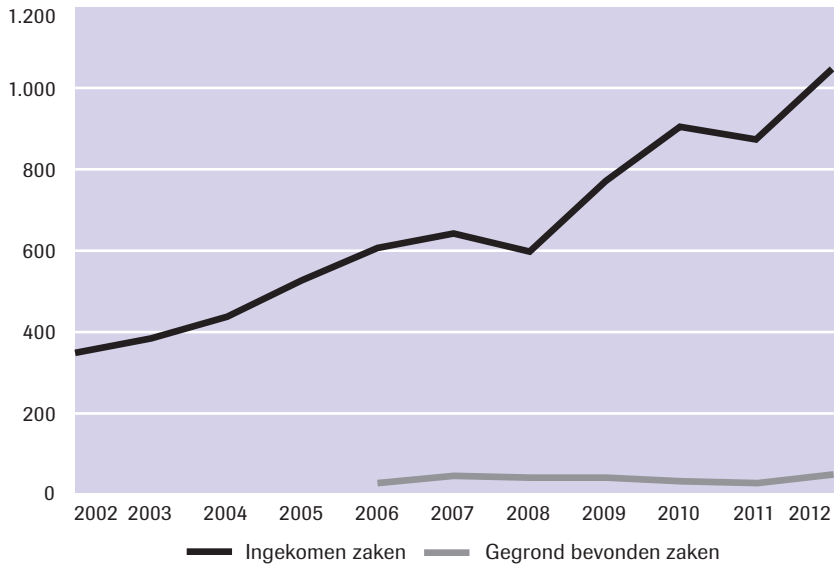
8.3.1 Klachten bij de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders

In tegenstelling tot de advocatuur en het notariaat is er bij de gerechtsdeurwaarders geen (verplicht) 'filterportaal', zoals de deken of de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie, dat klachten kan afvangen door bemiddeling of een andere vorm van dienstverlening. Klachten worden dus direct ingediend bij de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders (eerste aanleg). Tegen een uitspraak van de Kamer kan beroep worden aangetekend bij het Gerechtshof Amsterdam.

Klachten kunnen alleen schriftelijk worden ingediend. De voorzitter van de Kamer kan klachten die kennelijk niet-ontvankelijk, kennelijk ongegrond of van onvoldoende gewicht zijn, met een beschikking afwijzen. Tegen deze beschikking kan de klager schriftelijk verzet aantekenen. De voorzitter van de Kamer kan ook van oordeel zijn dat de klacht vatbaar is voor een minnelijke schikking. Klager en gerechtsdeurwaarder worden dan opgeroepen om via bemiddeling te proberen de zaak op te lossen. Indien niet van één van de twee voorgaande afdoeningen gebruik is gemaakt, wordt een klacht behandeld op een zitting van de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders. Als de Kamer oordeelt dat de klacht gegrond is, kunnen de volgende maatregelen worden opgelegd (art. 43 lid 2 Gerechtsdeurwaarderswet): berisping; berisping met de aanzegging dat indien andermaal in strijd met de tuchtnorm wordt gehandeld, een geldboete, schorsing of ontzetting uit het ambt zal worden overwogen; een geldboete; schorsing voor een periode van ten hoogste een jaar en ontzetting uit het ambt.

Het aantal tuchtzaken is de afgelopen jaren sterk gestegen tot 1.049 in 2012 (zie figuur 8.2). Ongeveer twee derde van de zaken wordt afgedaan met een voorzittersbeslissing. De voorzitter beschouwt deze zaken dus als ongegrond, niet-ontvankelijk of van onvoldoende gewicht. In 2012 ging het om 723 tuchtzaken (zie tabel 8.4 in bijlage 4). Niet alleen het aantal tuchtzaken is sterk gestegen, ook het aantal gegrondbevonden zaken is toegenomen (zie figuur 8.2). In 2012 heeft de Kamer 50 tuchtzaken gegrond bevonden.

Figuur 8.2 Binnengekomen en gegrond bevonden tuchtzaken bij de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders

Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.4 in bijlage 4.
 Bron: Kamer voor Gerechtsdeurwaarders

In 2012 is in 36 tuchtzaken hoger beroep aangetekend bij het Gerechtshof in Amsterdam. Dat aantal ligt lager dan in 2011 (57 zaken) en op ongeveer hetzelfde niveau als in de jaren daarvoor (zie tabel 8.5 in bijlage 4). In 2012 heeft het Hof meer uitspraken van de Kamer bevestigd (13) dan vernietigd (5).

8.3.2 Resultaten controle Bureau Financieel Toezicht

Het BFT controleert elk jaar de financiële situatie van alle gerechtsdeurwaarders; dit betreft zowel de zakelijke als de privésituatie. De privésituatie wordt bekeken omdat financiële verplichtingen van gerechtsdeurwaarders in de privé sfeer, zoals privéschulden, ook van invloed kunnen zijn op de financiële risico's die een gerechtsdeurwaarderskantoor loopt. Tevens controleert het BFT de derdenrekening van alle kantoren. Die controle is eind 2004 verhoogd van eens per jaar naar eens per kwartaal.

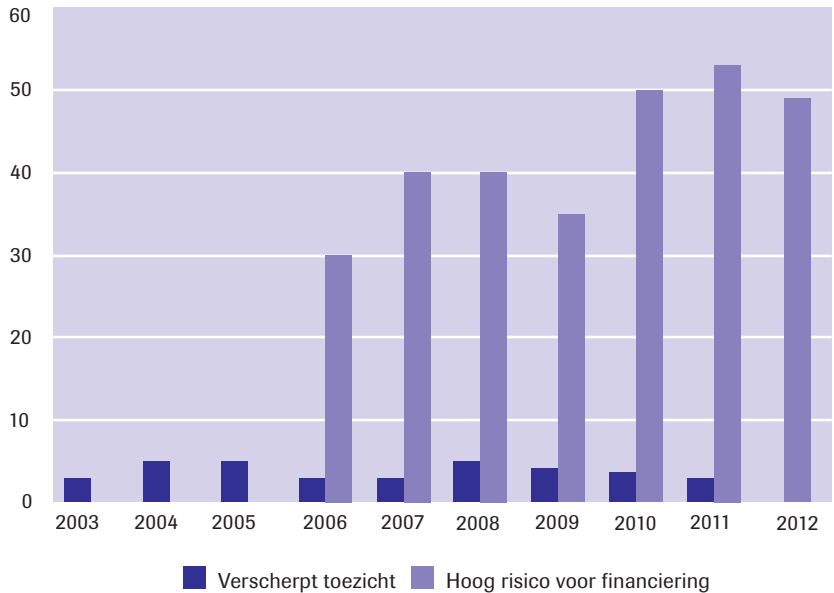
Naast de controle van de jaarstukken en de derdenrekening, voert het BFT bij een selectie van gerechtsdeurwaarders een onderzoek uit op locatie. Om de controle op gerechtsdeurwaarders efficiënt te laten verlopen, maakt het BFT een risicoselectie op basis van de ingediende jaarstukken van alle kantoren, privéjaarstukken (van de gerechtsdeurwaarders zelf) en de administratiemededeling. Het BFT kent op basis van de risicoanalyse

drie niveaus van toezicht: normaal, oplettend en verscherpt. Bij verscherpt toezicht is de financiële situatie zodanig risicovol dat elk jaar een onderzoek plaatsvindt. Vaak worden aanvullende afspraken gemaakt over het toesturen van kwartaalcijfers. Het aantal gerechtsdeurwaarders dat onder verscherpt toezicht staat, ligt de afgelopen jaren tussen de 3% en 5% (zie figuur 8.3). In 2012 worden alleen nog gegevens gerapporteerd over kantoren en niet over gerechtsdeurwaarders. In 2011 staat 7% van de kantoren onder verscherpt toezicht, in 2012 is dit gestegen naar 9%.

Het BFT constateert dat gerechtsdeurwaarders in toenemende mate de kosten die ze moeten maken om vorderingen van opdrachtgevers te incasseren, voorfinancieren. Als een incasso niet slaagt, verschuiven de gevolgen daarvan naar de gerechtsdeurwaarder. De risico's worden groter omdat gerechtsdeurwaarders steeds vaker met grote opdrachtgevers te maken krijgen. Hoewel gerechtsdeurwaarders de mogelijkheid hebben een voorschot te vragen aan opdrachtgevers, wordt dit uit commercieel oogpunt vaak nagelaten. Tevens worden er contracten met no cure, no pay-afspraken gesloten. Het BFT constateert een toenemende afhankelijkheid van bepaalde opdrachtgevers en toenemende financiële risico's. Sinds eind 2006 schat het BFT per kwartaal of het risico met betrekking tot voorfinanciering van een kantoor hoog, normaal of laag is. Het percentage kantoren met een hoog risico is gestegen van 30% in 2006 naar 53% in 2011.⁶ In 2012 is dit weer teruggelopen naar 49% (zie figuur 8.3). Het BFT heeft in 2012 3 klachten tegen gerechtsdeurwaarders ingediend bij de Kamer voor Gerechtsdeurwaarders. In 2011 waren dat nog 13 klachten. Alle 3 klachten hadden betrekking op het niet tijdig indienen van jaarstukken (BFT, jaarverslag 2012).

6 Van een hoog risico is sprake als het bedrag van de voorfinanciering hoger is dan het eigen vermogen van het kantoor.

Figuur 8.3 Percentage gerechtsdeurwaarders onder verscherpt toezicht BFT en kantoren met een hoog risico inzake voorfinanciering

Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.6 in bijlage 4.

Bron: BFT jaarverslagen, peildatum 31 december

8.4 Notariaat: klachten, tucht en toezicht

In deze paragraaf komen aantallen klachten en tuchtrechtspraak over het notariaat aan de orde. Het gebrek aan definities en objectieve metingen van kwaliteit leidt ertoe dat dit de enige gegevens zijn die – indirect – iets zeggen over de kwaliteit van het notariaat.

In de Wet op het notarisambt staat waaraan (kandidaat-)notarissen zich hebben te houden. Tevens kan de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB) dwingende voorschriften aan de beroepsgroep opleggen en interne beroeps- en gedragsregels uitvaardigen die voor alle leden gelden. Alle (kandidaat-)notarissen zijn verplicht lid van de KNB. De KNB, het Bureau Financieel Toezicht en de Kamers van Toezicht zijn instanties die toezicht houden op het functioneren van notarissen. Vanaf 2007 zijn er tevens intercollegiale kwaliteitstoetsingen.

Klachten over het functioneren van notarissen kunnen via meerdere routes worden ingediend. Cliënten kunnen klachten bij het betreffende notariskantoor indienen of voorleggen aan de KNB. Cliënten kunnen zich met hun klacht ook rechtstreeks wenden tot een Kamer van Toezicht.

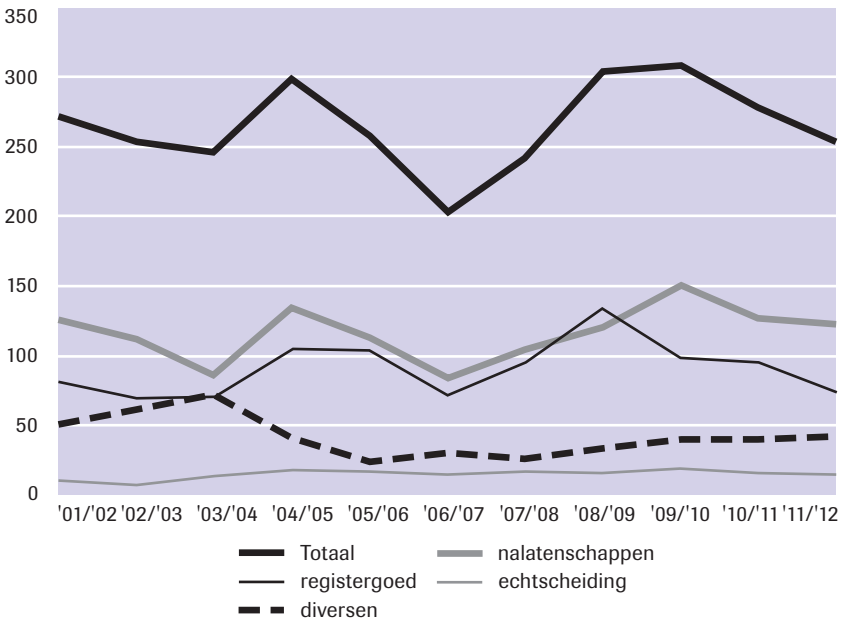
Geschillen over declaraties moeten worden ingediend bij de ringvoorzitter.

Het financiële toezicht op notarissen is opgedragen aan het BFT. Het BFT krijgt inzicht in de financiële positie van notarissen en notariskantoren door de verplichte jaarstukken en kwartaalgegevens die notarissen moeten aanleveren en door het controleren van de derdenrekening.

8.4.1 Klachten bij de KNB

De KNB verzorgt de schriftelijke uitwisseling van standpunten tussen klager en notaris. In de meeste gevallen is de klacht hiermee opgelost, of wordt niets meer van de klagers vernomen. Bij een deel van de klachten komt het niet tot een schriftelijke uitwisseling van standpunten, omdat de klacht meteen wordt ingetrokken of opgelost, dan wel omdat de klager niets meer van zich laat horen. Enkele klachten worden – al dan niet na een schriftelijke uitwisseling – naar een Kamer van Toezicht verzonden. Bij de KNB komen tussen de 200 en 300 klachten per jaar binnen (zie figuur 8.4).

Figuur 8.4 Aantal bij KNB binnengekomen klachten naar terrein van dienstverlening*

* Verslagjaar loopt van oktober tot en met september.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.7 in bijlage 4.

Bron: KNB

De meeste klachten hebben betrekking op werkzaamheden die de notaris verricht in het kader van de afwikkeling van nalatenschappen en in de registergoederenpraktijk (zie figuur 8.4). De overige klachten betreffen het optreden van de notarissen bij echtscheidingszaken en op alle andere werkterreinen van het notariaat (bijvoorbeeld de oprichting van bv's). De klachten gaan veelal over de dienstverlening van de notaris (zie tabel 8.8 in bijlage 4). Hierbij gaat het om klachten over een gebrekkige communicatie, trage afwikkeling van dossiers en onheuse bejegening door de notaris.

8.4.2 Declaratiegeschillen bij ringvoorzitters

Als klanten klachten hebben over de nota van de notaris, moeten ze hun bezwaar eerst kenbaar maken aan de notaris. Als ze er samen met de notaris niet uitkomen, kunnen ze het declaratiegeschil schriftelijk voorleggen aan de voorzitter van de ring waartoe de notaris behoort. Ringvoorzitters proberen in eerste instantie te bemiddelen tussen de cliënt en de notaris. Als die bemiddeling slaagt, hoeft de ringvoorzitter geen beslissing te nemen. Indien de bemiddeling niet slaagt, neemt de ringvoorzitter een beslissing en stuurt deze door naar de KNB. In 2011 en 2012 ontving de KNB respectievelijk 69 en 84 beslissingen van ringvoorzitters over declaratiegeschillen (zie tabel 8.7 in bijlage 4).

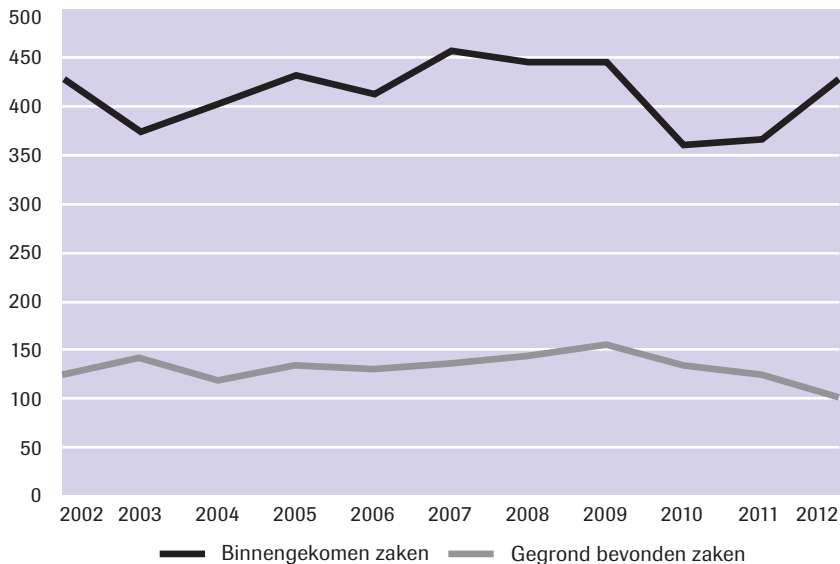
8.4.3 Kamers van Toezicht

Klachten over de ambts- of beroepsuitoefening van een (kandidaat-) notaris komen in aanmerking voor het tuchtrecht. Het tuchtrecht wordt in eerste aanleg uitgeoefend door de Kamers van Toezicht (in elk arrondissement) en in hoger beroep door het Hof Amsterdam. Belanghebbenden, het BFT, de KNB, ambtenaren van de Belastingdienst en notarissen zijn bevoegd om een klacht in te dienen.

De voorzitter van de Kamer kan klachten die kennelijk niet-ontvankelijk, kennelijk ongegrond of van onvoldoende gewicht zijn, met een beschikking afwijzen. Tegen deze beschikking kan de klager schriftelijk verzet aantekenen bij de Kamer.

In 2012 zijn 428 tuchtzaken binnengekomen bij de Kamers van Toezicht; een toename ten opzichte van voorgaande jaren. Een lager aantal klachten dan afgelopen jaren is echter gegrond bevonden (zie figuur 8.5).

Figuur 8.5 Aantal binnengekomen en gegrond bevonden tuchtzaken bij de Kamers van Toezicht

Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.9 in bijlage 4.

Bron: Gerechtshof Amsterdam

Indien de tuchtzaak gegrond is bevonden, kan de Kamer overgaan tot het opleggen van een maatregel. De sanctiemogelijkheden variëren van waarschuwing, berisping, schorsing tot ontzetting uit het ambt. De Kamer kan tevens beslissen geen maatregel op te leggen. In 2012 zijn 22 notarissen berispt, 11 notarissen geschorst en 2 uit het ambt gezet (zie tabel 8.9 in bijlage 4).⁷

Tegen uitspraken van een Kamer van Toezicht is hoger beroep mogelijk bij de notariële kamer van het Gerechtshof Amsterdam. In de periode 2011-2012 is het aantal binnengekomen hogerberoepzaken afgenomen van 171 naar 149 zaken. In 2012 heeft het gerechtshof ongeveer evenveel beslissingen van een Kamer vernietigd als bevestigd (zie tabel 8.10 in bijlage 4).

8.4.4 Resultaten controle Bureau Financieel Toezicht

Het financiële toezicht op notarissen is opgedragen aan het Bureau Financieel Toezicht. Het BFT krijgt inzicht in de financiële positie van de notarissen en de notariële kantoren door het controleren van de verplichte jaarstukken die notarissen moeten aanleveren en van de derdenrekening.

⁷ Eenzelfde notaris kan overigens meerdere keren geschorst of berispt worden. De tuchtcolleges registreren dit echter niet.

Op basis van deze gegevens wordt een risicoanalyse gemaakt. Afhankelijk van de risicoanalyse komen notarissen onder een van de drie niveaus van toezicht (normaal, oplettend of verscherpt) te staan.

De laatste jaren zijn verhoudingsgewijs meer notarissen onder verscherpt toezicht komen te staan. Het percentage is gestegen van 2% in 2004 naar 5% in 2010. In 2011 en 2012 worden deze percentages niet meer per notaris, maar per kantoor weergegeven. In 2011 stond 7% van de kantoren onder verscherpt toezicht. In 2012 is dit gedaald naar 6% (zie tabel 8.11 in bijlage 4). Kantoren die onder verscherpt toezicht staan, hebben met elkaar gemeen dat er een duidelijk risico aanwezig is voor het voortbestaan van de praktijk. Het zijn kantoren waar meer wordt uitgegeven dan er binnenkomt. Het BFT geeft aan dat de belangrijkste oorzaken zijn dat de notaris te laat maatregelen treft op het gebied van personeel en kantoor wanneer de omzet sterk terugloopt en dat de notaris zijn (privé)bestedingen niet aanpast aan de winstontwikkelingen (Ter Voert & Zwenk, 2011).

Het aantal klachten (12) dat de sector financieel toezicht van het BFT heeft ingediend bij een Kamer van Toezicht is in 2012 gedaald ten opzichte van voorgaande jaren. Acht klachten hielden verband met het niet tijdig indienen van jaarstukken en vier met een negatief saldo op de derdenrekening.

8.5 Rechtspraak

In deze paragraaf komen achtereenvolgens het algemene vertrouwen in de Rechtspraak, de klantwaardering, wrakingen en klachten aan de orde. Met Rechtspraak wordt hier bedoeld op de Rechtspraakorganisatie (rechtbanken, gerechtshoven, bijzondere colleges CRvB en CBB), de Hoge Raad en de Raad van State.

8.5.1 Vertrouwen

Het vertrouwen in de rechtspraak ligt in ons land volgens monitors en empirisch onderzoek rond 60% en lijkt deels afhankelijk van de mate waarin burgers zelf ervaringen hebben met de rechtspraak.⁸ Sommige onderzoeken laten zien dat meer inzicht in het werk van de rechter en de inhoud van de zaak bijdraagt aan een grotere waardering, andere tonen dit effect niet. De waardering van de rechtspraak blijkt ook samen te hangen met de waardering voor andere overheidsinstanties, zoals de Tweede Kamer en de regering. Dit duidt erop dat de ondervraagde burger niet altijd in staat is een duidelijk onderscheid aan te brengen tussen verschillende onderdelen van de overheid.

8 Zie *Rechtspleging Civiel en Bestuur 2010* (2011).

In de zogenoemde kwartaalberichten van het Continu Onderzoek Burgerperspectieven rapporteert het Sociaal en Cultureel Planbureau vier maal per jaar over het vertrouwen dat de burger heeft in verschillende instituties. In de rapportage 2013-2 (juni 2013) wordt de rechtspraak in figuur 1.2 vergeleken met de andere instituties, zoals onder andere de media, de politiek en ondernemingen. Vermeld zijn de percentages scores 6-10 op een schaal van 1 (geen enkel vertrouwen) tot 10 (alle vertrouwen) in antwoord op de vraag 'Hoeveel vertrouwen heeft u op dit moment in de volgende instellingen in Nederland?' Het 'voldoende vertrouwen'-percentage schommelt voor de rechtspraak in de periode 2009-1 t/m 2013-2 rond de 65%, met een dalpercentage van 59% (2010-3) en een piek van 71% (2011-4). In 2012 was het percentage elk kwartaal 67 à 68%. Gemeten over de jaren 2009 en 2010 (dat wil zeggen acht kwartaalcijfers) blijkt de verandering in het rechtspraakvertrouwen voor 40% toe te schrijven aan verandering in het vertrouwen in de Tweede Kamer en voor 20% aan ontwikkelingen in de rechtspraak zelf (Klijn, 2011).⁹ Dit beeld spooft ook met de analyse van Croes (2011) waarin hij nagaat wie de burger verantwoordelijk houdt ingeval de ondervraagde de straftoemeting in ons land te 'soft' vindt.¹⁰ Dan blijkt dat de wetgever daarvan eerder dan de rechter de schuld krijgt.

Van het vertrouwen in algemene zin – van het grote publiek op enige afstand – gaan we in de volgende paragraaf over naar de waardering door direct-betrokkenen, zowel rechtzoekenden als professionele partijen (bijvoorbeeld advocaten).

8.5.2 Klantwaarderingsonderzoeken

Sinds 2001 laten de gerechten periodiek, over het algemeen eens in de vier jaar, klantwaarderingsonderzoeken (KWO's) uitvoeren onder procespartijen. De geënuquêteerden zijn onderscheiden in enerzijds professionele partijen (bijvoorbeeld officieren van justitie, advocaten en belastinginspecteurs) en anderzijds rechtzoekende burgers. Zij konden aangeven hoe tevreden zij zijn over kwaliteit van de dienstverlening op een vijf-puntsschaal (zeer tevreden, tevreden, neutraal, ontevreden, zeer ontevreden).

De kwaliteitsaspecten bestrijken tevredenheid over deskundigheid, rechtseenheid, motivering, onpartijdigheid, bejegening en doorlooptijden. In Rechtspleging Civiel en Bestuur 2010 zijn de uitkomsten van de KWO's

9 Daaraan kan worden toegevoegd dat de Rechtspraak er enigszins toe kan doen wanneer in de publiciteit het optreden van de rechter in specifieke gevallen de aandacht trekt in termen van rechterlijk falen. Dat was zo bij de Schiedammer parkmoord – zie Dekker en Van der Meer (2007) – en het valt te veronderstellen dat het evenzeer het geval zou zijn geweest rondom Lucia de B. en Saban B.

10 Zie Croes (2011).

in 2011 beschreven en vergeleken met de eerdere uitkomsten in de periode 2005-2008. De eerstvolgende nieuwe KWO-ronde zal in 2014 plaatsvinden.

In de zomer van 2011 is bij alle gerechten tegelijkertijd een nieuw klantwaarderingsonderzoek georganiseerd.¹¹ Hoewel geüniformeerd en tegelijk uitgevoerd, bouwt deze meting voor 2011 wel voort op de vorige klantwaarderingsonderzoeken, zodat een goede vergelijking kan worden geboden. Omdat alle gerechten – en niet slechts een beperkt aantal – in het onderzoek zijn betrokken, kon voor het eerst een echt landelijk beeld worden geschetst van de tevredenheid van rechtzoekenden en professionals over de Rechtspraak.¹² Het onderzoek richtte zich op de negentien rechtbanken, de vijf gerechtshoven en twee bijzondere colleges, te weten de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

In de presentaties zijn de categorieën ‘zeer tevreden’ en ‘tevreden’ samengenomen. We presenteren zodoende het aandeel (zeer) tevreden klanten.¹³

Algemeen en ontwikkeling

De vergelijking van de uitkomsten van de KWO-ronde in 2011 met de gemiddelde uitkomsten over de periode 2006-2008 toont aan dat de rechtzoekenden ongeveer even tevreden zijn als toen, maar dat met name de professionals minder tevreden zijn geworden. Ook duren procedures in veel gevallen nog te lang, vinden zowel rechtzoekenden als professionals, in het bijzonder bij familie-, bestuurs- en belastingzaken. De waardering voor de duur van de procedures is bij de professionals en bij de rechtzoekenden wel gestegen ten opzichte van de periode 2006-2008.

Professionals

Over de Rechtspraak in het geheel is bijna drie kwart (73%) van de professionals tevreden (zie figuur 8.6). Niet over alle aspecten van de Rechtspraak zijn de professionals even tevreden. Zij zijn het meest tevreden over het rechterlijk functioneren en het minst tevreden over de ontvangst. Hieronder valt onder andere het op tijd aanvangen van de zitting en de privacy in/van de wachtruimte. Meer dan drie kwart (78%) van de professionals is tevreden over het rechterlijk functioneren, nog niet de helft (40%) is tevreden over de ontvangst.¹⁴ De tevredenheid

11 Zie voor een beschrijving van de aanpak van het onderzoek en een uitgebreidere weergave van de resultaten: *Rechtspleging Civiel en Bestuur 2010* (2011).

12 Rechtspraak (met hoofdletter) is de Rechtspraakorganisatie, bestaande uit de gerechten (rechtbanken, gerechtshoven, CRvB en CBb) en de Raad voor de rechtspraak. Hieronder vallen dus niet de Raad van State en de Hoge Raad.

13 Voor meer informatie over de onderzoeksopzet, de vragenlijsten en de respons en representativiteit, zie *Klantwaardering Rechtspraak 2011* (Regioplan en Synovate, 2011, uitgevoerd in opdracht van de gerechten).

14 Ongeveer de helft (47%) van de professionals staat overigens neutraal tegenover de ontvangst, slechts een klein deel (13%) is ontevreden (niet in tabel).

van professionals is verder laag als het gaat om de doorlooptijd (46%, zie tabel 8.12 in bijlage 4).

Doorlooptijd, de lengte van een procedure, is een belangrijk kwaliteitsaspect van rechtspraak. De rechter heeft het tempo van procederen overigens niet helemaal zelf in de hand. Hij is ook afhankelijk van de medewerking van beide procespartijen en in het bijzonder de professionals, zoals advocaten en officieren van justitie. Een lage waardering van de doorlooptijd door professionele partijen betreft daarom ook (deels) henzelf. Andere oorzaken van relatief lange doorlooptijden zijn: organisatieproblemen (zoals veel zieken of vacatures en grote voorraden), behandelingsproblematiek (zoals het arbeidsintensiever worden van de behandeling van zaken), en het moeten wachten op uitspraken over prejudiciële vragen aan het Europees Hof van Justitie.

De algemene tevredenheid van de professionals is de afgelopen jaren afgenomen. Sinds 2001 steeg de tevredenheid van professionals eerst tot 80% tevreden in de periode 2006-2008. In 2011 zakt dit aandeel terug naar het niveau van de periode 2001-2004, rond de 70% tevreden professionals.¹⁵

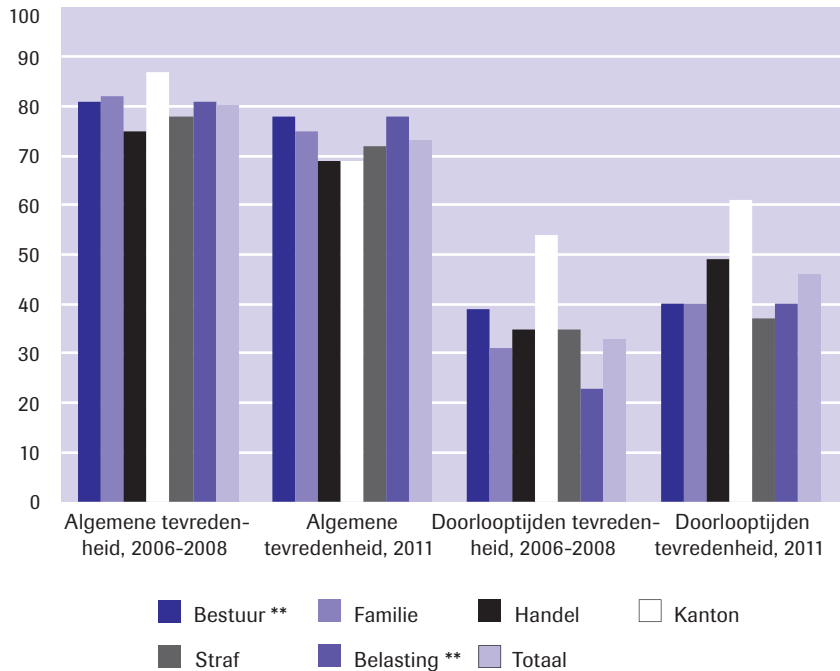
De respons van professionals bestaat in alle metingen (zowel de oude KWO's als de nieuwe in 2011) voor het grootste deel uit advocaten.

De advocatuur uit zich minder tevreden over de Rechtspraak dan de andere functiegroepen, zoals officieren van justitie en rechtsbijstandverzekeraars. In 2011 waren er, in vergelijking met eerdere klantwaarderingsonderzoeken, relatief veel advocaten onder de respondenten; het is mogelijk dat dit bijdraagt aan de (lichte) afname in de tevredenheid in 2011.

De waardering voor de deskundigheid van de rechter laat een lichte, maar continue stijging zien over de gehele periode. Bij de hoven zien we een vergelijkbare ontwikkeling in de algemene tevredenheid als bij de rechtbanken: het aandeel tevreden professionals zakt in 2011 terug naar rond de 70%. Wat betreft de deskundigheid van de rechter nam de tevredenheid eerst toe, om vervolgens in 2011 op ongeveer hetzelfde niveau van 2001-2005, rond de 80%, uit te komen.

15 Zie voor uitkomsten 2001-2005 de eerste publicatie in deze reeks, *Rechtspleging Civiel en Bestuur 2008*.

Figuur 8.6 Algemene tevredenheid en tevredenheid over doorlooptijden, professionals*

* Percentages (zeer) tevreden.

** Bestuur en belasting niet apart onderscheiden in 2011.

Voor corresponderende cijfers 2011 zie tabel 8.12 en 8.13 in bijlage 4.

Bron: jaarverslag Rechtspraak 2008 en Klantwaardering Rechtspraak 2011

Rechtzoekenden

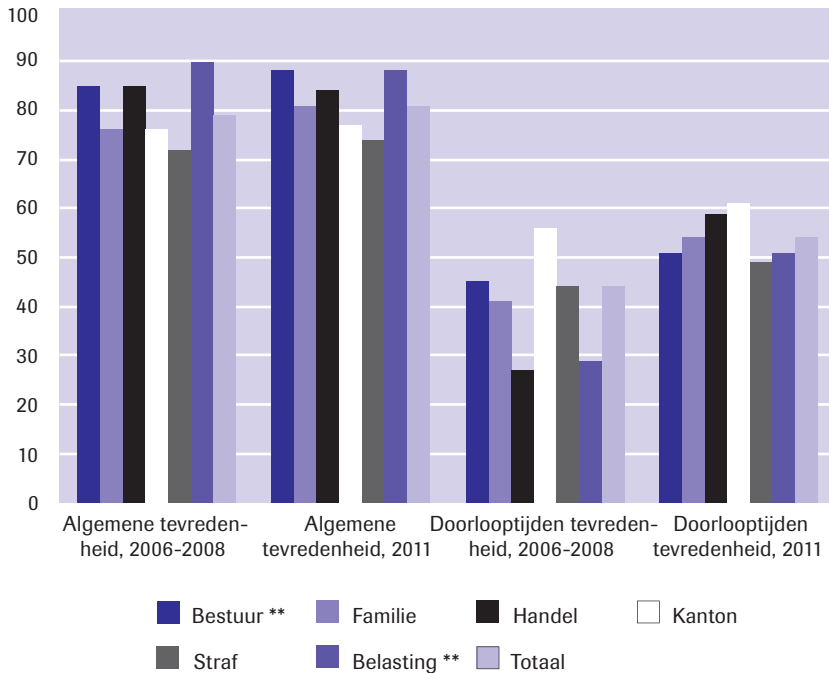
Een grote meerderheid van de rechtzoekenden (81%) is tevreden over de Rechtspraak in het geheel. De tevredenheid varieert wel behoorlijk per thema. Rechtzoekenden zijn het meest tevreden over de uitleg van de vervolgprocedure (90%) en het rechterlijk functioneren (87%) (zie figuur 8.7). Ontvangst en doorlooptijd van de procedure zijn thema's waarover respondenten het minst tevreden zijn. Slechts ongeveer de helft van de ondervraagde rechtzoekenden is tevreden over deze zaken (zie tabel 8.12 in bijlage 4).¹⁶

Een extra analyse die in het KWO-hoofdrapport is opgenomen, is de opsplitsing van waardering van rechtzoekenden al naar gelang de

16 Bovendien geeft bijna 30% van de rechtzoekenden aan ontevreden te zijn wat de doorlooptijd betreft (niet in tabel). Men is milder ten aanzien van de ontvangst: een groot deel van de respondenten (40%) is neutraal en slechts een klein deel (4%) is ontevreden over de ontvangst (niet in tabel).

uitspraak in hun zaak in hun voordeel uitviel of lijkt te gaan vallen. De klanttevredenheid is afhankelijk van de (verwachte) uitspraak van de rechter. Zoals we eerder zagen, is ruim 80% van de rechtzoekenden (zeer) tevreden over de rechtspraak als geheel (totaal: 81%, rechtbanken: 82%, gerechtshoven: 76%, colleges: 87%). Rechtzoekenden die een voordelige uitspraak ontvingen (of verwachtten), zijn echter vaker tevreden (totaal: 89%, rechtbanken: 89%, gerechtshoven: 84%, colleges: 100%) en rechtzoekenden die een uitspraak in het nadeel ontvingen of verwachtten, zijn juist minder vaak tevreden (totaal: 55%, rechtbanken: 58%, gerechtshoven: 42%, colleges: 38%).

Figuur 8.7 Algemene tevredenheid en tevredenheid over doorlooptijden, rechtzoekenden*

* Percentages (zeer) tevreden.

** Bestuur en belasting niet apart onderscheiden in 2011.

Voor corresponderende cijfers 2011 zie tabel 8.12 en 8.13 in bijlage 4.

Bron: Jaarverslag Rechtspraak 2008 en Klantwaardering Rechtspraak 2011

Verschillen tussen sectoren en instanties

De professionals hebben bij de rechtbanken, gerechtshoven en colleges waar zij werken telkens te maken met een andere dagelijkse praktijk en andere voorzieningen. De gang van zaken bij een gerechtshof verschilt immers van die bij een rechtbank en de ene rechtbank is de andere niet.

Dit kan zorgen voor verschillen in de klanttevredenheid van de professionals tussen bijvoorbeeld de rechtbanken en de gerechtshoven en voor de afzonderlijke rechtbanken, gerechtshoven en de colleges.

Een ruime meerderheid van de professionals is tevreden over de gerechtshoven, de rechtbanken en de colleges. Hun algemene oordeel over de afzonderlijke rechtscollages wijkt nauwelijks af van hun oordeel over de rechtspraak als geheel (zie tabel 8.12 in bijlage 4). De tevredenheid over de bijzondere colleges ligt iets lager (68%) dan voor de hoven en de rechtbanken (73%), maar dit verschil is niet significant. Over het algemeen is men meer tevreden over de colleges als het gaat om uitspraken en rechterlijk functioneren, maar over de doorlooptijd van de colleges is men aanmerkelijk minder tevreden (slechts 18% (zeer) tevreden).

Ook de grote meerderheid van de rechtzoekenden is tevreden over de rechtbanken (82%) en de colleges (87%). Het beeld wijkt hier niet significant af van de tevredenheid over de totale rechtspraak (81% tevreden). De tevredenheid over de gerechtshoven is echter iets lager: circa drie kwart van de ondervraagden is tevreden. Op het thema doorlooptijd scoren de colleges (30%) en de gerechtshoven (44%) lager dan gemiddeld, terwijl op het niveau van de rechtbanken het tevredenheidspercentage met 57% wat hoger ligt dan het gemiddelde. De rechtzoekenden zijn ten aanzien van de gerechtshoven vaker dan gemiddeld tevreden over de ontvangst (61%) en over de bereikbaarheid (75%). Bij de overige thema's zijn er geen significante verschillen tussen de drie rechtscollages. Voor verschillen tussen sectoren, zie tabel 8.14 in bijlage 4.

Wanneer rechtzoekenden een negatieve beslissing van de rechter verwachten of ontvangen, blijkt als gezegd dat dit zijn effect heeft op de klantwaardering. Men is dan geneigd om minder positief te zijn. Omgekeerd zijn rechtzoekenden die hun zaak positief (verwachten te) beëindigen juist vaker positief. Dit effect treedt op op het niveau van de rechtbanken, de gerechtshoven en de colleges. Hoe hoger echter het gerechtsniveau, des te vaker het voorkomt dat respondenten ontevreden zijn bij een nadelige (verwachte) uitkomst. Op het niveau van de rechtbanken is bijna 60% tevreden, ondanks een nadelig (verwacht) besluit. Bij de bijzondere colleges is dat nog geen 40%.

8.5.3 *Klachten gerechten*

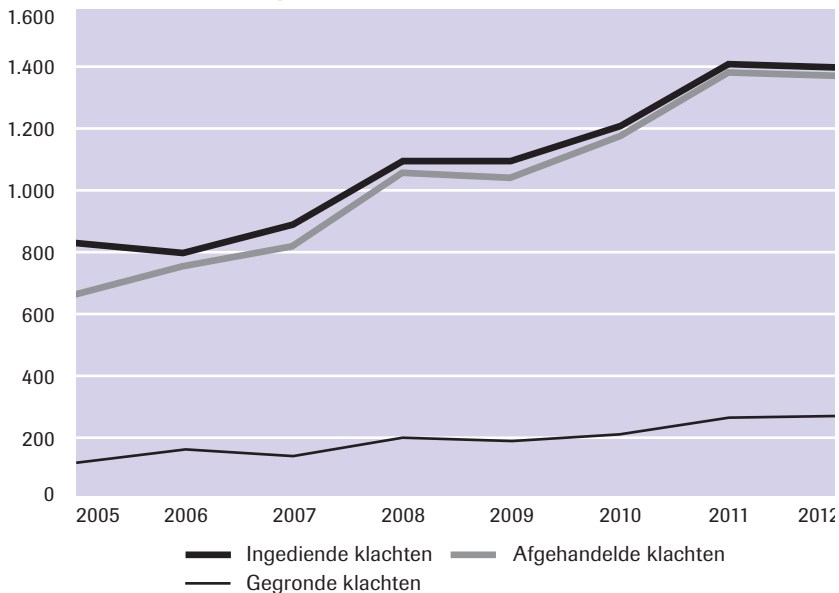
Bij de rechtbanken, gerechtshoven en de Raad voor de rechtspraak is het mogelijk klachten over gedragingen van een gerecht of daaraan verbonden personen voor te leggen aan het bestuur van dat gerecht. Ook bij de Hoge Raad en de Raad van State kunnen klachten worden ingediend. Het aantal ingediende klachten en het percentage gegronde klachten geeft hiermee ook een beeld van de tevredenheid van procespartijen.

Klachten over gedragingen van een gerecht of daaraan verbonden personen kunnen ingediend worden bij het bestuur van dat gerecht. Over de inhoud of de totstandkoming van een rechterlijke beslissing (beschikking, vonnis, arrest) kan in het kader van de klachtenregeling niet worden geklaagd. Alleen een hogere rechter kan daarover oordelen. Alle gerechten hanteren sinds 2002 een uniforme landelijke klachtenregeling, die in 2004 op enkele onderdelen is aangepast. Zo werd in dat jaar de termijn waarbinnen geklaagd mocht worden verlengd van zes maanden naar een jaar. In 2005 is een uniform digitaal registratiesysteem voor klachtenbehandeling in gebruik genomen. Voor eerdere jaren valt geen landelijk uniform beeld te geven.

In 2012 zijn bijna 1.400 nieuwe klachten ingediend. Het is vergelijkbaar met 2011 en een duidelijke toename ten opzichte van eerdere jaren.

De klachten betreffen zowel rechters als medewerkers. Bij rechters gaat het dan bijvoorbeeld over het onnodig interrumpen tijdens de zitting, het maken van verkeerde opmerkingen, herhaalde aanhouding van zaken of vermeende partijdigheid. Bij de medewerkers zien deze klachten bijvoorbeeld op verkeerde oproepingen, onjuiste adressering van stukken, het niet adequaat reageren op brieven, het zoekraken van stukken, verkeerde berekening van griffierecht, het niet correct telefonisch of persoonlijk te woord staan, inadequate informatieverstrekking, verkeerde verwijzing naar de zittingszalen of de bejegening bij het toelaten tot de gerechtsgebouwen.

Figuur 8.8 Ontwikkeling ingediende, afgehandelde en gegronde klachten, gerechten

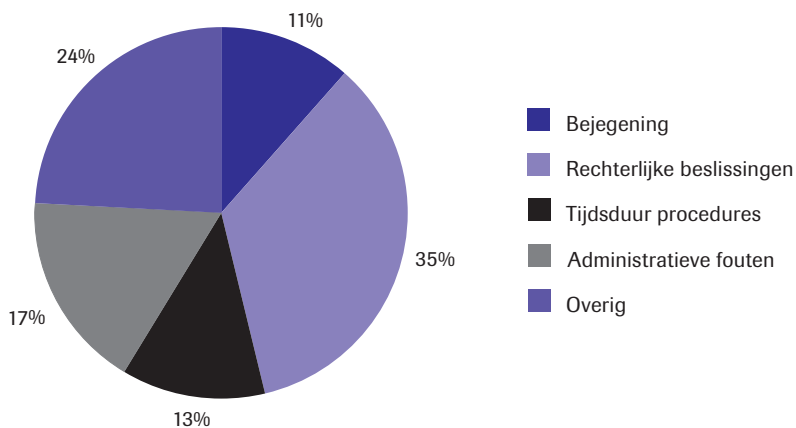
Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.15 in bijlage 4.

Bron: Klachtenregistratie, Raad voor de rechtspraak

In 2012 zijn 1.374 klachten afgehandeld (zie figuur 8.8). Een deel hiervan betreft klachten die nog in 2011 zijn ingediend. Het aantal klachten neemt duidelijk toe, maar gezien het totale aantal zaken dat door de rechtspraak wordt behandeld en de hoeveelheid contacten en handelingen per zaak, acht de Rechtspraak het huidige aandeel nog altijd niet hoog. Afgezet tegen het aantal afgehandelde zaken ligt het aantal klachten in 2012 op 7,5 per 10.000 zaken bij de rechtbanken, en op 31 per 10.000 zaken bij de gerechtshoven. De toename in het aantal klachten hangt vermoedelijk ook samen met de landelijke uitrol in 2009 van het digitale klaagschrift. Dit digitale klaagschrift is een webformulier dat is gepubliceerd op de sites van de gerechten op www.rechtspraak.nl. Dit webformulier kan worden ingevuld en naar keuze digitaal of per post worden ingediend. Hierdoor is het eenvoudiger geworden om een klacht in te dienen.

Van de ingediende klachten in 2012 had 35% betrekking op de rechterlijke beslissing. Het aandeel klachten over de bejegening door de rechter tijdens de zitting is in 2009 t/m 2012 (rond 12 à 13%) duidelijk lager dan in 2008 (19%). Opvallend is ook dat hoewel rechtzoekenden gemiddeld duidelijk minder tevreden zijn over de duur van procedures dan over andere aspecten van het rechterlijk functioneren, de tijdsduur slechts in 12 à 13% van de ingediende klachten een rol speelt. Dit lijkt te suggereren dat de lange duur van procedures weliswaar bijdraagt aan de ontevredenheid, maar dat men er geen – of in mindere mate – reden in ziet gebruik te maken van de klachtenprocedure (zie figuur 8.9).

Figuur 8.9 Soorten van klachten over gerechten, 2012*

* Bij de samenstelling van deze gegevens is geput uit het digitale klachtenregistratiesysteem van de gerechten. Daaraan nemen de CRvB en het CBb niet deel.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.16 in bijlage 4.

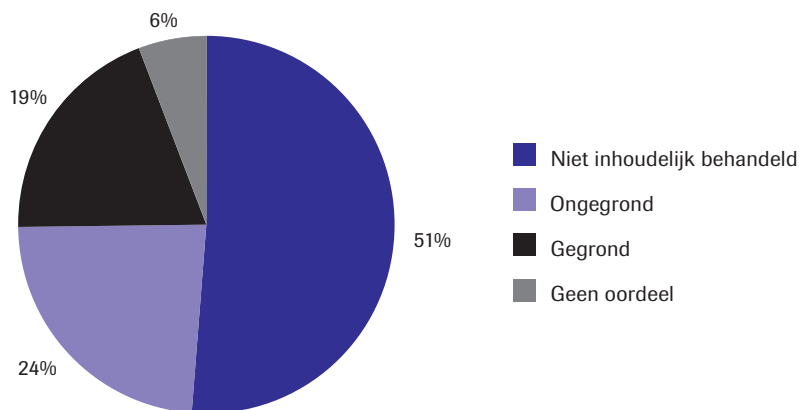
Bron: Kengetallen Gerechten 2012

Het aantal (ingekomen) klachten hoeft op zichzelf niet iets te zeggen over de kwaliteit van de rechtspraak. Het aantal gegronde klachten zegt wel iets over de organisatie van de rechtspraak; immers de rechtspraak dient te voldoen aan de gerechtvaardigde wensen van de 'klanten'. Het aantal gegronde klachten fluctueert van jaar tot jaar. In 2010 bedroeg dit aantal 208; in 2011 was het 400 en in 2012 is het 266.

Van het aantal afgehandelde klachten in 2012 was de helft (51%, 704) niet inhoudelijk behandeld, omdat de klacht bijvoorbeeld niet-ontvankelijk was, omdat hij over een rechterlijke beslissing ging. Dit aandeel is redelijk constant. Van de zaken die wel inhoudelijk zijn behandeld, is bijna de helft (2012: 324 zaken) ongegrond en bijna 40% (2012: 266 zaken) gegrond verklaard. In een beperkt maar toenemend aantal zaken (2012: 80) hebben de gerechten, ondanks een inhoudelijke behandeling, geen oordeel kunnen geven (zie figuur 8.10). In 2011 werden relatief veel klachten gegrond verklaard (29% van de inhoudelijk behandelde klachten).

Vaak is het onderzoeken van een klacht, het vaststellen van de fout en het zo mogelijk herstellen daarvan, een voldoende reactie op de klacht. Echter, de bedoeling van de klachtenregeling bij de rechtspraak is ook om, waar mogelijk, van de klachten te leren. Ook wanneer een klacht niet inhoudelijk is afgehandeld, kan deze tot verbetering van de organisatie leiden, bijvoorbeeld door aanleiding te geven tot het bijstellen of aanscherpen van instructies en de aanpassing van werkprocessen.

Figuur 8.10 Afgehandelde klachten naar wijze van afhandeling, 2012*

* Op het moment van samenstelling van deze gegevens (peildatum kengetallen: januari 2013) waren enkele klachtzaken nog in behandeling.

Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.17 in bijlage 4.

Bron: Kengetallen Gerechten 2012

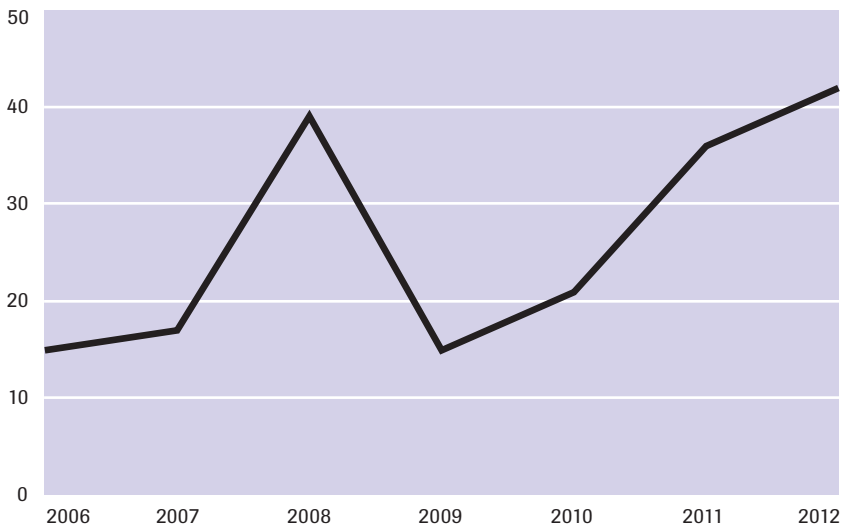
8.5.4 *Wraking van rechters*

Iedere rechtzoekende burger in Nederland heeft recht op een onpartijdige rechter. Dat is geregeld in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM) en is ook in verschillende wetten vastgelegd. Een rechtzoekende (een partij) die goede redenen heeft om te denken dat een rechter een zaak niet onpartijdig kan beoordelen, kan verzoeken deze rechter te vervangen. Een dergelijk verzoek wordt een verzoek tot wraking genoemd. Het verzoek tot wraking kan zich niet richten op de betrokken griffier of officier van justitie in de zitting. Wel kan een rechter-commissaris in strafzaken of insolventies (faillissementszaken) worden gewraakt. De betrokken rechter kan zich bij het wrakingsverzoek neerleggen en zich laten vervangen door een andere rechter. De rechter berust dan in de wraking en schorst de zitting. Mocht er direct een vervanger beschikbaar zijn, dan kan de zaak doorgaan. Zo niet, dan wordt de zaak naar een andere datum verplaatst.

Een rechter die vindt dat hij onpartijdig is in deze zaak, zal de zitting schorsen. In dat geval zal het verzoek worden beoordeeld door drie andere rechters, die samen de zogenoemde 'wrakingskamer' vormen. De leden van de wrakingskamer worden door het gerechtshof aangewezen en worden gekozen uit de rechters van de rechtbank die de zaak behandelt waarin het wrakingsverzoek werd gedaan.

Het gerechtshof kan ook een vaste wrakingskamer aanstellen. Dat betekent dat voor een bepaalde periode dezelfde drie rechters steeds alle wrakingsverzoeken behandelen. De wrakingskamer wordt ondersteund door een griffier.

Gerechten gebruiken sinds 2006 alle een wrakingsprotocol en publiceren hierover in hun jaarverslagen. Wraking is in de Nederlandse rechtspraak een betrekkelijk weinig voorkomend middel (zie tabel 8.18 in bijlage 4). Het aantal gehonoreerde wrakingen liep op van 15 in 2009, naar 36 in 2011 en 42 in 2012 (zie figuur 8.11). Dergelijke aantallen laten al zien dat wraking nagenoeg niet voorkomt, zeker in het licht van het totale aantal rechtszaken dat in Nederland op jaarbasis wordt behandeld.

Figuur 8.11 Gegronde wrakingsverzoeken gerechten

Zie voor corresponderende cijfers tabel 8.18 in bijlage 4.

Bron: Kengetallenrapportages gerechten

8.5.5 *De Raad van State en de Hoge Raad*

Niet alleen bij de gerechten kan worden geklaagd, ook bij de Raad van State en de Hoge Raad kan de burger terecht met klachten over gedragingen van rechterlijk personeel. Verder kan bij deze instanties ook een wrakingsverzoek worden ingediend bij vermeend gebrek aan onpartijdigheid.¹⁷

Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

Het is mogelijk te klagen bij de vicepresident van de Raad van State over de wijze waarop een lid van de Afdeling bestuursrechtspraak zich bij deelneming aan de werkzaamheden van de Afdeling bestuursrechtspraak heeft gedragen, tenzij de klacht een rechterlijke beslissing betreft. Tot 'rechterlijke beslissing' worden ook gerekend beslissingen van procedurele aard, die in het kader van de totstandkoming van een rechterlijke beslissing worden genomen en beslissingen aangaande de orde op de zitting. Klagen over de inhoud van uitspraken is niet mogelijk, omdat daarvoor een systeem van algemene en bijzondere rechtsmiddelen bestaat.

Artikel 45 van de Wet op de Raad van State verplicht de Afdeling bestuursrechtspraak een regeling vast te stellen voor de behandeling van klachten.

¹⁷ De Raad van State publiceert niet over wrakingsverzoeken.

Die regeling is op 1 september 2010 in werking getreden. Ingevolge artikel 45 lid 3 Wet op de Raad van State zijn de afdelingen 9.1.1 en 9.1.2 van de Algemene wet bestuursrecht van overeenkomstige toepassing. De volledige tekst van de regeling is te lezen op de website van de Raad van State. Ook is een brochure beschikbaar.

In 2012 heeft de Afdeling bestuursrechtspraak ruim 13.600 uitspraken gedaan.¹⁸ Er zijn in die periode ongeveer 100 brieven ontvangen waarin in meer of minder duidelijke bewoordingen ongenoegen werd geuit over zaakgerelateerde onderwerpen. Het grootste deel van het geuite ongenoegen betrof inhoudelijke kritiek op beslissingen van de Afdeling bestuursrechtspraak. Deze kritiek zag niet alleen op uitspraken, maar ook op beslissingen van procedurele aard die waren genomen in het kader van de totstandkoming van een rechterlijke beslissing en beslissingen over de orde op de zitting. Daarover kan echter niet worden geklaagd. De wet en de regeling sluiten dat uit in verband met de onafhankelijke positie van de rechter en het karakter van het klachtrecht, dat geen verkapt hoger beroep vormt. In een enkel geval was sprake van een onzorgvuldigheid in de administratieve verwerking of een misverstand in de communicatie. Een aantal klachten betrof de duur van de procedure. In twee gevallen is de voorzitter van de Afdeling bestuursrechtspraak overgegaan tot het instellen van een klachtadviescommissie. Die klachten zijn conform het advies van de klachtadviescommissie ongegrond verklaard.

De Afdeling bestuursrechtspraak probeert lessen te trekken uit de brieven. Soms zijn ze bijvoorbeeld aanleiding tot het aanpassen van een werkwijze of van de zogenoemde standaardcorrespondentie. In 2012 is een klacht over de schending van privacy als gevolg van een fout in het anonimiseren van een vreemdelingenuitspraak aanleiding geweest om de wijze waarop vreemdelingenuitspraken werden gepubliceerd, te veranderen.¹⁹ De Raad van State publiceert sinds 1 juli 2012 niet meer alle uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak in vreemdelingenzaken op de website. De uitspraken die slechts een standaardformulering bevatten, verschijnen niet meer op internet. Het gaat dan om uitspraken die op grond van artikel 91 lid 2 Vreemdelingenwet verkort zijn afgedaan.

Uiteraard worden alle andere uitspraken in vreemdelingenzaken, de zogenoemde ‘uitgeschreven’ uitspraken, wel geanonimiseerd gepubliceerd op de website. Dit zijn de uitspraken waarin de geschillen inhoudelijk gemotiveerd zijn afgedaan. In het verleden werden aan deze uitspraken

¹⁸ Jaarverslag Raad van State 2012.

¹⁹ De Raad van State publiceert sinds 1 juli 2012 niet meer alle uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak in vreemdelingenzaken op de website. De uitspraken die slechts een standaardformulering bevatten, verschijnen niet meer op internet. Het gaat dan om uitspraken die op grond van artikel 91 lid 2 Vreemdelingenwet verkort zijn afgedaan.

ook de uitspraken van de rechtbank en de hogerberoepschriften gekoppeld. Dat is nu niet meer zo. Met deze werkwijze worden de risico's van het vermelden van namen en personen in het gepubliceerde document verder beperkt.

Hoge Raad: interne klachtenregeling

Klachten over rechtbanken, gerechtshoven, (het parket bij) de Hoge Raad, de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven worden in eerste instantie behandeld bij het desbetreffende gerecht. Elk gerecht heeft daarvoor een eigen klachtenregeling vastgesteld die is gepubliceerd op de website van dat gerecht.

In 2012 heeft de Hoge Raad ruim 150 nieuwe brieven ontvangen, waarin een klacht of een vraag wordt voorgelegd (exclusief enige vervolg correspondentie). De onderwerpen die aan de orde worden gesteld zijn divers. Mensen leggen hun persoonlijke situatie voor. Ook kan het gaan over zorgen die mensen hebben over de rechtsstaat in het algemeen. Een derde categorie reageert op de rechtspraak van de Hoge Raad in hun concrete zaak. In de regel worden alle brieven door de griffier afgehandeld. In 2012 zijn 259 antwoorden verzonden. Zo'n reactie kan uitgebreid ingaan op de brief maar ook de korte mededeling bevatten dat de brief voor kennisgeving is aangenomen omdat de Hoge Raad niets voor de brieven schrijver kan betekenen. Uit deze grote hoeveelheid brieven worden de klachten die onder de Klachtenregeling vallen gefilterd. De regeling bepaalt wat wel en niet als klacht kan worden behandeld. Zo is uitgesloten dat kan worden geklaagd over uitspraken die de Hoge Raad heeft gedaan of over de wijze waarop de uitspraak tot stand is gekomen.

In 2012 is 10 keer een beroep gedaan op de interne klachtenregeling of zijn brieven onder deze regeling gebracht. In 2013 zijn 2 klachten afgehandeld, 1 klacht is ingetrokken. De overige 7 zaken konden niet in behandeling worden genomen omdat ze niet voldeden aan de eisen van de klachtenregeling. Klachten moeten gaan over gedragingen. Bij rechtbanken en gerechtshoven hebben rechtzoekenden op zittingen persoonlijk contact met rechters en raadsheren. Bij de Hoge Raad is dat niet het geval, er is vooral sprake van een schriftelijke procedure. Dat verklaart waarom het aantal behandelde klachten in de zin van de klachtenregeling ver achterblijft bij wat rechtbanken en gerechtshoven hebben af te handelen.

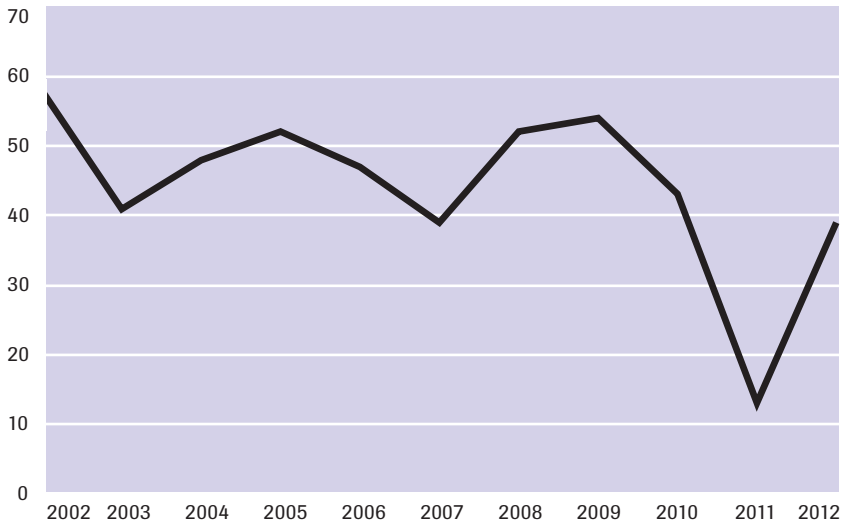
Hoge Raad: externe klachtenregeling (Ombudsregeling)

Nadat de interne klachtprocedure is doorlopen, kunnen klachten over de rechtsprekende functionarissen van een gerecht worden ingediend bij de procureur-generaal, volgens de bepalingen in de Wet op de rechterlijke

organisatie. De procureur-generaal kan, na een vooronderzoek, besluiten de klacht voor te leggen aan de Hoge Raad.²⁰

In 2012 zijn er 39 klachten ingediend bij de Hoge Raad. Dit aantal is iets lager dan in 2008-2010 (52, 54, 43). Al met al ligt het aantal de afgelopen jaren rond de 40 klachten per jaar (zie figuur 8.12).²¹

Figuur 8.12 Ingediende klachten bij de Hoge Raad

Zie voor corresponderende cijfers tabel 8.19 in bijlage 4.

Bron: Hoge Raad (jaarverslagen)

Artikel 13a Wet op de rechterlijke organisatie bepaalt dat over rechterlijke beslissingen niet kan worden geklaagd. Rechterlijke beslissingen zijn de beslissingen over de zaak zelf en beslissingen over de wijze waarop de procedure verloopt. De praktijk van het klachtrecht bij de Hoge Raad in de afgelopen jaren heeft uitgewezen dat een zeer groot deel van de klachten betrekking heeft op een rechterlijke beslissing waarmee de klager het niet eens is. In 2012 hadden 19 van de 39 ingediende klachten betrekking op een rechterlijke beslissing. In die zaken heeft de procureur-generaal de klager bericht dat de klacht niet in behandeling kon worden genomen. In het geval dat een klacht beoordeling door de Hoge Raad vraagt, dient de procureur-generaal een vordering in bij de Hoge Raad. De Hoge Raad spreekt zich vervolgens uit over de gegrondheid van de klacht. In 2012

20 Het externe klachtrecht (ook wel Ombudsregeling) over gedragingen van rechterlijke ambtenaren met rechtspraak belast is geregeld in de artikelen 13a tot en met 13g van de Wet op de rechterlijke organisatie. De klachtregeling is tezamen met een toelichting op de klachtbehandeling gepubliceerd op de website van de Hoge Raad. Artikel 13g schrijft voor dat de procureur-generaal en de president van de Hoge Raad jaarlijks een verslag opmaken van de in het kader van de klachtbehandeling verrichte werkzaamheden.

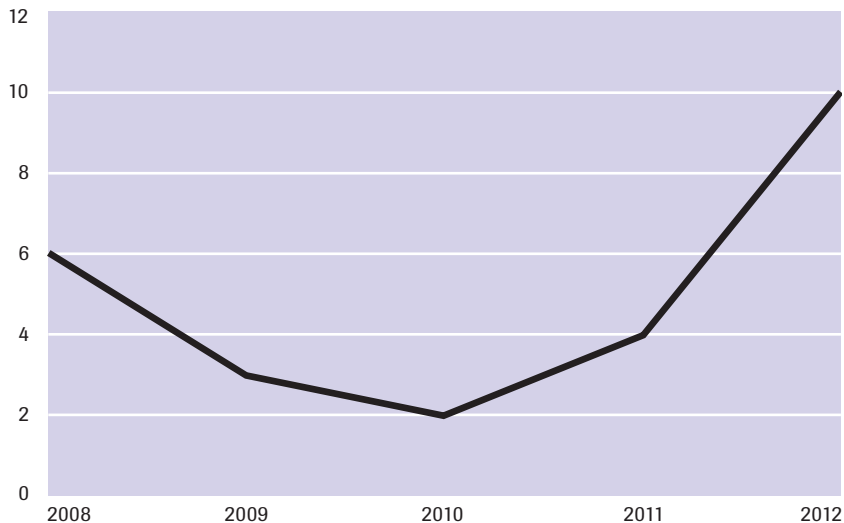
21 Bron: jaarverslagen Hoge Raad.

heeft de Hoge Raad geen uitspraken gedaan in het kader van het extern klachtrecht. Wel heeft de procureur-generaal in december 2012 drie verzoeken tot het doen van een onderzoek ingediend. De Hoge Raad heeft in deze zaken in het verslagjaar 2013 uitspraak gedaan.

Hoge Raad: wrakingsverzoeken

Tegen leden van de Hoge Raad kunnen wrakingsverzoeken worden ingediend. Dit gebeurt zelden, in 2009, 2010 en 2011 slechts respectievelijk 3, 2 en 4 maal. In 2012 lag het aantal een stuk hoger, op 10 verzoeken. In geen van de gevallen werd het wrakingsverzoek overigens toegewezen. In 2012 waren 6 verzoeken niet-ontvankelijk en werden 4 verzoeken niet in behandeling genomen (zie figuur 8.13).

Figuur 8.13 Wrakingsverzoeken Hoge Raad

Voor corresponderende cijfers zie tabel 8.20 in bijlage 4.

Bron: Hoge Raad (jaarverslagen)

Hoge Raad: schorsing en ontslag rechters

Rechters en de procureur-generaal van de Hoge Raad kunnen niet door regering of parlement worden geschorst of ontslagen.²² Toch kunnen zich situaties voordoen waarin rechters moeten kunnen worden geschorst of ontslagen, bijvoorbeeld wanneer een rechter lichamelijk of geestelijk niet meer in staat is zijn werk te doen of wanneer hij wegens een misdrijf is veroordeeld. In dergelijke gevallen kan de procureur-generaal bij de Hoge Raad een vordering indienen tot schorsing of ontslag van een rechter (art. 111 Wet op de rechterlijke organisatie). De vierde kamer van de Hoge Raad beslist op die vorderingen. Deze procedure komt zelden voor. Een rechter die ziet aankomen dat hij wegens een misdrijf zal worden veroordeeld, zal namelijk niet de ontslagprocedure afwachten, maar zelf ontslag vragen en dan is er voor de procureur-generaal of de Hoge Raad geen taak meer weggelegd. De Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren is geen klachtenregeling; deze wet kent niet de mogelijkheid dat de Hoge Raad op verzoek van derden, zoals klagers, overgaat tot schorsing of ontslag.

Sinds 2005 zijn ongeveer dertig zaken aangaande schorsing en ontslag in behandeling geweest bij de procureur-generaal.²³ De Raad voor de rechtspraak publiceert sinds 2011 in het jaarverslag informatie over de aan de rechters en raadsheren opgelegde disciplinaire maatregelen en ontslag op eigen verzoek voor zover het integriteitsgerelateerde kwesties betreft. In 2012 zijn geen besluiten genomen waarbij een disciplinaire maatregel is opgelegd. Eenmaal is een rechterlijk ambtenaar op eigen verzoek (vervroegd pensioen) ontslagen. Het ging hier om een combinatie van werk- en privégerelateerde factoren.

Volgens artikel 46m Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren kan een rechter wel worden ontslagen indien hij bij onherroepelijk geworden rechterlijke uitspraak wegens misdrijf is veroordeeld. In 2012 heeft de Hoge Raad naar aanleiding van een verzoek van het openbaar ministerie in 2 zaken met toepassing van artikel 510 Wetboek van Strafvordering een gerecht aangewezen voor de eventuele vervolging en berechting van een rechter.

- 22 Vanwege de in een rechtsstaat vereiste onafhankelijkheid van rechters en van de procureur-generaal bij de Hoge Raad schrijft de Grondwet in artikel 117 voor dat zij voor het leven worden benoemd. Ook de overige leden van het parket bij de Hoge Raad zijn voor het leven benoemd (art. 1 sub a Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren). De Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren (Wrra) bepaalt dat het rechterlijk 'leven' in ieder geval eindigt wanneer men zeventig jaar is geworden (art. 46 sub h Wrra). Volgens artikel 46m Wrra kan een rechter wel worden ontslagen indien hij bij onherroepelijk geworden rechterlijke uitspraak wegens misdrijf is veroordeeld.
- 23 Bron: Jaarverslag Hoge Raad 2010. In de jaarverslagen van de Hoge Raad is meer inhoudelijke informatie te vinden over die zaken waarin sprake is geweest van verdergaande betrokkenheid van de procureur-generaal.

Literatuur

- Brenninkmeijer, A.F.M., Ewijk, M. van, & Werf, C. van der (2002). *De aard en omvang van arbitrage en bindend advies in Nederland*. Leiden: Research voor Beleid.
- Combrink-Kuiters, L., Gammeren-Zoetewij, M. van, & Peters, S.L. (2011). *Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2010*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Combrink-Kuiters, L., Gammeren-Zoetewij, M. van, & Peters, S.L. (2013). *Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2012*. Utrecht: Raad voor Rechtsbijstand.
- Commissie Evaluatie Wet op het notarisambt (Commissie Hammerstein) (2005). *Het beste van twee werelden*. Den Haag: Ministerie van Justitie.
- Commissie Van Wijnen (2006). *Een maatschappelijke Orde*. Den Haag: NOvA.
- Croes, M.T. (2011). Heeft de burger vertrouwen in de rechter? In M.L.M Hertogh & H.A.M. Weyers, (red.), *Recht van onderop. Antwoorden uit de rechtssociologie* (pp. 301-324). Nijmegen: Ars Aequi Libri.
- Croes, M.T., Geurts, T., Voert, M.J. ter, & Zwenk, F. (2010). *Monitor Rechtsbijstand en Geschiloplossing: Nulmeting 2000-2009*. Den Haag: WODC. Cahier 2010-7.
- Croes, M.T., & Maas, G.C. (2009). *Geschilbeslechtingdelta MKB: Over het optreden en afhandelen van (potentieel) juridische problemen in het midden en kleinbedrijf*. Den Haag: WODC. Cahier 2009-13.
- Croes, M.T., & Os, R.M.V. van (2012), *De kosten van procedures. Gedragskeuzen in de delta van geschilbeslechting*. Den Haag: WODC. Memorandum 2012-7.
- De Stand van de Advocatuur* (jaarlijks). Amsterdam: KSU Uitgeverij (edities 2000-2010) / Den Haag: Sdu Uitgevers (edities 2011-2013).
- De Stand van het Notariaat* (2000-2008). Amsterdam: KSU Uitgeverij.
- Dekker, P., & Meer, T. van der (2007). *Vertrouwen in de rechtspraak nader onderzocht*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Diephuis, B.J., Eshuis, R.J.J., & Heer-de Lange, N.E. (red.) (2010). *Rechtspleging Civiel en Bestuur 2008: Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 284.
- Erp, J.G. van (2006). *Kwantitatieve ontwikkelingen rechtspraak 2000 2005: Informatie ten behoeve van de Evaluatiecommissie Modernisering Rechterlijke Macht*. Den Haag: WODC. Cahier 2006-10.
- Erp, J.G. van, Niemeijer, E., Voert, M.J. ter, & Meijer, R.F. (red.) (2007). *Geschilprocedures en rechtspraak in cijfers 2005*. Den Haag: WODC. Cahier 2007-8.
- Eshuis, R.J.J. (2007). De keten en de delta: De verbeelding van de civiele rechtspleging. *Justitiële verkenningen*, 33(6), p. 11-20.
- Eshuis, R.J.J. (2009). *De daad bij het woord. Het naleven van rechterlijke uitspraken en schikkingsafspraken*. Den Haag: Raad voor de rechtspraak. Research Memoranda, 5(1).

- Eshuis, R.J.J., Heer-de Lange, N.E. & Diephuis, B.J. (red.) (2011). *Rechtspleging Civiel en Bestuur 2010. Ontwikkelingen en samenhangen*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 301.
- Eshuis, R.J.J., Dalm, S.J.P.J. en Jong, P.O. de (2014). *Evaluatie Competentiegrensverhoging 2011. Rapportage voormeting*. Den Haag: WODC, Cahier 2014-1 (nog te verschijnen).
- Felsö, F., Hollanders, D., Honk, J. van, Laemers, M., Nooij, M. de, & Rombouts, W. (2007). *De tijd loopt door: De gevolgen van lange doorlooptijden in de rechtspraak*. Amsterdam: SEO Economisch Onderzoek.
- Folpmers, M., Butteling, B., & Willequet, J. (2011). *Onderzoek naar omzetverdeling bij gerechtsdeurwaardersondernemingen*. Utrecht: Capgemini Consulting.
- KBvG (Koninklijke Beroepsorganisatie voor Gerechtsdeurwaarders) (2006). *Memo 2006*.
- Klapwijk, A., & Voert, M.J. ter (2009). *Evaluatie De Geschillencommissie 2009*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 278.
- KMPG (1994). Bijlage 2 verklaring GRS-codes. In L. van den Heuvel & W. Goedhart (red.), *Kosten en opbrengsten van het notariaat*. Amstelveen: KPMG.
- Klijn, A. (2011). Redactioneel. Den Haag: Raad voor de rechtspraak. *Rechtstreeks* 2011, nr. 1.
- Kruit, R.J. (2006). *Resultaten van een onderzoek naar de verrichting van ambtshandelingen door gerechtsdeurwaarders in 2005*. Utrecht: Capgemini Nederland.
- Peters, S.L., & Combrink-Kuiters, L. (2008). *Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2007*. Utrecht: Raad voor Rechtsbijstand.
- Peters, S.L., Combrink-Kuiters, L., & Gammeren-Zoetewij, M. van (2010). *Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2009*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers.
- Raad voor de rechtspraak (2011). *Kengetallen gerechten 2010*. Geraadpleegd in oktober 2011: www.rechtspraak.nl.
- Regioplan & Synovate (2011). *Klantwaardering Rechtspraak 2011*. Amsterdam: Regioplan & Synovate.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2004 t/m 2008). *Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (AVO) 1999, 2003 en 2007*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2009 t/m 2013). *Kwartaalberichten Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB), 2009-1 t/m 2013-2* (juni 2013). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Velthoven, B.C.J. van, & Klein Haarhuis, C.M. (2010). *Geschilbeslechting-delta 2009: Over verloop en afloop van (potentieel) juridische problemen van burgers*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 283.

- Velthoven, B.C.J. van, & Voert, M. ter (2004). *Geschildbeslechtingdelta 2003: Over verloop en afloop van (potentieel) juridische problemen van burgers*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 219.
- Verbond van Verzekeraars (2013). *Verzekerd van cijfers 2013*. Geraadpleegd in zomer/herfst 2013: www.verbondvanverzekeraars.nl.
- Voert, M.J. ter, & Ewijk, M.D. van (2004). *Eerste trendrapportage notariaat*. Den Haag: WODC. Cahier 2004-12.
- Voert, M.J. ter, & Ewijk, M.D. van (2006). *Trendrapportage Gerechtsdeurwaarders 2006: Toegankelijkheid, continuïteit en kwaliteit van de ambtelijke dienstverlening*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 247.
- Voert, M.J. ter, Geurts T, & Os, R.M.V. van (2012). *Monitor Rechtsbijstand en Geschiloplossing 2011*. Den Haag: WODC. Cahier 2012-5.
- Voert, M.J. ter, & Peters, S.L. (2007). *Trendrapportage advocatuur 2006: Toegankelijkheid, continuïteit en kwaliteit van de dienstverlening*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 261.
- Voert, M. ter, & Zwenk, F. (2011). *Kwaliteit in zware tijd, marktwerking, vraaguitval en notariële dienstverlening*. Den Haag: Boom Juridische uitgevers. Onderzoek en beleid 269.

Bijlage 1 Medewerkers C&B 2012

Stuurgroep Justitie in statistiek

Dr. ir. R. Choenni (WODC), Hoofd afdeling Statistische Informatievoorziening en Beleidsanalyse

Dr. F. van Dijk (Raad voor de rechtspraak), Directeur Strategie en Ontwikkeling

Drs. H. Rietveld (CBS), Teammanager Rechtsbescherming en Veiligheid, Quartaire Sector Den Haag, Divisie Sociaaleconomische en Ruimtelijke Statistieken

Projectleiding en redactie

Drs. B.J. (Bart) Diephuis (Raad voor de rechtspraak)

Dr. R.J.J. (Roland) Eshuis (WODC)

Mr. drs. N.E. (Nynke) de Heer-de Lange (CBS)

Auteurs hoofdstukken

Mr. E.M.Th. (Elise) Beenackers (WODC)

Drs. B.J. (Bart) Diephuis (Raad voor de rechtspraak)

Dr. R.J.J. (Roland) Eshuis (WODC)

Dr. H. (Heike) Goudriaan (CBS)

Mr. drs. N.E. (Nynke) de Heer-de Lange (CBS)

Dr. C.M. (Carolien) Klein Haarhuis (WODC)

Mw. M.M. (Michelle) van Rosmalen, MSc (CBS)

Drs. A.H. (Arno) Sprangers (CBS)

Dr. F.P. (Frank) van Tulder (Raad voor de rechtspraak)

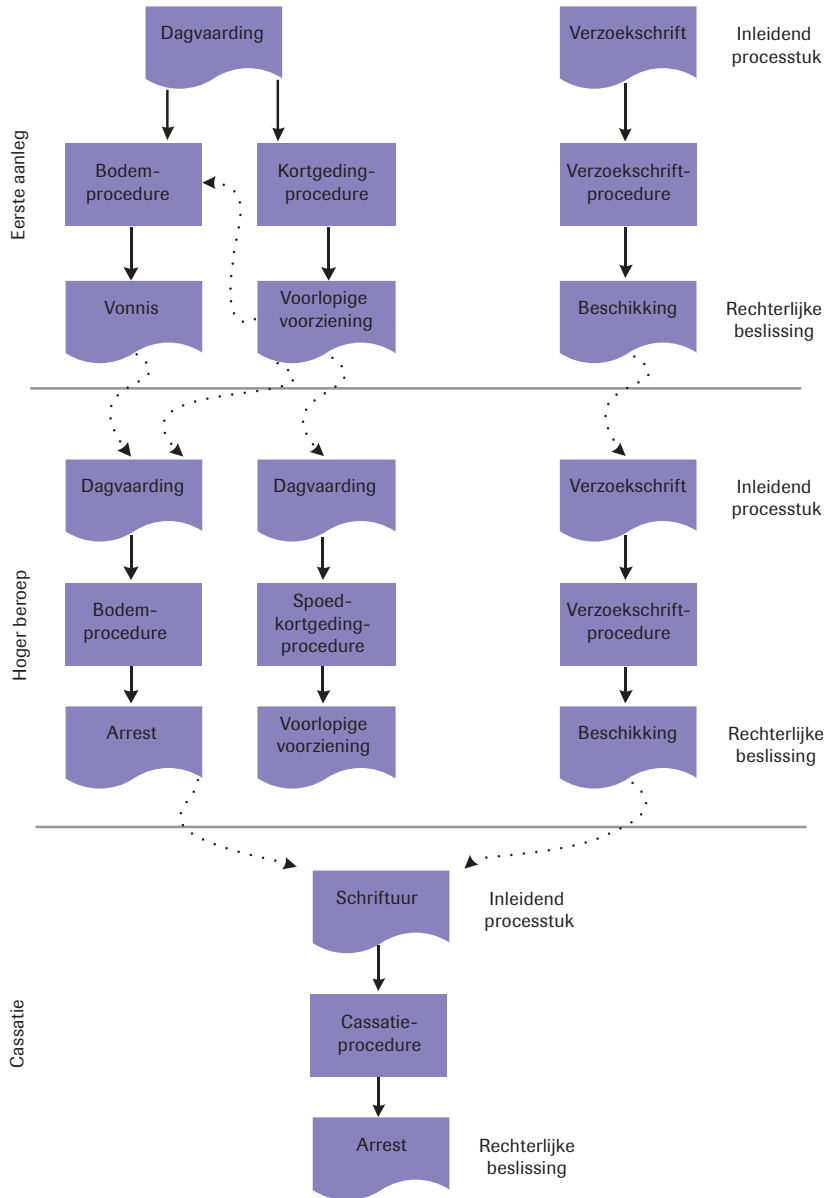
Dr. M.J. (Marijke) ter Voert (WODC)

Opmaak/publicatietraject

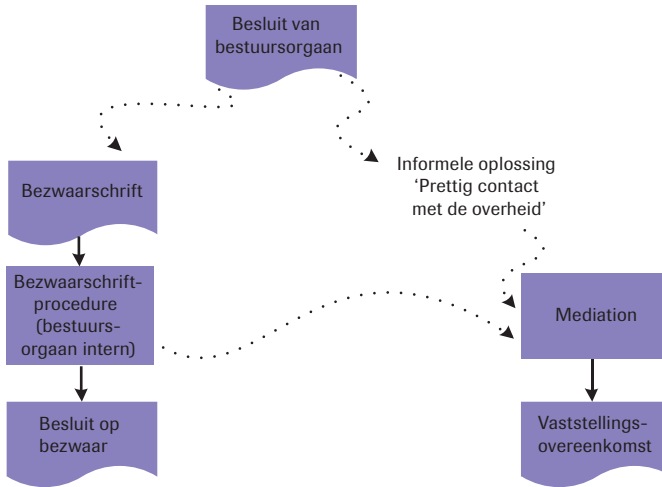
Drs. S. (Sandra) van Noord (bureau voor tekst en redactie)

Bijlage 2 Stroomschema's

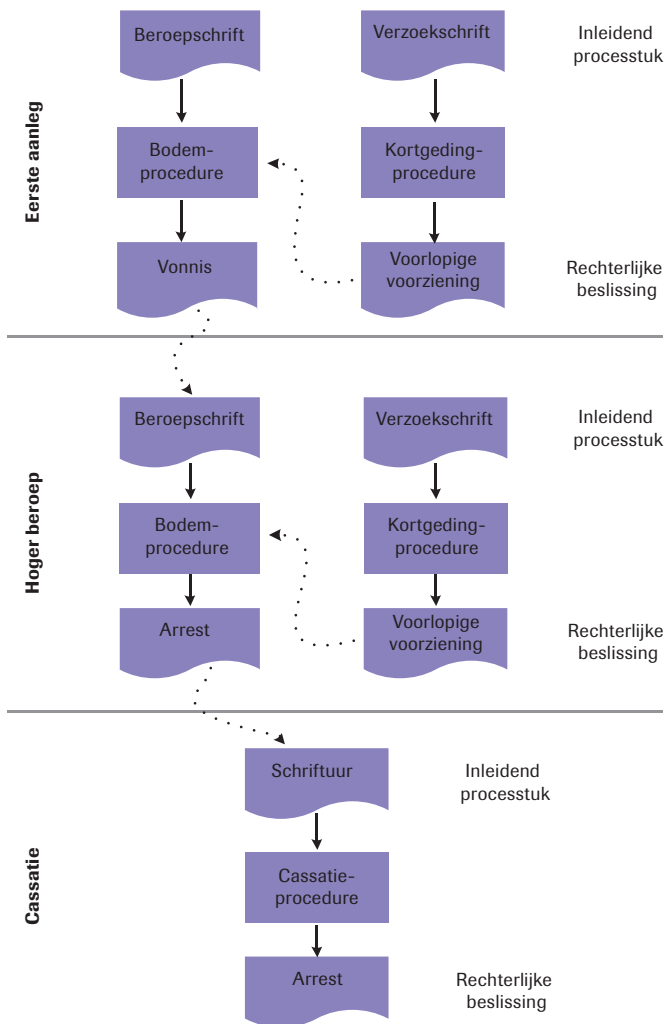
1 Civiele procedures in eerste aanleg, hoger beroep en cassatie

2 Voor- en buitengerechtelijke beslechting van bestuursrechtelijke geschillen

3 Bestuursrechtelijke procedures in eerste aanleg, hoger beroep en cassatie

Bijlage 3 Methoden en informatiebronnen

Bij de samenstelling van deze publicatie is gebruikgemaakt van diverse databronnen. Deze bijlage beschrijft de wijze waarop informatie is verzameld en bewerkt. Een deel van de gegevens in deze publicatie is zonder verdere bewerking overgenomen uit jaarverslagen of informatiesites. De beschikbare gegevens zijn vaak voor andere doelen verzameld dan waarvoor ze hier worden gebruikt. Dat kan leiden tot misinterpretatie. Voorts is de wijze van informatieverzameling ten behoeve van jaarverslagen e.d. vaak slecht beschreven en aan frequente verandering onderhevig. Op basis van hetgeen bekend is over de verschillende databronnen plaatsen we in de bijlage ook kanttekeningen met betrekking tot de betrouwbaarheid en gevaren voor misinterpretatie. Deze bijlage is onderverdeeld in vier paragrafen: rechtspraak (paragraaf 3.1), juridische beroepsgroepen en -organisaties (paragraaf 3.2), buitengerechtelijke procedures (paragraaf 3.3) en overheidsuitgaven (paragraaf 3.4). Binnen de paragrafen is gekozen voor een beperkt aantal onderwerpen, die alfabetisch zijn geordend.

3.1 Rechtspraak

Rechtspraak, aantallen procedures

De aantallen civiele rechtszaken in eerste aanleg zijn gebaseerd op de registraties van nieuwe en afgeronde zaken door de rechtbanken. Deze informatie wordt verwerkt door de ICT-organisatie van de rechtspraak, aan de hand van een landelijke categorisering en bijbehorende protocollen. Deze is ontwikkeld met als primair doel een eerlijke verdeling van budget over de gerechten; de categorisering heeft verschillen in werklast tussen (groepen) zaken als belangrijke invalshoek. Voor C&B vindt een nadere bewerking van deze gegevens plaats. De zaaksantallen wijken daardoor af van die in het jaarverslag van de rechtspraak. Twee overwegingen liggen aan die afwijkingen ten grondslag. In de eerste plaats telt de rechtspraak sommige (arbeidsintensieve) zaken dubbel. Dat gebeurt om het budget eerlijker over rechtbanken te kunnen verdelen. Dit gebeurt bijvoorbeeld bij faillissementszaken, die afhankelijk van de wijze van afhandeling sterk in werklast kunnen verschillen. Een nevenverzoek tot een boedelverdeling bij een echtscheidingszaak wordt sinds enige jaren als aparte zaak geteld. De tweede overweging is dat veranderingen in wetgeving of procedures soms tot een plotselinge toename van zaken leiden. De instroomcijfers in C&B beogen een indicatie te geven van de trends in de vraag naar rechtspraak. Plotselinge toenames door een nieuwe procedurevorm verstoren dat beeld. Een concreet voorbeeld zijn de schuldsaneringskortgedingen die in 2008 werden geïntroduceerd. In deze en de vorige editie van C&B zijn de aantallen wel gespecificeerd, maar (nog) niet meegeteld in het totaal

aantal kort gedingen. In dit geval bepaalt de keuze het verschil tussen een stijgende of een dalende trend in gebruik van het kort geding.

De gegevens over beroepen bij de sector bestuur van de rechtbank, de Centrale Raad van Beroep, de gerechtshoven en het College van Beroep voor het bedrijfsleven komen uit het beheers- en informatiesysteem bestuursrecht (Berber). De beschikbare informatie is altijd de meest recente. Op deze gegevens vindt geen nadere bewerking plaats. Voor deze editie van C&B zijn de aantallen over alle verslagjaren opnieuw berekend. De informatie over de Hoge Raad en de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is afkomstig uit de jaarverslagen van deze colleges.

Rechtspraak, doorlooptijden

Informatie over doorlooptijden is afkomstig van de Raad voor de rechtspraak (gegevens over de rechtbank, de Centrale Raad van Beroep, de gerechtshoven en het College van Beroep voor het bedrijfsleven) en uit de jaarverslagen van de Hoge Raad en de Raad van State.

Voor wie zich een beeld wil vormen van hoe lang een doorsnee rechtszaak duurt, is de gemiddelde doorlooptijd niet de ideale maat. De doorlooptijd is een ‘scheef’ verdeelde variabele, waarbij het aantal zaken dat korter duurt dan de gemiddelde doorlooptijd veel groter is dan het aantal zaken met de gemiddelde of een langere doorlooptijd. Zo duren echtscheidingszaken gemiddeld 16 weken, maar wordt de helft van die zaken binnen 6 weken afgedaan.

Onder de aanname dat de mate van ‘scheefheid’ van de verdeling van doorlooptijden redelijk stabiel is, leveren gemiddelde doorlooptijden ondanks voorgenoemde bezwaren, een redelijke indicatie voor de richting waarin de doorlooptijden zich ontwikkelen.

Rechtspraak, financieel belang civiel

Gegevens over het financieel belang van civiele rechtspraak zijn ontleend aan het zaaksregistratiesysteem van de rechtbanken. Het financieel belang dat daar wordt geregistreerd is geen waardebepaling zoals (bijvoorbeeld) een econoom die zou verrichten, maar eenvoudig de optelsom van bedragen die in de dagvaarding worden genoemd. Dit kan leiden tot zowel overschatting als onderschatting van de werkelijke ‘waarde’ van een claim. Van overschatting is bijvoorbeeld sprake als de eiser de claim extra hoog inzet (om de wederpartij te intimideren of een gunstige uitgangspositie voor onderhandelingen te bewerkstelligen). Een onderschatting ontstaat bijvoorbeeld als een eiser een deel van zijn claim niet in valuta omrekent. Denk aan een boedelscheiding waarbij een van de partners de helft van de waarde van de gemeenschappelijke woning opeist. Bij die omschrijving, ‘de helft van de waarde’, zal de griffie niet zelf een bedrag bedenken. Er wordt voor die zaak dan geen financieel belang

geregistreerd. Is in een vergelijkbare zaak reeds een taxatie uitgevoerd en wordt in de eis het bedrag daarvan genoemd, dan zal de zaak geregistreerd worden als een zaak met een (fors) financieel belang. Bij het gebruik van het geregistreerde financieel belang in C&B hanteren wij de aanname dat de mate waarin dit geregistreerde belang afwijkt van het werkelijke belang, redelijk stabiel is over langere tijd. Onder die aanname kan de ontwikkeling van het geregistreerde financieel belang als indicator dienen voor de ontwikkeling van het werkelijke financieel belang. Omdat financieel belang een scheef verdeelde variabele is, worden gegevens gepresenteerd over de verdeling van zaken over een aantal financiële segmenten (€ 1-€ 500; € 501-€ 2.500, enz.). Gemiddelden geven geen goede indicatie van het geregistreerde financieel belang in een doorsnee zaak, omdat het gemiddelde sterk wordt opgetrokken door een klein aantal zaken waarin extreem hoge bedragen worden geëist. De cijfers zijn niet gedeïflecteerd.

Rechtspraak, klachten en tucht

De gegevens over klachten en wrakingen bij gerechten zijn afkomstig uit het jaarverslag van de Rechtspraak 2010 en Kengetallen gerechten 2010. De opgenomen informatie over klachtenregelingen bij de Raad van State en de Hoge Raad, en over schorsing en ontslag van rechters is afkomstig uit jaarverslagen van deze instanties en hun internetsites (www.raadvanstate.nl en www.rechtspraak.nl/Gerechten/HogeRaad).

Rechtspraak, overheidsuitgaven

Gegevens over de overheidsbestedingen aan rechtspraak zijn ontleend aan jaarverslagen van de Raad voor de rechtspraak, interne informatie en werklustmetingsgegevens (Raad voor de rechtspraak), de rijksbegrotingen van het ministerie van Veiligheid en Justitie en jaarverslagen van de Raad van State. Deze gegevens hebben bewerking ondergaan door de Raad voor de rechtspraak.

De beschikbare cijfers zijn niet altijd uitgesplitst naar straf, civiel en bestuur. Voor deze publicatie zijn ze wel gesplitst. Dat gebeurt op basis van gespecificeerde aannames. Het civiele en bestuursdeel van de uitgaven van de Hoge Raad is, conform de werkwijze bij de Veiligheidszorgrekeningen (CBS), toegekend aan enerzijds civiel en anderzijds bestuur (belasting) aan de hand van de werklustverdeling bij de gerechtshoven. De aanname die hieraan ten grondslag ligt, is dat de gerechtshoven een goed inzicht geven in de zaaksstroom direct voordat de zaken bij de Hoge Raad instromen en ook dat de verhouding van de bewerkelijkheid aldaar een betere inschatting biedt dan sec de zaaks aantallen (bij de Hoge Raad) van de bewerkelijkheidsverhouding tussen civiel en bestuur bij de Hoge Raad.

3.2 Juridische beroepsgroepen en -organisaties

Advocatuur

De in deze C&B opgenomen gegevens met betrekking tot de advocatuur zijn overwegend afkomstig uit openbare bronnen. Ze komen uit het jaarverslag van de NOvA, of andere jaarlijkse publicaties (zoals 'De stand van de advocatuur') en websites. Er is geen betrokkenheid van de onderzoekers die C&B samenstellen bij het registreren of bewerken van die gegevens.

Informatie over klachten en tuchtmaatregelen komt, behalve uit voornoemde bronnen, ook uit de jaarverslagen van de Geschillencommissies Advocatuur (SGB en SGC) en Raden en Hoven van Discipline.

Gegevens over de ontwikkeling van de prijs van diensten van advocaten zijn afkomstig van het CBS. Deze gegevens maken deel uit van de prijs-index commerciële dienstverlening. Het verzamelen en publiceren van deze gegevens is onlangs beëindigd. Gegevens over de omzet van advocatenkantoren zijn afkomstig van het Bureau Financieel Toezicht. De ruwe gegevens zijn bewerkt door WODC en Raad voor de rechtspraak.

Gerechtsdeurwaarders

De hier opgenomen gegevens met betrekking tot gerechtsdeurwaarders zijn afkomstig uit het jaarverslag van de KBvG (aantal deurwaarders), van het ministerie van Veiligheid en Justitie (de leeftijds- en genderverdeling), de Kamer voor gerechtsdeurwaarders (tuchtzaken), de M. Teekensstichting (studenten beroepsopleiding) en het Bureau Financieel Toezicht (aantal kantoren; verscherpt toezicht). De laatstgenoemde gegevens worden door de bij C&B betrokken onderzoekers zelf bewerkt. Voor het onderzoek is gebruikgemaakt van de jaarrekeningen van alle gerechtsdeurwaarderskantoren die bij het BFT beschikbaar zijn over de betreffende boekjaren.

Gesubsidieerde rechtsbijstand

Gegevens over het aantal advocaten dat op basis van een toevoeging is ingeschakeld zijn voor de jaren 2002-2006 afkomstig van de Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2009 en vanaf 2007 gebaseerd op het registratiesysteem (GRAS-bestand) van de Raad voor Rechtsbijstand. Dit laatste bestand is tevens gekoppeld aan het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het CBS om de achtergrondkenmerken te beschrijven van rechtzoekenden die een toevoeging hebben gekregen. Door enkele wijzigingen in de indeling naar rechtsgebieden wijken de aantallen toevoegingen binnen civiel en bestuursrecht voor de jaren 2007-2010 af van die in de voorgaande publicatie van *Rechtspleging Civiel en Bestuur*. Afgegeven

toevoegingen met betrekking tot vreemdelingenbewaring en de Wet tijdelijk huisverbod waren in de voorgaande publicatie ingedeeld bij strafrecht en nu met terugwerkende kracht vanaf 2007 bij bestuursrecht, waarbij de wet tijdelijk huisverbod bij bestuursrecht overig is ingedeeld. Afgegeven toevoegingen met betrekking tot de Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen (Wet BOPZ) waren voorheen ingedeeld bij strafrecht en met terugwerkende kracht vanaf 2007 bij civiel recht. Het was niet mogelijk de herziene indeling verder voor de jaren 2003-2006 uit te voeren. De aantallen afgegeven toevoegingen binnen civiel en bestuursrecht in 2007-2012 zijn hierdoor ook niet vergelijkbaar met die in de jaren 2003-2006.

De gegevens over de uitgaven aan rechtsbijstand zijn ontleend aan de jaarverslagen van de Raad voor Rechtsbijstand, en bewerkt door de Raad voor de rechtspraak. Voor de berekening van de overheidsuitgaven per eenheid product is gebruikgemaakt van de Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand (Raad voor Rechtsbijstand) en Monitor Rechtsbijstand en Geschiloplossing (WODC). De gegevens zijn bewerkt door de Raad voor de rechtspraak.

Het Juridisch Loket

Gegevens over de eerstelijns hulp door het Juridisch Loket zijn afkomstig uit het registratiesysteem van het Juridisch Loket (Webtop). Hierin staan gegevens over de wijze waarop een klant contact heeft gezocht met een loket, voor welk probleem en op welke wijze de klant is geholpen. Dit bestand is gekoppeld aan het SSB om de achtergrondkenmerken van klanten van het Juridisch Loket te kunnen beschrijven. Ook is gebruikgemaakt van de Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2012.

Mediators, mediation

Er is gebruikgemaakt van het jaarverslag van het NMI 2012, het jaarverslag van de Rechtspraak 2012 en de Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2012.

Notariaat

De in deze C&B opgenomen gegevens met betrekking tot het notariaat zijn overwegend afkomstig uit openbare bronnen. Ze komen uit het jaarverslag van de KNB, CRT en het CBS. Gegevens over de aantallen notariële aktes komen van de KNB en de Belastingdienst. Cijfers over het totaal aantal akten en het aantal testamenten zijn afkomstig van de KNB. De Belastingdienst heeft gegevens over specifieke typen akten. Gegevens over het aantal mensen dat wordt opgeleid tot notaris komen van het CBS en het Centrum voor Postdoctoraal Onderwijs. Er is geen betrokkenheid

van onderzoekers die C&B samenstellen bij het registreren of bewerken van die gegevens.

Gegevens over de ontwikkeling van de prijs van diensten van notarissen zijn afkomstig van het CBS. Deze maken deel uit van de prijsindex commerciële dienstverlener. Het verzamelen en publiceren van deze gegevens is onlangs beëindigd. Gegevens over de financiële situatie van notariskantoren komen van het Bureau Financieel Toezicht. De laatstgenoemde gegevens worden door de bij C&B betrokken onderzoekers zelf bewerkt. Voor het onderzoek is gebruikgemaakt van de jaarrekeningen van alle notariskantoren die bij het BFT beschikbaar zijn over de betreffende boekjaren. De financiële gegevens van kantoren met een Interdisciplinair Samenwerkingsverband (IDS) zijn buiten beschouwing gelaten. Tevens zijn gegevens uit de jaarverslagen van het BFT gehaald.

Informatie over klachten en tuchtmaatregelen komt, behalve uit voorgenoemde bronnen, ook uit de jaarverslagen van de Kamers en het Hof van Toezicht en van het Bureau Financieel Toezicht.

Rechtsbijstandverzekeringen

Voor de cijfers over rechtsbijstandverzekeringen is gebruikgemaakt van de jaarlijkse publicatie Verzekerd van Cijfers van het Verbond van Verzekeraars via www.verbondvanverzekeraars.nl. De consistentie van de rapportage over het aantal polissen laat te wensen over. In deze editie van C&B is om die reden geen meerjarige cijferreeks meer opgenomen.

3.3 Buitengerechtelijke procedures

De gegevens zijn in eerste instantie verkregen door gebruik te maken van openbare (online te vinden) jaarverslagen en eventuele aanvullende bronnen. Deze zijn weergegeven in onderstaande lijst. Aan de hand van deze bronnen hebben de onderzoekers een e-mail met in de bijlage de zo mogelijk voringevulde cijfers naar een contactpersoon bij elk van de onderzochte geschil- en klachtprocedures gezonden met het verzoek de gegevens te controleren en waar nodig aan te vullen. De cijfers in deze publicatie zijn gebaseerd op deze gecontroleerde gegevens.

De volgende online bronnen zijn gebruikt:

- Belastingdienst: algemene informatie en Beheersverslagen online verkregen via www.belastingdienst.nl. De jaarverantwoording (voorheen beheersverslag) van de Belastingdienst over 2012 is niet meer gepubliceerd.
- College voor de Rechten van de Mens, voorheen Commissie Gelijke Behandeling (CGB): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.mensenrechten.nl.

- Centrale Verwerking Openbaar Ministerie (CVOM): algemene informatie online verkregen via www.om.nl/organisatie/landelijke/centrale_verwerking.
- Huurcommissie: algemene informatie Huurcommissie en jaarverslagen online verkregen via www.vrom.nl en www.huurcommissie.nl.
- Informatie Beheer Groep (IBG): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.ib-groep.nl en www.ocwduo.nl.
- Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.ind.nl.
- Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (Kifid): jaarverslagen online verkregen via www.kifid.nl.
- Nationale ombudsman: algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.ombudsman.nl.
- Nederlands Arbitrage Instituut (NAI): algemene informatie online verkregen via www.nai-nl.org.
- Raad van Arbitrage voor de Bouw (RvA): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.raadvanarbitrage.nl.
- Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen (SKGZ): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.skgz.nl (deze gegevens zijn niet gecontroleerd door contactpersoon).
- Stichting Geschillencommissies Onderwijs en Commissies (SGO): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.onderwijsgeschillen.nl.
- Reclame Code Commissie (RCC): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.reclamecode.nl.
- Sociale Verzekeringsbank (SVB): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.svb.nl.
- Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen (UWV): algemene informatie en jaarverslagen online verkregen via www.uwv.nl.

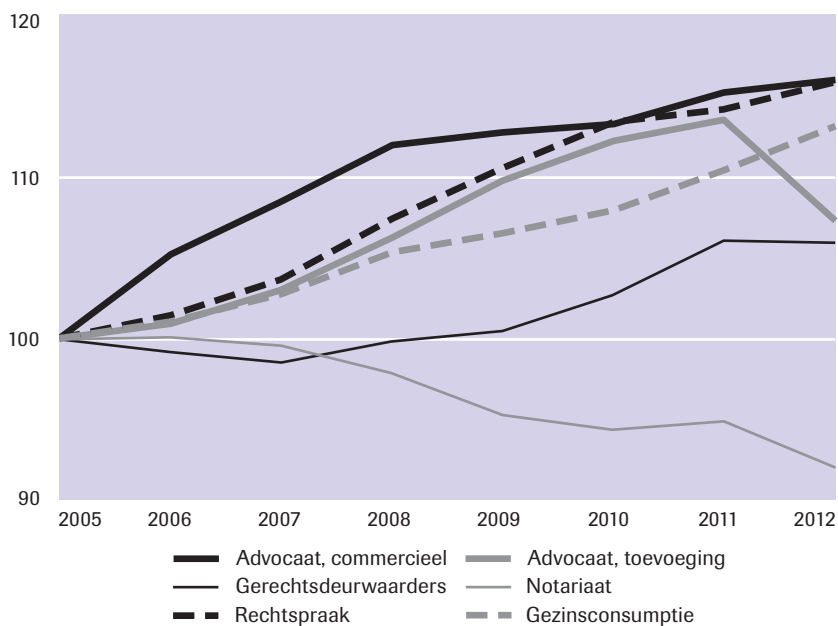
3.4 Overheidsuitgaven, deflatoren

Omdat in de loop van de tijd door inflatie en welvaartsstijgingen lonen en prijzen of tarieven in het algemeen stijgen, hebben gelijke bedragen op verschillende tijdstippen verschillende betekenissen. Zo kan men met een bedrag van 1 miljoen euro in 2012 minder goederen en diensten (bijvoorbeeld arbeid) aanschaffen dan met hetzelfde bedrag in 2000 of 2005. Om daarmee rekening te houden is het gebruikelijk om ontwikkelingen in uitgaven of kosten te defleren. De daarvoor gebruikte deflator is een maatstaf voor de stijging van de prijzen van goederen en/of diensten. Welke deflator in een concreet geval wordt gebruikt, hangt af van het type uitgavenbedrag en het doel van de analyse. Gaat het om de ontwikkeling van de door burgers opgeofferde koopkracht voor de instandhouding van bepaalde collectieve voorzieningen, dan ligt gebruik van

het (algemeen bekende) prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie als deflator voor de hand. Het kan echter ook zo zijn dat we een beeld willen hebben van de hoeveelheid arbeidskracht en goederen die voor een bedrag kunnen worden aangeschaft. Dan ligt het gebruik voor de hand van deflatoren die een beeld geven van de ontwikkeling van de prijs van arbeid en materieel, zoals die voor de betreffende sector golden. Daarbij kan men gebruikmaken van specifieke deflatoren, zoals die door het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) worden geconstrueerd. Dit gebeurt bijvoorbeeld in de Veiligheidszorgrekeningen (Criminaliteit en Rechtshandhaving 2012, hoofdstuk 10). De personele uitgaven worden daarbij gedefleerd met de contractuele loonkostenstijgingen. De materiële uitgaven worden gedefleerd met een prijsindex waarbij zowel de prijsontwikkeling van goederen, diensten als huisvesting een rol speelt. Voor de Rechtspraak hebben we gebruikgemaakt van de door het CBS ontwikkelde deflatoren voor berechting.

Een nog weer andere benadering is die gebaseerd op de ontwikkeling van de uurtarieven van dienstverleners. Dit is bijvoorbeeld het uitgangspunt in de CBS-statistiek van dienstenprijzen in de commerciële dienstverlening. Hieruit afgeleide deflatoren zijn hier gebruikt om de omzetcijfers van rechtskundige dienstverleners te defleren. Zodoende verkrijgen we een schatting van het volume van de door deze dienstverleners verleende diensten. In de verschillende paragrafen over rechtskundige diensten komen de specifieke prijsontwikkelingen nader aan de orde. De deflator van de uitgaven aan toegevoegde advocaten die gesubsidieerde rechtsbijstand verlenen is gebaseerd op de ontwikkeling van de normvergoedingen. Dezelfde deflator ligt ook aan de basis van de door het CBS gebruikte deflator voor rechtskundige diensten in de Veiligheidszorgrekeningen. De deflatoren kennen onderling een duidelijk verschillende ontwikkeling. Het meest opvallend is de daling van de tarieven bij notarissen, met 8% tussen 2005 en 2012. Deze ontwikkeling krijgt in de betreffende paragraaf nader aandacht. De andere deflatoren laten over deze periode stijgingen zien van 6% (gerechtsdeurwaarders) tot 16% (commerciële advocaat en rechtspraak). De laatste twee zijn de enige die een totale stijging laten zien die de stijging van het prijsindexcijfer van de gezinsconsumptie te boven gaat (zie figuur B3.1).

Figuur B3.1 Ontwikkeling van zes deflatoren, index 2005=100

Bijlage 4 Tabellen

Verklaring van tekens in tabellen

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
x	= geheim
-	= nihil
-	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blanco)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2011-2012	= 2011 tot en met 2012
2011/2012	= het gemiddelde over de jaren 2011 tot en met 2012
2011/'12	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2011 en eindigend in 2012
2001/'02-2011/'12	= oogstjaar, boekjaar enz., 2001/'02 tot en met 2011/'12

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Tabellen bij hoofdstuk 3 Rechtshulp en buitengerechtelijke procedures

Tabel 3.1 Percentage personen* dat een probleem heeft gehad naar probleemgebied

	1998-2002 (N=3.516)	2004-2008 (N=5.166)
	(%)	
Totaal aantal burgers met een of meer problemen	67	61
problemen op/met werk	30	25
bezit van onroerend goed	20	17
verhuren van onroerend goed	3	2
huren woonruimte e.d.	12	9
aanschaf van producten/diensten	32	30
geldproblemen	22	18
relatie- en familiezaken	10	8
vanwege kinderen onder de 18	3	2
gezondheidsproblemen door werk of ongeluk	7	3
juridische stappen tegen respondent	4	2
dreiging met juridische stappen tegen respondent	5	2
zelf juridische stappen ondernomen of overwogen	7	4
overig (discriminatie, laster e.d.)	7	4

* Personen van 18 jaar en ouder met een of meer problemen in een periode van vijf jaar. Deze cijfers worden niet jaarlijks verzameld. De cijfers in deze tabel zijn de meest actuele.

Bron: Van Velthoven & Ter Voert, 2004 en Van Velthoven & Klein Haarhuis, 2010

Tabel 3.2 Deskundige personen en organisaties die zijn benaderd voor advies of hulp bij eerste probleem*

	1998-2002	2004-2008
	(%)	
Totaal benaderd	100	100
sociaal raadsman of -vrouw	3,5	3,2
maatschappelijk werk	5,2	4,6
Bureau voor Rechtshulp	6,7	4,4
Juridisch Loket		4,2
wets- of rechtswinkel	2,8	3,8
vakbond, beroepsvereniging	11,0	8,6
Vereniging Eigen Huis	2,1	3,5
consumentenvereniging	2,3	2,2
televisieprogramma (bijv. Kassa, Radar)		1,9
telefonische helpdesk ConsuWijzer		0,8
rechtskundig adviseur/adviesbureau	3,4	3,7
rechtsbijstandverzekering	5,9	10,9
andere verzekering	2,1	1,9
brancheorganisatie (bijv. ANVR)	1,1	1,2
schuldhulpverleningsorganisatie	0,4	1,0
advocaat	10,8	11,3
notaris	1,9	2,9
ombudsman (Nationale, lokale, anders)	0,9	1,1
politie	8,6	6,4
kerkelijke organisatie	1,0	0,8
politicus, politieke partij	2,7	1,8
andere deskundige	27,5	19,6

* Deze cijfers worden niet jaarlijks verzameld. De cijfers in deze tabel zijn de meest actuele.

Bron: Van Velthoven & Ter Voert, 2004 en Van Velthoven & Klein Haarhuis, 2010

Tabel 3.3 Gebruik van dienstverlening en procedures* door burgers met civiel- en bestuursrechtelijke problemen, 2009

	Bestuursrechtelijk		Civielrechtelijk	
	(abs.)	(%)	(abs.)	(%)
Problemen totaal	287	100	1.695	100
passief	11	3,8	113	6,7
wel actie, geen dienstverlening	121	42,2	736	43,4
rechtshulpgebruiker	155	54,0	846	49,9
bezwaarschrift	76	26,5	36	2,1
buitengerechtelijke procedure	1	0,3	38	2,2
gerechtelijke procedure	22	7,7	85	5,0

* Een probleem kan op meerdere manieren worden aangepakt. De percentages tellen daarom niet op tot 100.

Bron: Geschilbeslechtingdelta 2009

Tabel 3.4 Aantal klantactiviteiten van het Juridisch Loket, naar rechtsgebied en type activiteit

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)						
Totaal*	598.530	611.410	655.960	783.080	770.370	772.030	858.910
civiel recht	468.510	481.840	525.330	638.190	621.790	620.360	674.810
bestuursrecht	103.550	101.790	101.820	112.630	115.450	119.180	146.210
strafrecht	26.270	27.680	28.710	32.220	33.070	32.440	37.890
overig/onbekend	200	100	100	50	60	40	10
Totaal civiel en bestuursrecht**	572.260	583.730	627.250	750.860	737.300	739.590	821.020
balie	124.860	127.640	144.990	180.810	171.490	197.600	256.950
chat	4.940	9.830
e-mail	16.690	22.000	32.280	46.990	60.950	56.520	25.430
overleg wederpartij	1.760	4.270
spreekuur	84.060	93.990	84.140	89.860	85.250	75.740	61.840
telefoon	346.660	340.100	365.840	433.210	419.610	381.020	386.100
uitzoekwerk	22.000	76.610

* Inclusief strafrecht en overig/onbekend.

** Inclusief overig/onbekend.

Bron: het registratiesysteem van het Juridisch Loket (Webtop) en Monitor Gesubsidieerde rechtsbijstand 2012

Tabel 3.5 Aantal klantactiviteiten van het Juridisch Loket naar rechtsgebied

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)						
Totaal civiel recht en bestuursrecht*	572.260	583.730	627.250	750.860	737.300	739.590	821.020
civiel recht totaal	468.510	481.840	525.330	638.190	621.790	620.360	674.810
arbeidsrecht	113.110	116.160	134.150	199.930	186.940	175.220	176.080
personen- en familierecht	82.490	96.300	105.480	114.430	116.430	130.610	167.050
verbintenissenrecht	89.330	107.740	119.340	142.550	141.860	143.650	148.670
huurrecht	46.630	48.050	49.010	56.430	56.820	59.750	64.760
aansprakelijkheids- en letselschaderecht	22.350	26.230	27.870	30.740	31.820	32.120	33.750
goederenrecht	5.470	7.250	8.590	10.570	11.470	13.550	14.070
erfrecht	7.350	8.090	9.350	10.290	11.280	11.470	11.640
faillissementsrecht	5.570	5.590	5.750	6.450	6.800	6.830	8.110
overig civiel recht	96.210	66.410	65.790	66.800	58.370	47.160	50.690
bestuursrecht totaal	103.550	101.790	101.820	112.630	115.450	119.180	146.210
sociale verzekeringen	31.180	29.090	27.810	32.450	34.060	34.300	41.030
sociale voorzieningen	23.550	22.710	22.400	24.470	24.890	27.800	39.380
vreemdelingenrecht	24.460	23.470	22.830	22.680	22.230	21.740	25.840
fiscaal recht	9.130	11.140	11.990	13.680	14.100	14.500	16.910
ambtenarenrecht	1.060	1.130	1.400	1.820	2.640	3.110	3.030
woonrecht	3.920	2.090	1.550	1.330	1.020	930	1.030
overig bestuursrecht	10.250	12.170	13.840	16.210	16.510	16.800	19.000
overig/onbekend	200	100	100	50	60	40	10

* Inclusief overig/onbekend.

Bron: het registratiesysteem van het Juridisch Loket (Webtop) en Monitor Gesubsidieerde rechtsbijstand 2012

Tabel 3.6 Klanten van het Juridisch Loket naar achtergrondkenmerken, 2012

	Bevolking	Klanten*
	[%]	
Geslacht		
man	49,5	47,4
vrouw	50,5	52,6
Herkomstgroep		
autochtoon	78,9	62,0
Marokkaans	2,2	5,1
Turks	2,4	4,1
Surinaams	2,1	5,6
voormalige Ned. Antillen en Aruba	0,9	2,5
overig niet-Westers	4,2	9,2
Westers	9,4	11,6
Herkomstgeneratie		
autochtoon	78,9	62,0
1e generatie allochtoon	10,7	26,0
2e generatie allochtoon	10,4	12,0
Leeftijd		
tot 15 jaar	17,2	0,0
15-24 jaar	12,2	11,6
25-34 jaar	12,1	25,0
35-44 jaar	13,8	24,1
45-54 jaar	15,1	21,5
55-64 jaar	12,9	12,0
65 jaar en ouder	16,7	5,8

* Totaal klanten, dus inclusief klanten met problemen op strafrechtelijk of onbekend terrein.

Bron: CBS/SSB en het registratiesysteem van het Juridisch Loket (Webtop)

Tabel 3.7 Afgegeven toevoegingen door de Raad voor Rechtsbijstand naar rechtsgebied

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Totaal*	293.080	299.480	328.210	343.470	343.720	350.620	417.310	405.830	422.530	435.590	429.970	414.010	449.690
civiel recht**	.	.	.	117.130	124.150	124.590	158.720	177.340	189.270	200.340	202.410	192.260	212.950
bestuursrecht**	.	.	.	96.120	82.490	86.690	102.770	116.040	116.570	120.400	120.410	114.990	119.380

* Incl. strafrecht en onbekend.

** Door wijzigingen in de indeling naar rechtsgebieden wijken de aantallen toevoegingen binnen civiel recht en bestuursrecht voor de jaren 2007-2011 af van die in de voorgaande publicatie. De aantallen binnen civiel recht en bestuursrecht in 2007-2012 zijn hierdoor bovendien niet vergelijkbaar met die in de jaren 2003-2006.

Bron: CBS/GRAS (2007-2012) en voor overige jaren Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2009

Tabel 3.8 Afgegeven toevoegingen door de Raad voor Rechtsbijstand naar probleemgebied

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)									
Civiel recht totaal*	117.130	124.150	124.590	158.720	177.340	189.270	200.340	202.410	192.260	212.950
personen- en familierecht	68.810	72.590	72.920	92.040	94.020	101.210	106.280	110.380	106.510	118.190
verbintenissenrecht	18.540	20.750	21.630	31.660	33.220	35.510	37.930	38.930	34.100	37.580
BOPZ*					18.080	19.200	20.320	20.960	22.020	23.210
arbeidsrecht	20.970	21.370	19.890	21.640	18.210	19.040	21.430	17.920	15.450	17.120
huurrecht	6.440	6.680	7.100	9.670	10.380	10.590	10.700	10.520	10.310	12.240
overig civiel recht	2.370	2.760	3.040	3.710	3.420	3.720	3.690	3.710	3.880	4.620
Bestuursrecht totaal*	96.120	82.490	86.690	102.770	116.040	116.570	120.400	120.410	114.990	119.380
vreemdelingenrecht*	29.100	30.590	34.560	43.680	65.460	67.190	70.400	71.780	69.610	65.190
sociale voorzieningen	12.810	15.240	19.710	26.200	24.630	23.630	23.580	22.810	22.660	28.860
sociale verzekeringen	16.290	15.360	14.850	17.480	16.140	14.990	14.250	13.000	12.020	13.110
overig bestuursrecht*	9.850	8.780	9.410	12.870	9.810	10.750	12.160	12.810	10.700	12.210

* Door enkele wijzigingen in de indeling naar rechtsgebieden wijken de aantallen toevoegingen binnen civiel recht en bestuursrecht voor de jaren 2007-2010 af van die in de voorgaande publicatie van *Rechtspleging Civiel en Bestuur. Afgegeven toevoegingen m.b.t. vreemdelingenbewaring en de Wet tijdelijk huisverbod* waren in de voorgaande publicatie ingedeeld bij strafrecht en nu met terugwerkende kracht vanaf 2007 bij bestuursrecht, waarbij de Wet tijdelijk huisverbod bij bestuursrecht overig is ingedeeld. Afgegeven toevoegingen m.b.t. de Wet bijzondere opnemingen psychiatrische ziekenhuizen (BOPZ) waren voorheen ingedeeld bij strafrecht en met terugwerkende kracht vanaf 2007 bij civiel recht. Het was niet mogelijk de herziene indeling verder terug te leggen. De aantallen binnen civiel recht en bestuursrecht in 2007-2012 zijn hierdoor ook niet vergelijkbaar met die in de jaren 2003-2006.

Bron: CBS/GRAS (2007-2012) en voor overige jaren Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2009

Tabel 3.9 Afgegeven toevoegingen door de Raad voor Rechtsbijstand naar probleemgebied en type toevoeging, 2012

	Totaal	licht advies	mediation	regulier	licht advies	mediation	regulier
	(abs.)				(%)		
Civiel recht totaal	212.950	6.490	8.470	197.990	3,0	4,0	93,0
personen- en familierecht	118.190	1.300	8.400	108.490	1,1	7,1	91,8
verbintenissenrecht	37.580	2.690	20	34.860	7,2	0,1	92,8
BOPZ	23.210	10	0	23.200	0,0	0,0	100,0
arbeidsrecht	17.120	1.110	20	15.990	6,5	0,1	93,4
huurrecht	12.240	880	10	11.340	7,2	0,1	92,6
overig civiel recht	4.620	510	20	4.100	11,0	0,4	88,7
Bestuursrecht totaal	119.380	3.420	30	115.930	2,9	0,0	97,1
vreemdelingenrecht	65.190	1.090	0	64.110	1,7	0,0	98,3
sociale voorzieningen	28.860	960	20	27.880	3,3	0,1	96,6
sociale verzekeringen	13.110	470	0	12.650	3,6	0,0	96,5
overig bestuursrecht	12.210	910	10	11.300	7,5	0,1	92,5

Bron: CBS/GRAS

Tabel 3.10 Achtergrondkenmerken van gebruikers van afgegeven toevoegingen naar type toevoeging, 2012

	Bevolking	Toevoegingsgebruikers				
	totaal	civiel recht en bestuursrecht				totaal gebruikers (incl. strafrecht en onbekend)
		totaal	licht advies	mediation	regulier	
[%]						
Geslacht						
man	49,5	45,7	51,0	36,6	45,8	52,7
vrouw	50,5	54,3	49,0	63,4	54,2	47,3
Herkomstgroep						
autochtoon	78,9	53,2	43,7	73,5	52,7	52,6
Marokkaans	2,2	7,6	9,4	2,6	7,8	8,4
Turks	2,4	6,7	6,2	2,2	6,9	6,7
Surinaams	2,1	6,2	6,9	3,8	6,3	6,6
voormalige Ned. Antillen en Aruba	0,9	2,6	3,3	1,4	2,6	3,0
overig niet-Westers	4,2	12,4	17,5	5,6	12,5	11,7
Westers	9,4	11,3	12,8	10,8	11,2	11,0
Herkomstgeneratie						
autochtoon	78,9	53,2	43,7	73,5	52,7	52,6
1e generatie allochtoon	10,7	34,2	44,5	15,6	34,6	32,7
2e generatie allochtoon	10,4	12,6	11,8	10,9	12,7	14,7
Leeftijd						
jonger dan 15 jaar	17,2	0,5	0,1	0,0	0,5	0,5
15-24 jaar	12,2	10,8	13,6	5,3	10,8	15,1
25-34 jaar	12,1	25,1	24,7	31,2	25,0	25,2
35-44 jaar	13,8	29,1	23,4	39,2	29,0	27,2
45-54 jaar	15,1	21,4	21,7	18,2	21,6	20,0
55-64 jaar	12,9	8,8	10,7	4,4	8,9	8,1
65 jaar en ouder	16,7	4,3	5,8	1,6	4,2	3,8

Bron: CBS/SSB en GRAS

Tabel 3.11 Aantal polissen en claimfrequentie van rechtsbijstandverzekeringen*

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(x 1.000.000)					
Aantal gezinspolissen	2,3	2,4	2,4	2,5	3,1	.
	(per 100 polissen)					
Claimfrequentie	9	9	9	9	9	.
	(gemiddeld in €)					
Schadebedrag	880	930	940	1.030	920	.

* Cijferreeksen in Verzekerd van Cijfers 2012 zijn gewijzigd in vergelijking met voorgaande rapportages.

Bron: Verzekerd van Cijfers 2012 en Combrink-Kuiters, 2013

Tabel 3.12 Aantal verwijzingen naar mediation door het Juridisch Loket en de Rechtspraak

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
(abs.)								
Verwijzingen via het Juridisch Loket*	166	1.413	1.916	2.808	3.123	2.611	2.669	2.845
Verwijzingen via Rechtspraak	830	2.133	3.354	3.708	4.183	4.311	3.067	2.716
Mediatietoevoegingen			4.565	5.524	6.866	7.330	7.341	8.501

* In de voorgaande publicatie werden cijfers uit de jaarverslagen van het Juridisch Loket gebruikt. Met het oog op consistentie zijn nu de cijfers van de Raad voor Rechtsbijstand weergegeven.

Bron: Raad voor Rechtsbijstand en Raad voor de rechtspraak

Tabel 3.13 Notariële akten

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
(x 1.000)													
Totaal aantal akten*	1.654	1.585	1.629	1.642	1.688	1.785	1.815	1.730	1.623	1.292	1.417	1.302	1.175
registergoederenpraktijk**	968	939		937	1.126	1.070	1.137	992	899	611	607	589	483
familiepraktijk (excl. testaments)**	126	144		170	199	178	184	180	187	173	169	165	158
registratie uiterste wilsbeschikkingen***	251	269	257	326	312	321	329	350	349	322			
openbare testaments***								240	240	223	354	254	227
ondernemingspraktijk**	115	126		104	117	119	131	137	126	118	119	118	113

* Bron: KNB.

** Bron: Belastingdienst. Voor de indeling in rechtsgebieden zie KPMG, 1994, bijlage 2.

*** Bron: CTR. Van 1999-2009 registraties uiterste wilsbeschikkingen (testaments en uiterste wilsbeschikkingen in andere notariële akten; in één akte kunnen twee registraties staan), 2007-2012 aktes voor testaments.

Tabel 3.14 In- en uitstroom van zaken in arbitrageprocedures

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Raad van Arbitrage voor de Bouw													
aanhangig gemaakte geschillen	1.097	1.183	1.185	1.185	1.090	1.020	984	1.085	1.171	1.287	1.306	1.044	940
definitief afgehandelde geschillen	1.023	1.009	1.002	1.090	1.184	1.229	1.016	920	1.150	1.228	1.305	1.241	1.048
ingetrokken	272	333	293	340	373	390	266	288	389	439	431	396	377
uitspraken	806	746	784	825	879	895	819	701	828	953	996	948	838
eindvonnis	491	421	513	587	628	655	628	499	600	697	695	710	605
schikking/dading in vonnis	210	188	164	140	157	137	102	91	121	139	166	124	80
proces-verbaal van plaatsopneming	26	45	34	31	30	19	30	38	31	29	42	24	36
overig	79	92	73	67	64	84	59	73	76	88	93	90	117
Nederlands Arbitrage Instituut													
ingekomen zaken (arbitrage en bindend advies)	145	179	170	143	130	141	136	117	140	145	125	147	109
afgehandelde zaken (arbitrage en bindend advies)	119	128	174	168	155	155	49	139	126	136	131	121	158
minitrage / mediation*	5	3	7	2	4	4	1	7	2	6	2	2	1

* Mediation met ingang van 1 maart 2009.

Bron: RvA, NAI

Tabel 3.15 In- en uitstroom zaken in bindend advies

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Huurcommissie												
aantal binnengekomen verzoeken (geschillen en rappèlzaken)*	72.103	70.249	67.042	50.654	44.237	18.067	11.864	11.372	15.649	11.428	9.149	7.867
aantal afgedane geschillen	61.708	82.205	65.078	56.916	58.020	33.491	15.107	11.024	13.839	13.224	9.373	8.618
De Geschillencommissie												
aantal binnengekomen geschillen	10.479	11.371	11.873	11.781	12.990	11.973	11.000	11.064	10.483	7.826	6.894	5.073
aantal te behandelen geschillen	1.478	1.712	2.256	2.097	2.809	2.848	3.014	3.109	3.199	2.456	2.685	1.837
schikkingen inclusief bemiddeling door deskundige	3.520	3.547	3.431	4.185	4.965	3.749	3.355	2.685	2.621	1.362	1.401	847
buiten werkg gebied / ondernemer niet aangesloten / consument niet voldaan	1.945	2.363	2.343	1.000	1.253	1.259	1.331	1.473	1.373	787	609	259
overige**	4.618	4.821	4.564	4.793	4.163	3.588	3.673	4.034	4.205	4.001	2.337	1.269
nog af te handelen	3.322	3.546	4.125	4.273	4.606	4.786	3.504	3.417	3.117	3.046	3.896	2.470
uitspraken												
Klachteninstituut Financiële Dienstverlening (sinds april 2007)												
Ombudsman Kifid												
ontvangen								6.411	7.818	6.719	5.794	6.461
in behandeling genomen								3.802	3.505	4.355	2.926	3.963
resultaat								972	1.102	1.165	770	988
Geschillencommissie Kifid												
ontvangen								347	443	609	621	595
Stichting Klachten en Geschillen Zorgverzekeringen (sinds maart 2006)												
Ombudsman Zorgverzekeringen (klachten)												
ingediend							1.440	1.517	1.599	1.751	1.853	1.975
afgehandeld							1.407	1.452	1.600	1.736	1.873	1.947
Geschillencommissie Zorgverzekeringen												
ontvangen							730	401	460	495	516	491
afgehandeld							401	248	450	469	528	489

* Rappèlzaken zijn zaken m.b.t. huurverhogingen waarbij er nog niet echt sprake is van een geschil. Deze proceduremogelijkheid is met de wetswijzigingen van 1 juli 2006 vervallen. Dit verklaart voor een deel de grote daling van het aantal verzoeken in 2006 ten opzichte van de vorige jaren.

** Entreegeld niet voldaan, doorgezonden aan verzekeraar wegens ontbreken heroverweging, dossier gesloten vanwege onvoldoende informatie van verzekerde, niet ontvangen/niet bevoegd, zaak ingetrokken.

Bron: Huurcommissie, De Geschillencommissie, Kifid en SKGZ

Tabel 3.16 In- en uitstroom bezwaarschriften

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)							
Belastingdienst*								
aantal afgedane bezwaarschriften (oude definitie)	1.639.000	1.751.000	1.704.000	1.380.000
ontvangen bezwaarschriften	.	.	412.682	429.255	365.726	432.303	616.334	575.468
aantal afgedane bezwaarschriften (nieuwe definitie)	440.000	461.000	468.721	428.398	423.285	484.730	507.605	543.790
Immigratie- en Naturalisatiedienst**								
aantal afgedane bezwaarschriften	21.100	16.830	25.700	14.590	15.710	10.110	10.270	18.060
inwilliging	6.930	5.550	5.950	4.000	4.270	2.540	1.940	4.870
afwijzing	9.880	8.080	9.600	6.540	8.860	5.950	6.740	11.480
overige	4.290	3.200	10.160	4.050	2.590	1.630	1.590	1.710
Informatie Beheer Groep/Dienst Uitvoering Onderwijs***								
aantal afgedane bezwaarschriften	37.000	37.500	47.000	45.900	37.400	37.200	28.700	25.100
Sociale Verzekeringsbank								
aantal binnengekomen bezwaarschriften	15.967	14.733	16.105	13.860	12.056	13.056	20.793	14.348
aantal afgedane bezwaarschriften	17.083	16.953	14.348	13.652	11.890	12.662	13.440	13.172
	(%)							
gegrond	30	31	27	25	28	35	28	25
ingetrokken	7	9	19	15	13	12	11	12
niet-ontvankelijk	19	18	14	12	13	11	13	20
ongegrond	43	42	40	48	46	42	48	43
	(abs.)							
Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen								
aantal afgedane bezwaarschriften	137.600	115.100	101.500	87.100	84.200	85.400	84.526	85.911
	(%)							
gegrond	.	.	30	27	26	23	21	19
ongegrond	.	.	39	40	40	40	43	45
niet-ontvankelijk	.	.	9	8	8	8	8	8
ingetrokken	.	.	22	24	26	29	28	28
	(abs.)							
Centrale Verwerking Openbaar Ministerie								
instroom beroepen bij officier van justitie	4.152	324.343	366.757	343.393	351.400	333.780	304.800	374.829
uitstroom beroepen bij officier van justitie	2.011	294.126	376.418	329.355	360.206	317.449	282.194	376.751
ongegrond verklaard	848	133.548	172.971	137.581	162.316	153.646	144.932	209.668
niet-ontvankelijk	118	17.720	21.887	26.455	31.378	25.555	20.934	35.301
gegrond verklaard	956	132.357	169.031	153.617	151.588	121.267	103.675	114.006
gedeeltelijk gegrond verklaard	65	8.961	10.404	9.526	11.976	8.836	5.972	6.875
overig	24	1.540	2.125	2.176	2.948	4.008	6.681	10.901

- * Sinds 2009 hanteert de Belastingdienst een nieuwe definitie waarbij uitsluitend de bezwaarschriften worden geteld die zijn ontvangen n.a.v. de definitieve, navorderings- en naheffingsaanslagen. In de tweede helft van 2010 heeft de Belastingdienst een nieuw systeem voor de bewaking van de doorlooptijden van bezwaarschriften voor de belastingmiddelen van de belastingregio's in gebruik genomen. Hierdoor is in het cijfer voor 2010 een klein aantal bezwaarschriften niet meegenomen. Daarnaast zijn sinds 2010 bezwaarschriften leidend tot een ambtshalve vermindering en ingetrokken bezwaarschriften bij de cijfers inbegrepen, wat de toename van het aantal bezwaren in 2010 ten opzichte van 2009 verklaart.
- ** De cijfers hebben enkel betrekking op Bezwaar Regulier (mvv+vvv). De cijfers zijn excl. de clusterings van de soort aanvragen Bezwaar Asielgerelateerd en Bezwaar Speciale Regeling en de afdoeningen die vallen onder de clustering administratief afgesloten.
- *** Met ingang van 1 januari 2010 zijn de Informatie Beheer Groep (IBG) en CFI gefuseerd tot Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Cijfers 2005 t/m 2009 hebben betrekking op IBG, cijfers 2010 hebben betrekking op DUO. Cijfers zijn voor 2007 en 2008 aangepast in de afronding.

Bron: De Belastingdienst, IND, IBG/DUO, SVB, UWV en CVOM

Tabel 3.17 Aantal binnengekomen bezwaarschriften bij de SVB naar type

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)							
Totaal	15.967	14.733	16.105	13.860	12.056	13.056	20.793	14.348
Ouderdomswet (AOW)	4.847	4.718	4.874	6.165	4.695	4.371	5.117	5.515
Nabestaandenwet (Anw)	2.212	2.077	1.679	1.007	1.032	888	892	904
Kinderbijslagwet (AKW)	7.200	6.347	4.016	3.147	3.380	3.282	3.172	2.703
overige regelingen	1.708	1.591	5.536	3.541	2.949	4.505	11.612	5.226
	(%)							
Ouderdomswet (AOW)	30	32	30	44	39	33	25	38
Nabestaandenwet (Anw)	14	14	10	7	9	7	4	6
Kinderbijslagwet (AKW)	45	43	25	23	28	25	15	19
overige regelingen	11	11	34	26	24	35	56	36

Bron: SVB

Tabel 3.18 Wijze van afdoening van bezwaarschriften bij het UWV

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totaal						
	(abs.)					
	101.500	87.100	84.200	85.400	86.170	85.911
	(%)					
gegrond	30	27	26	23	22	19
ongeground	39	40	40	40	42	45
niet-ontvankelijk	9	8	8	8	8	8
ingetrokken	22	24	26	29	28	28
Werkloosheidswet						
	(abs.)					
	34.500	26.500	30.300	35.200	33.637	31.866
	(%)					
gegrond	26	25	25	22	22	19
ongeground	39	39	38	36	37	39
niet-ontvankelijk	8	8	7	8	7	8
ingetrokken	27	28	30	35	34	34
Arbeidsongeschiktheid						
	(abs.)					
	37.500	35.300	32.600	31.800	34.411	37.098
	(%)					
gegrond	29	26	26	22	21	19
ongeground	45	46	44	45	47	50
niet-ontvankelijk	9	8	9	8	7	7
ingetrokken	17	20	21	25	25	24
Ziektewet						
	(abs.)					
	26.500	23.800	21.000	18.300	17.031	15.852
	(%)					
gegrond	37	32	27	26	23	23
ongeground	30	32	36	38	42	44
niet-ontvankelijk	10	9	9	9	10	9
ingetrokken	23	26	28	26	25	24
Overig						
	(abs.)					
	3.000	1.500	300	100	1.091	1.095
	(%)					
gegrond	27	23	32	11	13	8
ongeground	43	46	50	80	39	39
niet-ontvankelijk	9	8	15	5	12	13
ingetrokken	21	23	3	4	36	39

Bron: UWV

Tabel 3.19 In- en uitstroom van verzoekschriften bij de Nationale ombudsman

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Binnengekomen verzoekschriften	8.242	9.528	9.643	10.518	11.156	11.852	14.607	13.242	13.073	12.222	13.979	13.740	15.040
Afgehandelde verzoekschriften	8.172	9.088	10.363	10.214	11.347	11.451	14.910	13.096	13.102	12.257	14.311	13.519	15.164
Ombudsman niet bevoegd*	.	.	1.677	1.629	1.688	1.678	1.717	1.849	1.701	1.598	2.256	1.866	1.616
doorverwijzing/informatie	.	.	5.788	5.936	6.597	6.640	7.792	7.370	6.787	6.630	8.298	8.177	9.424
via onderzoek afgedaan	3.094	2.717	2.898	2.750	3.062	3.133	5.401	3.877	4.614	4.029	3.757	3.476	4.124
oplossing door interventie	1.638	3.952	2.899	4.120	3.550	2.973	2.657	3.409
bemiddeling	53	58	35
onderzoek met brief	136	161	189
terug naar overheidsinstantie	861	719	399	36
tussentijds beëindigd/opgelost	213	329	240	134	176	213	221	282
rapporten	378	404	411	504	506	417	400	334	322	295	377	379	209

* Hieronder vallen klachten die niet over de overheid gaan, maar bijv. over woningcorporaties, zorgaanbieders en openbare nutsbedrijven. Echter ook klachten over bijvoorbeeld een decentrale overheid met een eigen ombudsvoorziening, onderwijsinstellingen, de rechterlijke macht, vrijwillige jeugdhulpverlening en over een deel van de AFM en de DNB vallen in deze categorie.

Bron: Nationale ombudsman

Tabel 3.20 Aantal zaken bij de Stichting Onderwijsgeschillen*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totaal aantal zaken in behandeling	230	318	341	437	384	371	431	460	518	489	528
Totaal uitspraken/adviezen	60	98	129	117	132	143	169	205	209	203	225

* Per 1 januari 2009 is de SGO opgegaan in de Stichting Onderwijsgeschillen. De cijfers vanaf 2009 hebben betrekking op alle commissies tezamen die vallen onder de Stichting Onderwijsgeschillen.

Bron: Stichting Onderwijsgeschillen

Tabel 3.21 In- en uitstroom klachten bij de Reclame Code Commissie en het College voor Rechten van de Mens

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Reclame Code Commissie													
geregistreerde klachten	1.245	1.375	1.129	1.024	947	2.876	5.893	3.838	4.115
afgehandeld zonder tussenkomst (voorzitter) RCC*	689	899	907	625	645	.	858	983	907	1.210	1.791	1.742	1.675
beslissingen	979	1.254	986	920	863	971	1.023	1.072	1.100	1.118	1.158	1.528	1.516
door RCC	680	878	665	576	586	555	544	564	587	602	670	625	421
door college van beroep	49	60	50	50	46	50	39	66	83	72	57	57	51
door voorzitter van RCC	250	316	271	294	231	366	440	442	430	444	431	846	1.044
CGB / College voor de Rechten van de Mens													
binnengekomen verzoeken	232	464	304	238	428	621	694	515	432	473	406	719	634
afgehandelde verzoeken	242	378	370	289	369	543	680	637	445	398	423	721	713
afgesloten met oordeel	101	150	204	166	179	245	282	247	156	130	203	221	212
kennelijk ongegrond		166	86	81	71	127	170	131	111	96	97	252	235
ingetrokken/schikking/gesloten	68	62	80	53	112	171	219	249	171	167	118	244	264
geslaagde mediation		-	-	-	-	-	9	10	7	5	5	4	2

* Bijvoorbeeld: klacht is eerder behandeld en klager is in bezit gesteld van bestaande beslissing, klacht is ingetrokken, klacht valt buiten bereik Nederlandse Reclame Code, er is niet voldaan aan vormvereisten of klacht is doorverwezen naar andere organisatie.

Bron: Reclame Code Commissie en Commissie Gelijke Behandeling/College voor de Rechten van de Mens

Tabel 3.22 Doorlooptijden van buitengerechtelijke procedures bij verschillende instanties

	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(% binnen termijn)					
Huurcommissie						
huurprijsgeschillen*	78	93	87	82	92	66
servicekostengeschillen**	81	89	82	83	83	57
jaarlijkse huurverhoging***	87	95	97	85	93	95
	(behandelduur in maanden)					
De Geschillencommissie	4,6	5,2	4,7	4,4	3,5	3,6
	(% binnen wettelijke termijn van 6 weken)					
Belastingdienst	83	83	87	87	94	94
	(% binnen wettelijke termijn van 6 weken)					
Informatie Beheer Groep / Dienst Uitvoering Onderwijs	83	83	95	95	94	77
	(% binnen wettelijke termijn)					
Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen****						
wetstechnisch*****	85	88	92	87	93	84
medisch*****	65	71	79	77	80	72
	(in weken)					
Immigratie- en Naturalisatiedienst	37	26	21	18	21	20
Centrale Verwerking Openbaar Ministerie*****	4,1	4,3	5	5,7	7,9	.
	(kalenderdagen)					
Nationale ombudsman						
Geen betrekking op de overheid	.	9	9	10	12	13
Over de overheid						
informatie of doorverwijzing	.	43	43	35	31	29
in onderzoek genomen	.	84	90	96	90	71
oplossing door interventie	.	59	58	46	42	47
bemiddeling	.			182	157	175
onderzoek met brief (in maanden)	.			7	6	6
tussentijds opgelost of beëindigd	.	162	140	136	132	76
terug naar overheidsinstantie	.	144
onderzoek met behoorlijkheidsoordeel in rapport (in maanden)	.	12	14	13	11	10

* T/m 2011: binnen 6 maanden; 2012: binnen 5 maanden.

** T/m 2011: binnen 7 maanden; 2012: binnen 5 maanden.

*** Binnen 6 maanden.

**** Dit is exclusief de verdagingen waarmee de wettelijke termijn kan worden verlengd. Inclusief verdagingen zijn de percentages voor 2012 99% wetstechnisch en 98% medisch.

***** Wettelijke termijn van 13 weken.

***** Wettelijke termijn van 17 weken.

***** AMBer-zaken zijn niet meegenomen in de berekening van de doorlooptijden.

Bron: Huurcommissie, De Geschillencommissie, Belastingdienst, IND, DUO, SVB, UWV, CVOM en Nationale ombudsman

Tabellen bij hoofdstuk 4 Civiele rechtspraak

Tabel 4.1 Instroom civiele rechtspraak in eerste aanleg

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Kanton, bodemprocedure	276.701	302.970	300.554	372.978	446.653	454.879	443.721	444.657	512.881	602.633	622.927	575.285	514.894
Kanton, verzoekschriftprocedure	.	156.884	191.496	211.146	218.069	224.241	234.325	235.508	259.642	291.425	294.311	276.956	309.791
Kanton, kortgedingprocedure	12.402	13.085	11.385	12.983	13.393	12.490	10.966	9.678	9.553	10.369	9.437	8.711	8.660
Civiel, bodemprocedure	29.764	32.283	29.916	32.597	36.731	35.203	38.119	34.276	36.536	40.832	41.163	27.376	15.520
Civiel, verzoekschriftprocedure	.	137.636	133.830	140.863	150.203	154.558	159.231	165.746	165.616	173.409	178.944	231.201	230.616
Civiel, kortgedingprocedure	15.205	14.973	14.870	13.966	13.807	13.906	13.500	13.778	14.159*	15.186*	14.047*	12.766*	12.234*
Civiel, presidentsrekest	.	22.294	22.134	23.742	25.502	25.967	25.817	26.551	27.563	30.717	28.637	24.290	21.279

* Exclusief voorlopige voorziening schuldsanering (moratoria en dwangakkoorden).

Bron: Raad voor de rechtspraak

Tabel 4.2 Sector kanton, afgedane zaken

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Totaal afgedaan	398.268	487.962	506.319	595.609	675.010	696.332	686.781	681.378	779.970	887.689	927.884	896.075	821.224
bodemprocedure	256.842	313.785	303.576	368.442	443.055	458.696	444.552	441.723	515.890	589.608	622.211	577.334	512.099
eindvonnis met verweer	40.711	47.086	48.705	56.636	69.564	73.795	68.928	65.105	67.911	71.808	80.019	79.119	72.877
verstekvonnis	167.762	208.430	200.528	254.252	304.892	317.009	312.821	315.378	379.026	442.260	465.067	425.455	370.241
overige afdoening	48.369	58.269	54.343	57.554	68.799	67.892	63.003	61.240	68.953	75.540	77.125	72.760	68.981
kort geding	11.900	12.726	10.910	12.896	13.271	12.487	11.108	9.665	9.342	10.258	9.511	8.741	8.632
eindvonnis met verweer	3.947	3.969	3.560	4.489	4.773	4.486	4.056	3.533	3.552	3.918	3.825	3.571	3.556
verstekvonnis	4.349	4.589	3.100	3.574	3.401	3.043	2.701	2.124	1.918	1.864	1.426	1.400	1.251
overige afdoening	3.604	4.168	4.250	4.833	5.097	4.958	4.351	4.008	3.872	4.476	4.260	3.770	3.825
verzoekschriftprocedure	129.526	161.451	191.833	214.271	218.684	225.149	231.121	229.990	254.738	287.833	296.162	265.325*	300.493
eindbeschikking	116.212	151.680	180.319	203.318	207.847	214.309	219.977	217.262	239.043	269.256	279.118	247.475	282.277
overige afdoening	13.314	9.771	11.514	10.953	10.837	10.840	11.144	12.728	15.695	18.577	17.044	17.850	18.216

* Conform de weergave in het jaarverslag van de rechtspraak zijn de gezamenlijkgezagverzoeken in 2011 (bijna 45.000 zaken) niet bij de instroom kanton geteld. In 2012 zijn deze zaken onder de competentie van de sector civiel gekomen, en worden daar vanaf 2011 als instroom meegeteld.

Bron: Raad voor de rechtspraak

Tabel 4.3 Sector civiel, afgedane zaken

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Totaal afgedaan	(abs.)	181.794	182.940	186.935	200.933	204.861	207.487	212.042	213.738	226.860	235.022	233.985	259.692
bodemprocedure*	32.055	32.350	32.449	34.963	39.669	38.042	37.470	35.393	36.236	40.245	42.174	33.625	19.448
eindvonnis met verweer	8.941	9.680	10.058	10.689	11.355	9.882	10.050	10.887	11.607	12.648	13.711	13.638	10.481
verstekvonnis	9.202	10.152	10.089	12.042	14.791	14.538	14.189	12.284	12.744	15.930	16.806	9.501	2.467
overige afdoening	13.912	12.518	12.302	12.232	13.523	13.622	13.231	12.222	11.885	11.667	11.657	10.486	6.500
kort geding**	14.164	14.346	15.010	14.058	13.653	13.865	13.475	13.577	15.262	15.057	14.145	12.865	12.054
eindvonnis met verweer	5.988	6.161	6.633	6.390	6.099	6.304	6.294	6.364	6.869	7.047	6.815	6.585	6.428
verstekvonnis	2.714	2.455	2.387	1.961	1.975	1.884	1.750	1.667	1.751	2.001	1.693	1.212	972
overige afdoening	5.462	5.730	5.990	5.707	5.579	5.677	5.431	5.546	6.642	6.009	5.637	5.068	4.654
verzoekschriftprocedure	.	135.098	135.481	137.914	147.611	152.954	156.542	163.072	162.240	171.558	178.703	232.170	228.190
eindbeschikking	.	122.921	122.767	126.225	134.953	139.895	143.277	150.051	149.431	157.414	164.853	172.771	168.124
overige afdoening	.	12.177	12.714	11.689	12.658	13.059	13.265	13.021	12.809	14.144	13.850	59.399	60.066

* Sinds 2009 worden nevenverzoeken 'verdeling goederen' bij echtscheidingen (ingeleid met verzoekschrift) tevens als dagvaardingszaak geteld (i.v.m. bewerkelijkheid en financiering).

** Exclusief voorlopige voorziening schuldsanering (moratoria en dwangakkoorden).

Bron: Raad voor de rechtspraak

Tabel 4.4 Gerechtshoven, instroom en beslissingen

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*	2010*	2011*	2012*
	(abs.)											
Nieuwe dagvaardingszaken	5.281	6.494	7.373	7.588	7.771	7.195	6.981	7.201	8.120	7.775	7.639	7.269
Afgedaan met eindarrest	3.368	3.514	3.892	4.331	4.689	4.659	4.559	4.736	4.988	5.119	5.200	4.539
Ingediende verzoekschriften**	4.057	3.961	4.566	5.283	6.462	6.810	6.810	7.065	7.395	7.632	8.359	8.380
Afgedaan met eindbeschikking	3.042	3.520	3.903	4.466	5.355	5.985	6.082	6.767	7.148	7.129	7.903	7.696

* Bij dagvaardingen inclusief nevenverzoeken 'verdeling goederen' (een nieuwe categorie zaken, die pas vanaf 1 januari 2009 wordt geteld).

** Met ingang van 2011 worden OTS-zaken 'per pupil' geteld, waarbij er gemiddeld meer dan 1 pupil per zaak is. Dat leidt tot een kunstmatige stijging van het aantal zaken in 2011.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

Tabel 4.5 Hoge Raad, in- en uitstroom civiele rechtszaken

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)											
Nieuwe dagvaardingszaken	360	340	320	355	341	353	362	343	352	370	354	306
Afgedaan met eindarrest	339	371	375	344	308	314	268	314	319	360	350	347
Ingediende verzoekschriften	145	100	151	145	172	189	220	242	217	280	203	256
Afgedaan met eindbeschikking	150	115	115	122	144	149	207	216	208	220	260	229

Bron: Hoge Raad en CBS

Tabel 4.6 In- en uitstroom eerste aanleg, naar zaakstype (handelszaak, familiezaak)*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)										
Kanton, instroom											
handelszaken	373.089	455.458	522.129	526.267	505.623	487.625	555.763	650.234	650.538	598.751	540.456
familiezaken	118.961	128.666	142.593	153.526	172.423	192.650	216.760	243.824	266.700	298.165	284.229
Kanton, uitstroom											
handelszaken	374.727	448.320	516.965	530.337	506.828	480.498	556.728	640.771	653.604	600.895	537.053
familiezaken	117.491	129.372	140.847	152.346	167.487	189.941	213.018	237.281	264.769	286.439	275.539
Civiel, instroom											
handelszaken	60.076	68.480	76.022	74.363	76.200	70.391	65.840	75.415	77.898	68.412	56.716
familiezaken	103.670	104.980	110.912	115.400	121.150	129.633	136.315	138.826	142.209	145.490	189.420
Civiel, uitstroom											
handelszaken	63.530	70.288	78.516	77.090	75.429	71.735	66.120	73.672	78.110	74.471	60.258
familiezaken	106.524	104.036	109.409	114.226	119.018	127.337	133.047	138.131	142.767	146.649	187.380

* Uitstroom is totaal van eindvonnissen en overige afdoeningen.

Bron: Raad voor de rechtspraak en CBS

Tabel 4.7 Geëist bedrag in bodemprocedures met een geregistreerd belang, sector civiel*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Totaal	24.397	26.325	26.934	29.740	33.939	32.599	31.757	30.553	31.609	35.653	37.547	29.413	16.861
€ 1 - € 2.500	245	225	232	272	219	230	210	225	195	317	457	159	54
€ 2.501 - € 5.000	1.324	997	553	357	366	330	239	248	252	289	342	164	49
€ 5.001 - € 7.500	3.698	3.898	3.874	4.207	5.084	4.645	4.238	3.601	3.890	4.711	4.832	3.034	359
€ 7.501 - € 10.000	2.642	2.892	2.956	3.391	3.987	3.747	3.478	3.093	3.067	3.750	3.887	2.549	359
€ 10.001 - € 12.500	1.998	2.108	2.182	2.454	2.895	2.784	2.476	2.289	2.362	2.626	2.823	1.879	308
€ 12.501 - € 15.000	1.390	1.649	1.641	1.975	2.283	2.052	1.976	1.840	1.740	1.944	2.099	1.427	238
€ 15.001 - € 17.500	1.088	1.200	1.226	1.419	1.720	1.611	1.545	1.433	1.399	1.640	1.715	1.074	227
€ 17.501 - € 20.000	886	1.029	1.044	1.149	1.365	1.365	1.286	1.178	1.247	1.287	1.372	932	203
€ 20.001 - € 22.500	648	758	763	918	1.091	1.055	1.020	979	960	1.111	1.126	806	163
€ 22.501 - € 25.000	605	682	780	870	1.039	962	948	874	799	941	1.045	686	188
€ 25.001 - € 27.500	404	511	532	652	791	833	799	753	726	831	871	630	335
€ 27.501 - € 30.000	382	371	445	545	636	622	606	647	633	736	735	606	379
€ 30.001 - € 32.500	326	354	380	437	545	553	533	529	529	576	611	504	311
€ 32.501 - € 35.000	275	315	368	428	412	453	491	450	447	486	592	432	294
€ 35.001 - € 37.500	213	246	303	344	404	401	448	415	400	432	485	383	281
€ 37.501 - € 40.000	213	230	248	300	343	335	373	350	340	379	437	347	229
€ 40.001 - € 42.500	171	204	208	265	289	313	278	290	261	365	322	264	222
€ 42.501 - € 45.000	150	160	224	216	234	274	247	257	278	330	340	283	202
€ 45.001 - € 47.500	164	219	219	260	279	298	225	219	251	279	305	258	210
€ 47.501 - € 50.000	137	137	187	196	243	239	250	245	271	282	314	281	245
€ 50.001 - € 100.000	1.221	1.417	1.623	1.853	2.146	2.148	2.084	2.061	2.216	2.481	2.478	2.449	2.234
€ 100.001 - € 150.000	399	487	580	674	804	774	734	743	737	835	827	874	747
€ 150.001 - € 200.000	202	253	290	355	425	391	390	348	405	413	456	457	424
meer dan € 200.000	595	789	965	1.209	1.347	1.363	1.410	1.294	1.470	1.542	1.649	1.823	1.613
€ 0 of geldelijk belang niet gespecificeerd	5.021	5.194	5.111	4.994	4.992	4.821	5.473	6.192	6.734	7.070	7.427	7.112	6.987

* Deze zaaksantallen zijn gebaseerd op een uitvraag in de landelijke onderzoeksdatabase (ODB), exclusief insolventies en kort gedingen, en tellen niet op tot het totaal aan afgedane zaken van tabel 4.3.

Bron: Raad voor de rechtspraak

Tabel 4.8 Geëist bedrag in bodemprocedures met een geregistreerd belang, sector kanton*

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Totaal	206.772	254.393	249.939	312.302	375.462	392.978	384.232	384.545	453.840	521.549	551.177	510.346	448.812
€ 1 - € 500	88.231	109.867	104.426	129.050	159.748	156.307	143.404	135.198	175.944	235.304	238.420	208.134	190.511
€ 501 - € 2.500	83.295	102.336	104.341	130.004	153.233	171.251	179.514	196.431	215.555	219.923	239.618	230.534	187.884
€ 2.501 - € 5.000	18.417	22.511	24.915	29.963	36.115	38.003	37.612	36.746	43.605	49.099	54.627	48.544	34.707
€ 5.001 - € 25.000	2.358	2.781	3.631	4.363	5.342	5.604	5.004	5.324	5.745	6.312	7.493	15.165	28.241
meer dan € 25.000	416	541	644	839	1.037	1.100	1.094	1.227	1.419	1.323	1.699	1.901	2.673
€ 0 of geldelijk belang niet gespecificeerd	14.055	16.357	11.982	18.083	19.987	20.713	17.604	9.619	11.572	9.588	9.320	6.068	4.796

* Deze zaaks aantallen zijn gebaseerd op een uitvraag in de landelijke onderzoeksdatabase (ODB), exclusief kort gedingen en geregelde arbeidsontbindingen, en tellen niet op tot het totaal aan afgedane zaken van tabel 4.2.

Bron: Raad voor de rechtspraak, ODB

Tabel 4.9 Gemiddelde doorlooptijden in de civiele rechtspraak

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(in weken)							
Sector kanton								
eindvonnis in bodemprocedure met enquête, descente of pleidooi	43	44	43	47	41	43	49	45
eindvonnis in bodemprocedure zonder enquête, descente of pleidooi	16	15	16	19	15	17	17	16
verstekvonnis in bodemprocedure	1	1	1	1	1	1	2	2
beschikking verzoekschrift ontbinding arbeidsovereenkomst*	3	2	3	3	3	3	8	7
beschikkingen verzoekschrift (excl. ontbindings- en familiezaken)	13	8	10	16	18	26	15	14
voorlopige voorziening (kort geding)	4	4	4	5	5	5	5	5
Sector civiel, handelszaken								
eindvonnis in bodemprocedure	82	75	60	61	61	59	61	67
verstekvonnis in bodemprocedure	5	5	5	6	6	6	6	9
beschikking verzoekschrift handel	9	9	8	8	7	8	9	8
beëindigde faillissementen	151	161	104	113	114	111	106	.
kort geding	7	7	6	7	6	6	6	6
Familiezaken								
sector kanton, familiezaak	4	4	4	5	4	5	6	7
sector civiel, scheidingszaak	17	16	16	16	16	16	15	15
sector civiel, beschikking verzoekschriftprocedure kinderrechter	7	8	8	8	6	5	7	8
sector civiel, overige familiezaak (bijv. adoptie)	22	22	22	23	24	24	24	26

* Definitiewijziging vanaf 2011; vanaf dat jaar betreft de doorlooptijd alleen de niet-geregelde arbeidsontbindingen.

Bron: Raad voor de rechtspraak (jaarverslagen)

Tabellen bij hoofdstuk 5 Bestuursrechtspraak

Tabel 5.1 Uitspraken door de rechtbank naar soort procedure en naar uitspraak

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2012*
	(abs.)												(%)	(%)
Totaal uitstroom**	38.382	40.166	41.013	44.555	47.839	59.353	76.365	72.314	69.296	66.702	69.601	73.376	69.760	100
Vereenvoudigde behandeling	3.461	3.908	4.222	4.298	4.164	5.957	8.391	7.590	6.248	6.180	6.249	6.280	5.553	8,0
kennelijk ongegrond	374	432	694	693	720	762	1.047	901	651	685	654	710	690	
kennelijk gegrond	657	734	777	727	711	701	859	726	665	727	467	737	340	
overige uitspraken	2.430	2.742	2.751	2.878	2.733	4.494	6.485	5.963	4.932	4.768	5.128	4.833	4.523	
Gewone of versnelde behandeling	20.360	20.876	20.201	22.732	25.312	27.835	34.624	35.850	34.791	32.248	36.668	37.884	35.375	50,7
ongegrond	12.283	12.920	12.993	14.635	15.591	16.556	20.152	20.341	20.543	19.462	22.977	23.071	21.717	
gegrond	7.027	6.602	6.191	6.699	8.142	9.552	12.549	13.288	11.908	10.681	11.225	12.181	11.369	
overige uitspraken	1.050	1.154	1.017	1.398	1.579	1.727	1.923	2.221	2.340	2.105	2.466	2.632	2.289	
Voorlopige voorziening	5.237	5.189	5.715	6.050	5.901	6.298	6.230	5.558	5.227	5.074	4.690	4.654	4.694	6,7
afgewezen	3.630	3.657	3.992	4.172	4.008	4.151	4.258	3.736	3.536	3.463	3.235	3.227	3.257	
geheel of gedeeltelijk toegewezen	1.158	1.044	1.125	1.133	1.238	1.363	1.286	1.157	1.101	1.079	878	910	960	
overige uitspraken	449	488	598	745	655	784	686	665	590	532	577	517	477	
Ingetrokken of op andere wijze afgedaan	9.324	10.393	10.875	11.475	12.462	19.263	27.120	23.316	23.030	23.200	21.994	24.558	24.138	34,6

* Voorlopige cijfers.

** Excl. vreemdelingenzaken.

Bron: CBS

Tabel 5.2 Uitspraken door de rechtbank

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2012*
	(abs.)													(%)
Totaal uitstroom**	38.382	40.166	41.013	44.555	47.839	59.353	76.365	72.314	69.296	66.702	69.601	73.376	69.760	100
economisch bestuursrecht	56	96	345	195	228	193	140	122	121	101	66	95	78	0,1
ambtenaren	3.679	3.061	2.825	2.875	3.445	3.631	3.431	3.167	2.719	2.432	2.416	2.746	2.792	4,0
bijstand	4.848	4.919	4.541	4.837	5.200	7.374	9.102	9.105	8.447	7.628	8.149	7.777	8.213	11,8
sociale verzekeringen	15.149	15.399	16.194	18.622	20.998	21.445	19.557	16.705	14.444	13.949	16.017	16.402	16.276	23,3
studiefinanciering	77	1.241	912	1.015	1.233	1.399	1.678	1.341	1.572	1.512	1.497	1.386	987	1,4
belasting***						8.720	26.226	23.784	24.417	22.538	22.720	26.204	24.600	35,3
douane***						62	164	324	346	171	233	224	183	0,3
wonen, bouwen, waterschappen	4.166	4.652	4.524	4.750	4.394	4.804	5.331	5.503	5.297	5.187	5.275	4.366	1.624	2,3
overige zaken	10.407	10.798	11.672	12.261	12.341	11.725	10.736	12.263	11.933	13.184	13.228	14.176	15.007	21,5
In 2012:**		Totaal	overige	Vereenvoudigde behandeling	Gewone of versnelde behandeling	Voorlopige voorziening	Ingetrokken of anderszins afgedaan							
		kennelijk toegewezen / gegrond	overige uitspraken	kennelijk gegrond	kennelijk ongegrond	overige uitspraken	kennelijk gegrond	kennelijk ongegrond	overige uitspraken	geheel of gedeeltelijk toegewezen	afgevoerd	overige uitspraken		
Totaal uitstroom	12.669	25.664	7.289	340	690	4.523	11.369	21.717	2.289	960	3.257	477	24.138	
economisch bestuursrecht	16	35	4	-	1	4	14	25	-	2	9	-	23	
ambtenaren	571	1.127	155	31	4	76	489	938	69	51	185	10	939	
bijstand	1.414	3.931	693	36	67	338	945	2.681	188	433	1.183	167	2.175	
sociale verzekeringen	2.201	7.413	1.954	61	218	1.140	2.097	6.924	772	43	271	42	4.708	
studiefinanciering	61	533	101	-	25	70	61	493	16	-	15	15	292	
belasting***	5.188	6.139	2.553	95	284	2.080	5.085	5.827	464	8	28	9	10.720	
douane***	42	90	7	-	-	4	42	90	3	-	-	-	44	
wonen, bouwen, waterschappen	341	605	207	7	10	56	324	535	138	10	60	13	471	
overige zaken	2.835	5.791	1.615	110	81	755	2.312	4.204	639	413	1.506	221	4.766	

* Voorlopige cijfers.

** Excl. vreemdelingenzaken.

*** Vanaf 2005 komen belasting- en douanezaken in eerste aanleg bij de rechtbanken. Voor die tijd kwamen zij in eerste aanleg bij de gerechtshoven.

Bron: CBS

Tabel 5.3 Instroom bij en uitspraken door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

	2000	2001	2002	2003	2004
(abs.)					
Totaal instroom	5.712	6.483	7.488	9.780	11.227
(hoger)beroepschriften	4.025	4.768	5.907	7.873	9.506
verzoeken om voorlopige voorziening en schorsing	1.687	1.715	1.581	1.907	1.721
In eerste en enige aanleg - instroom					
Milieu, ruimtelijke ordening	3.612	3.501	3.073	2.831	2.960
beroepschriften	2.097	2.158	2.007	1.812	1.986
verzoeken om voorlopige voorziening en schorsing	1.515	1.343	1.066	1.019	974
In hoger beroep - instroom					
Vreemdelingenzaken*		586	2.115	4.431	5.547
hogerberoepschriften		494	1.855	3.838	5.120
verzoeken om voorlopige voorziening en schorsing		92	260	593	427
Wonen, bouwen, waterschappen	2.100	2.396	2.300	2.518	2.720
hogerberoepschriften	1.928	2.116	2.045	2.223	2.400
verzoeken om voorlopige voorziening en schorsing	172	280	255	295	320
(abs.)					
Totaal uitstroom	6.338	7.316	8.462	9.438	10.615
(hoger)beroepschriften	4.545	5.474	6.806	7.538	9.259
verzoeken om voorlopige voorziening en schorsing	1.793	1.842	1.656	1.900	1.356
In eerste en enige aanleg - uitstroom					
Milieu, ruimtelijke ordening	4.436	4.624	3.751	3.069	3.008
beroepschriften	2.816	3.157	2.616	2.044	2.016
verzoeken om voorlopige voorziening en schorsing	1.620	1.467	1.135	1.025	992
In hoger beroep - uitstroom					
Vreemdelingenzaken*		520	1.836	3.839	5.090
hogerberoepschriften		432	1.587	3.260	5.038
verzoeken om voorlopige voorziening en schorsing		88	249	579	52
Wonen, bouwen, waterschappen	1.902	2.172	2.875	2.530	2.517
hogerberoepschriften	1.729	1.885	2.603	2.234	2.205
verzoeken om voorlopige voorziening en schorsing	173	287	272	296	312
In 2012:	Totaal	Met zitting		Buiten zitting	
		(hoger) beroep	voorl. voorz.	(hoger) beroep	voorl. voorz.
(abs.)					
Totaal uitstroom	13.618	3.361	507	7.114	1.230
milieu, ruimtelijke ordening	1.841	1.022	291	154	51
vreemdelingenzaken*	8.060	289	10	6.367	1.080
wonen, bouwen, waterschappen	3.717	2.050	206	593	99

* Door een gewijzigde indeling van de kamers van de Raad van State per juni 2011 is de hier gehanteerde indeling niet langer aan te houden. De milieuzaken (eerste aanleg) worden daarom hier niet langer geteld in de categorie Milieu en ruimtelijke ordening (eerste en enige aanleg), maar bij de zaken over Wonen, bouw en waterschappen (hoger beroep).

** Vanaf 2001 behandelt de Raad van State vreemdelingenzaken in hoger beroep.

Bron: Raad van State (jaarverslagen)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011**	2012**	2012**
									(%)
	11.201	10.100	9.819	10.155	11.081	14.899	15.320	13.478	100,0
	9.554	8.646	8.470	8.827	9.527	12.135	12.983	11.543	85,6
	1.647	1.454	1.349	1.328	1.554	2.764	2.337	1.935	14,4
	2.824	2.651	2.494	2.415	3.011	3.064	2.207	1.635	12,1
	1.918	1.903	1.848	1.761	2.253	2.288	1.602	1.229	
	906	748	646	654	758	776	605	406	
	5.607	4.960	4.609	4.670	5.288	9.013	9.430	8.174	60,6
	5.199	4.559	4.204	4.317	4.853	7.320	8.053	7.049	
	408	401	405	353	435	1.693	1.377	1.125	
	2.770	2.489	2.716	3.070	2.782	2.822	3.683	3.669	27,2
	2.437	2.184	2.418	2.749	2.421	2.527	3.328	3.265	
	333	305	298	321	361	295	355	404	
									(%)
	11.352	10.348	9.497	9.763	10.520	13.374	14.517	13.618	100,0
	9.673	8.881	8.167	8.411	9.075	10.605	12.113	11.661	85,6
	1.679	1.467	1.330	1.352	1.445	2.769	2.404	1.957	14,4
	2.881	2.590	2.493	2.369	2.641	2.942	2.362	1.841	13,5
	1.927	1.838	1.852	1.706	1.951	2.132	1.713	1.415	
	954	752	641	663	690	810	649	426	
	5.825	5.017	4.480	4.387	4.840	7.726	9.059	8.060	59,2
	5.423	4.619	4.082	4.026	4.432	6.077	7.639	6.938	
	402	398	398	361	408	1.649	1.420	1.122	
	2.646	2.741	2.524	3.007	3.039	2.706	3.096	3.717	27,3
	2.323	2.424	2.233	2.679	2.692	2.396	2.761	3.308	
	323	317	291	328	347	310	335	409	
	Ingetrokken of op andere wijze afgedaan								
	(hoger) beroep	voorl. voorz.							
	1.186	220							
	239	84							
	282	32							
	665	104							

Tabel 5.5 Uitspraken door het College van Beroep voor het bedrijfsleven

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2012*
	(abs.)													(%)
Totaal uitstroom	1.212	1.320	1.649	1.559	1.224	1.126	988	1.061	950	977	1.353	1.269	1.271	100
In eerste aanleg	1.098	1.212	1.532	1.452	1.091	1.012	815	836	819	859	1.162	1.097	1.066	83,9
sociaaleconomische zaken	60	51	65	69	96	47	63	72	50	37	35	43	24	1,9
tuchtbeschikkingen														
In hoger beroep	52	54	52	38	37	63	106	152	81	76	125	98	106	8,3
economisch bestuursrecht														
Overig en onbekend	2	3	-	-	-	4	4	1	-	5	31	31	75	5,9
In 2012:*														
		Totaal		Vereenvoudigde behandeling		Gewone of versnelde behandeling		Voorlopige voorziening		Ingetrokken of anderszins afgedaan				
		kennelijk / toegewezen	overige uitspraken	kennelijk / gegrond	overige uitspraken	kennelijk / gegrond	overige uitspraken	geheel of gedeeltelijk toegewezen	overige uitspraken	afgevoerd	overige uitspraken			
		kennelijk / gegrond / toegewezen	overige uitspraken	kennelijk / gegrond	overige uitspraken	kennelijk / gegrond	overige uitspraken	geheel of gedeeltelijk toegewezen	overige uitspraken	afgevoerd	overige uitspraken			
	(abs.)													
Totaal uitstroom	265	444	145	19	12	109	237	411	35	9	21	1	417	
sociaaleconomische zaken	205	364	128	19	12	100	177	334	28	9	18	-	369	
tuchtbeschikkingen	7	16	-	-	-	-	7	16	-	-	-	-	1	
economisch bestuursrecht	34	43	12	-	-	4	34	40	7	-	3	1	17	
overig en onbekend	19	21	5	-	-	5	19	21	-	-	-	-	30	

* Voorlopige cijfers.

Bron: CBS

Tabel 5.6 Uitspraken door de gerechtshoven

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012*	2012*	
(abs.)														(%)	
Totaal uitstroom					19.343	14.553	6.193	5.205	5.299	6.172	6.410	6.124	5.213	100	
verkeerszaken					1.560	1.696	1.455	1.844	2.466	2.793	2.669	1.934	1.546	29,7	
belasting**	14.763	15.360	20.869	20.602	17.524	12.669	4.616	3.254	2.732	3.312	3.628	4.102	3.584	68,8	
douane**	8	92	274	264	259	188	122	107	101	67	113	88	83	1,6	
In 2012:*	Totaal	afgewezen	toegewezen	overig											
(%)															
verkeerszaken***	100	43,8	18,1	38,2											
	Totaal	Vereenvoudigde behandeling				Gewone of versnelde behandeling				Voorlopige voorziening				Ingetrokken of anders afgedaan	
		afgewezen /	overige	uitspraken	gegrond	kennelijk	ongegronde	gegrond	kennelijk	overige	uitspraken	geheel of gedeeltelijk toegewezen	afgewezen	overige	uitspraken
belasting	1.369	1.267	183	-	1	157	1.369	1.262	26	-	4	-	765		
douane	7	51	19	-	-	-	7	51	19	-	-	-	6		
(abs.)															

* Voorlopige cijfers.

** Vanaf 2005 komen belasting- en douanezaken in hoger beroep bij de gerechtshoven. Voor die tijd behandelden de hoven deze zaken in eerste aanleg.

*** De informatie over de soort uitspraak in verkeerszaken is afkomstig uit een ander registratiesysteem dan de informatie van de belasting- en douanezaken. Om die reden is ervoor gekozen om deze informatie weer te geven in percentages.

Bron: CBS. Data over verkeerszaken is afkomstig van de Raad voor de rechtspraak.

Tabel 5.7 Instroom bij en uitspraken door de Hoge Raad

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2012
	(abs.)													(%)
Totaal instroom	975	1.177	1.118	1.500	1.133	1.498	922	760	749	867	1.009	1.026	1.112	100
belastingzaken	.	1.105	1.063	1.440	1.086	1.420	877	727	703	810	934	952	1.008	90,6
CRvB-zaken	.	23	39	32	33	78	45	33	46	57	75	74	104	9,4
onteigeningszaken*	.	39	14	28	14									
ondernemingskamerzaken**	.	10	2											
	(abs.)													(%)
Totaal uitstroom	872	797	789	1.058	1.083	1.084	978	863	941	999	968	905	1.081	100
belastingzaken	826	753	737	1.005	1.045	1.053	944	807	898	943	896	818	985	91,1
CRvB-zaken	15	11	17	37	18	31	34	56	43	56	72	87	96	8,9
onteigeningszaken*	.	30	26	16	20									
ondernemingskamerzaken**	.	4	9											
Soort uitspraken***														
niet-ontvankelijk	91	113	62	172	125	131	200	110	133	128	91	96	131	12,1
ongegrond	523	481	495	646	704	691	592	552	613	633	644	585	757	70,0
gegrond en verwijzing	132	97	100	111	124	177	119	138	132	109	110	124	127	11,7
gegrond en zelf afgedaan	71	58	77	74	92	77	64	51	48	105	71	62	45	4,2
overig (bijv. prejudiciële vraag aan HvJEG)	5	4	3	2	-	8	3	12	15	24	52	38	21	1,9

* Onteigeningszaken worden per 1 september 2004 behandeld door de civiele kamer van de Hoge Raad.

** Ondernemingskamerzaken worden per 1 september 2002 behandeld door de civiele kamer van de Hoge Raad.

*** Tot en met 2004 tellen deze uitspraken op tot het aantal uitspraken in belastingzaken. Vanaf 2006 tellen deze op tot het totaal aantal uitspraken. De uitsplitsing in 2000 telt niet op tot het totaal.

Bron: Hoge Raad (jaarverslagen)

Tabel 5.8 Doorlooptijden in het bestuursrecht*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011**	2012**
	(abs., gemiddelde, in weken)										
Rechtbank											
bestuurszaken (bodemzaken)	53	49	47	43	43	46	46	45	47	44	37
voorlopige voorzieningen bestuurszaken	6	6	6	6	6	6	6	6	7	6	6
belastingzaken***					38	53	54	53	53	52	49
vreemdelingenzaken	55	67	62	45	30	33	30	29	32	22	19
Afdeling bestuursrechtspraak Raad van State											
ruimtelijke ordening	51	35	31	30	32	36	35	35	35	41	34
milieu	38	31	27	25	25	26	27	29	25	36	
algemeen hoger beroep	35	29	26	29	30	27	28	30	26	27	32
hoger beroep vreemdelingenzaken	5	8	13	14	9	8	11	13	13	20	22
Centrale Raad van Beroep											
bestuurszaken (bodemzaken)	106	102	102	87	79	81	83	77	73	90	76
voorlopige voorzieningen	9	7	7	6	7	7	8	7	10	8	10
College van Beroep voor het bedrijfsleven											
bestuurszaken (bodemzaken)	73	71	60	67	69	73	76	80	87	83	89
voorlopige voorzieningen	6	5	11	8	5	4	7	7	6	8	4
Gerechtshof											
belastingzaken****	75	73	73	81	111	118	85	79	82	74	71
Hoge Raad											
belastingzaken	70	61	69	71	71	92	93	95	64	60	51
CRvB-zaken	61	54	68	46	40	111	76	61	50	37	32

* Doorlooptijden die beschikbaar zijn in dagen, zijn voor deze publicatie omgerekend naar weken door te delen door 7.

** Door een gewijzigde indeling van de kamers van de Raad van State per juni 2011 is de hier gehanteerde indeling niet langer aan te houden. De milieuzaken (eerste aanleg) worden daarom hier niet langer geteld in de categorie Milieu (eerste en enige aanleg), maar bij de zaken over Algemeen hoger beroep.

*** Sinds 2005 komen belastingzaken in eerste aanleg bij de rechtbank.

**** Sinds 2005 komen belastingzaken in hoger beroep bij het gerechtshof.

Bron: Raad voor de rechtspraak, Raad van State, Centrale Raad van Beroep, College van Beroep voor het bedrijfsleven en Hoge Raad (jaarverslagen)

Tabellen bij hoofdstuk 6 Personeel

Tabel 6.1 Aantal advocaten, beëdigde stagiairs en advocatenkantoren

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Advocaten	11.033	11.807	12.290	12.691	13.111	13.765	14.274	14.882	15.547	15.938	16.275	16.808	17.068
	(%)												
Vrouwen	34,5	35,1	36,0	36,5	37,1	37,6	38,4	39,2	40,2	40,8	41,7	42,3	42,7
	(abs.)												
Beëdigde stagiairs	958	1.126	992	1.013	939	1.051	1.151	1.360	1.122	999	961	1.001	1.180
Advocaten en stagiairs	11.991	12.933	13.282	13.704	14.050	14.816	15.425	16.242	16.669	16.937	17.236	17.809	18.248
Per 100.000 inwoners	76	81	82	85	86	91	94	99	102	102	103	106	109
Advocatenkantoren	2.885	2.927	2.944	3.047	3.216	3.428	3.656	3.762	3.871	4.141	4.307	4.519	4.765

Bron: Nederlandse Orde van Advocaten, De Stand van de Advocatuur

Tabel 6.2 Aantal advocatenkantoren naar omvang

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(%)												
1 advocaat	47,5	48,0	47,2	47,4	47,7	47,2	46,3	47,8	47,9	48,9	49,6	50,3	64,1
2 t/m 5 advocaten	38,8	37,4	37,1	36,8	36,8	36,7	37,7	37,6	37,2	37,0	36,2	35,9	43,0
6 t/m 20 advocaten	11,7	12,4	13,2	13,3	13,0	13,7	13,5	12,3	12,5	11,9	11,9	11,6	13,5
21 t/m 60 advocaten	1,4	1,6	1,8	1,9	2,0	1,8	1,9	1,7	1,8	1,8	1,7	1,7	1,3
> 60 advocaten	0,6	0,7	0,7	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,5	0,2

Bron: Nederlandse Orde van Advocaten

Tabel 6.3 Personeel gesubsidieerde rechtsbijstand

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)							
Totaal	6.787	6.997	6.989	7.103	7.151	7.332	7.574	7.825
Advocaten		6.504	6.630	6.817	6.875	7.043	7.255	7.462
Mediators			374	455	481	509	535	579

Bron: Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand

Tabel 6.4 Leefstijdsverdeling advocaten

	2006		2010		2011		2012	
	(abs.)	(%)	(abs.)	(%)	(abs.)	(%)	(abs.)	(%)
Totaal	13.624	100	16.272	100	16.784	100		100
21-30 jaar	3.421	25,1	3.623	22,3	3.674	21,9	3.668	21,4
31-40 jaar	4.523	33,2	5.221	32,1	5.343	31,8	5.357	31,3
41-50 jaar	3.118	22,9	3.911	24,0	4.038	24,1	4.128	24,1
51-60 jaar	2.092	15,4	2.472	15,2	2.587	15,4	2.732	16,0
> 60 jaar	470	3,4	1.045	6,4	1.142	6,8	1.183	6,9

Bron: Nederlandse Orde van Advocaten

Tabel 6.5 (Toegevoegd kandidaat-)gerechtsdeurwaarders en kantoren

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)											
Gerechtsdeurwaarder	325	345	354	359	368	392	389	384	388	384	382	404
	(%)											
Vrouwen	8	.	.	10	.	11	11	13
	(abs.)											
Toegevoegd kandidaat (incl. stagiairs)	300	337	376	380	414	455	505	555	548	565	573	564
	(%)											
Vrouwen	33	.	.	39	.	38	40	36
	(abs.)											
Totaal (kandidaat-)gerechtsdeurwaarders	625	682	730	739	782	847	894	939	936	949	955	968
Per 100.000 inwoners	4	4	5	5	5	5	5	6	6	6	6	6
Kantoren	171	170	169	175	172	177	177	166

Bron: Ter Voert e.a. (2004), jaarverslagen KBvG (2005 t/m 2012), schriftelijke opgave KBvG, jaarverslagen BFT en ministerie van Veiligheid en Justitie

Tabel 6.6 In- en uitstroom beroepsopleiding kandidaat-gerechtsdeurwaarder

	'00/'01	'01/'02	'02/'03	'03/'04	'04/'05	'05/'06	'06/'07	'07/'08	'08/'09	'09/'10	'10/'11	'11/'12	'12/'13
	(abs.)												
Gestart met opleiding	61	73	68	164	101	115	73	87	81	88	97	56	60
Opleiding afgerond	27	54	47	54	23	5	65	61	74	66	46	41	36

Bron: Hogeschool Utrecht, mr. dr. M. Teekens Stichting

Tabel 6.7 Procentuele leeftijdsverdeling gerechtsdeurwaarders

	2008	2010	2011	2012
t/m 30 jaar	1	1	0	0
31-35 jaar	4	4	3	5
36-40 jaar	15	13	12	11
41-45 jaar	21	22	21	20
46-50 jaar	19	20	20	21
51-55 jaar	15	16	19	18
56-60 jaar	15	16	15	13
61-65 jaar	8	8	8	9
66 jaar en ouder	2	2	2	1

Bron: ministerie van Justitie en Veiligheid

Tabel 6.8 (Kandidaat-)notarissen en kantoorvestigingen

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Notarissen	1.380	1.414	1.426	1.435	1.440	1.457	1.472	1.482	1.478	1.480	1.448	1.429	1.399
	(%)												
vrouwen	8	9	10	12	11	12	13	15	16	17	18	19	20
	(abs.)												
Kandidaat-notarissen	2.095	2.074	2.127	2.115	2.090	2.067	2.115	2.111	2.184	1.974	1.899	1.891	1.807
	(%)												
vrouwen	62	63	63	63	63	64
	(abs.)												
Totaal kandidaten en notarissen	3.475	3.488	3.553	3.550	3.530	3.524	3.587	3.593	3.662	3.454	3.347	3.320	3.206
Per 100.000 inwoners	22	22	22	22	22	22	22	22	22	21	20	20	19
Kantoorvestigingen	854	876	886	895	903	911	932	935	971	999	989	987	984

Bron: De Stand van het Notariaat en KNB

Tabel 6.9 Aantal studenten en afgestudeerden notarieel recht

	'99/'00	'00/'01	'01/'02	'02/'03	'03/'04	'04/'05	'05/'06	'06/'07	'07/'08	'08/'09	'09/'10	'10/'11	'11/'12	'12/'13
Studenten notarieel recht	875	831	809	881	936	1.023	1.153	1.208	1.364	1.365	1.365	1.247	1.165	966
Afgestudeerden notarieel recht	247	249	206	196	193	188	143	193	205	171	214	201	216	.

Bron: CBS

Tabel 6.10 In- en uitstroom notariële beroepsopleiding

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)												
Begonnen aan beroepsopleiding	270	243	176	136	106	157	156	179	164	124	72	104	102
waarvan beroepsopleiding afgerond	245	214	148	123	102	145	132	158	124	-	-	-	-
Vrouwen begonnen aan beroepsopleiding	170	142	109	98	61	87	97	120	111	67	42	66	77
waarvan beroepsopleiding afgerond	165	138	103	90	58	98	85	108	89	-	-	-	-

Bron: CPO

Tabel 6.11 Procentuele leeftijdsverdeling notarissen

	2006	2010
t/m 30 jaar	0	0
31-35 jaar	3	3
36-40 jaar	15	17
41-45 jaar	20	21
46-50 jaar	17	20
51-55 jaar	14	12
56-60 jaar	21	16
61-65 jaar	10	10
66 jaar en ouder	0	0

Bron: KNB

Tabel 6.12 Personeel Rechtspraak civiel en bestuur*

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(voltijd-equivalenten)							
Totaal**	8.375	8.425	8.533	8.684	8.833	8.917	8.823	8.571
waarvan								
civiele en bestuursrechtspraak	5.692	5.780	5.875	5.894	6.086	6.267	6.183	5.969
per 100.000 inwoners	35	35	36	36	37	38	37	36
civiele rechtspraak	3.858	3.933	3.994	4.196	4.410	4.460	4.412	4.330
bestuursrechtspraak	1.834	1.847	1.881	1.699	1.675	1.807	1.771	1.639

* Gemiddelde bezetting voltijdsequivalenten. Bestuur inclusief belastingzaken en vreemdelingenzaken. Betreft alleen rechtbanken, gerechtshoven, Centrale Raad van Beroep en College van Beroep voor het bedrijfsleven. Inclusief Raad voor de rechtspraak/BISTRO. Exclusief ICTRO/SSR.

** Inclusief strafrechtspraak.

Bron: jaarverslagen en werklustmeting Raad voor de rechtspraak

Tabel 6.13 Personeel Rechtspraak civiel en bestuur naar instantie*

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(voltijdsequivalenten)							
Civiel totaal	3.858	3.933	3.994	4.196	4.398	4.469	4.441	4.330
eerste aanleg	3.373	3.401	3.443	3.620	3.771	3.843	3.814	3.751
hoger beroep	485	532	551	576	627	627	627	579
Bestuur totaal	1.834	1.847	1.881	1.699	1.671	1.811	1.745	1.639
eerste aanleg	1.451	1.490	1.541	1.368	1.303	1.420	1.358	1.270
hoger beroep	157	118	97	90	124	140	148	136
bijzondere colleges	225	239	243	240	244	250	239	233

* Gemiddelde bezetting voltijdsequivalenten. Bestuur inclusief belastingzaken en vreemdelingenzaken. Betreft alleen rechtbanken, gerechtshoven, Centrale Raad van Beroep en College van Beroep voor het bedrijfsleven. Inclusief Raad voor de rechtspraak/BISTRO. Exclusief ICTRO/SSR.

Bron: jaarverslagen en werklustmeting Raad voor de rechtspraak

Tabellen bij hoofdstuk 7 Uitgaven

Tabel 7.1 Advocaten: commercieel tarief, vergoeding en eigen bijdrage toevoeging

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(euro, nominaal)										
Vergoeding toegevoegd advocaat*	81,6	88,8	94,5	99,0	100,0	103,1	106,5	107,2	107,7	109,6	110,3
Gemiddelde eigen bijdrage toevoeging	.	.	.	113,6	102,1	99,5	97,9	100,9	104,0	107,7	115,5
	(index 2005=100)										
Tarief advocaat commercieel	93	97	98	100	105	108	112	113	113	115	116
Vergoeding toegevoegd advocaat	82	90	95	100	101	103	106	110	112	114	107
Gemiddelde eigen bijdrage toevoeging	.	.	.	100	90	88	86	89	92	95	102

* Per punt toegekend volgens een puntenstelsel voor diverse werkzaamheden. Exclusief vergoeding voor administratiekosten.
Bron: CBS, StatLine, Combrink-Kuiters et al. (2013) en aanvullende informatie Raad voor Rechtsbijstand (bewerking Raad voor de rechtspraak)

Tabel 7.2 Omzet advocaten c.a.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(mln euro, nominaal)							
Omzet negen grote advocatenkantoren	.	907	984	1018	960	955	949	940
Omzet advocaten c.a.*	3.750	3.993	4.184	4.384	4.400	4.380	4.597	4.727
	(mln euro, prijzen van 2005)							
Omzet negen grote advocatenkantoren	.	863	908	909	852	843	823	811
Omzet advocaten c.a.*	3.750	3.797	3.860	3.915	3.903	3.868	3.988	4.076

* Inclusief mediators, rechtskundige adviesbureaus en octrooibureaus. Exclusief strafrechtelijke rechtsbijstand.
Bron: CBS, StatLine, Stand van de Advocatuur 2013 en BFT-gegevens (bewerking WODC en Raad voor de rechtspraak)

Tabel 7.3 Overheidsuitgaven aan rechtsbijstand

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
(mln euro, nominaal)								
Totaal, inclusief straf	429,3	440,0	439,2	461,8	489,6	503,3	506,5	522,5
Totaal civiel en bestuur	267,7	281,0	279,7	285,7	308,1	322,7	331,9	332,7
het Juridisch Loket	11,8	20,4	19,3	19,8	20,2	21,4	21,3	22,6
toevoegingen civiel	100,9	115,5	122,7	137,1	150,1	157,1	160,7	162,6
toevoegingen bestuur	84,9	91,7	90,1	87,0	92,1	96,7	97,8	96,6
WSNP	16,8	17,9	18,0	14,0	12,4	15,5	20,4	18,9
uitvoering	12,3	13,5	14,2	15,1	16,4	17,3	17,0	16,6
overig	41,0	22,0	15,4	12,8	17,0	14,7	14,7	15,4
 eigen bijdragen WRB-civiel en bestuur	 28,3	 30,3	 28,3	 29,3	 31,7	 32,9	 32,9	 37,9
(mln euro, prijzen van 2005)								
Totaal, inclusief straf	429,3	436,0	426,5	434,9	446,0	448,6	446,2	486,8
Totaal civiel en bestuur	267,7	278,4	271,6	269,1	280,7	287,6	292,4	310,0
het Juridisch Loket	11,8	20,2	18,7	18,6	18,4	19,1	18,7	21,1
toevoegingen civiel	100,9	114,4	119,1	129,1	136,7	140,0	141,5	151,5
toevoegingen bestuur	84,9	90,9	87,5	81,9	83,9	86,2	86,1	90,0
WSNP	16,8	17,7	17,5	13,2	11,3	13,8	18,0	17,6
uitvoering	12,3	13,4	13,8	14,2	15,0	15,4	15,0	15,4
overig	41,0	21,8	15,0	12,1	15,4	13,1	12,9	14,3
 eigen bijdragen WRB-civiel en bestuur	 28,3	 30,0	 27,5	 27,6	 28,9	 29,3	 29,0	 35,3

Bron: Raad voor Rechtsbijstand (jaarverslagen) (bewerking Raad voor de rechtspraak)

Tabel 7.4 Rechtsbijstand, productie en overheidsuitgaven per eenheid product

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
(abs., x € 1.000)								
Het Juridisch Loket*	.	599	611	656	783	770	772	859
Toevoegingen civiel**	140	166	169	183	193	197	186	204
Toevoegingen bestuur**	109	130	116	116	121	119	118	125
(uitgaven per eenheid product, index 2005=100)								
Het Juridisch Loket	.	100	91	84	70	73	72	68
Toevoegingen civiel	100	96	98	98	98	99	104	94
Toevoegingen bestuur	100	89	97	90	89	93	94	89

* Betreft klantcontacten.

** Betreft vastgestelde toevoegingen. Cijfer 2010 geschat o.b.v. groei in afgegeven toevoegingen.

Bron: Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand (Raad voor Rechtsbijstand) en Monitor Rechtsbijstand en Geschiloplossing (WODC) (bewerking Raad voor de rechtspraak)

Tabel 7.5 Overheidsuitgaven aan rechtsbijstand, gemiddeld per toevoeging, naar type zaak, 2012

	(euro)
Civiel	
schuldsanering	1.287
goederen	1.079
faillissement	1.014
erfrecht	977
verbintenissen	969
personen en familie	869
huur en verhuur	861
arbeid en ontslag	834
wonen	815
restgroep privaat	774
Bestuur	
milieu	1.081
ambtenaren	965
asiel	959
vreemdelingen	874
algemeen bestuursrecht	846
belasting	834
sociale voorzieningen	802
sociale verzekeringen	802

Bron: Combrink-Kuiters et al. (2013)

Tabel 7.6 Rechtsbijstandverzekeringen

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Aantal verzekeraars	.	.	.	49	45	45	44	39	37
Aantal gezinspolissen (x 1000)	1.717	2.033	2.790	2.880	2.988	3.209	3.108	3.104	.
Gemiddelde premie per polis (euro)	129	134	140	143	.
Gemiddelde jaarpremie bij maximale dekking (euro)	166	.	179	.	191	188	197	202	205
Idem, gecorrigeerd voor inflatie (2004=100)	100	.	105	.	107	104	108	108	107
Gemiddelde schadebedrag per gezinspolis	.	.	.	79,2	83,7	84,6	92,7	82,8	.
Totaal omzet gezinsrechtsbijstand (mln. euro)	385	430	435	444	.
Totaal schadebedrag gezinsrechtsbijstand (mln. euro)	.	.	.	228	250	271	288	257	.

Bron: Verzekerd van Cijfers 2012 (2013, bewerking Raad voor de rechtspraak) en Combrink-Kuiters et al. (2013)

Tabel 7.7 Totale netto-omzet, kosten en winst gerechtsdeurwaarderskantoren

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(mln euro)							
Netto-omzet	322	308	312	355	400	427	428	444
kosten	211	231	232	255	309	343	374	387
winst	110	77	80	100	91	84	54	57
	(index 2005=100)							
Btag-tarief	100	99	98	100	100	103	106	106
	(mln euro, tarieven 2005)							
Netto-omzet	322	311	317	356	398	416	403	419
kosten	211	233	236	255	308	334	353	365
winst	110	78	81	100	91	82	51	54
	[%]							
Gemiddelde winst/omzetverhouding	32	25	20	19	29	23	12	4
Gemiddelde personeelskosten als percentage van de totale kosten	54	54	59	56	57	54	62	62

Bron: BFT (bewerking WODC)

Tabel 7.8 Tarieven notariaat

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(index 2006=100)								
Notariaat totaal	101	100	100	99	98	95	94	95	92
familiepraktijk	93	97	100	104	106	110	110	112	.
onroerendgoedpraktijk	105	102	100	98	94	89	88	88	.
ondernemingspraktijk	93	96	100	103	105	105	105	107	.

Bron: CBS, StatLine

Tabel 7.9 Totale netto-omzet, kosten en winst notariskantoren

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(mln euro)								
Netto-omzet	743	810	820	812	760	643	685	613	561
kosten	487	515	519	507	552	564	513	507	483
winst	255	294	300	305	208	79	172	106	78
	(mln euro, tarieven 2005)								
Netto-omzet	733	810	819	816	776	675	726	646	610
kosten	481	515	518	509	563	592	544	534	525
winst	252	294	300	307	213	83	182	112	85
	[%]								
Winst/omzetverhouding	33	34	33	35	22	8	23	15	11
Personeelskosten als percentage van de totale kosten	58	59	60	64	63	57	54	62	62

Bron: BFT (bewerking WODC), excl. IDS-kantoren

Tabel 7.10 Tarieven griffierecht

Financieel belang (euro)	Rechtspersonen	
	(euro)	
	Per 1/2/2005	Per 1/1/2012
Eerste aanleg		
Kanton, onbepaald belang	276	109
€ 0 - € 90	58	109
€ 90 - € 453	90	109
€ 453 - € 500	146	109
€ 500 - € 1.000	146	437
€ 1.000 - € 1.361	146	437
€ 1.361 - € 5.000	192	437
Civiel, onbepaald belang	244	575
€ 5.000 - € 11.345	291	437
€ 11.345 - € 12.500	294	437
€ 12.500 - € 14.364	2,2% van belang**	873
€ 14.364 - € 25.000	2,2% van belang	873
€ 25.000 - € 100.000	2,2% van belang	1789
> € 100.000	2,2% van belang***	3621
Verzoek tot faillissement	244	575
Familiezaak civiel	192	575
Bestuur		
sociale zekerheid en enkele typen belastingen**		
overig bestuur	276	310
Hoger beroep		
Kanton	244	666*****
Civiel, onbepaald belang	291	666
€ 5.000 - € 11.345	389	666
€ 11.345 - € 12.500	392	
€ 12.500 - € 14.364	3,0% van belang**	666
€ 14.364 - € 25.000	3,0% van belang	1815
€ 25.000 - € 100.000	3,0% van belang	1815
> € 100.000	3,0% van belang***	1815
Familiezaak	254	666
Bestuur		
sociale zekerheid en enkele typen belastingen****		
overig bestuur	414	466

* Onvermogenen' zijn degenen die in aanmerking komen voor het laagste tarief van de gesubsidieerde rechtsbijstand. 'Minvermogenen' zijn de overigen die in aanmerking komen voor gesubsidieerde rechtsbijstand. Minvermogenen betaalden in 2005 het dubbele tarief van onvermogenen, ofwel de helft van het tarief voor niet on- en minvermogenen. In 2012 betaalden zij hetzelfde tarief als onvermogenen.

** Met een minimum van € 294 (eerste aanleg) en € 392 (hoger beroep). Voor onvermogenen een kwart daarvan.

*** Met maximum van € 4.584 (eerste aanleg) en € 5.731 (hoger beroep). Voor gedaagde natuurlijke persoon zijn deze maxima € 1.100. Voor onvermogenen een kwart daarvan.

Niet on- en minvermogende natuurlijke personen		Onvermogende natuurlijke personen*	
Per 1/2/2005	Per 1/1/2012	Per 1/2/2005	Per 1/1/2012
103	73	26	73
58	73	15	73
90	73	23	73
146	73	37	73
146	207	37	73
146	207	37	73
192	207	48	73
244	274	61	73
291	207	73	73
294	207	74	73
2,2% van belang**	437	0,55% van belang**	73
2,2% van belang	437	0,55% van belang	73
2,2% van belang	842	0,55% van belang	73
2,2% van belang***	1474	0,55% van belang***	73
244	274	61	73
192	274	50	73
37	42	37	42
138	156	138	156
244	291*****	61	291*****
291	291	73	291
389	291	97	291
392	291	98	291
3,0% van belang**	666	0,75% van belang**	291
3,0% van belang	666	0,75% van belang	291
3,0% van belang	666	0,75% van belang	291
3,0% van belang***	1513	0,75% van belang***	291
254	291	64	291
103	115	103	115
207	232	207	232

**** D.w.z. exclusief dividendbelasting, omzetbelasting, BPM, accijns, verbruiksbelasting, belasting op milieugrondslag en door douane opgelegde belastingen.

***** Bij financieel belang tot € 12.500.

Bron: voor de tarieven civiele zaken per 1/2/2005: de Wet tarieven in burgerlijke zaken, diverse artikelen; voor de tarieven civiele zaken per 1/1/2012: de Wet griffierechten burgerlijke zaken, bijlage behorend bij de wet; en voor de tarieven bestuurszaken: artikel 8.41 van de Algemene wet bestuursrecht (rechtbanken); artikel 22 Beroepswet (CRvB); artikel 40 Wet op de Raad van State (Raad van State) en artikel 27b, 271 en 29a Algemene wet inzake rijksbelastingen (rijksbelastingzaken).

Tabel 7.11 Overheidsuitgaven aan rechtspraak

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(mln euro, nominaal)							
Totaal rechtspraak*	822,8	860,4	920,8	942,6	1003,5	1052,0	1063,1	1063,3
rechtbanken, gerechtshoven en bijzondere colleges*	755,5	788,3	843,5	860,5	915,5	960,1	964,6	960,9
Raad van State	45,5	46,7	49,2	53,4	57,5	58,9	65,3	59,9
Hoge Raad*	21,8	25,4	28,1	28,7	30,5	32,9	33,2	42,5
waarvan:								
civiele en bestuursrechtspraak	595,9	624,2	658,6	667,7	711,3	751,4	757,3	747,1
rechtbanken	453,9	474,0	495,7	495,5	524,8	556,7	558,9	552,2
gerechtshoven	63,0	65,2	73,3	75,2	83,7	88,9	87,8	84,1
bijzondere colleges**	23,9	24,2	25,2	26,5	27,6	27,8	28,1	26,7
Raad van State	45,5	46,7	49,2	53,4	57,5	58,9	65,3	59,9
Hoge Raad	9,6	14,0	15,2	17,0	17,6	19,0	17,2	24,2
civiele rechtspraak	352,1	377,4	406,3	421,6	453,7	477,7	476,6	474,8
rechtbanken	298,3	315,4	333,5	344,2	370,6	390,1	391,5	387,3
gerechtshoven	46,8	50,9	60,2	62,9	68,8	72,4	71,2	67,9
Hoge Raad	7,0	11,1	12,6	14,4	14,3	15,1	13,9	19,6
bestuursrechtspraak	243,8	246,8	252,3	246,1	257,6	273,7	280,7	272,3
rechtbanken	155,6	158,7	162,2	151,2	154,2	166,6	167,4	164,8
gerechtshoven	16,2	14,3	13,1	12,3	15,0	16,5	16,6	16,3
bijzondere colleges**	23,9	24,2	25,2	26,5	27,6	27,8	28,1	26,7
Raad van State	45,5	46,7	49,2	53,4	57,5	58,9	65,3	59,9
Hoge Raad	2,6	2,8	2,5	2,6	3,3	3,9	3,3	4,6
Betaalde griffierechten***	168,0	163,5	156,3	162,9	185,1	190,7	241,4	238****
	(mln euro, prijzen 2005)							
Civiele en bestuursrechtspraak	595,9	615,5	635,8	621,3	643,7	662,5	660,8	644,6
civiele rechtspraak	352,1	372,1	392,2	392,3	410,5	421,2	415,9	409,6
bestuursrechtspraak	243,8	243,4	243,6	229,0	233,2	241,3	244,9	235,0

* Inclusief strafzaken.

** Centrale Raad van Beroep en College van Beroep voor het bedrijfsleven.

*** Exclusief griffierechten Raad van State.

**** Voorlopig cijfer.

Bron: Raad voor de rechtspraak, jaarverslagen en interne informatie, rijksbegrotingen ministerie van Veiligheid en Justitie en jaarverslagen Raad van State (bewerking Raad voor de rechtspraak)

Tabel 7.12 Overheidsuitgaven aan rechtspraak in eerste aanleg (rechtbanken)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(mln euro, nominaal)							
Totaal	453,9	474,0	495,7	495,5	524,8	556,7	558,9	552,2
civiele rechtspraak in eerste aanleg	298,3	315,4	333,5	344,2	370,6	390,1	391,5	387,3
bestuursrechtspraak in eerste aanleg	155,6	158,7	162,2	151,2	154,2	166,6	167,4	164,8
	(mln euro, prijzen 2005)							
Totaal	453,9	467,4	478,5	461,1	474,9	490,9	487,7	476,4
civiele rechtspraak in eerste aanleg	298,3	311,0	321,9	320,4	335,3	344,0	341,6	334,2
bestuursrechtspraak in eerste aanleg	155,6	156,5	156,6	140,8	139,5	146,9	146,1	142,2

Bron: Raad voor de rechtspraak

Tabel 7.13 Overheidsuitgaven aan rechtspraak in hoger beroep

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(mln euro, nominaal)							
Totaal	132,4	136,2	147,7	155,2	168,9	175,6	181,2	170,7
civiel: hoger beroep (gerechtshoven)	46,8	50,9	60,2	62,9	68,8	72,4	71,2	67,9
bestuur: hoger beroep (gerechtshoven)	16,2	14,3	13,1	12,3	15,0	16,5	16,6	16,3
bestuur: hoger beroep (bijzondere colleges*)	23,9	24,2	25,2	26,5	27,6	27,8	28,1	26,7
bestuur: hoger beroep (Raad van State)	45,5	46,7	49,2	53,4	57,5	58,9	65,3	59,9
	(mln euro, prijzen 2005)							
Totaal	132,4	134,3	142,6	144,4	152,8	154,9	158,1	147,3
civiel: hoger beroep (gerechtshoven)	46,8	50,1	58,1	58,6	62,2	63,9	62,1	58,5
bestuur: hoger beroep (gerechtshoven)	16,2	14,1	12,6	11,5	13,6	14,5	14,5	14,0
bestuur: hoger beroep (bijzondere colleges*)	23,9	23,9	24,4	24,7	25,0	24,5	24,5	23,1
bestuur: hoger beroep (Raad van State)	45,5	46,1	47,5	49,7	52,0	51,9	56,9	51,6

* Centrale Raad van Beroep en College van Beroep voor het bedrijfsleven.

Bron: Raad voor de rechtspraak

Tabel 7.14 Overheidsuitgaven aan rechtspraak per eenheid product

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011**	2012**
	(index 2005=100)							
Civiel: rechtbanken	100	106	111	105	104	102	99	97
Civiel: gerechtshoven	100	100	114	111	106	107	101	102
Bestuur: rechtbanken	100	100	99	99	101	96	95	99
Bestuur: gerechtshoven	100	119	132	126	107	100	92	96
Bestuur: bijzondere colleges*	100	96	98	100	97	92	94	89

* Centrale Raad van Beroep en College van Beroep voor het bedrijfsleven.

** Kostentoedeling o.b.v. gewogen productie in zgn. Lamicie-minuten. Om vertekening vanwege een wijziging in de behandelminuten in 2011 te voorkomen, is hier de ontwikkeling 2010-2011 en 2011-2012 volgens de behandel tijden van model 2011 toegepast op de indices van 2010.

Bron: Raad voor de rechtspraak

Tabel 7.15 Uitgaven per rechtszaak, naar type zaak, 2012*

	(euro)
Rechtbank, kanton	
handelszaak bij verstek	10
handelszaak op tegenspraak zonder enq./desc.	822
handelszaak op tegenspraak met enq./desc.	1.507
familiezaak	228
Rechtbank, civiel	
handelszaak bij verstek	177
handelszaak op tegenspraak zonder enq./desc.	3.969
handelszaak op tegenspraak met enq./desc.	7.588
echtscheidingszaak	1.314
Rechtbank, bestuur	
voorlopige voorziening**	1.528
bodemzaak sociale verzekering**	2.150
bodemzaak bouw, ruimtelijke ordening, enz.**	2.650
reguliere bodemzaak, meervoudige kamer	5.754
asielzaak***	931
bodemzaak belasting**	1.256
Gerechtshof	
handelszaak op tegenspraak zonder enq./desc.	5.424
handelszaak op tegenspraak met enq./desc.	7.511
echtscheidingszaak	4.738
belastingzaak, enkelvoudige kamer	1.409
belastingzaak, meervoudige kamer	5.702
Centrale Raad van Beroep	
voorlopige voorziening	2.753
bodemzaak	4.211

* Inclusief opslag voor centrale diensten.

** Exclusief door meervoudige kamer afgehandelde zaken.

*** Afdoening algemene asielprocedure.

Bron: jaarverslag van de Rechtspraak en interne werklastgegevens Raad voor de rechtspraak

Tabel 7.16 Overheidsuitgaven aan rechtspraak in cassatie (Hoge Raad)

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(mln euro, nominaal)							
Totaal	9,6	14,0	15,2	17,0	17,6	18,8	17,2	24,2
Hoge Raad (civiel)	7,0	11,1	12,6	14,4	14,3	14,9	13,9	19,6
Hoge Raad (bestuur)	2,6	2,8	2,5	2,6	3,3	3,9	3,3	4,6
	(mln euro, prijzen 2005)							
Totaal	9,6	13,8	14,7	15,8	16,0	16,5	15,0	20,9
Hoge Raad (civiel)	7,0	11,0	12,2	13,4	13,0	13,1	12,1	16,9
Hoge Raad (bestuur)	2,6	2,8	2,5	2,4	3,0	3,4	2,9	4,0

Bron: Raad voor de rechtspraak

Tabellen bij hoofdstuk 8 Waardering en kwaliteit

Tabel 8.1 Raden van Discipline: binnengekomen tuchtzaken en opgelegde maatregelen*

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)										
Binnengekomen zaken	638	726	838	875	936	.	.	1.020	1.251	1.200	1.400
Gegronde bevonden zaken	309	302	384	441
Opgelegde maatregelen											
geen maatregel	34	36	43	75	45	.	.	51	46	47	47
waarschuwing	78	94	110	95	128	.	.	110	132	165	192
berisping	55	46	61	64	77	.	.	67	78	83	96
voorwaardelijke schorsing	37	28	28	31	39	.	.	22	24	28	21
onvoorwaardelijke schorsing	19	17	14	10	23	.	.	32	41	51	60
schrapping	2	16	7	12	14	.	.	13	6	10	25
art. 60ab schorsing						.	.		3	3	8
art. 60b schorsing voor onbepaalde tijd		5		3		.	.	3	7	11	4
andere art. 60b voorziening						.	.	2	5	5	.

* De registratie is over de jaren heen niet consistent. In 2010 zijn bijvoorbeeld meerdere maatregelen per zaak geregistreerd, in 2009 niet.

Bron: Nederlandse Orde van Advocaten, Hof van Discipline en Raden van Discipline (jaarverslagen)

Tabel 8.2 Hof van Discipline: binnengekomen zaken en uitspraken

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)										
Instream	187	257	254	233	273	326	303	302	293	324	368
Uitspraken	284	241	239	266	.	.	302	217	193	303	308
bekrachtiging beslissing Raad	128
vernietiging beslissing Raad	75

Bron: Hof van Discipline (jaarverslagen)

Tabel 8.3 Geschillencommissie Advocatuur: instroom klachten en uitspraken

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)										
Nieuwe zaken	92	116	230	199	228	305	303	329	337	308	277*
Uitspraken	9	40	57	98	99	120	163	211	208	243	197
(deels) gegrond	6	24	36	51	51	.	.	165	185	174	140

* Dit cijfer is, in afwijking tot voorgaande jaren, ontleend aan de jaarverslagen van de SGB en SGC.

Bron: Nederlandse Orde van Advocaten (jaarverslagen)

Tabel 8.4 Kamer voor Gerechtsdeurwaarders: binnengekomen tuchtzaken en wijze van afdoening

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)										
Binnengekomen zaken	350	384	439	528	607	642	599	773	907	875	1.049
Ingetrokken zaken	57	49	48	40	33	43	35	70	56	35	42
Voorzittersbeslissing	205	200	268	284	382	356	249	361	491	484	723
Kamerbeslissing* - klacht ongegrond**	8	5	11	14	23	28	20
Kamerbeslissing* - klacht gegrond	27	45	42	42	32	26	50
Opgelegde maatregelen***											
geen maatregel	15	34	28	12	21	12	-
berisping	17	23	10	6	7	24	21	29	24	14	26
berisping met aanzegging	11	3	-	1	2	-	-	-	3	-	2
geldboete	1	-	-	1	2	-	-	3	3	1	2
schorsing ten hoogste zes maanden	2	3	3	6	1	3	2	1	2	-	-
ontzetting uit het ambt	-	-	-	2	-	-	1	1	2	5	-

* Kamerbeslissingen zijn exclusief beslissingen op verzet.

** Ongegrond of niet-ontvankelijk.

*** Meerdere maatregelen per beslissing mogelijk.

Bron: Kamer voor Gerechtsdeurwaarders

Tabel 8.5 Gerechtshof Amsterdam: binnengekomen tuchtzaken gerechtsdeurwaarders en uitspraken

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)									
Ingekomen zaken	23	16	41	19	25	38	38	32	57	36
Uitspraken										
niet-ontvankelijk	1	3	12	4	7	2	8	16	4	5
bevestiging Kamerbeslissing	3	5	5	15	6	5	14	10	14	13
vernietiging Kamerbeslissing	10	5	3	14	10	18	8	14	19	5

Bron: Kamer voor Gerechtsdeurwaarders

Tabel 8.6 BFT: gerechtsdeurwaarders onder verscherpt toezicht en kantoren met hoog risico inzake voorfinanciering

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(%)									
Verscherpt toezicht	3	5	5	3	3	5	4	4	3	.
Hoog risico door voorfinanciering	.	.	.	30	40	40	35	50	53	49

Bron: BFT jaarverslagen, peildatum 31 december

Tabel 8.7 KNB: binnengekomen klachten naar terrein van dienstverlening en aantal ontvangen beslissingen van ringvoorzitters

	2000*	'01/'02	'02/'03	'03/'04	'04/'05	'05/'06	'06/'07	'07/'08	'08/'09	'09/'10	'10/'11	'11/'12
	(abs.)											
Binnengekomen klachten	276	272	254	246	298	258	203	242	304	308	278	254
nalatenschappen	126	126	112	86	134	113	84	104	120	151	127	123
registergoed	80	81	69	71	105	104	72	95	134	98	95	74
echtscheiding	15	11	7	14	18	17	15	17	16	19	16	15
diversen	55	51	62	72	41	24	30	26	34	40	40	42
onduidelijk	-	3	4	3	-	-	2	-	-	-	-	-
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)											
Beslissingen ringvoorzitters inzake declaratiegeschillen	.	.	43	44	46	47	44	49	110	65	69	84

* Gegevens hebben betrekking op het verslagjaar dat loopt van oktober tot en met september.

Bron: KNB

Tabel 8.8 KNB: ingediende klachten naar type klacht*

	'01/'02	'02/'03	'03/'04	'04/'05	'05/'06	'06/'07	'07/'08	'08/'09	'09/'10	'10/'11	'11/'12
	(abs.)										
Dienstverlening	136	178	200	241	183	177	222	254	236	236	216
Inhoud**	113	61	29	80	82	53	56	75	39	30	30
Onpartijdig handelen***	19	12	14	26	14	17	18	27	34	48	42
Overig/onduidelijk, niet te plaatsen	4	3	3	29	6	4	5	9	15	34	15

* Meerdere categorieën per klacht mogelijk.

** Fout in akte die de notaris volgens klager behoort te herstellen, of onjuiste adviezen.

*** Komt veel voor wanneer partijen onenigheid hebben bij boedelkwesities. De notaris doet voorstellen, die door de ene partij worden opgevat als een voordeel voor de wederpartij.

Bron: KNB

Tabel 8.9 Kamers van Toezicht: binnengekomen tuchtzaken notarissen en wijze van afhandeling

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)										
Ingekomen zaken	428	375	404	433	412	457	446	446	360	366	428
Ingetrokken zaken	84	83	74	86	69	65	59	79	74	55	64
Voorzittersbeslissing	39	37	31	49	43	35	39	32	34	49	66
Kamerbeslissing* - klacht ongegrond**	.	.	.	132	112	120	144	143	115	96	104
Kamerbeslissing* - klacht gegrond	125	141	118	134	131	137	143	155	134	124****	101
Opgelegde maatregelen***											
geen maatregel	74	84	63	66	61	45	54	55	55	37	32
waarschuwing	30	34	34	43	42	60	46	49	49	50	34
berisping	17	19	16	19	20	23	26	41	20	21	22
schorsing	3	3	4	6	8	7	15	8	5	14	11
ontzetting uit ambt	1	1	-	-	-	-	1	1	4	2	2
kandidaat ontzegging bepaalde duur	-	-	1	-	-	2	1	1	-	-	-
kandidaat ontzegging onbepaalde duur	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-
aantekening register kandidaat-notaris	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* Kamerbeslissingen zijn exclusief beslissingen op verzet.

** Ongegrond of niet-ontvankelijk.

*** Een tuchtzak kan meerdere klachten bevatten, per tuchtzak wordt alleen de zwaarste maatregel geregistreerd.

**** Herzien cijfer.

Bron: Gerechtshof Amsterdam

Tabel 8.10 Gerechtshof Amsterdam: binnengekomen tuchtzaken notarissen en uitspraken

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)										
Ingekomen zaken	84	148	121	127	126	109	92	158	156	171	149
Nog te behandelen zaken	40	12	8	17	-	1	4	22	5	12	25
Ingetrokken zaken	8	3	2	3	2	-	1	22	7	14	12
Uitspraken											
niet-ontvankelijk	5	6	3	10	12	8	8	14	-	12	5
verwerping beroep/bevestiging											
Kamerbeslissing	26	20	26	37	43	21	22	2	49	36	27
vernietiging Kamerbeslissing	.	40	34	54	45	40	29	66	39	34	31

Bron: Gerechtshof Amsterdam

Tabel 8.11 Bureau Financieel Toezicht: notarissen onder verscherpt en oplettend toezicht

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(%)								
Oplettend toezicht (notarissen)	9,2	8,5	7,6	7,3	7,7
Verscherpt toezicht (notarissen)	2,0	2,2	2,0	1,4	1,7	3,4	4,6	4,9	.
Verscherpt toezicht (kantoren)	7,0	5,9

Bron: BFT (jaarverslag)

Tabel 8.12 Uitslagen klantwaarderingsonderzoek Rechtspraak naar thema en instantie*

	Rechtzoekenden				Professionals			
	Rechtspraak	rechtbanken	gerechtshoven	bijzondere colleges**	Rechtspraak	rechtbanken	gerechtshoven	bijzondere colleges**
	(%, gemiddelde)							
Algemene tevredenheid 2011	81	82	76	87	73	73	73	68
rechterlijk functioneren	87	86	86	90	78	77	77	89
bereikbaarheid / administratieve contacten	67	65	75	80	63	64	59	72
ontvangst	56	55	61	53	40	40	40	37
uitspraak	77	77	73	50	65	64	70	74
doorlooptijd	55	57	44	30	46	49	34	18
uitleg vervolprocedure / rechtspraak.nl	90	91	89	87	65	64	74	70
Algemene tevredenheid 2005-2008***	.	77	75	.	.	67	66	.
rechterlijk functioneren
bereikbaarheid / administratieve contacten
ontvangst	.	79	77	.	.	71	70	.
uitspraak
doorlooptijd	.	50	34	.	.	43	26	.
uitleg vervolprocedure / rechtspraak.nl	.	84	80	.	.	74	73	.

* Percentages (zeer) tevreden rechtzoekenden en professionals.

** Bijzondere colleges zijn de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

*** Uitkomsten van 2005-2008 waren anders van opzet en zijn minder gedetailleerd gepresenteerd. Een precieze een-op-een-vergelijking met de nieuwe uitkomsten van 2011 is daarom niet mogelijk.

Bron: jaarverslag Rechtspraak 2008 en Klantwaardering Rechtspraak 2011

Tabel 8.13 Algemene tevredenheid Rechtspraak, naar sector en instantie*

	Rechtzoekenden				Professionals			
	Rechtspraak	rechtbanken	gerechtshoven	bijzondere colleges**	Rechtspraak	rechtbanken	gerechtshoven	bijzondere colleges**
	(% , gemiddelde)							
Algemene tevredenheid, 2011	81	82	76	87	73	73	73	68
sector bestuur-belasting	88	88	87	87	78	78	81	68
sector civiel-familie	81	82	76		75	74	77	
sector civiel-handel	84	86	80		69	70	68	
sector kanton	77	77			69	69		
sector straf	74	76	63		72	73	70	
sector vreemdelingen	.	.			70	70		
Algemene tevredenheid, 2006-2008***	79	.	.	.	80	.	.	.
sector bestuur	85	.	.	.	81	.	.	.
sector belasting	90	.	.	.	81	.	.	.
sector civiel-familie	76	.	.	.	82	.	.	.
sector civiel-handel	85	.	.	.	75	.	.	.
sector kanton	76	.	.	.	87	.	.	.
sector straf	72	.	.	.	78	.	.	.
Algemene tevredenheid, 2003-2005***	81	.	.	.
sector bestuur	81	.	.	.
sector belasting
sector civiel-familie	82	.	.	.
sector civiel-handel	72	.	.	.
sector kanton	87	.	.	.
sector straf	79	.	.	.

* Percentages (zeer) tevreden rechtzoekenden en professionals.

** Bijzondere colleges zijn de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

*** Uitkomsten van 2003-2005 en 2006-2008 waren anders van opzet en zijn minder gedetailleerd gepresenteerd. Een precieze een-op-eenvergelijking met de nieuwe uitkomsten van 2011 is daarom niet mogelijk.

Bron: jaarverslag Rechtspraak 2008 en Klantwaardering Rechtspraak 2011

Tabel 8.14 Tevredenheid over duur van de procedures, naar sector en instantie*

	Rechtzoekenden				Professionals			
	Rechtspraak	rechtbanken	gerechtshoven	bijzondere colleges**	Rechtspraak	rechtbanken	gerechtshoven	bijzondere colleges**
	(% , gemiddelde)							
Tevredenheid over duur procedure, 2011	54	57	44	30	46	49	34	18
sector bestuur-belasting	51	55	46	30	40	43	38	18
sector civiel-familie	54	56	46		40	43	28	
sector civiel-handel	59	62	48		49	53	33	
sector kanton	61	61			61	61		
sector straf	49	52	36		37	37	37	
sector vreemdelingen	.	.			60	60		
Tevredenheid over duur procedure, 2006-2008***	44	.	.	.	33	.	.	.
sector bestuur	45	.	.	.	39	.	.	.
sector belasting	29	.	.	.	23	.	.	.
sector civiel-familie	41	.	.	.	31	.	.	.
sector civiel-handel	27	.	.	.	35	.	.	.
sector kanton	56	.	.	.	54	.	.	.
sector straf	44	.	.	.	32	.	.	.
Tevredenheid over duur procedure, 2003-2005***	50	.	.	.	41	.	.	.
sector bestuur	36	.	.	.	37	.	.	.
sector belasting
sector civiel-familie	48	.	.	.	43	.	.	.
sector civiel-handel	62	.	.	.	38	.	.	.
sector kanton	51	.	.	.	55	.	.	.
sector straf	50	.	.	.	39	.	.	.

* Percentages (zeer) tevreden rechtzoekenden en professionals.

** Bijzondere colleges zijn de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

*** Uitkomsten van 2003-2005 en 2006-2008 waren anders van opzet en zijn minder gedetailleerd gepresenteerd. Een precieze een-op-eenvergelijking met de nieuwe uitkomsten van 2011 is daarom niet mogelijk.

Bron: jaarverslag Rechtspraak 2008 en Klantwaardering Rechtspraak 2011

Tabel 8.15 Ingediende, afgehandelde en gegronde klachten gerechten

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)							
Ingediende klachten	832	795	887	1.094	1.093	1.208	1.412	1.398
Afgehandelde klachten	663	755	818	1.056	1.040	1.177	1.384	1.374
gegronde klachten	119	161	139	200	187	208	264	266

Bron: Klachtenregistratie, Raad voor de rechtspraak

Tabel 8.16 Soorten klachten over gerechten*

	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)				
Totaal	1.094	1.093	1.208	1.412	1.398
bejegening	204	153	160	188	161
rechterlijke beslissingen	382	366	438	461	485
tijdsduur procedures	121	166	140	153	175
administratieve fouten	166	171	202	243	239
overig	221	237	268	367	338

* Bij de samenstelling van deze gegevens is geput uit het digitale klachtenregistratiesysteem van de gerechten.

Bron: Kengetallen Gerechten 2008-2012

Tabel 8.17 Afgehandelde klachten door gerechten naar wijze van afhandeling

	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)				
Totaal	1.056	1.040	1.177	1.384	1.374
niet inhoudelijk behandeld	508	530	627	660	704
ongegrond	307	283	297	264	324
gegrond	200	187	208	400	266
geen oordeel	41	40	45	60	80

Bron: Kengetallen Gerechten 2008-2012

Tabel 8.18 Ingediende en gehonoreerde wrakingsverzoeken gerechten

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)							
Ingediende wrakingsverzoeken gerechten	418	529	587	659
Gehonoreerde wrakingsverzoeken gerechten	.	15	17	39	15	21	36	42

Bron: Kengetallenrapportages Gerechten

Tabel 8.19 Hoge Raad: ingediende klachten

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)										
Ingediende externe klachten (Ombudsregeling)	58	41	48	52	47	39	52	54	43	13	39

Bron: Hoge Raad (jaarverslagen)

Tabel 8.20 Hoge Raad: wrakingsverzoeken

	2008	2009	2010	2011	2012
	(abs.)				
Totaal	6	3	2	4	10
toegewezen	-	-	-	-	-
afgewezen	6	3	2	2	-
niet-ontvankelijk	-	-	-	2	6
niet in behandeling	-	-	-	-	4

Bron: Hoge Raad (jaarverslagen)

Bijlage 5 Afkortingen en begrippen

Afkortingen

ABRvS	Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State
AKW	Algemene Kinderbijslagwet
Anw	Algemene Nabestaandenwet
AOW	Algemene Ouderdomswet
Awb	Algemene wet bestuursrecht
AWBZ	Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten
Awgb	Algemene wet gelijke behandeling
BFT	Bureau Financieel Toezicht
Btag	Besluit tarieven ambtshandelingen gerechtsdeurwaarders
C&B	Rechtspleging Civiel en Bestuur
CBb	College van Beroep voor het bedrijfsleven
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CGB	Commissie Gelijke Behandeling
CJIB	Centraal Justitieel Incassobureau
CRvB	Centrale Raad van Beroep
CVOM	Centrale Verwerking Openbaar Ministerie
desc.	descente
DUO	Dienst Uitvoering Onderwijs
enq.	enquête
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
GBA	Gemeentelijke Basisadministratie
GDW	Gerechtsdeurwaarderswet
GRAS	Gefinancierde Rechtsbijstand Administratie Systeem
(h)JL	(het) Juridisch Loket
IBG	Informatie Beheer Groep
IDS	interdisciplinair samenwerkingsverband
IND	Immigratie- en Naturalisatiedienst
KBvG	Koninklijke Beroepsorganisatie voor Gerechtsdeurwaarders
Kifid	Klachteninstituut Financiële Dienstverlening
KNB	Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie
KWO	Klantwaarderingsonderzoek
LAT	Lichte adviestoevoeging
LCG WMS	Landelijke Commissie Geschillen Wet Medezeggenschap op Scholen
NAI	Nederlands Arbitrage Instituut
NMI	Nederlands Mediation Instituut
NOvA	Nederlandse Orde van Advocaten
ODB	landelijke onderzoeksdatabase
RCC	Reclame Code Commissie
resp.	respectievelijk
RvA	Raad van Arbitrage voor de Bouw
RvR	Raad voor Rechtsbijstand
RvS	(Afdeling bestuursrechtspraak van de) Raad van State

SCP	Sociaal en Cultureel Planbureau
SGC	Stichting Geschillencommissies Consumentenzaken (tot 2007 de aanduiding van 'De Geschillencommissie')
SGO	Stichting Geschillencommissies Onderwijs (vanaf 1 januari 2009 de aanduiding van 'Stichting Onderwijsgeschillen')
SSB	Sociaal Statistisch bestand
Sv	Wetboek van Strafvordering
SVB	Sociale Verzekeringsbank
UWV	Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekeringen
VOS/ABB	Vereniging van Openbare en algemeen toegankelijke Scholen
Wbtv	Wet beëdigde tolken en vertalers
Wet Bibob	Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur
Wet BOPZ	Wet bijzondere opnemingen in psychiatrische ziekenhuizen
Wna	Wet op het notarisambt
WODC	Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum
Wrb	Wet op de rechtsbijstand
Wrra	Wet rechtspositie rechterlijke ambtenaren
WSNP	Wet schuldsanering natuurlijke personen

Begrippen

Arbitrage

Vorm van geschillenbeslechting waarbij niet de rechter, maar een of meer door de partijen zelf aangewezen scheidsrechters (arbiters) een uitspraak doen.

Asielverzoek

Aanvraag voor toelating als vluchteling door een persoon uit een ander land. Asielverzoeken worden ingediend door personen die om uiteenlopende redenen hun land hebben verlaten om in een ander land bescherming of asiel te zoeken.

Asielzoeker

Persoon die een aanvraag om toelating als vluchteling heeft ingediend.

Beroep (in bestuursrecht)

Verzoek van een belanghebbende aan een rechter om een bestuursorgaan op te dragen een beslissing te herzien. Dit kan pas als het bestuursorgaan een beslissing heeft genomen nadat er bezwaar was ingediend tegen de oorspronkelijke beslissing. Zowel de belanghebbende als het bestuursorgaan kan beroep instellen bij de rechter.

Besluit (in bestuursrecht)

Schriftelijke beslissing van een bestuursorgaan waarmee een wijziging van rechten of plichten tot stand wordt gebracht.

Bestuursorgaan

Instantie die de bevoegdheid heeft om beslissingen namens de overheid te nemen.

Bezwaar

Verzoek van een belanghebbende aan een bestuursorgaan om een beslissing van dat bestuursorgaan te herzien.

Bezwaarprocedure in het bestuursrecht

Heroverweging van het besluit door betreffend overheidsorgaan.

Bindend advies

Onderwerping van het geschil aan een derde, die een interpretatie geeft van, en waar nodig een aanvulling op, de overeenkomst. De beslissing van de derde dient door de partijen als (nieuwe) geldige overeenkomst te worden aanvaard.

Buitengerechtelijke geschilprocedure

Procedure waarin personen of instanties met advies- of beslissingsbevoegdheid in een geschil, al dan niet vrijwillig, door de rechtzoekende worden ingeschakeld voorafgaand aan of in plaats van een beroep op de rechter. Er zijn verschillende soorten buitengerechtelijke geschilprocedures: bezwaarprocedure in het bestuursrecht, bindend advies, klachtprocedure, arbitrage, en procedures op grond van specifieke wet- of regelgeving of statuten.

Cassatie

Rechtsmiddel tegen een uitspraak van een rechter, ingesteld bij de Hoge Raad. Cassatie kan alleen worden ingesteld als er geen ander gewoon rechtsmiddel openstaat of heeft opengestaan.

Doorlooptijd

De tijd die verstrijkt tussen de start van de procedure en de definitieve afdoening van het geschil of de klacht door de behandeldend instantie. Het formele startmoment is per procedure gedefinieerd.

Eerste aanleg

De volgens de wet eerst aangewezen rechterlijke instantie waar een zaak wordt behandeld.

Enige aanleg

De als enige aangewezen rechterlijke instantie die op grond van de regelgeving een uitspraak mag doen over een geschil.

Geground

Oordeel van de rechter dat het rechtsmiddel op grond van de (schriftelijk) geleverde informatie terecht is ingesteld.

Gesubsidieerde rechtsbijstand

Rechtsbijstand die (deels) wordt vergoed door de overheid middels een subsidie op basis van de Wet op de rechtsbijstand.

Gewone behandeling (in bestuursrecht)

Verloop van een rechtsgang voor de bestuursrechter beginnend met een vooronderzoek waarin de rechter de schriftelijke stukken van de partijen bekijkt. Daarna volgt een openbare rechtszitting. Na de zitting doet de rechter uitspraak.

Hoger beroep

Rechtsmiddel, toegekend aan iedere in eerste instantie verschenen en geheel of ten dele in het ongelijk gestelde partij. Inzet van het geding is de laatste uitspraak van de rechter. Hoger beroep wordt ook appèl genoemd.

Mediation

Een vorm van bemiddeling waarbij een neutrale deskundige, de mediator, het overleg tussen partijen begeleidt. Gedurende een mediationproces dienen partijen onderling tot overeenstemming te komen. Het proces is eventueel af te sluiten met een vaststellingsovereenkomst.

Niet-ontvankelijk

Oordeel van de rechter dat het rechtsmiddel, op grond van de (schriftelijk) geleverde informatie, niet vatbaar is voor berechting. De rechter geeft dan geen inhoudelijk oordeel over de gegrondheid van het beroep op de rechter.

Ongegrond

Oordeel van de rechter dat het rechtsmiddel op grond van de (schriftelijk) geleverde informatie onterecht is ingesteld.

Procedures op grond van specifieke wet- of regelgeving of statuten

Klachtafhandeling en geschilbeslechting in de vorm van een gezaghebbende uitspraak die gebaseerd is op de interpretatie van specifieke wet- en regelgeving of statuten. Voorbeelden zijn de College voor de Rechten van de Mens en de Reclame Code Commissie.

Rechtsbijstandverlener

Alle tweedelijns dienstverleners die rechtsbijstand kunnen verlenen op basis van een toevoeging: advocaten, mediators en deurwaarders.

Rechtskundige bijstand

Verstrekt door rechtsbijstandverleners aan een rechtzoekende ter zake van een rechtsbelang dat hem rechtstreeks en individueel aangaat.

Toevoeging

Hiervan is sprake wanneer de overheid een deel van de kosten van rechtsbijstand voor haar rekening neemt. Men krijgt dan een rechtsbijstandverlener 'toegevoegd' door de Raad voor Rechtsbijstand.

Vereenvoudigde behandeling (in bestuursrecht)

Verloop van een rechtsgang voor de bestuursrechter waarbij een uitspraak wordt gedaan zonder de partijen op een zitting te horen. De rechter kan daartoe besluiten op grond van de (schriftelijk) geleverde informatie.

Verplichte procesvertegenwoordiging

Beginsel dat een burger alleen een proces mag voeren als hij door een advocaat vertegenwoordigd wordt.

Versnelde behandeling (in bestuursrecht)

Verloop van een rechtsgang voor de bestuursrechter op dezelfde wijze als bij een gewone behandeling, maar met verkorte termijnen. In spoedeisende gevallen kan hiertoe met instemming van de partijen worden besloten.

Voorlopige voorziening

Voorlopige beslissing in spoedeisende zaken die gezien kan worden als voorschot op de eindbeslissing of als tijdelijke regeling tot de eindbeslissing er is.

Wettelijke schuldsanering

Wettelijke schuldsaneringen worden door de rechter uitgesproken als particulieren en zelfstandige ondernemers geen andere mogelijkheden meer hebben om hun problematische schulden op te lossen. De wettelijke schuldsaneringsregeling is gestart in december 1998 en vormt een onderdeel van de Faillissementswet. Met deze regeling wordt voorkomen dat mensen jarenlang achtervolgd worden door hun schuldenlast.

